

EUROPEAN CONFERENCE

Conference Proceedings

XVII International Science Conference
«Students and teachers of universities:
learning trends»

December 23-25, 2024

Zaragoza, Spain

STUDENTS AND TEACHERS OF UNIVERSITIES: LEARNING TRENDS

Abstracts of XVII International Scientific and Practical Conference

Zaragoza, Spain
(December 23-25, 2024)

UDC 01.1

ISBN – 9-789-40377-569-2

The XVII International scientific and practical conference «Students and teachers of universities: learning trends», December 23-25, 2024, Zaragoza, Spain. 222 p.

Text Copyright © 2024 by the European Conference (<https://eu-conf.com/>).

Illustrations © 2024 by the European Conference.

Cover design: European Conference (<https://eu-conf.com/>).

© Cover art: European Conference (<https://eu-conf.com/>).

© All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required. Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighboring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

The recommended citation for this publication is: Eshchanova N.M. The relevance and significance of studying hypertension. Abstracts of XVII International Scientific and Practical Conference. Zaragoza, Spain. Pp. 24-26.

URL: <https://eu-conf.com/en/events/students-and-teachers-of-universities-learning-trends/>

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES		
1.	Новак Ж.М., Ненька О.В., Синьоок І.В. ХАРАКТЕРИСТИКА КОЛОСУ ЛІНІЙ ПШЕНИЦІ ТВЕРДОЇ ЯРОЇ СЕЛЕКЦІЇ УМАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ САДІВНИЦТВА	10
2.	Ліхо О. А., Вознюк Н. М., Скиба В. П. ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ВОДОЮ З НЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ВОДОПОСТАЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	13
ART HISTORY		
3.	Снегірєва Л.О. КАМЕРНО-ВОКАЛЬНИЙ ЦИКЛ О.КРАСОТОВА "ЧЕРГА ЗА ЩАСТЯМ" КРІЗЬ СМИСЛОВІ ВИКЛИКИ ТА ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОСТІ	16
4.	Шальнєва К.М. МЕТОДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО КОМІКСОВОГО ЖАНРУ	19
ASTRONOMY		
5.	Михайлицька Н. Г. РІДКІСНОЗЕМЕЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ В АТМОСФЕРІ МАГНІТНОЇ ROAR-ЗОРИ. ЛІНІЇ PR II, PR III, CE II, SM II	22
BIOLOGY		
6.	Eshchanova N.M. THE RELEVANCE AND SIGNIFICANCE OF STUDYING HYPERTENSION	24
7.	Безсмертна О.О., Герасимчук Г.В., Мерленко Н.О. БІОТОП С1.224 ІЗ РЕЗОЛЮЦІЇ ІV БЕРНСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ КНПІ "ЦУМАНСЬКА ПУЩА"	27
ECONOMY		
8.	Дроздовський Я.П., Бедевельський І.І. ПОТЕНЦІАЛ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ У ГЛОБАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ	30

JURISPRUDENCE		
9.	Вереша Р.В. ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ	34
10.	Ярема О., Афтанасів В., Вергун В. МІСЦЕВІ ДЕРЖАВНІ АДМІНІСТРАЦІЇ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	37
11.	Шевчук М.В., Бухтіярова І.Г. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ	41
MANAGEMENT, MARKETING		
12.	Korobka L. FORMATION OF THE CONTROLLING SYSTEM AT AN INDUSTRIAL ENTERPRISE	45
13.	Moskalova M. MODELS FOR OPTIMIZING THE PROCESSES OF CORPORATE ADVERTISING BUDGET FORMATION	48
14.	Singh Binay Kumar, Sienko O. COMMUNICATION: THE CORNERSTONE SOFT SKILL FOR SEAFARERS	53
15.	Новак Г.В. ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ	57
16.	Рижкова Г.А., Чудінов Д.О. МОТИВАЦІЙНІ СТИМУЛИ ПРАЦІВНИКІВ	60
MEDICINE		
17.	Baieva O., Zelentsova S., Tserkovniak L. MODERNS INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF FUTURE DOCTORS IN MICROBIOLOGY, VIROLOGY AND IMMUNOLOGY	63
18.	Proniaiev D.V., Bilychuk M.I. CLINICAL SIGNIFICANCE OF THE STUDY OF SPHENOID BONE MORPHOGENESIS IN THE PRENATAL PERIOD OF ONTOGENESIS	66

19.	Proniaiev D.V., Boichuk M.M. CURRENT DATA ON THE MORPHOGENESIS OF THE BONE STRUCTURES OF THE ANTERIOR CRANIAL FOSSA IN HUMAN FETUSES	67
20.	Maramukha I.V., Maramukha A.A., Maramukha I.I. TREATMENT OF TARSAL TUNNEL SYNDROME	69
21.	Yemelianenko N.R., Proniaiev D.V. PREFETUSES NASAL SEPTUM ANATOMY	71
22.	Mostoviuk N., Slipchuk V. BIOMEDICAL SIGNIFICANCE OF MONOSACCHARIDES	73
23.	Proniaiev V.V., Tsyhykalo O.V., Proniaiev D.V. FETUSES PERINEUM ANATOMY	76
24.	Волкова О.В. МОЖЛИВОСТІ І ЗАГРОЗИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОРТОДОНТІЇ	77
25.	Гурчак І.В., Руленко В.В. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ТРАВМАТИЧНИХ УШКОДЖЕННЯХ ПЛЕЧОВОГО СУГЛОБА	82
26.	Проняєв Д.В., Шумік Ю.В. ЕМБРІОГЕНЕЗ М'ЯЗІВ ШИЇ	85
27.	Проняєв Д.В., Яковець Р.В. ФІЛО- ТА ОНТОГЕНЕЗ М'ЯЗІВ ШИЇ	87
28.	Красюк С.П. ОЦІНКА ЛІКАРЯМИ ПРОБЛЕМ ТА ШЛЯХІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ КЛІНІКИ	89
29.	Кріцак М.Ю., Ясіновський О.Б., Гаргула Т.І. ЗМІНА СТРУКТУРИ ДІАФРАГМИ ЩУРА ПІД ВПЛИВОМ КАРБОКСИПЕРИТОНЕУМУ	91

30.	Білоокий О.В., Білоокий В.В., Проняєв Д.В. ДИФЕРЕНЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ПАТОЛОГІЇ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ ЗА ДОПОМОГОЮ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ МАП ЕЛІПТИЧНОСТІ ПОЛЯРИЗАЦІЇ ЦИФРОВИХ МІКРОСКОПІЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ ФАЦІЙ КРОВІ	94
31.	Стеценко О.П., Ліва Т.М. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ДІТЕЙ З ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ: ФОКУС НА РОЗВИТОК ВЕЛИКОЇ МОТОРИКИ	95
32.	Шимановська К.С., Кошик Я.І. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПАЦІЄНТІВ З ГЕМПАРЕЗОМ ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕНОГО ІНСУЛЬТУ: ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	98
PEDAGOGY		
33.	Grusha L.O. THEORETICAL ASPECTS OF TEACHING ENGLISH FOR PROFESSIONAL PURPOSES TO MEDICAL STUDENTS	104
34.	Mykhailova O.S., Humankova O.S. THEORETICAL PRECONDITIONS FOR THE FORMATION OF FOREIGN PHONETIC COMPETENCE IN CHILDREN OF UPPER- KINDERGARTEN AGE BY MEANS OF AUTHENTIC MATERIALS	106
35.	Maistrenko N., Dolia K. INVENTIVE PHYSICAL TASKS AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING OF FUTURE ROAD TRANSPORT SPECIALISTS	110
36.	Romanenko O.V., Panchenko N.M., Arestenko Y.G. QUALITY ASSURANCE SYSTEM FOR TRAINING OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATION GRADUATES THROUGH THE GAME OF FOOTBALL	114
37.	Бескоровайний В.В. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	121

38.	Дубовой О.В., Дубовой В.В., Солдатов В.І. МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ТА РІВНЯ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ЖІНОК ВІКОМ 25-30 РОКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ АТЛЕТИЧНОЮ ГІМНАСТИКОЮ	125
39.	Задкова О.В., Магас О. НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ ПРИЙНЯТТЮ РІШЕНЬ В ПОЛЬОТІ НА ЕТАПІ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ	129
40.	Зобенько Н.А., Шевченко К.В. ВПЛИВ СТИЛІВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ПОВЕДІНКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	131
41.	Клівак В. КОЛАБОРАТИВНА ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ І ФОРМУВАННЯ ЕМЕРДЖЕНТНИХ ЗНАНЬ У ГРУПОВИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАННЯХ	136
42.	Олійник С.О. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ВІЛЬНИХ АСОЦІАЦІЙ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-СЛУХОВОГО СПРИЙНЯТТЯ УЧНІВ	139
43.	Островной В.В., Козуб В.Ю. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ	143
44.	Ремезова Н.М., Крохмальна Н.М. МУЗИЧНА ОСВІТА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ	146
45.	Солодова Д.О., Сокаль М.А. ПРО НАВЧАННЯ, ЩО СПРИЯЄ РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНЯ	150
46.	Сіпакова Д.О., Дубовой В.В., Іщенко П.В. СПЕЦИФІКА ПЛАНУВАННЯ СИЛОВИХ ТРЕНУВАНЬ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ ВІКОВОЇ ГРУПИ 40-50 РОКІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ АТЛЕТИЗМОМ	154
47.	Яневський В. ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ	158

PHILOLOGY		
48.	Derdy E., Shpakovska Yu. FOREIGN LANGUAGE TEACHING: WHAT IT INCLUDES AND HOW TO TAKE THE FIRST STEP TO MEETING WITH STUDENTS/WHAT MAKES A PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING EASIER FOR A TEACHER-BEGINNER	162
49.	Xakimov D.A. PHILOSOPHICAL - SOCIAL PREVENTION OF MORAL ALIENATION OF YOUTH	165
50.	Дерді Е.Т., Кушнір С.З. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ АНГЛІЙСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ НАЗВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	169
51.	Мойсеєнко Н.Г. ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОГО ІМЕННИКА	174
52.	Педченко С.О., Боровенська А.С. СЕМАНТИКО-ФУНКЦІЙНІ ВИМІРИ ЛІНГВОКУЛЬТУРОГЕМИ "ВОЛЯ" НА ТЛІ ІСТОРИЧНОЇ ПРОЗИ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА	177
53.	Подрига В. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ РАННІХ ВІРШІВ МИКОЛИ ШОСТАКА	179
54.	Сливка Н.П. ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКЕТНИХ ЕКСПРЕСІВІВ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ	185
55.	Чопенко І. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ДУХОВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УПЦ	188
56.	Шийка Ю.І., Гардаш В.А. ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛІЮ АВТОРА У ПЕРЕКЛАДІ:КВАНТИТАТИВНИЙ АСПЕКТ (НА ОСНОВІ ПАРАЛЕЛЬНОГО КОРПУСУ МАЛОЇ ПРОЗИ ЕРНЕСТА ГЕМІНГВЕЯ)	192

POLITICS		
57.	Польова А.В., Зайцев О.М., Турчиняк І.Я. ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСВА	199
PSYCHOLOGY		
58.	Ванчак О.А. ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПЕРЕЖИВАННЯ ЖІНКАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА	201
TECHNICAL SCIENCES		
59.	Akhunova R.O., Golibjon A.D. FLOTATION METHODS FOR EXTRACTING PRECIOUS METALS FROM ORE	205
60.	Plisko Y. PREVENTION OF EMERGENCIES AT CHEMICALLY HAZARDOUS FACILITIES	208
61.	Qodjayev S., Mammedov I. SAFETY PROTECTION TECHNOLOGY FOR GANTRY CRANE EQUIPMENT	210
62.	Єврейнова Н.А., Іваннікова О.С., Журавель В.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТІВ СТРАХОВОГО ФОНДУ ДОКУМЕНТАЦІЇ УКРАЇНИ ТА АКТУАЛІЗАЦІЯ НОРМАТИВІВ ТРУДОМІСТКОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	215
63.	Багрій Г.В. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ЕНЕРГЕТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ	217
64.	Скулеба С.М., Корецька В.О. РОЗРОБКА АДАПТИВНОЇ МЕТОДИКИ ОБРОБКИ СЛАБОСТРУКТУРОВАНИХ ДАНИХ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ	220

ХАРАКТЕРИСТИКА КОЛОСУ ЛІНІЙ ПШЕНИЦІ ТВЕРДОЇ ЯРОЇ СЕЛЕКЦІЇ УМАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ САДІВНИЦТВА

Новак Жанна Миколаївна;

кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри генетики селекції рослин та біотехнології
Уманський національний університет садівництва

Ненька Олександра Василівна,

кандидат сільськогосподарських наук,
викладач кафедри генетики селекції рослин та біотехнології
Уманський національний університет садівництва

Синьоок Ігор Васильович,

здобувач III (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

Пшениця тверда — джерело високоякісної сировини для виготовлення макаронних, кондитерських, хлібо-булочних виробів, пластівців та круп. Саме завдяки своїм властивостям селекцією цієї культури займаються наукові установи як України, так і світу [1, 2].

Дослідження провідних наукових селекційних установ свідчать, що важливим фактором зростання і стабілізації урожайності сільськогосподарських культур є створення і впровадження у виробництво сортів з високим потенціалом урожайності і адаптацією до несприятливих умов довкілля [3, 4].

На кафедрі генетики, селекції рослин та біотехнології Уманського національного університету садівництва постійно створюється і аналізується вихідний матеріал пшениці твердої ярої. Нами проаналізовано кращі лінії F 6 у порівнянні з сортом Чадо за довжиною колоса та кількістю колосків у ньому.

За результатами даних таблиці 1, у середньому за два роки випробувань довжина колоса стандарту становила 6,8 см, а ліній F — 5,1–6,5 см. У 2023 році найдовшим колос був у стандарту — сорту Чадо і складав 7,2 см. У ліній F 6 довжина колоса становила 4,6 – 6,2 см, що поступалось показнику стандарту на 1,0 – 2,6 см. У 2024 році у сорту пшениці твердої ярого типу розвитку Чадо довжина колоса становила 6,4 см. Лінії 154/24 та 158/24 поступались стандарту відповідно на 1,6 – 1,1 см з показниками 4,8 та 5,3 см. Проте біотиби 156/24, 157/24, 160/24 і 161/24 перевищували стандарт за довжиною колоса на 0,4–0,9 см. Різниця у межах 0,2 см від даних сорту Чаду спостерігалась у ліній 155/24 і 159/24. Загалом, найдовші колоси цього року спостерігались у популяції 161/24 – 7,3 см.

Тенденція зміни довжини колоса ліній F 6 за роками не була однаковою. У сорту Чадо і біотипу 154/24 показник був вищим у 2023 році, тоді як у інших — у 2024.

1. Довжина колоса, см

Популяції F 6	2023 р.		2024 р.		Середнє	
	см	±*	см	±*	см	±*
Чадо стандарт	7,2	-	6,4	-	6,8	-
154/24	5,3	-1,9	4,8	-1,6	5,1	-1,8
155/24	4,7	-2,5	6,2	-0,2	5,5	-1,4
156/24	5,0	-2,2	7,0	0,6	6,0	-0,8
157/24	5,1	-2,1	6,8	0,4	6,0	-0,9
158/24	5,1	-2,1	5,3	-1,1	5,2	-1,6
159/24	4,6	-2,6	6,5	0,1	5,6	-1,3
160/24	6,2	-1	6,8	0,4	6,5	-0,3
161/24	5,2	-2	7,3	0,9	6,3	-0,6

Примітка: ±* — відхилення від стандарту

Найменше відрізнялись показники за окремі роки у ліній 158/24, 154/24 і 160/24 — відмінність становила 0,2 – 0,6 см. Це свідчить про стабільність їх за аналізованою ознакою. У сорту Чадо вона складала 0,8 см. У біотипів 155/24, 156/24, 157/24, 159/24 та 161/24 довжина колоса за роки досліджень відрізнялась на 1,7 - 2,5 см.

Отже, довжина колоса ліній F 6 пшениці твердої ярої у середньому за два роки випробувань становила 5,1 – 6,5 см, що на 0,3 – 1,8 см поступалось сорту Чадо.

Кількість колосків у колосі ліній F 6 пшениці твердої ярої наведено у таблиці 2.

У середньому за два роки даний показник у сорту Чадо становив 22,0 шт. У різні роки дані відрізнялися на 6,5 колоска на користь 2023 року. Середні за два роки показники ліній F 6 відрізнялись від стандарту на (-4,5) – 0,4 шт.

2. Кількість колосків у колосі, шт.

Популяції F 6	2023 р.		2024 р.		Різниця за роками, см	Середнє	
	шт.	±*	шт.	±*		шт.	±*
Чадо стандарт	25,2	-	18,7	-	-6,5	22,0	-
154/24	23,8	-1,4	11,1	-7,6	-12,7	17,5	-4,5
155/24	23,0	-2,2	18,1	-0,6	-4,9	20,6	-1,4
156/24	24,7	-0,5	16,8	-1,9	-7,9	20,8	-1,2
157/24	24,4	-0,8	17,2	-1,5	-7,2	20,8	-1,2
158/24	24,9	-0,3	13,1	-5,6	-11,8	19,0	-3,0
159/24	24,6	-0,6	16,9	-1,8	-7,7	20,8	-1,2
160/24	23,9	-1,3	17,7	-1,0	-6,2	20,8	-1,2
161/24	25,7	0,5	19,1	0,4	-6,6	22,4	0,4

Примітка: ±* — відхилення від стандарту

Зауважимо, що досліджувані лінії по-різному проявляли себе у роки досліджень. Так, у 2023 році величина цього показника у всіх аналізованих біотипів поступалася стандарту на 0,3–2,2 колоски. Виключення становив лише біотип 161/24, у якого колосків в одному колосі було на 0,5 більше, ніж у стандарту. Найвищі показники було відмічено у сорту Чадо і зразків 161/24 (25,7 см), 158/24 (24,9 см), 156/24 (24,7 ми), та 159/24 (24,6 см). Кількість колосків у колосі усього селекційного матеріалу коливалась від 23,0 до 25,7 шт.

У 2024 році усі біотиби сформували меншу кількість колосків. При цьому лінія 161/24 перевищувала стандарт на 0,4 колоска, тоді як усі інші — поступались йому. Якщо біотип 155/24 відрізнялись від стандарту на (-0,6) шт., то лінії 156/24, 157/24, 159/24 і 160/24 поступались йому на 1,0 – 1,9 колосків, а біотиби 154/24 і 158/24 – відповідно на 7,6 та 5,6 шт.

Значною була різниця між даними років досліджень. Найменшою вона була у біотипу 155/24 (4,9 шт.) У сорту Чадо та ліній 156/24, 157/24, 159/24, 160/24 і 161/24 різниця складала 6,2 та 7,9 колосків у колосі. Сильніше змінювалась кількість колосків у колосі біотипів 154/24 і 158/24 – різниця становила відповідно 12,7 і 11,8 колосків на користь 2023 року.

Таким чином, кількість колосків у колосі перспективних популяцій F 6 пшениці твердої ярого типу розвитку становила в середньому 17,5–22,4 шт., що відрізнялось від показника стандарту на (-4,5)–0,4 шт.

Список літератури

1. Новак Ж.М., Синьоок І.В., Тарасенко А.Б. Довжина верхнього міжвузля та продуктивність однієї рослини сортозразків пшениці твердої ярої селекції УНУС. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Генетика і селекція в сучасному агрокомплексі» 29-31 жовтня 2024 р. С. 24-26.
2. Shewry P.R., Hey S.J. The contribution of wheat to human diet and health. *Food and Energy Security*. 2015. № 4. P. 178–202. DOI: 10.1002/fes3.64
3. Бойчук І.В. Обґрунтування підбору сортів пшениці озимої для умов південного степу України. The 7th International scientific and practical conference “Topical issues of the development of modern science” (March 11-13, 2020) Publishing House “ACCENT”, Sofia, Bulgaria. 2020. pp. 151-161.
4. Бурденюк-Тарасевич Л.А., Лозінський М.В., Дубова О.А. Особливості формування довжини стебла у селекційних номерів пшениці озимої в залежності від їх генотипів та умов вирощування. *Агробіологія: збірник наукових праць / Білоцерків. нац. аграр. ун-т. Біла Церква, 2015. № 1 (117). С. 11-15.*

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ВОДОЮ З НЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ВОДОПОСТАЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Олена Антонівна Ліхо,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
професор кафедри екології, технології захисту
навколишнього середовища та лісового господарства
Національний університет водного господарства та
природокористування м. Рівне

Наталія Миколаївна Вознюк

кандидат сільськогосподарських наук, професор,
професор кафедри екології, технології захисту
навколишнього середовища та лісового господарства
Національний університет водного господарства та
природокористування м. Рівне,

Вікторія Павлівна Скиба

кандидат сільськогосподарських наук,
старший викладач, Таврійський державний
агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
м. Запоріжжя

Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року «Водна стратегія України на період до 2050 року», є документом, що визначає основні засади державної політики в галузі використання, охорони вод та відтворення водних ресурсів. Вона спрямована зокрема на зниження рівня ризиків, підвищення рівня водної безпеки, досягнення взаємної узгодженості, пов'язаної з їх використанням, на засадах сталого інтегрованого управління водними ресурсами.

Стратегічною ціллю «1», визначеною у цьому документі, є забезпечення рівного доступу до якісної і безпечної для здоров'я людини питної води і належних санітарно-профілактичних заходів.

Зазначено, що ситуація з постачанням питної води у сільській місцевості є незадовільною. У половини областей України спостерігається природний дефіцит прісної води, а джерела питного водопостачання, якими користується населення, постійно піддаються антропогенному забрудненню, зокрема забрудненню нітратами. Підвищення ризиків виникнення спалахів захворювань, пов'язаних із вживанням неякісної питної води, свідчать про якість ґрунтових вод, що класифікується як «недосягнення доброго» хімічного стану, рідше підземних вод, які становлять основу нецентралізованого питного водопостачання сільських населених пунктів [1].

Тож для досягнення стратегічної цілі «1» необхідно вирішити проблеми, що існують при забезпеченні населення питною водою із нецентралізованих джерел водопостачання. Показниками досягнення цілі є зокрема: якість питної води, що подається населенню; скорочення спалахів та випадків захворювань, пов'язаних з водою; доступ до питної води; доступ до умов санітарії; рівень роботи колективних та інших систем водопостачання; застосування визнаних найкращих практик для управління водопостачанням та санітарно-профілактичними заходами; якість води, що використовується як питна; визначення та відновлення особливо забруднених місць, які впливають або можуть мати негативний вплив на водні ресурси і об'єкти; періодичність публікування інформації щодо якості питної води, що постачається [1].

Результати проведеної у свій час оцінки рівня ризику за розробленою нами методикою, показали, що при водозабезпеченні населення Рівненської області, більша ймовірність виникнення ризику спостерігається при забезпеченні населення водою саме із нецентралізованих джерел водопостачання [2]. В умовах області це перш за все пов'язано зі слабкою захищеністю водоносних горизонтів, що використовуються для нецентралізованого водопостачання, незначною глибиною колодязів, невідповідністю санітарним нормам [3] місць їх розташування та облаштування. В умовах воєнних дій джерела нецентралізованого водопостачання стають ще більш вразливими.

У сучасних умовах оцінка ризиків при забезпеченні населення питною водою набула особливого значення. Внаслідок російської агресії значні за площею території України засмічені продуктами руйнації, забруднені небезпечними речовинами, які утворюються від розриву вибухових боєприпасів. Через обстріли об'єктів критичної інфраструктури, велика кількість хімічних компонентів потрапляє у поверхневі та підземні води, викликаючи їх критичне забруднення.

У структурі Державної екологічної інспекції України ще на початку російської агресії створено Оперативний штаб, завданням якого є фіксація всіх порушень у сфері охорони навколишнього природного середовища. [4]. В оприлюднених на сайті штабу матеріалах зазначається, що на території України внаслідок воєнних дій було пошкоджено значну кількість об'єктів критичної інфраструктури, що викликало катастрофічні наслідки для навколишнього середовища, зокрема підземних вод.

В зв'язку з цим, наказом Міністерства охорони здоров'я України № 683 від 22.04.2022 р. затверджено «Державні санітарні норми і правила «Показники безпечності та окремі показники якості питної води в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуаціях іншого характеру»». Вони застосовуються в умовах воєнного стану та під час надзвичайних ситуацій на окремій території протягом визначеного періоду часу за рішенням відповідної регіональної або місцевої комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій [5].

Незахищеність водоносних горизонтів, які використовуються як джерела нецентралізованого водопостачання в більшості областей України обумовлює високий рівень ризику забруднення води в умовах воєнного стану. В зв'язку з

цим, для управління ризиками при водозабезпеченні сільського населення особливого значення набуває реалізація моніторингу джерел нецентралізованого водопостачання і в першу чергу своєчасне виявлення значних забруднень ґрунтового покриву та підземних вод, пов'язаних з воєнними діями. Важливою складовою моніторингу є створення інформаційної бази, яка б включала результати паспортизації джерел нецентралізованого водопостачання, бази даних та оновлену інформацію щодо джерел забруднення природних вод в адміністративних районах. Для представників громад, в умовах воєнного стану, мають бути доступними лабораторні дослідження якості води з визначенням концентрацій забруднюючих речовин, які є актуальними для кожного конкретного випадку забруднення [6].

Таким чином в умовах воєнного стану в Україні для реалізації Водної стратегії до 2050 року у сфері забезпечення населення водою із нецентралізованих джерел водопостачання, якість якої відповідає нормативним вимогам, важливими інструментами є реалізація моніторингу та управління ризиками.

Список літератури:

1. Водна стратегія України на період до 2050 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1134-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1134-2022-%D1%80> .
2. Ліхо О. А., Гакало О. І. Управління ризиками при забезпеченні населення Рівненської області водою : монографія . Рівне : НУВГП, 2013. 195 с. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/3957>
3. Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (ДСанПіН 2.2.4-171-10) : Наказ міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010 № 400 (чинна редакція від 22.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10#Text>
4. Офіційний сайт Оперативного штабу при Державній екологічній інспекції України URL: <https://shtab.gov.ua/#information>
5. Наказ МОЗ «Про затвердження «Державних санітарних норм і правил «Показники безпечності та окремі показники якості питної води в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуаціях іншого характеру». № 683 від 22.04.2022 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE37900?an=1>
6. Ліхо О. А., Гакало О. І., Скиба В. П. Особливості формування ризиків при водозабезпеченні населення Рівненської області в умовах воєнного стану. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Сільськогосподарські науки. Рівне, 2023. Вип.3(103). С. 142-153. <https://doi.org/10.31713/vs3202310>

КАМЕРНО-ВОКАЛЬНИЙ ЦИКЛ О.КРАСОТОВА «ЧЕРГА ЗА ЩАСТЯМ» КРІЗЬ СМИСЛОВІ ВИКЛИКИ ТА ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОСТІ

Снегір'ова Л.О.,

доцент кафедри концертмейстерства.
Одеська національна музична академія
ім.А.В.Нежданової
м. Одеса. Україна

Творчість Олександра Красотова, відомого одеського композитора, одного з провідних композиторів України середини минулого століття, залишається на сьогодні недостатньо дослідженою, хоча становить значну художню значущість. Його ранні вокальні твори відбивали, як показали наступні роки, найбільш плідні стилістичні тенденції свого часу.

О. Красотов – випускник одеської Консерваторії за класами композиції, фортепіано і музикознавства, один з найяскравіших представників одеської композиторської школи. Художнє життя міста в 1960-ті роки взагалі відзначалося свіжими авангардними творчими спалахами. Назва «одеський нонконформізм», що була надана пізніше кожному з перших проявів післявоєнного художнього авангардизму, певною мірою відображає загальну творчу атмосферу, що панувала в місті.

1960-ті роки були часом руйнування канонів. Пошуки нових засобів композиційного висловлювання давали змогу не тільки розширити спектр музичних засобів, специфіки упорядкування фактури, форми, але й кардинально змінити саме відношення до жанру камерно-вокальної музики. Класичні романси і пісні почали переформовуватися в бік поглибленої інтровертної ліризації, що надзвичайно збагатило камерні жанри взагалі.

«Інтровертність» камерної лірики того часу спонукала до пошуків нових текстів для озвучення, з несподіваною свіжою лексикою і неординарними поглядами на світ. Водночас із значною ліризацією камерних вокальних жанрів співіснувало й стримане тяжіння до надмірної рафінованості й деталізації, що відобразилося у жанровому розмаїтті музичної лексики, збагаченні фактури та варіантів співвідношень вербального тексту і музики [1].

Серед творів О. Красотова 1960-1980-х років особливе місце займають чотири камерні вокальні цикли. Розглянемо другий вокальний цикл О.Красотова «У черзі за щастям», який складається з п'яти номерів-романсів. Як і в першому вокальному циклі композитора «Хиткі піски» (1963 р.), вірши непов'язані між собою сюжетно. Кожен з них – окрема історія з дорослого воєнного життя, але подана через призму дитячого сприйняття. Саме ця ознака стала об'єднуючим фактором поетичних творів, обраних для циклу.

Вокальний цикл « У черзі за щастям» написаний на вірші Людовика Ашкеназі (1921-1986 рр.), чеського «поета з очима дитини», як характеризували його критики. Поет закінчив у 1941 році Львівський університет. Збірка поезій – Л. Ашкеназі «Чорна шкатулка» видана в 1966 році, і вже в 1967 році О. Красотовим був написаний вокальний цикл для середнього голосу з фортепіано. Поет пройшов крізь війну, побачив світ у різних його проявах і знайшов свій погляд на нього. Його вірші торкаються найбільш чуттєвих для людини тем - прагнення до щастя (загорнене в пакетик із надписом «феліцитас», як у дитинстві цукерка у фантику), здатність до співчуття і фатальність біди («Чоловіки»), безповоротність минулого («Старий добрий час»). Так, з одного боку – це серйозні проблеми, які хвилюють людину, а з другої – своєрідне заломлення цих проблем у сприйнятті дитини. Музика існує ніби у двох самостійних смислових пластах, які виражають іноді діаметрально протилежні стани і настрої.

Обрана композитором поезія Л.Ашкеназі визначила стилістику циклу – простота і витриманість фактури супроводу кожного номера та пісенне «спрощення» вокальної партії. Ознаки дитячої пісеньки застосовані як жанровий маркер - модель, що визначає точку відліку для розгортання життєвої драми. Тому кожен з номерів своєю «барвою» збагачує складну жанрову палітру циклу: «Черга за щастям» - притча; «Чоловіки» - психологічний діалог; «Грати» - персоналізований діалог-драма; «Хто ти, рибонько?» - розгорнута балада; «Старі добрі часи» - спогади про минуле, що втілені в рок-н-рольному ритмі.

Таким чином, у вокальному циклі О.Красотова, як і в поезії Л.Ашкеназі, первинна чистота дитячого сприйняття проникає у складні смислові нашарування дорослості. «Дитячість» стає засобом стилізації, метафорою, що дозволяє з безпосередністю дитини торкнутися складнощів життя [4].

В цьому вокальному циклі достатньо прозора фортепіанна партія, але складність акомпанементу полягає в різноманітних ритмах, синкопах, фразуванні, контрастах динаміки та тональних кольорах. До цього треба додати переважно діалогічний тип побудови партії соліста та супроводу, який пізніше був сформульований як «вірш з музикою» [2].

Таке жанрово-стилістичне розмаїття передбачає різний педагогічно-методичний підхід до втілення, як вокального, так і фортепіанного. Хоча, звісно, ці складові необхідно розглядати у виконавській єдності. Можливо відзначити три основних типи вокального мелодизму О. Красотова: кантиленний, наспівно-декламаційний та речитативно-декламаційний.

Таким чином, камерно-вокальна творчість О.Красотова 1960-х років відповідає найбільш художньо плідним тенденціям свого часу, які у подальші десятиріччя визначили трансформацію української музики в музику європейську через стильову чуйність автора, точне відчуття спрямованості образного ладу віршів кожного циклу та відповідних їм засобів музичної виразовості [3].

Список літератури:

1. Литвинова О. «Інструменталізація» камерно-вокального жанру у творчості українських композиторів 60-70-х років. Українське музикознавство. Київ: Музична Україна, 1979. Вип.14. С.43-53.
2. Майбурова К. Камерно-вокальна творчість. Історія української музики. Київ: музична Україна. 1990.С .271-277
3. Розенберг Р. О.Красотов. Творчий портрет. Київ: Музична Україна 1984.86 с.
4. Снегір'ова Л. Ліричний дискурс у неліричні часи: камерні вокальні твори О.Красотова 1960-х років. Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської державної музичної академії імені А.В.Нежданової. Одеса: вип.29, кн.І, 2019 р. С.195-201.

МЕТОДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО КОМІКСОВОГО ЖАНРУ

Шальнєва Катерина Михайлівна

Магістр

022 Дизайн,

Київський національний університет культури і мистецтв

Київ, Україна

Ми живемо в найскладніші часи зміцнення незалежності Української держави, свідомості суспільства і наших особистісних якостей. На наше покоління припадає найважче випробування для стійкості, єдності, патріотизму, героїзму, сміливості, мужності та єдності. Війна та військова агресія завжди є актуальною і однією з найболючіших тем для кожної особистості і кожної держави світу. В останні десять років в нашій країні тема військових подій знаходиться на всіх сторінках масмедіа, змінюючи не тільки свідомість суспільства, а і способи висвітлення подій та викладення інформації для широкої аудиторії. Ми все більше потребуємо подачі новин у більш доступний, миттєвий, актуальний і чіткий контент.

Для сучасного суспільного життя нашої епохи характерна видовищна і різнобарвна візуалізація про уявлення подій у світі, де образи повсякденності швидко збагачуються за допомогою новітніх засобів масової інформації, що призводить до чітких проявлень в соціальних явищах закономірностей функціонування суспільного середовища. Спостерігаючи, вивчаючи питання соціуму, оглядаючись навколо себе дозволяє особистості пізнати соціальне середовище і на допомогу пізнання складних процесів приходять візуальні комунікації, майбутнє яких визначається у активізації кінематографії, фотографії, Інтернету, друкованих видань, журналів та коміксів. Тому актуалізація і популяризація питання щодо аналітичної можливості використовувати візуалізацію образів у суспільному житті все більше цікавить дослідників. Найпростішим способом поєднання вербальних та невербальних елементів в літературі є комікс.

Н.В. Космацька (2012) у своїй роботі «Мова сучасного коміксу як явища масової культури» визначила таке поняття коміксу і згідно літературознавчій енциклопедії він є серією «чорно-білих або кольорових розважальних малюнків, що ілюструє розвиток сюжету, представлений мінімальним, здебільшого діалогічним текстом». Цей візуально-словесний жанр маскульту був започаткований 1892 р. у США. З 20-х років ХХ ст. коміксом називають ілюстровану книжку для пересічного читача» (Космацька, 2012, с. 15).

Цікаві дослідження коміксів як дев'ятого мистецтва у Олени Максименко (2013) «Від простих наочних карикатур до графічних романів – мальована історія здатна розкрити будь-яку гостру тему, політичну чи історичну. Те, чого не зроблять шкільні підручники та художня література, зроби́ть історія в картинках

— захоплива і наочна» (Максименко, 2013, с.20). Утім, «мальовані історії» теж не вельми українське поняття, а запозичене у французів, проте, це словосполучення видається більш точним й універсальним. Вона зазначила, що мальованої історії які більш нам відомі як «комікс — суто американський термін, що в перекладі означає «кумедний», що априорі звужує діапазон до комедійних жанрів. Її дослідження свідчать, що «офіційна реєстрація» відбулася у XII столітті в Японському монастирі де буддійський монах Тоба (Яку) адресував сатиричні сюжети з повчальним текстом ченцям, псуючх свою карму порушуючи устав. Так Європейський комікс вийшов також із церковних стін у XV столітті. Пращуром коміксу вважається твір 1854 року французького художника Гюстава Доре книжка-альбом з 500 рисунками з коментарями про історію Святої Русі на підставі хронікологічних і історичних текстів Нестора, Сильвестра, Коромзина, Сегура» (Максименко О., 2013, с.20).

Вагомий внесок у визначенні сутності коміксу внесла О. Колісник (2013) так в її статті «Поетка графічного роману: синтез мистецтва та транспозиція» подається таке визначення коміксу: «комікс не обов'язково є примітивізованим викладом літературного твору, так само як його поетика не зводиться до математичної суми ілюстрацій. Серед сучасних фахівців існують дві точки зору: 1) комікс — це гібрид образотворчого мистецтва та літератури, 2) комікс — це новий синтетичний вид мистецтва. Остання позиція особливо популярна у франко-бельгійській традиції. Ми приєднуємося до неї, додавши, що цей синтез включає не тільки досвід літератури та графіки. Отже, комікс — це вид мистецтва, сутність якого полягає в передачі оповідної фабули за допомогою доповнених текстом зображень». Авторка вважає, що «Комікс, і його різновид — графічний роман, є невід'ємною частиною сучасного поліхудожнього образу світу. Це окремий синтетичний вид мистецтва, естетичний потенціал якого ще не освоєний повністю» (Колісник, 2013, с. 301).

Слід віднести до сучасних видів коміксів такі як медіаосвітні комікси. Так за дослідженнями в цьому напрямку є робота Т.М. Яворської та К. Ханжини (2023) «Сучасні медіаосвітні комікси». Вони не тільки є навчальними щодо різних аспектів медіа та інформаційної культури, а пізнавальні для соціального середовища своєю тематикою як приклад, це медіакомікси про «захист персональних даних, кібербезпека, медіа-маніпуляції, фейк-ньюз, правильне використання соціальних мереж» (Яворська & Ханжина, 2023, с. 146). Цей вид коміксу використовують не тільки студенти та учні шкіл для розвитку критичного мислення і інформування, а розраховані на різні вікові і академічні категорії для розуміння мистецтва, літератури, політики, подій, медицини, науки тобто для розуміння соціального середовища.

Дидактичні комікси за визначеннями А. Яременко & О. Васько (2024) спрямовані не тільки для вивчення певної навчальної дисципліни, а й цікавий контент, створений на основі навчального матеріалу для ефективного способу передачі знань, зацікавленості здобувачів освіти до науки взагалі. Перевагою дидактичних коміксів є в їх здатності привертати увагу та зацікавити молодь до тематики освіти своїми яскравими малюнками, цікавими персонажами,

кумедними, веселими і в той же час пізнавальними і корисними зображеннями та текстом. А участь учнів у процесі створення коміксів сприяє активізації пізнавального процесу (Яременко & Васько, с. 196).

Знання є невід'ємною частиною нашого соціуму, наука та освіта відносяться до соціальних явищ, формування молодого покоління як грамотних, усвідомлених особистостей сприяє підвищенню якості життя, процвітання держави, політичної та національної стійкості.

Отже розвиток науково-технічного прогресу сприяв розвитку графіки, а комікси це є поєднання графічного та літературного жанру, нові технології графічні історії перетворили на справжній, сучасний, окремий вид медіаконтенту. Сучасні комікси виконують не тільки розважальну роль, а й освітню, пізнавальну, інформаційну, висвітлюючи історичні, культурні, наукові, політичні, геополітичні, події. В наш час все більше популярними стають бібліографічні, документальні історії про видатних осіб, президентів, героїв війни, для школярів створюють освітні комікси, які набагато краще сприяють засвоєнню навчальних предметів, комікс все більше своїм простим, досконалим наповненням закріплюється на медійному просторі, допомагаючи донести і усвідомити необхідну інформацію до всіх верств населення.

Список літератури

1. Колісник О. С. Поетика графічного роману: синтез мистецтв та транспозиції // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : збірник наукових праць; вип. XXXI. – К. : Міленіум, – 2013. – С. 301-307. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/>
2. Космацька Н.В. Мова сучасного коміксу як явища масової культури. Мова і культура, 2012. Т4 (15). С. 15-20 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_4_5.
3. Максименко О. Дев'яте мистецтво. Український журнал. 2013. № 3 (4). С. 20-23. URL: http://ukrzurnal.eu/pdf/uz_2013_02.pdf.
4. Яворська Т.М. & Ханжина К.В. Сучасні медіаосвітні комікси. Інформація та соціум, 2023. С. 146-149. URL: <file:///C:/Users/Administrator/Downloads/14625-Текст%20статті-29096-1-10-20231130%2>
5. Яременко А. & Васько О. Дидактичні комікси як інтерактивний метод навчання математики у здобувачів освіти 2 циклу. Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців. – Суми: ФОП Цьома С.П., 2024. – С. 194-197.

РІДКІСНОЗЕМЕЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ В АТМОСФЕРІ МАГНІТНОЇ ROAP-ЗОРІ. ЛІНІЇ PR II, PR III, CE II, SM II

Михайлицька Н. Г.

молодший науковий співробітник
Головна астрономічна обсерваторія
Національної академії наук України,
03680 Київ

HD134214 швидко-осцилююча, хімічно пекулярна зоря.

Атмосферам roAp-зір характерні аномалії хімічного складу. Спостерігається надлишок вмісту рідкісноземельних елементів (REE), відносно сонця. Причому спостерігається порушення іонізаційної рівноваги: вміст визначений по лініях у другій стадії іонізації REE перевершує вміст, що визначений по лініях у першій стадії іонізації. Для roAp-зір Куртц запропонував модель нахиленого пульсатора, в якому напрям осі пульсацій збігається з напрямом осі магнітного поля, під деяким кутом до осі обертання. Магнітні поля цих зір в першому наближенні мають дипольну структуру. Період обертання для зорі HD134214 чітко не встановлений, можливо, вона дуже повільно обертається або видна з полюсу. Хімічний склад атмосфери roAp-зорі HD134214 не досліджений.

Мета даної роботи для roAp-зорі HD134214 дослідження вмісту рідкісноземельного елемента Pr в першій та другій стадії іонізації та Ce, Sm в першій стадії іонізації, з урахуванням розщеплення спектральних ліній в магнітному полі. Визначити модуль напруженості магнітного поля $|\mathbf{B}|$, та компоненти $(\mathbf{B}_r/\mathbf{B}_m)$.

Для розрахунків вибрана ефективна температура атмосфери, що повторюється в роботах. Розрахунки проведені з моделлю атмосфери Куртца з параметрами $T_{\text{ef}} = 7250 \text{ K}$, $\lg g = 4.45$.

Спектри зорі HD134214 були отримані на 1.4-м телескопі CAT куде-спектрометрі CES в обсерваторії Ла Сілла з високою роздільною здатністю. Детектор - матриця ESO CCD N34 2048x2048 (розмір пікселя 15 мкм x 15 мкм, що забезпечило розділення $R=100\ 000$).

СИНТЕТИЧНІ СПЕКТРИ

Для дослідження вибрані ділянки спектру з сильними лініями Pr та Ce, Sm. При розрахунках враховано додаткове розширення, яке описане параметром $v \sin i = 2.5 \text{ км/с}$, що визначене в попередній роботі. Так-як розширення спектральних ліній унаслідок обертання і розширення спектральних ліній унаслідок швидких осциляцій, є результатом доплеровських зміщень, то обидва ефекти не завжди можна відрізнити і модулюються оберतालним профілем з параметром $v \sin i$. Оскільки зоря HD134214 дуже повільно обертаються, то параметр $v \sin i$, імовірно, описує пульсаційне розширення [6].

HD134214 належить до магнітних пекулярним зірок, а спектри пекулярних зірок мають підвищену щільність ліній розширених магнітним полем, модуль напруженості якого досягає 0.40 Тл. Тому такі спектри складні і мають багато бледованих ліній. На формування профілів спектральних ліній поглинання має значний вплив магнітне поле (B), а для чутливих ліній і його компоненти (B_r/B_m). Тому для деяких спектральних ліній магнітне поле і його компоненти визначалося індивідуально.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

В атмосфері швидко-осцилюючої, хімічно-пекулярної, магнітної зорі HD134214 досліджувався вміст рідкісноземельних елементів Pr II, Pr III та Ce II, Sm II. Визначено, що надлишок вмісту REE відносно сонця складає 2-3 dex. Причому вміст Pr визначений по лініях в другій стадії іонізації перевищує вміст по лініях в першій стадії іонізації, що свідчить про сильне відхилення від іонізаційної рівноваги в атмосфері зорі. Результати цієї роботи підтверджують виявлену раніше для окремих зір цього типу аномалію вмісту рідкісноземельних елементів.

В роботі дано оцінку вмісту Pr за лініями в першій та другій стадіях іонізації. Також визначено наближене значення вмісту елементів за лініями у першій стадії іонізації по слабких лініях Ce II, Sm II. В роботі також досліджувався вміст Na, Si, Ca, Va, Cr, Fe .

Розрахунки проводились з урахуванням зеєманівського розщеплення спектральних ліній, і його вплив на оцінку вмісту елементів. По чутливим спектральним лініям визначено модуль магнітного поля та його складові B_r/B_m . Модуль магнітного поля B змінюється в межах від 0.32 Тл до 0.40 Тл. Результати роботи узгоджується з іншими дослідженнями.

Табл. Вміст елементів.

λ , нм	Lg(N/Ntot)	Sun Lg(N/Ntot)
Fe I	- 4.46 ± 0.14	-4.59
Fe II	- 4.64 ± 0.06	-4.59
La II	≈ - 8.36	-10.82
Ce II	≈ - 8.30	-10.49
Pr II	≈ - 9.80	-11.33
Pr III	- 8.20 ± 0.26	-11.33
Sm II	≈ - 8.90	-11.04

THE RELEVANCE AND SIGNIFICANCE OF STUDYING HYPERTENSION

Eshchanova Nasiba Matnazarovna

Lecturer at Ma'mun University
Uzbekistan

Annotation: The thesis highlights the importance of studying hypertension today, the impact of this disease on the human body and its psycho-emotional sphere

Key words: blood vessels, affect, emotions, stress, asthenic-depressive, hypertension, anger, fear

Among cardiovascular diseases, one of the most common is arterial hypertension, with its most significant manifestation being hypertension. Despite recent advancements in the treatment and prevention of hypertension, it remains a critical topic of research in medicine and related fields. This is primarily due to its widespread prevalence; hypertension is identified in 20-25% of the adult population.

Hypertension is one of the leading causes of reduced work capacity, disability, and mortality. Moreover, it is a risk factor for other cardiovascular diseases, including atherosclerosis, ischemic heart disease, myocardial infarction, and cerebrovascular disorders. Arterial hypertension is one of the most common conditions causing severe complications in the heart, blood vessels, brain, and kidneys. Research has shown that the extent of organ damage is not only determined by the level of blood pressure from single measurements but also by the average blood pressure readings obtained through daily monitoring.

Studies indicate that a patient's blood pressure constantly fluctuates due to various internal and external factors, a phenomenon clearly established through continuous monitoring. For this reason, researchers have focused on studying the critical phenomenon of blood pressure variability (Parati G, 2003; Staessen J.A. et al.) [3].

Several other factors contribute to the development of these diseases, such as chronic stress at work, fatigue, psychological tension, an unbalanced or irregular diet, lack of adequate sleep, and familial conflicts. Sudden life events, economic and social losses, and other similar factors also play a role.

Emotions play a significant physiological role in the body. In animals, emotions function as an integrated evaluation mechanism directly linked to activities that motivate action. In humans, the functioning of the cerebral cortex and the associated second signaling system are crucial in emotional life. During emotions like fear and anger, the level of adrenaline in the blood increases. Similarly, affective states lead to a rise in thyroid hormones and enhanced secretory activity of the pituitary gland.

Negative emotions reduce the secretion of pancreatic juice, while positive emotions increase gastric secretions. Emotions have a strong impact on the cardiovascular system and arterial blood pressure. The progression of the disease is influenced by negative emotions, particularly prolonged stress and depression, as well as frequent psychological tensions.

At this point, questions arise: what exactly are stress and depression, and how do they manifest? Stress is the body's response to excessive tension, negative emotions, or even simple boredom. During stress, the human body produces adrenaline, a hormone that prompts the individual to seek solutions. A small amount of stress is necessary for everyone, as it encourages thinking and finding ways to overcome challenges; without stress, life would be dull. On the other hand, excessive stress weakens the body, reduces energy, and diminishes the ability to solve problems.

Numerous scientific studies have been dedicated to this issue. The psychosomatic aspect of hypertension primarily reflects the body's defense mechanism against any threat. It has long been noted that normalizing a situation often leads to a normalization of blood pressure.

Experts identify the following psychological causes that contribute to the development of hypertension:

- Sleep disturbances, including insomnia;
- Manifestations of anger or apathy;
- Anxiety and panic attacks;
- Nervousness, agitation, and irritability;
- Persistent fear;
- Hostile attitudes toward others;
- Overwork and excessive professional activity;
- Extreme stubbornness and rigidity;
- Chronic stressful situations;
- Overestimating demands on oneself and the environment.

Thus, the condition influences the development of reactive and personal anxiety in patients. Low stress tolerance and social adaptability are critical psychological factors that contribute to conflicts and aggressive behaviors. A high level of indirect aggression in patients indicates careful or restrained expression of aggressive reactions. Additionally, social factors such as family disputes and conflicts with close relatives play a role in shaping aggressive behaviors [8].

According to some data, the prevalence of anxiety and depressive disorders in hypertension reaches 40%. English researchers Davies S.J., Ghahramani P., and Jackson P.R. found that 19% of patients with hypertension experience panic attacks [2].

Depressive and anxiety disorders are often combined, with a comorbidity rate of 70%. Typically, symptoms of anxiety precede the development of depression, with phobias emerging in the structure of asthenic or asthenic-depressive states, often forming the basis of pathological personality development.

Patients with a combination of cardiovascular diseases and depression have higher rates of cardiovascular-related mortality compared to patients with only cardiovascular diseases. Considering the high prevalence of psychosomatic and somatopsychic disorders in hypertensive patients, it is essential for general practitioners to collaborate with medical psychologists and psychotherapists to manage these patients effectively.

Numerous studies have been conducted linking the progression of hypertension to psychogenic factors, including research by Goldscheider, Muller, Mohr, Fahrenkamp,

S. Weiss, Fishberg, Shultz and Schwab, Moschowitz, Riseman, S. Weiss, and others. Many psychiatric studies highlight the impact of life circumstances on this syndrome. They emphasize the significant role of suppressed aggressive tendencies in this phenomenon.

Systematic psychoanalytic studies have been conducted on hypertensive patients, revealing that chronic conditions associated with constant anxiety strongly influence blood pressure levels through aggressive impulses [1].

Although groups of patients represent various personality types, a common trait among all patients is their inability to freely express aggressive impulses. Occasionally, such patients may experience anger, but they generally possess self-control, often leaving the impression of being well-adjusted, mature individuals during superficial examinations.

Thus, psychosocial factors play a significant role in hypertension, making it crucial to address them alongside medical factors.

References

1. Алмазов, В.А. Гипертоническая болезнь / В.А. Алмазов, Е.В. Шляхто // Кардиология для врача общей практики.—2001.— №1.—С. 128
2. Davies S.J., Ghahramani P., Jackson P.R., et al. Association of panic disorder and panic attacks with hypertension // *Am J Med.* – 1999. – Vol. 107. №4. – P.310-316.
3. Емельянов Игорь Витальевич вариабельность артериального давления у больных гипертонической болезнью, связь с состоянием вегетативной нервной системы и органов-мишеней 14.00.06 - кардиология Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата медицинских наук Санкт-Петербург 2004
4. Уразбаева, Д. А. (2023). Онкологик беморлар ижтимоий-психологик ҳолатини тадқиқ қилиш хусусиятлари. *Научно-теоретический журнал "matun science"*, 1 (1).

БІОТОП С1.224 ІЗ РЕЗОЛЮЦІЇ ІV БЕРНСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ КНПП «ЦУМАНСЬКА ПУЩА»

Безсмертна Олеся Олексіївна

кандидат біологічних наук,
асистент кафедри ботаніки та екології
ННЦ «Інститут біології та медицини»
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
старший науковий співробітник
Ківерцівський національний природний парк
«Цуманська пуща»

Герасимчук Галина Василівна

молодший науковий співробітник
Ківерцівський національний природний парк
«Цуманська пуща»

Мерленко Ніна Омелянівна

молодший науковий співробітник
Ківерцівський національний природний парк
«Цуманська пуща»

Ківерцівський національний природний парк «Цуманська пуща» (КНППЦП) – велика і важлива природоохоронна територія, створена 22 лютого 2010 указом Президента України. На сьогодні територія Парку представляє збірну мозаїку фрагментів різних розмірів (до його складу увійшли 383 ділянки без вилучення у землекористувачів та 63 ділянки, що вилучені у землекористувачів у землекористування) у Луцькому районі Волинської області на територіях ДП «Ківерцівське ЛГ», ДП «Цуманське ЛГ» і ДП «Волинський військовий лісгосп», загальною площею 34467,89 га. За фізико-географічним районуванням це південна смуга області Волинського Полісся зони мішаних лісів, а кілька незначних фрагментів Парку розташовані в межах Волинської височини зони широколистяних лісів (Маринич та ін.). Парк створено на базі найбільш цінних лісових масивів Волинської області.

Біотопічне різноманіття Парку на сьогодні вивчене достатньо слабо. Наразі висвітлені лише попередні відомості щодо типових та рідкісних біотопів на території КНПП «Цуманська пуща» (Андрієнко та ін., 2004; Андрієнко та ін., 2009; Коніщук, 2010).

Відповідно до літературних відомостей на території Ківерцівського НПП «Цуманська пуща» зазначено 19 біотопів із Резолюції 4 Бернської конвенції (Конвенція ..., 1998; Onyshchenko et al., 2011). Саме досліджуваний біотоп є

одним із зазначених – C1.224 - Floating *Utricularia australis* and *Utricularia vulgaris* colonies (Вільноплаваючі колонії *Utricularia australis* та *Utricularia vulgaris*).

Відповідно до «Національний каталог біотопів України» вказаний біотоп належить до групи біотопів постійних прісноводних непроточних водойми з макрофітною рослинністю: B1.1.2 Мезотрофні та евтрофні водойми з макрофітною рослинністю / *Mesotrophic and eutrophic standing waters with macrophyte vegetation*.

EUNIS: C1.2 Permanent mesotrophic lakes, ponds and pools / Постійні мезотрофні водойми; C1.3 Permanent eutrophic lakes, ponds and pools / Постійні евтрофні водойми.

Загрози: зміна гідрологічного режиму водойм чи зарегулювання водотоку, забруднення водойм, розповсюдження інвазійних видів рослин, використання у рибному господарстві травоїдних видів риб, чищення ставів, використання гербіцидів, надмірна рекреація.

Менеджмент: підтримання природного току річок з формуванням меандрів, стариць, сліпих рукавів та рівня ґрунтових вод, підтримання традиційного рибного господарювання на ставах.

Біотоп об'єднує угруповання вкорінених або вільноплаваючих рослин з вегетативними і генеративними органами, зануреними у товщу води, або плаваючими на її поверхні. Приурочений переважно до мілководь водойм з незначною глибиною води (50–100 см) та мулистими чи торф'янистими донними відкладами. Часто має порушену природну структуру та є фрагментованим.

На території КНПП «Цуманська пушта» зареєстровано три локалітети із досліджуванним біотопом. Нижче наводимо перелік місцезростань із вказівкою координат:

1. 50.971126 25.941572 (5.08.2024р.), болото низинне (Берестянське л-во, кв. 25, вид.26)
2. 50.952850 25.934017 (5.08.2024р.), Ставок (будинок притулок та альтанка на пірсі)
3. 50.932899 25.700373 (15.08.2024р.), ур. Давидів ліс (поблизу с. Домашів).

З огляду на описану ситуацію територія Ківерцівського національного парку «Цуманська пушта» потребує детальних подальших досліджень.

Список літератури:

1. Андрієнко Т.Л. Біорізноманіття Цуманської пушти та питання його збереження. / Андрієнко Т. Л., М. Л. Клестов, М. В. Химин, О. І. Прядко, В.А. Онищенко, А.С. Кот, С.О. Григоренко (під заг. ред. Т.Л.Андрієнко та М.Л.Клестова). – Київ: Фітосоціологічний центр, 2004. – 136 с.
2. Андрієнко Т.Л. Рідкісні види судинних рослин Волинської області. / Андрієнко Т. Л., Коніщук В. В., Прядко О. І. // Заповідна справа в Україні. – 2009. – т.15, вип.2. – С.20-26.

3. Національний каталог біотопів України. За ред. А.А. Куземко, Я.П. Дідуха, В.А. Онищенко, Я. Шеффера. – К.: ФОП Клименко Ю.Я., 2018. – 442 с.
4. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979). – К., 1998. – 76 с.
5. Коніщук В.В. Аутфітосологічний аналіз судинних рослин флори Західного Полісся – В.В. Коніщук. // Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин. Матеріали міжнародної конференції (11-15 жовтня 2010 р., м. Київ). – Київ: Альтерпрес, 2010. – 320 с.
6. Маринич О.М., Пархоменко Г.О., Петренко О.М., Шищенко П.Г. Удосконалена схема фізико-географічного районування України. Український географічний журнал. 2003, 2: 16-20.
7. Перелік видів рослин та грибів, що заносяться до Червоної книги України (рослинний світ) (ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 15 лютого 2021 року № 111)
8. Рішення Волинської обласної ради від 20.12.2018 № 22/8 “Про затвердження Переліку видів рослин, що підлягають особливій охороні на території Волинської області”
9. Судинні рослини Смарагдової мережі України під охороною Бернської конвенції / Колектив авторів під ред. В.А. Соломахи. – Київ, 2016. – 151 с.
10. Onyshchenko Viktor, Solomakha Tetiana, Dudkin Oleg, Yaremchenko Olga, Boltachev Oleksandr, Chervonenko Oksana, Sirenko Igor, Kokhan Oleg, Kurtiak Fedir EMERALD - STANDARD DATA FORM UA0000112/ - 2011. (Tsumanska Pushcha): [dhttps://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=UA0000112](https://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=UA0000112)

ПОТЕНЦІАЛ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ У ГЛОБАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

Дроздовський Я. П.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету

Бедевельський І.І.

студент магістратури
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»
факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету

Цифрові валюти центральних банків (CBDC) пропонують низку потенційних переваг, але також пов'язані з певними викликами. Розглянемо ці аспекти більш детально.

Переваги CBDC:

1. Ефективність платіжних операцій. Транзакції з використанням CBDC характеризуються оперативністю та низькою вартістю, оскільки здійснюються безпосередньо між учасниками транзакції, мінімізуючи потребу в посередницьких структурах. Це сприяє оптимізації розрахунків та зниженню транзакційних витрат.

2. Інтеграція переваг різних фінансових систем. CBDC прагнуть поєднати переваги цифрових активів, таких як криптовалюти (швидкість, безпека), з регульованим грошовим обігом, властивим традиційній банківській системі, забезпеченій резервами центрального банку. Це дозволяє створити гібридну систему, що поєднує інноваційність та стабільність.

3. Підвищення прозорості транзакцій. Електронні транзакції на базі цифрових валют забезпечують високий рівень обліку та прозорості, що сприяє боротьбі з тіньовою економікою та фінансовими зловживаннями.

4. Оптимізація державних виплат. CBDC можуть забезпечити прямі виплати коштів громадянам з боку державних органів, минаючи традиційні посередницькі ланки. Це спрощує процеси розподілу державних коштів та підвищує їхню адресність.

5. Зниження витрат на емісію та обіг готівки. Впровадження CBDC дозволяє уникнути витрат, пов'язаних з фізичним виробництвом, зберіганням та транспортуванням готівкових грошей.

6. Підвищення фінансової інклюзії. CBDC можуть забезпечити доступ до фінансових послуг для населення, яке не має банківських рахунків, особливо в країнах, що розвиваються, та країнах з низьким рівнем доходу. Наприклад, в Індії, де транзакції в реальному часі через мобільні додатки сягають значних

обсягів, е-рупія може стати безпечнішою альтернативою, мінімізуючи ризики втрат для вкладників при взаємодії з комерційними банками.

Недоліки CBDC:

1. Вимоги до інфраструктури та зберігання. Хоча CBDC не потребують фізичного зберігання, вони висувають певні вимоги до цифрової інфраструктури, зокрема до безпеки онлайн-гаманців та захисту від кібератак.

2. Ризики для фінансової стабільності. Широке впровадження CBDC може вплинути на структуру банківських депозитів та ліквідність банківської системи, особливо для малих та середніх банків. Відсутність обмежень на зберігання коштів у цифрових гаманцях може призвести до відтоку депозитів з комерційних банків у періоди фінансової нестабільності.

3. Ризики кібербезпеки. Цифрова природа CBDC робить їх потенційно вразливими до кібератак та хакерських зломів, що може призвести до втрати коштів або порушення функціонування системи.

4. Питання конфіденційності. На відміну від повністю анонімних криптовалют, більшість проєктів CBDC передбачають можливість відстеження транзакцій центральними банками, що може викликати занепокоєння щодо приватності користувачів.

5. Волатильність. Хоча CBDC, як правило, прив'язані до фіатних валют, волатильність ринку криптовалют може опосередковано впливати на їхню стабільність.

Варто зазначити, що потенціал широкого та недорогого доступу до цифрових грошей та мобільних транзакцій відкриває значні перспективи для розширення фінансових послуг для приблизно 1,7 мільярда людей у світі, які не мають або мають обмежений доступ до банківських послуг. Це особливо актуально для ринків, що розвиваються, де впровадження цифрових валют може сприяти інтеграції платіжних систем та підвищенню їхньої інтероперабельності.

Загалом завдання уряду – це визначення відповідного балансу між заохоченням інновацій і забезпеченням безпеки [1]. Розглянемо властивості грошей центральних банків у різних формах (див. **Табл. 1**).

Таблиця 1.
Властивості грошей центральних банків у різних формах

Властивості	Існуючі гроші центрального банку		Загальнодоступна цифрова валюта центрального банку	
	Банкноти	Кошти на депозитних рахунках	На основі облікового запису	На основі вартості
Доступ	Головна мета	Обмежується уповноваженими фінансовими установами	Головна мета	Головна мета

Продовження Таблиці 1.

Анонімність	Один випуск є анонімним	Неанонімно	Неанонімно	Можлива анонімність
Переказ	Переказ P2P (від особи до особи)	Централізовано	Централізовано	Переказ P2P (від особи до особи)
Відсоток	Неможливий	Можливий	Можливий	Можливий, але малоімовірний
Максимальна сума	Суми обмежені «платіжною вимогою», немає сталі для власності, тільки для платежів	У принципі можлива	У принципі можлива	Як і банкноти, можна обмежити
Час роботи	24/7	Графік роботи центрального банку	Можливо 24/7	Можливо 24/7
Інфляційний ризик	Так	Так, якщо відсотки нижчі за інфляцію	Так, якщо відсотки нижчі за інфляцію	Так
Ризик втрати	Так	Немає	Так	Так

Джерело: [2]

Цифрові валюти мають значний потенціал для покращення фінансового добробуту населення на ринках, що розвиваються, та в країнах з низьким рівнем доходу, забезпечуючи доступ до ефективних та економічно вигідних фінансових інструментів. Наприклад, громадянин США, отримуючи заробітну плату безпосередньо на цифровий гаманець, отримує можливість здійснювати транскордонні грошові перекази своїм родичам, скажімо, в Гватемалу чи на Філіппіни, з мінімальними витратами та значно вищою швидкістю порівняно з традиційними системами грошових переказів.

Трансформаційний вплив цифрових валют не обмежується лише оптимізацією міжнародних транзакцій. Вони також сприяють розширенню доступу фізичних та юридичних осіб на ринках, що розвиваються, до базових фінансових послуг, таких як накопичення заощаджень, отримання кредитів, страхування та інвестування. Забезпечуючи зручний та доступний механізм для здійснення фінансових операцій, цифрові валюти сприяють фінансовій інклюзії та розширенню економічних можливостей, відкриваючи нові перспективи для економічного розвитку та підвищення рівня життя для соціальних груп, які традиційно залишаються поза межами охоплення традиційних фінансових інститутів [3].

Отже, глобальне впровадження цифрових валют відкриває широкі перспективи для розвитку фінансової системи та економіки в цілому. Ці

технології здатні підвищити доступність фінансових послуг, мінімізувати операційні витрати, забезпечити більшу прозорість та ефективний контроль за фінансовими потоками, а також сприяти боротьбі з корупцією та іншими формами фінансових злочинів.

Проте, процес впровадження цифрових валют пов'язаний з низкою серйозних викликів, серед яких забезпечення захисту приватності користувачів, кібербезпека, підтримка стабільності фінансової системи та розробка ефективного регуляторного фреймворку. Для успішної реалізації потенціалу цифрових валют необхідно провести ретельний аналіз цих викликів та розробити дієві стратегії їх подолання.

Таким чином, глобальне поширення цифрових валют є складним, але водночас перспективним процесом, що відкриває нові можливості для модернізації та оптимізації функціонування міжнародної фінансової системи.

Список літератури:

1. Reasons Fostering or Discouraging the Implementation of Central Bank-Backed Digital Currency: A Review / S.Luis Nández Alonso, M. Ángel Echarte Fernández, D. Sanz Bas, J. Kaczmarek. // *Economies*. – 2020. – №8. – С. 41–72.
2. Kumar D. Digital Currency: Issues, Opportunities and Challenges / Dharmendra Kumar. // *UGC Approved Journal*. – 2022. – №49321. – С. 1-7.
3. Digital Currency Market [Електронний ресурс] // *Straits Research*. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://straitsresearch.com/report/digital-currency-market>.

ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Вереша Роман Вікторович

в.о. завідувача кафедри кримінального та
адміністративного права
Академії адвокатури України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Для встановлення обумовленості певних кримінально протиправних діянь значення мають не всі характерні ознаки особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, а лише ті, які виявились у конкретному суспільно небезпечному діянні. Носієм суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, виходячи із змісту відповідних норм КК України, є суб'єкт кримінального правопорушення. При цьому підкреслимо, що теорія кримінального права широко застосовує термін «особа» у значенні суб'єкта, не уточнюючи психологічної індивідуалізації. Для встановлення суб'єкта конкретного кримінального правопорушення та його психічного ставлення до вчинюваного діяння потрібно розглядати всі форми вираження особистості – її поведінку і якості, відображення яких у навколишньому середовищі дають можливість ідентифікувати суб'єкта кримінального правопорушення. Тому дослідження елементів кожного конкретного складу кримінального правопорушення має відбуватись у тісному зв'язку з детальним вивченням особистості суб'єкта кримінального правопорушення. Однак на практиці таке буває не часто, незважаючи на те, що психологічні особливості особи, її характер і темперамент, особливі свідомо-вольові якості відіграють визначальну роль у поведінці взагалі і в кримінально протиправній зокрема. Склад кримінального правопорушення в цілому як сукупність об'єктивних та суб'єктивних елементів залишає в навколишньому середовищі певні відбитки, які є слідами зовнішніх, практичних діянь, що спрямовуються внутрішніми психологічними механізмами. Тому, з метою уникнення розриву між об'єктивними та суб'єктивними елементами складу кримінального правопорушення, між особистістю суб'єкта кримінального правопорушення та спрямуванням його поведінки необхідно використовувати особистісний підхід для встановлення елементів складу конкретного кримінального правопорушення.

У кримінально-правовій науці вказується, що особистість, насамперед, є носієм, джерелом механізму кримінально протиправної поведінки, і весь цей механізм обумовлюється її значущими властивостями.

Узагалі, визначаючи механізм будь-якого явища, по суті, встановлюється динаміка змін, які відбуваються в його межах і під впливом взаємодії певних складових елементів. Отже, кримінальне правопорушення як явище об'єктивної дійсності є результатом взаємодії певних об'єктивних та суб'єктивних факторів

– особи та ситуації (об'єктивної дійсності), в якій вчинюється кримінальне правопорушення. Механізм кримінального правопорушення відображає головну залежність окремих його елементів, за якого один елемент є причиною руху інших. Таким чином, механізм кримінального правопорушення – це причинність вчинення конкретного суспільно небезпечного діяння, що є основою детермінації останнього. А враховуючи поєднання в межах механізму кримінального правопорушення об'єктивних та суб'єктивних факторів (детермінантів), зазначимо, що він повинен розглядатись одночасно як об'єкт соціальних зв'язків та впливів і як форма втілення активної, цілеспрямованої, перетворювальної діяльності особи із сформованою психікою [1, с. 57]. Останнє показує зв'язок механізму кримінально протиправної поведінки з психічним ставленням особи до вчинюваного діяння.

Спершу поняття механізму кримінального правопорушення було процесуальним поняттям і визначалось як, власне, процес вчинення кримінального правопорушення, що супроводжується утворенням матеріальних і нематеріальних слідів, які можуть бути використані для розкриття і розслідування кримінального правопорушення. Зазнавши певних змін, у подальшому поняття механізму кримінального правопорушення набуває кримінально-правового та кримінологічного змісту і визначається як певна складна система, створена діяннями суб'єкта кримінального правопорушення (щодо досягнення кримінально протиправного результату), потерпілого та інших осіб, які стали учасниками події у конкретних умовах і за обставин, сукупність яких обумовлює зв'язок між окремими елементами механізму кримінального правопорушення.

Зауважимо, що механізм кримінального правопорушення, як і механізм будь-якого іншого явища, має включати декілька складових (компонентів). При визначенні механізму кримінально протиправної поведінки потрібно враховувати як особистісні якості та психологічні властивості особи, так і об'єктивні фактори, які перебувають у стані взаємозалежності та взаємодії: формування мотивації, ухвалення рішення про вчинення кримінального правопорушення, виконання прийнятого рішення, посткримінальна поведінка тощо. Тому і відповідна поведінка на кожному етапі є результатом взаємодії навколишнього середовища і особи як суб'єкта, що вчинює кримінальне правопорушення [2, с. 106].

Серед вчених існує декілька позицій щодо виділення компонентів механізму кримінально протиправної поведінки, але, як правило, до них включають такі: діяльність суб'єкта кримінального правопорушення; комплекс (сукупність) дій, вчинків та інших рухів потерпілого від кримінального правопорушення; комплекс (сукупність) дій, вчинків та інших рухів осіб, які виявилися певним чином пов'язаними із кримінальним правопорушенням; окремі елементи обставин, що використовуються учасниками кримінально протиправної події, включаючи предмет кримінально протиправного посягання. З огляду на це, визначальним у даному механізмі є саме суб'єктивні фактори (детермінанти), які впливають на об'єктивні обставини.

Список літератури:

1. Блажівський Є. М. Кримінологічний аналіз злочинної поведінки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. № 12. С. 56–61.
2. Мачинська Н. І., Завойська О. Ю. Психологічні механізми учинення злочину. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 104–114.

МІСЦЕВІ ДЕРЖАВНІ АДМІНІСТРАЦІЇ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Оксана Ярема

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Валерія Афтанасів

Здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Володимир Вергун

Здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Місцеві державні адміністрації є складовою частиною системи органів виконавчої влади України. Вони підпорядковуються Президенту України та Кабінету Міністрів України, що гарантує вертикаль виконавчої влади від центрального до місцевого рівня. Місцеві державні адміністрації також мають двосторонній зв'язок з центральними органами виконавчої влади, що забезпечує належне виконання державних програм. Місцеві державні адміністрації є ключовими органами в системі виконавчої влади України, які вимагають реалізації державної політики на місцях, забезпечення стабільності регіонального розвитку та виконання законів України. В умовах сучасних викликів робота місцевих державних адміністрації заслуговує особливої уваги, адже саме ці органи опинились на передовій у вирішенні проблем суспільства, спричинених військовою агресією російської федерації, реформами децентралізації та іншими соціально-економічними чинниками.

Окрім цього, місцеві державні адміністрації взаємодіють з місцевими радами, що є органами місцевого самоврядування, однак не підпорядковуються їм. Це створює певний баланс між державним управлінням і місцевим самоврядуванням, забезпечуючи ефективне управління на місцях.

Органи місцевої виконавчої влади – місцеві державні адміністрації, які функціонують у межах певних адміністративно територіальних одиниць, виражають державницький аспект природи місцевої влади [1].

У наукових колах побутує твердження, що місцеві державні адміністрації потрактовуються як провідники внутрішньої політики держави на місцях.

Місцеві державні адміністрації в межах своїх повноважень здійснюють виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізують повноваження, делеговані їм відповідною радою.

Починаючи з січня 2022 року відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.03.2021 № 254-р місцеві державні адміністрації припиняють здійснення надання адміністративних послуг, і публічне адміністрування їх має зводитись виключно до виконавчо-розпорядчої діяльності [2]. Поряд з цим, змін до Конституції та законів України, зокрема до Законів України «Про місцеві державні адміністрації» та «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо нової системи адміністративно-територіального устрою, повноважень органів місцевої державної влади та органів місцевого самоврядування не внесено, а тому сьогодні немає чіткого розподілу повноважень органів місцевого самоврядування і органів місцевої виконавчої влади [3].

Правовий статус місцевих державних адміністрацій встановлюється Конституцією України, Законом України «Про місцеві державні адміністрації» та іншими законами України.

Місцеві державні адміністрації в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці забезпечують:

- 1) виконання Конституції, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади вищого рівня;
- 2) законність і правопорядок, додержання прав і свобод громадян;
- 3) виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, програм утвердження української національної та громадянської ідентичності, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин - також програм їх національно-культурного розвитку;
- 4) підготовку та схвалення прогнозів відповідних бюджетів, підготовку та виконання відповідних бюджетів;
- 5) звіт про виконання відповідних бюджетів та програм;
- 6) взаємодію з органами місцевого самоврядування;
- 7) реалізацію інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень.

Оскільки українська правова спільнота рухається в напрямку стандартизації публічного адміністрування до норм Європейського Союзу, виявлення природи принципів діяльності місцевих державних адміністрацій в Україні є головною прерогативою на даному етапі розвитку цієї сфери. Загальні принципи права безпосередньо пов'язані з розвитком будь-якої правової системи, тому діяльність виконавчої гілки влади також регулюється окремими специфічними саме для цієї сфери принципами. Принципи діяльності місцевих державних адміністрацій в Україні – це комплекс керівних засад, визначених законодавством, обов'язкових для виконання посадовими особами цього органу своїх обов'язків щодо благоустрою території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та задоволення інтересів громадян, що на ній проживають [4, с.156].

Відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» місцеві державні адміністрації діють на засадах: відповідальності перед людиною і державою за свою діяльність; верховенства права; законності; пріоритетності прав людини; гласності; поєднання державних і місцевих інтересів [5].

Правовий режим воєнного стану значно вплинув на правовий статус органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій. Зазначене, безумовно, суттєво вплинуло на сутність та зміст взаємодії між цими інституціями. А відтак, на думку Владислава Зінкевича, вдосконалення взаємодії місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування під час воєнного стану має здійснюватись, зокрема, у нормативно-правовому напрямку. В даному контексті слід: а) гармонізувати положення Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та Законів України «Про місцеві державні адміністрації» та «Про місцеве самоврядування в Україні». Зазначене пояснюється тим, що в останніх двох нормативно-правових актах недостатньо якісно та повно розкрито та деталізовано повноваження, компетенцію, а також завдання та функції місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування саме в умовах воєнного стану. Окрім того, відповідними нормативними документами не врегульовано особливості взаємодії між вказаними суб'єктами саме в умовах воєнного стану [6, с.376].

Окрім цього, перед місцевими державними адміністраціями, як і зрештою перед іншими державними органами в сучасних умовах стоять технологічні та інноваційні виклики, що полягають в удосконаленні цифровізації управлінських процесів. З огляду на динамічні соціально-економічні зміни та виклики війни, впровадження інновацій у їхню діяльність стає необхідною умовою для забезпечення ефективного державного управління. Інновації допомагають оптимізувати процеси, підвищують прозорість і довіру населення. Інновації – це не лише впровадження новітніх технологій, але й застосування сучасних управлінських підходів, нових форм взаємодії з громадськістю та розробка інноваційних рішень для актуальних проблем регіонів.

Інновації в діяльності місцевих державних адміністрацій є не лише вимогою часу, але є ключовим фактором для розвитку регіонів та підвищення ефективності державного управління. Завдяки цифровим технологіям, сучасним управлінським підходам та новаторським рішенням місцеві державні адміністрації можуть успішно реагувати на виклики сьогодення, покращувати якість послуг та сприяти сталому розвитку. Також, війна в Україні поставила перед місцевими державними адміністраціями надзвичайно складні завдання. Ці органи влади стали ключовими для забезпечення стабільності, безпеки, координації гуманітарної допомоги, а також відновлення постраждалих територій. Ефективна робота місцевих державних адміністрацій в умовах війни вимагає гнучких рішень, швидкої адаптації до нових реалій та посиленого використання інновацій.

Для ефективної роботи в умовах війни місцевим державним адміністраціям необхідно запроваджувати сучасні інструменти кризового менеджменту,

забезпечувати швидку реакцію на змінні умови, активно залучати міжнародний досвід у відновленні території а також посилювати співпрацю з органами місцевого самоврядування.

Отже, місцеві державні адміністрації відіграють ключову роль у системі виконавчої влади, забезпечуючи виконання державних функцій та координацію діяльності органів влади на місцях. Їх діяльність спрямована на підтримку стабільного розвитку регіонів, захист прав громадян та забезпечення реалізації державної політики на місцевому рівні.

Місцеві державні адміністрації залишаються важливою ланкою в системі виконавчої влади України. Сучасні виклики, особливо у воєнний час, вимагають від них максимальної мобільності, адаптивності та здатності працювати в екстремальних умовах. Ефективна робота місцевих державних адміністрацій є запорукою стабільності та розвитку регіонів, а також основою для подальшого успішного реформування системи управління.

Список літератури:

1. Hlushchenko Y. Principles of law-making activity of local state administrations. Law forum. 2008. № 2. P. 66–72. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08hjnmda.pdf>

2. Деякі питання оптимізації мережі та функціонування центрів надання адміністративних послуг: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.03.2021 № 254-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-2021-%D1%80#Text>

3. Яковчук Я.В. Місцеві державні адміністрації як суб'єкти публічного адміністрування. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія право. Випуск 65. 2021. С.261-265. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/50.pdf>

4. Пастушенко В.А., Євенко Д.В. Принципи діяльності місцевих державних адміністрацій в Україні. *Науковий Вісник публічного та приватного права*. Випуск 4. 2023. С.155-160.

5. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09 квіт. 1999 р. № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20–21. Ст. 190.

6. Зінкевич К. Шляхи вдосконалення взаємодії місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. №1 (31). С.376-382.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

Шевчук Марія Василівна,
здобувач ступеня вищої освіти 3 курсу, 309 групи
Навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ

Бухтіярова Ірина Геннадіївна,
доцент кафедри управління та адміністрування ННПП
кандидат юридичних наук, доцент
Національної академії внутрішніх справ

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 завдало болісного удару всій країні та кожному її громадянину. Розпочалася підла та цинічна війни. Усі звичні буденні справи відійшли на другий план, змінилися пріоритети, з'явилися нові проблеми, а існуючі загострилися. Однією з нових проблем постало питання забезпечення правопорядку, обмеження прав і свобод в умовах особливого періоду.

Конституція України як Основний Закон України забороняє обмеження прав і свобод громадян, окрім випадків, що прямо передбачені законом. Відповідно до частини 1 статті 64 Конституції України, гарантується невідчужуваність конституційних прав і свобод. Проте згідно із частиною 2 даної норми, дозволяється обмеження прав і свобод в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Варто зауважити, що такі обмеження повинні відповідати принципам законності, пропорційності та обґрунтованості [4].

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України та на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони, відповідно до українського законодавства, (згідно із пунктом 20 частини першої статті 106 Основного Закону, Президент України вводить воєнний стан в Україні у разі загрози нападу та небезпеки державній незалежності України[4]), було прийнято Указ Президента №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (далі – Указ). Указ затвердили народні депутати 300 голосами, а опублікували 24 лютого 2022 року. Він став причиною змін у багатьох сферах: у адаптації законодавства до нових реалій, створенні особливих умов задля забезпечення безпеки держави і її громадян [6; 7].

Згідно із пунктом 3 Указу, на період дії правового режиму воєнного стану можуть бути обмежені конституційні права та свободи людини і громадянина, передбачені статтями Конституції України, а також введені тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб. Ці обмеження охоплюють запровадження тимчасових особливих режимів контролю та посилення адміністративної відповідальності. Такий самий зміст містить стаття 1 Закону

України №2839-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці» (далі – Закон) [6, 2].

Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) також містить спеціальні норми, спрямовані на регулювання поведінки громадян в умовах особливого періоду, а саме у період воєнного стану. Так, спеціальні статті 172-12, 172-14, 172-16, 172-17, 172-18 КУпАП стосуються військовослужбовців та осіб, залучених до захисту держави під час воєнного стану. Ці норми сприяють дотриманню дисципліни у військових підрозділах та серед цивільних осіб, забезпечуючи захист прав і свобод, забезпеченню публічного порядку, національної безпеки та захисту життя та здоров'я громадян [3].

Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці», який був прийнятий через місяць з початку повномасштабного вторгнення 13 грудня 2022 року, було запроваджено низку законодавчих змін до КУпАП, що стали відповіддю на загрози, які постали перед країною в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну [2].

Норми вище зазначеного закону спрямовані на посилення контролю за дотриманням законів під час воєнного стану. Зокрема, було підвищено відповідальність за адміністративні правопорушення.

Пункт 1 Закону встановлює зміни до КУпАП. Серед них наступні:

- у частині першій статті 32-1 «Адміністративний арешт» слова «до десяти діб» було замінено словами «до п'ятнадцяти діб»;
- у статті 172-10 в абзаці другому частини першої слова «від сімдесяти до ста сорока п'яти» було замінено словами «від ста до п'ятисот», слова «до семи діб» - словами «до десяти діб», у частині другій абзац перший було доповнено словами «крім воєнного стану», а в абзаці другому слова «від ста сорока п'яти до двохсот вісімдесяти п'яти» замінено словами «від п'ятисот до однієї тисячі», слова «від семи до десяти діб» - словами «від десяти до п'ятнадцяти діб»;
- у статті 172-11 в абзаці другому частини першої слова «до п'яти діб» було замінено словами «до десяти діб», в абзаці другому частини другої слова «до десяти діб» - словами «до п'ятнадцяти діб», в абзаці другому частини третьої слова «від сімдесяти до ста сорока п'яти» - словами «від п'ятисот до однієї тисячі», слова «до семи діб» - словами «до десяти діб», у частині четвертій абзац перший доповнено словами «крім воєнного стану», а в абзаці другому слова «від ста сорока п'яти до двохсот вісімдесяти п'яти» замінено словами «від однієї до двох тисяч», слова «від семи до десяти діб» - словами «від десяти до п'ятнадцяти діб»;
- у статті 172-12 в абзаці другому частини першої слова «від сімдесяти до ста сорока п'яти» замінено словами «від ста до однієї тисячі», слова «до семи діб» - словами «до десяти діб», а в абзаці другому частини другої слова «від ста

сорока п'яти до двохсот вісімдесяти п'яти» - словами «від однієї до двох тисяч», слова «від семи до десяти діб» - словами «від десяти до п'ятнадцяти діб»;

- у статті 172-13 в абзаці другому частини першої слова «від сімдесяти до ста сорока п'яти» було замінено словами «від ста до однієї тисячі», слова «до семи діб» - «до десяти діб», а у частині другій абзац перший доповнено словами «крім воєнного стану», також в абзаці другому слова «від ста сорока п'яти до двохсот вісімдесяти п'яти» замінено словами «від однієї тисячі до двох тисяч», слова «від семи до десяти діб» - словами «від десяти до п'ятнадцяти діб»;

- інші зміни, спрямовані на збільшення адміністративної відповідальності.

Також Закон передбачив доповнення статті 266-1 КУпАП «Огляд військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців Збройних Сил України на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції» [2].

Таким чином в умовах воєнного стану законодавець, з метою забезпечення правопорядку, національної безпеки та дисципліни, був змушений вдатися до посилення адміністративної відповідальності за певні правопорушення та тимчасового обмеження прав і свобод громадян. Прийняття зазначеного вище Закону України стало відповіддю на виклики, спричинені вторгненням росії на територію України.

Водночас важливим постало те, що усі внесені зміни до КУпАП повинні дотримуватися та базуватися на принципах законності, пропорційності та обґрунтованості, оскільки необхідний баланс між державними інтересами і правами громадян. Забезпечення такого балансу є важливим для підтримання довіри до правової системи навіть в умовах підвищеної загрози [1, с.194-195].

Лише сприяючи збереженню балансу між державними інтересами та інтересами суспільства можна досягти ефективного функціонування правової системи, яка залишатиметься стабільною навіть у особливих умовах!

Список літератури:

1. Бевз С.І., Стадник В.Я. Посилення адміністративної відповідальності в умовах воєнного стану: окремі аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/47>.

2. «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці»: Закон України №2839-IX від 13 грудня 2022 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 52. ст. 2418.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. ст. 1122.

4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.

5. Про затвердження Порядку застосування обмежень прав і свобод в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 2022 р. № 149. *Офіційний вісник України*. 2022. № 18. ст. 592.

6. «Про введення воєнного стану в Україні»: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р.. *Офіційний вісник України*. 2022. № 17. ст. 487.

7. Гіневська В.Б., Бухтіярова І.Г. Адміністративне правосуддя в умовах воєнного стану: аналіз змін у процедурах та їх вплив на громадян. *Адміністративно-правове забезпечення діяльності публічної адміністрації: Матеріали ХІХ науково-практичного семінару (Київ, 20 червня 2024 року) / ред. колегія : І.Д. Пастух (голова), В.М. Дорогих, О.К. Волох. - Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. – 196 с. с.30-34.*

FORMATION OF THE CONTROLLING SYSTEM AT AN INDUSTRIAL ENTERPRISE

Korobka Lyudmila,

Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine

Scientific supervisor:

Blinova Nelya Mykolaivna

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the

Department of Foreign Languages

Alfred Nobel University Dnipro, Ukraine

The controlling system in industrial enterprises has become a necessary tool to ensure effective resource management and increase competitiveness. In modern conditions of economic uncertainty and rapid market changes, enterprises should have adequate control mechanisms that allow them to respond quickly to challenges and opportunities. Controlling acts not only as a control tool, but also as an important element of strategic management, which provides feedback between planning and the actual activities of the enterprise [12].

Controlling can be defined as an integration system of management processes that provides planning, monitoring and monitoring of enterprise activities based on information analysis. It includes elements of financial control, management accounting and strategic management. The main purpose of controlling is to ensure the achievement of the objectives of the enterprise by optimizing resources and improving the efficiency of management decisions [24].

Controlling performs several key functions in industrial enterprises. First, it provides planning and forecasting, which allows you to formulate long-term and short-term plans, as well as carry out forecasting based on the analysis of past activities and market trends [7]. Secondly, controlling provides control and monitoring, which allows you to constantly monitor the implementation of plans and identify deviations from them, which contributes to the timely adoption of corrective measures [22]. Thirdly, it includes analysis and evaluation of results, which allows you to evaluate the effectiveness of management decisions and identify reserves to increase productivity.

The formation of an effective controlling system at an industrial enterprise involves several stages. The first step is to define controlling objectives. At this stage, the enterprise should clearly formulate the main goals of controlling, which should correspond to the general strategic goals of the enterprise [9]. The second stage is the analysis of the existing management system, which involves assessing the current state of management processes, identifying the strengths and weaknesses of the existing system, which will reveal the need to introduce new controlling tools [30]. The third stage is the development of a controlling methodology, which includes the selection of appropriate methods and tools for collecting, processing and analyzing information, as well as the development of a reporting system [18].

The fourth stage is the introduction of controlling into the practical activities of the enterprise. This involves the training and training of personnel necessary for the effective use of the controlling system, as well as the creation of information systems that will provide a continuous flow of data for analysis and decision-making [3]. The fifth stage is the evaluation of the effectiveness of the controlling system, which allows you to determine whether the goals are achieved and whether there is a need to adjust methods or tools [10].

The main objective of the controlling system is to provide information support for management decisions. This involves the collection, processing and analysis of information about all aspects of the enterprise. An important part of controlling is management accounting, which allows you to track financial results, costs and other key performance indicators of the enterprise [2]. Controlling should also ensure that the enterprise adapts to changing environmental conditions, including risk and opportunity analysis [17].

The formation of the controlling system is influenced by various factors, among which one can distinguish the size of the enterprise, industry affiliation, organizational structure, as well as the level of technological development [5]. For example, in large enterprises control may be more formalized, while in small enterprises the emphasis may be on flexibility and adaptability [26]. This requires an individual approach to each enterprise, based on its specifics and strategic goals [14].

Controlling also ensures the integration of strategic and operational plans of the enterprise, which is important for achieving common goals [1]. It allows the formation of scorecards that reflect both financial and non-financial aspects of the enterprise, which is necessary for a comprehensive assessment of its effectiveness [11]. The use of modern information technologies, such as ERP systems, can significantly increase the efficiency of controlling by automating the processes of data collection and analysis.

The introduction of controlling in the enterprise should be accompanied by a change in corporate culture, which implies an increase in the level of responsibility of employees for the results of their activities [20]. This involves not only training staff, but also the formation of motivational mechanisms that contribute to increased efficiency. It is also important that the controlling system is flexible enough to adapt to changes in the external environment [25].

Summarizing, it can be argued that the formation of a controlling system at an industrial enterprise is a complex process that requires a comprehensive analysis and adaptation to the specific conditions of the enterprise. An effective controlling system should provide not only control over the implementation of plans, but also contribute to the formation of a strategic management approach that allows the enterprise to remain competitive in today's dynamic market environment.

References:

1. Zorin O. Innovations in Controlling: Theory and Practice. Chernivtsi. CHNU. 2020. 240 p.
2. Storozhenko A. Controlling as a management tool. Kharkiv. KHNU. 2018. 150 s.

3. Grishnova O. Methods of controlling at industrial enterprises. Kyiv. GPU. 2019. 220 s.
4. Pushkar M. Controlling methodology. Kharkiv. PE "Factor." 2021. 190 p.
5. Daile A. Control and management: modern approaches. Odessa. Phoenix. 2021. 230 s.
6. Young S. Control of financial resources. Kyiv. University publications. 2019. 170 p.
7. Mayer E. Modern controlling technologies. Odessa. ONU. 2021. 195 p.
8. Dedyukhina M. Theory and practice of managerial controlling. Dnipro. NDGU. 2019. 170 p.
9. Atkinson EA Controlling system: theory and practice. Kyiv. Knowledge. 2019. 256 s.
10. Lamben J.-J. Strategic management and controlling. Kyiv. Education. 2018. 320 p.
11. Gaivoronskaya I. Methods of management controlling. Lviv. LNU. 2019. 210 s.
12. Fedorenko V. Systems of controlling at enterprises: practice and theory. Kyiv. Scientific thought. 2020. 240 p.
13. Kostyuk Yu. Effectiveness of controlling systems. Chernivtsi. CHNU. 2020. 185 with.
14. Aksentyuk M. Fundamentals of controlling in Ukraine. Kyiv. Academizdat. 2020. 300 s.
15. Atkinson EA Controlling system: theory and practice. Kyiv. Knowledge. 2019. 256 s.
16. Butko M. Strategic controlling: analysis and practice. Kharkiv. KHNU. 2019. 175 p.
17. Gunchenko M. Managerial controlling: new approaches. Odessa. KNUTE. 2021. 188 p.
18. Falco S. Analysis of controlling systems. Lviv. LSTU. 2021. 230 s.

MODELS FOR OPTIMIZING THE PROCESSES OF CORPORATE ADVERTISING BUDGET FORMATION

Moskalova Maryna

Higher education applicant of the Faculty of Economics
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Scientific adviser:

Kurdenko Oleksandr

Senior lecturer of Department of Economic Cybernetics and Management of
Economic Security
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

An advertising campaign is one of the crucial elements of an enterprise's successful marketing strategy. Its planning requires thorough analysis, a systematic approach, and the integration of modern management models. Advertising serves as a vital tool for conveying brand values, capturing the target audience's attention, and stimulating demand for products or services. In today's environment, where markets are becoming increasingly saturated and consumers more discerning, an effective advertising campaign can be a decisive factor in a company's success. The need for scientifically grounded approaches to planning advertising activities arises from heightened competition, the development of digital platforms, and changing consumer preferences.

At the initial stage of an advertising campaign, its objectives are defined by clearly answering the question of its purpose. It is essential to ensure that these objectives align with the company's overall marketing and advertising strategy. The next step involves identifying and studying the target audience for the advertising efforts. In most cases, this audience corresponds to the product's target market. Occasionally, the target audience may also include representatives of contact audiences, intermediaries, and reference groups (individuals who do not purchase the advertised product but influence the purchasing decisions) [1].

After analyzing the target audience, the preliminary budget for the campaign is determined, along with the selection of advertising tools and optimal communication channels to be used. Subsequently, advertising messages and other forms of marketing communications are developed, and a detailed plan of the campaign's primary activities with specified timelines is prepared. The final stage involves the practical implementation of campaign measures and the assessment of its effectiveness.

When preparing the advertising budget, it is crucial to recognize that the most significant changes in sales volumes are often not a result of the total amount spent on advertising. Instead, they depend on how these funds are allocated: which audience is targeted, which advertising channels are utilized, and how the message is crafted to appeal to consumers.

To ensure the budget is comprehensive and minimizes the need for significant revisions during implementation, all anticipated expenses must be accurately accounted for from the outset. These include costs for market research, production of advertising materials, purchase of advertising space, pre-testing, and post-campaign evaluations [1].

Budget preparation involves choosing a method for calculation, determining allocation across markets, resolving procedural issues, and identifying cost-saving opportunities. The entire budgeting process can be divided into two major components:

1. Determining the total funds allocated for advertising.
2. Allocating the advertising budget across expense categories (e.g., markets and brands).

Key factors influencing the advertising budget include market size and scope, the characteristics of the advertised product and its life cycle stage, the size and resources of the advertiser, the role of advertising in the marketing strategy, and the advertising expenditures of major competitors.

Global theory and practice have developed various models for budget formulation. Each model has its advantages and disadvantages. Budgeting methods can be classified into traditional and modern approaches. Traditional methods include the "available funds" method, the residual funds method, the competitive parity method, the "percentage of sales" method, and the historical method. Modern methods encompass the Vidale-Wolfe model, the ADBUDG model, the "objective and task-based" method, the G. Yule model, and cost optimization criteria models such as the Danaher-Rust model [2]. Let us explore in more detail the methods that, in my opinion, are most suitable for practical application.

The Vidale-Wolfe model, one of the earliest of its kind, was developed by M. Vidal and H. Wolfe. This model describes changes in product sales volume over time as a function of four key factors: advertising expenditures, constants representing the sensitivity of sales to advertising, the market saturation level for the advertised product, and constants indicating the decline in sales volume in the absence of advertising.

The basic equation of the model (advertising budget according to Vidal-Wolf formula) is as follows [3]:

$$dS/dt=rA(t)(M-S)/M-\lambda S \quad (1)$$

where S is the rate of sales at time t , and $A(t)$ is the rate of advertising expenditure. This equation has the following interpretation: the increase in the rate of sales, dS/dt , is proportional to the intensity of the advertising effort, A , reaching the fraction of potential customers, $(M-S)/M$, less the number of customers that are being lost, λS .

The primary strength of the Vidale-Wolfe model lies in its ability to illustrate the relationship among three key factors: advertising expenditure, sales volume, and the impact of advertising on changes in sales. However, this approach has several limitations:

- The model does not explicitly account for other marketing variables, such as pricing strategies and the sales system.

- It overlooks the influence of competitors' actions.
- Determining the saturation level of certain markets can be challenging.

The ADBUDG model, developed by Little, focuses on stable markets with fixed global demand, where advertising plays a crucial role in driving sales growth or increasing market share. In this model, the projected market share is determined by three factors:

- Minimum market share (P_{min}). The market share the company would retain by the end of the analyzed period without any advertising.
- Incremental market share change. The maximum potential increase in market share due to advertising, calculated as the difference between the expected market share at peak advertising levels and the minimum share achieved without advertising.
- Advertising intensity coefficient. Defined by two parameters, the sensitivity coefficient of the reaction function (g), which determines the nature of the reaction curve, and the attenuation factor (d), which reflects the reduction in effectiveness at high or low levels of advertising intensity, approaching values of 1 or 0, respectively.

In this method the following formula is used as the basic one [4]:

$$P = P_{min} + (P_{max} - P_{min}) \times \frac{E_A^g}{d + E_A^g}, \quad (2)$$

where P - market share desirable for the firm;

P_{min} - market share which the firm will have at zero advertising ($E_A=0$);

P_{max} - market share which the firm will have at the highest level of advertising (E_A tends to infinity);

g - sensitivity coefficient of the reaction function;

d - attenuation factor;

E_A - advertising intensity factor.

The Yule model offers a structured approach to determining the advertising budget by focusing on the relationship between a company's potential and actual customer base. According to the Yule formula, the budget calculation is grounded in the number of clients reached and converted through advertising efforts, rather than simply relying on sales turnover. Advertising budget according to Yule formula [5] is:

$$Rb = p \times n_0 \times (1 / (k_0 \times k)) \times (N / N_{max}), \quad (3)$$

where R_b - advertising budget;

p - cost of one, so-called, rating unit;

n_0 - quantity of the rating units necessary for relative 100 % of target audience coverage;

N_{max} - quantity of firm-advertiser's potential clients;

N - quantity of the firm's constant clients;

k - relation of the quantity of the firm's clients who has become regular customer to the quantity of clients who will buy the goods of this firm;

k_0 - relation of the quantity of clients, who will buy the goods of this firm to the quantity of those, who has seen advertising of this firm.

The Yule model is derived from a method for determining the advertising budget based on objectives and goals, traditionally tied to the turnover of goods. In the Yule model, this turnover is replaced by the number of clients, which provides a more rational and accurate approach to achieving results.

Despite their strengths, these models often require adaptation to real-world complexities. Factors such as rapidly changing consumer behavior, technological advancements, and increased competition necessitate a more flexible approach. Modern markets are also influenced by globalization, regulatory changes, and the integration of artificial intelligence into marketing strategies, making the need for adaptable budget models even more critical.

A hybrid strategy that integrates multiple methods may be more effective, allowing businesses to harness the precision of advanced models while benefiting from the practical simplicity of traditional methods. For instance, combining predictive analytics from advanced models with the historical reliability of traditional approaches ensures a balanced framework that is both data-driven and adaptable to diverse business needs. This hybrid approach can also leverage machine learning algorithms to analyze consumer data in real-time, identify emerging trends, and optimize resource allocation dynamically. Furthermore, incorporating scenario planning and sensitivity analysis can prepare organizations for unexpected market shifts, enabling them to respond swiftly and maintain their competitive edge.

Effective advertising budget formation demands a nuanced understanding of market dynamics, strategic objectives, and financial constraints. Traditional and advanced models provide valuable insights, yet the dynamic nature of modern markets necessitates flexibility and innovation. By leveraging data-driven models and adapting them to specific scenarios, companies can optimize their advertising expenditures, enhance brand visibility, and achieve sustainable growth. Ultimately, the strategic application of these models serves as a critical driver of competitive advantage in the global marketplace.

References

1. Рекламний менеджмент: теорія і практика: підручник / Т. Г. Діброва, С. О. Солнцев, К. В. Бажеріна. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2018. – 300 с.
2. Denysenko, A. "Advertising on the Internet," Advertising Technologies, 2000, No. 5, pp. 14–15.
3. Barg, Michael C. "Find, Process, and Share: An Optimal Control in the Vidale-Wolfe Marketing Model." Niagara University, 2018.
4. David A. Schweidel, Eric T. Bradlow, Patti Williams, A Feature-Based Approach to Assessing Advertisement Similarity, Journal of Marketing Research, Vol. 43, No. 2 (May, 2006), pp. 237-243

5. Christian M. Derbaix, The Impact of Affective Reactions on Attitudes toward the Advertisement and the Brand: A Step toward Ecological Validity, *Journal of Marketing Research*, Vol. 32, No. 4 (Nov., 1995), pp. 470-479

COMMUNICATION: THE CORNERSTONE SOFT SKILL FOR SEAFARERS

Singh Binay Kumar,

3rd year post graduate student,
The third level of higher education.
National University "Odesa Maritime Academy"

Sienko O. ,

Supervisor Doctor of Economics,
Professor of the Department of
Maritime Transport Management and Economics,
National University "Odesa Maritime Academy"

Communication is one of the most essential soft skills in the maritime industry, and it's one that often makes the difference between success and failure. Whether in daily operations or emergency situations, effective communication is the bridge that connects crew members, officers, and all other stakeholders in the maritime ecosystem. It's not just about talking or sending messages; it's about understanding, conveying, and processing information in ways that ensure clarity, respect, and completeness.

Understanding Communication

According to *Webster's Dictionary*, communication is "a process by which information is exchanged between individuals through a common system of symbols, signs, and behavior." Robert Anderson defines it as "the interchange of thoughts, opinions, or information by speech, writing, or other means." These definitions emphasize its universal applicability and importance. In the maritime context, where crews hail from varied cultural and linguistic backgrounds, effective communication ensures clarity, respect, and completeness.

Channels of Communication

The channels through which communication occurs can be classified into various categories:

- **Visual Channel:** This includes facial expressions, body language, posture, gestures, pictures, written words, and even electronic communications such as emails and mass media.
- **Auditory Channel:** This involves spoken words, sounds, telephone or mobile communications, and the delivery of audio content through mediums like radio and voicemail.
- **Tactile Channel:** This relates to touch sensations, including therapeutic touch.
- **Combined Channel:** A combination of visual and auditory elements, such as audiovisual media, or offering comfort through touch and spoken words.

In the maritime industry, where safety is paramount and crews are often culturally diverse, effective communication becomes even more critical. This soft skill is

necessary not only for day-to-day operations but also for navigating complex scenarios that demand clarity and collaboration.

The Importance of Communication in the Maritime Industry

Communication is undeniably a pivotal soft skill in the maritime industry, influencing everything from safety protocols to the well-being of seafarers. Research and statistics underline the importance of this skill:

- **Maritime Accidents:** A study by the UK Marine Accident Investigation Branch found that around 30% of maritime accidents were linked to communication failures. This highlights the critical need for clear and effective information exchange to prevent errors and mitigate risks.(1)

- **Crew Diversity:** The International Chamber of Shipping reports that the global maritime workforce comprises over 1.6 million seafarers, with a diverse mix of cultural and linguistic backgrounds. Effective communication among such a varied group is essential to ensure smooth collaboration and avoid misunderstandings.

- **Cultural Sensitivity:** Effective communication requires an understanding of cultural nuances. Anthropological research has shown that misinterpretations stemming from cultural differences can lead to conflicts and operational errors, which can compromise safety.

- **Psychological Well-being:** Studies indicate that open communication contributes to the mental health of seafarers, reducing feelings of isolation, stress, and anxiety – issues that are common in the maritime profession due to long periods at sea.

Case Studies and Examples

Real-world examples further illustrate how communication shapes outcomes in the maritime industry:

- **Bridge Team Management:** Standardized communication protocols, such as the use of Maritime English, have been implemented to enhance coordination and reduce misunderstandings on the bridge. This has proven effective in improving navigation safety.

- **Crew Resource Management (CRM):** Shipping companies that have adopted CRM training programs, focusing on communication, leadership, and decision-making skills, have seen improvements in teamwork and safety records. These programs are particularly valuable in fostering a more collaborative and safe working environment on board.

The importance of communication is further emphasized by investigations and reports from industry bodies:

- **Human Error Analysis:** The International Maritime Organization (IMO) has noted that human error, often a result of poor communication, is responsible for approximately 80% of maritime accidents. This underscores the necessity of communication training for preventing incidents. (2)

- **Safety Bulletins:** Maritime safety organizations regularly release bulletins emphasizing the role of communication in preventing accidents. These bulletins provide practical examples and lessons learned from past incidents, reinforcing the need for constant vigilance in communication.(3)

The Core Components of Effective Communication

To ensure communication is effective, it must contain three key components:

1. **Clarity:** Clarity is essential for conveying messages accurately and ensuring they are understood as intended. Clear communication prevents misunderstandings and ensures everyone on board is on the same page.

Exercise: Recall a time when you misunderstood someone or were misunderstood. Consider the consequences of that misunderstanding and reflect on how you can avoid such situations in the future.

2. **Respect:** Communication should always be respectful. Lack of respect in communication can lead to misunderstandings, breakdowns in morale, and conflicts. In a maritime context, this can undermine the teamwork essential for operations.

Exercise: Think of three ways you can demonstrate respect through communication, such as acknowledging others' time, showing empathy for their stress, or simply expressing appreciation for their efforts.

3. **Completeness:** Incomplete communication can cause confusion and errors. It is better to communicate fully, even if the message seems trivial, than to leave gaps that could lead to dangerous situations.

Exercise: Identify three things that you tend to withhold in communication, whether due to fear, pride, or other reasons. Reflect on how your communication might improve if you were more transparent.

The Consequences of Poor Communication

Failure to communicate can result in irreversible damage. When communication breaks down, people are unable to connect, misunderstandings proliferate, and valuable information is lost. For seafarers, this could mean the difference between life and death.

Studies have shown that poor communication in the maritime industry can lead to catastrophic accidents. In fact, communication failures are often the root cause of many maritime accidents, which could have been avoided with clearer and more effective communication.(4)

How to Develop Communication Skills

Improving communication skills requires self-awareness and practice. Here are some tips for developing effective communication in the maritime profession:

- **Balance and Posture:** Pay attention to your body language and posture, as they are integral to non-verbal communication.

- **Active Listening:** Listen carefully to what others are saying, and take time to process the information before responding.

- **Feedback:** Regularly ask for feedback to understand how your communication is perceived and how it can be improved.

Recommendations and Resources

For seafarers aiming to master communication, my book *Soft Skills for Seafarers* serves as a guide. It includes practical exercises to help maritime professionals grow in their careers and navigate complex interpersonal dynamics effectively. By developing soft skills, seafarers will find a renewed sense of confidence and purpose, both aboard ships and ashore.

Conclusion

Communication is a transformative skill, integral to the maritime industry. As seafarers enhance their ability to connect with others, they lay the foundation for mastering other soft skills, fostering a harmonious working environment. This cornerstone skill not only ensures personal success but also strengthens the maritime community, uniting professionals in the pursuit of safety, collaboration, and operational excellence.

References:

1. The Role of the Human Factor in Marine Accidents.
2. Human Error Analysis and Fatality Prediction in Maritime Accidents.
3. Reducing maritime accidents in ships by tackling human error: a bibliometric review and research agenda.
4. Unraveling the Usage Characteristics of Human Element, Human Factor, and Human Error in Maritime Safety.

ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

Новак Ганна В'ячеславівна

Аспірантка кафедри маркетингу та міжнародної логістики
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

Виставкова діяльність відіграє ключову роль у стимулюванні економічного зростання в Україні. Вона є інструментом для інтеграції національної економіки до глобальних ринків. Виставки дають можливість демонструвати інновації, послуги та продукцію, всім галузям, та активно сприяють розширенню ринків збуту, залученню інвестицій і зміцненню міжнародних зв'язків. [1]

Однією з основних переваг виставкових заходів є здатність забезпечувати прямий контакт між виробниками та споживачами. Це дозволяє отримувати зворотній зв'язок від клієнтів та партнерів, адаптувати продукцію до потреб ринку та підвищує конкурентоспроможність. Виставки демонструють актуальні тенденції на ринку, та дають можливість спрогнозувати попит. Саме на виставках можна порівняти свої продукти з конкурентами, об'єктивно оцінити свої можливості та скоригувати стратегію з урахуванням новітніх ринкових тенденцій.[4] Останнім часом активно розвиваються гібридні формати виставок. Що є наслідком пристосування виставково-ярмаркової діяльності до обмежень під час пандемії COVID 19. Наразі, стало можливим поєднувати фізичну та віртуальну участь. Це дозволяє залучити ширше коло учасників і зменшити витрати на організацію. Таким чином українські компанії, які обмежені у пересуванні та фінансах через воєнний стан, можуть презентувати свої продукти на міжнародних заходах навіть без фізичної присутності.[2]

Важливим фактором розвитку виставкової діяльності в Україні є державна підтримка та міжнародні ініціативи. А саме полегшення доступу до виставок, розширення інфраструктури та надання фінансових стимулів. Це особливо важливо в умовах жорсткої конкуренції на світових ринках, де виставки стають інструментом налагодження нових партнерських відносин, презентації інноваційних розробок і зміцнення національного бренду.

Таким чином, виставкова діяльність є невід'ємною частиною стратегій підприємств для розвитку й посилення їхньої позиції на внутрішніх і зовнішніх ринках. Що робить її важливим інструментом економічного зростання в Україні.[3]

Вплив виставкової діяльності на інвестиційну привабливість українських компаній є ще одним ключовим аспектом. Інвестиційна привабливість залежить від технічного стану підприємства, фінансової стійкості, інноваційного потенціалу й рівня автоматизації виробничих процесів. Виставки допомагають підприємствам демонструвати досягнення у цих сферах. Це збільшує шанси на залучення інвестицій. У контексті воєнного стану виставкова діяльність набуває

особливого значення для відновлення довіри іноземних інвесторів і залучення міжнародного капіталу. Війна суттєво знижує інвестиційну привабливість. Існують високі ризики втрати інвестованих коштів. Постійна загроза руйнувань інфраструктури, призводить до скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій. Зокрема у 2022 році, падіння становило понад 30%, за даними Державної служби статистики України [6].

Участь у міжнародних виставках надає можливість привернути увагу до країни. Наразі Україна планує взяти у Всесвітній виставці Expo 2025 у Осаці (Японія) Це одна із найпрестижніших виставкових подій в світі, на якій очікується понад 160 країн-учасниць та близько 28 млн відвідувачів. Участь дає можливість заохотити іноземні інвестиції на реконструкцію шкільних будівель, бомбосховищ. У 2024 році співпраця з Японією принесла в Україну 4,2 млрд долларів. Це кошти і на машини для розмінування, перевезення персоналу, інше обладнання. Нині сапери вже активно використовують цю техніку у своїй роботі, повертаючи безпеку української землі [7].

Виставкова діяльність навіть у складних умовах здатна відновлювати довіру завдяки:

- Демонстрації життєздатності, стійкості та впровадженню інновацій. Попри все залишаючись на рунку та працюючи на відновлення економіки.
- Підтвердженню здатності адаптуватися до нових та бути конкурентоспроможними в таких умовах.

Таким чином, виставкова діяльність не лише сприяє економічному розвитку, але й стає інструментом відновлення довіри до українського бізнесу на міжнародній арені. Це підтверджується успішною участю українських компаній у таких міжнародних заходах, як Expo 2020 у Дубаї чи Hannover Messe, де вони демонстрували свою конкурентоспроможність і інноваційний потенціал.

Список літератури

1. Ткаченко Т.І. Виставковий бізнес: монографія / Т.І. Ткаченко, Т.П. Дупляк. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. – 244 с.
2. Цінівська Ю. О. Сучасні тенденції виставкової індустрії в аспекті розвитку МІСЕ-туризму / Ю.В. О. Цінівська // Студентський вісник НУВГП : зб. наук. праць. - Рівне : НУВГП, 2023. - Вип. 1(19). - С. 150-152.
3. Ольга Г. Вдовічена. Перспективи та прогнози розвитку виставково-ярмаркової діяльності в умовах економічної нестабільності: регіональний вимір. Actual Problems of Economics 163(1): January 2015 232-242
4. Тарасова К. І. Стратегічний маркетинг в системі управління підприємством / К. І. Тарасова // Матеріали ХХІІ Міжнар. наук.-практ. конф.: Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики, (Одеса, 8 вересня, 2023 р.). – Одеса: ОНЕУ, 2023. – С. 269-270.
5. Нікольчук Ю. М., Лопатовська О. О. Інвестиційна привабливість України: основні тенденції, проблеми та ключові вектори вирішення. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 164-175.
6. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/pub110_u.htm

7. <https://me.gov.ua/News/Detail/ba5d7ab5-9bfb-4083-96ac-8e5c06ebf103?lang=uk-UA&title=UkrainaVizmeUchastUVsesvitniiVistavtsiExpo2025-VYaponii-YuliiaSviridenko>

МОТИВАЦІЙНІ СТИМУЛИ ПРАЦІВНИКІВ

Рижкова Галина Анатоліївна

к.е.н., доцент
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

Чудінов Дмитро Олександрович

аспірант
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

У сучасних умовах розвитку підприємств значно зростає значення продуктивності праці персоналу, яка є основою для покращення якості продукції та послуг компанії. Одним із ключових напрямів підвищення продуктивності праці є її мотивація. Ефективна система мотивації сприяє реалізації соціально-економічних цілей розвитку персоналу. Важливо зазначити, що серед мотиваційних чинників значну роль відіграють не лише матеріальні стимули, які залишаються основним фактором ефективності праці, а й психосоціальна складова, яка впливає на настрій і задоволеність працівників.

Зростання продуктивності праці пов'язане з необхідністю вдосконалення засобів праці та їх організації, що забезпечує ефективну взаємодію між засобами праці та робочою силою. При цьому саме робоча сила виступає головним фактором, який визначає результативність виробничого процесу та ефективність використання засобів виробництва. Для досягнення високих показників продуктивності праці керівники підприємств мають забезпечувати належне стимулювання працівників.

Мотивація праці базується на процесі стимулювання окремої особи. Працівник, який отримує мінімальну заробітну плату та незадоволений умовами праці, не буде зацікавлений у досягненні цілей підприємства. Це може призвести до зниження конкурентоспроможності компанії та негативно позначитися на економічному зростанні країни [1].

Досліджуючи мотивацію працівників, доцільно згадати мотиваційну концепцію, розроблену на початку ХХ століття американським інженером Ф. Тейлором. Його підхід ґрунтувався на економічному стимулюванні підвищення продуктивності праці через грошові виплати за перевиконання виробничих норм. Автор вважав фінансову винагороду найбільш природним стимулом для людини [2].

В умовах соціально-орієнтованої ринкової економіки питання мотивації праці набуває особливої важливості. Відсутність належних стимулів, неможливість досягнення цілей законними методами або нереалізовані очікування щодо поліпшення якості життя призводять до незадоволеності працівників своєю роботою та положенням у суспільстві. Ігнорування мотиваційних чинників може спричинити зниження продуктивності праці, якості продукції, трудової дисципліни та загальну кризу в економіці [3].

Рівень продуктивності праці визначають за допомогою прямих показників,

таких як обсяг виробленої продукції за одиницю часу, або обернених – витрати часу на одиницю продукції чи виконану роботу. Аналіз та планування продуктивності праці базуються на оцінці економічної чисельності працівників і зниженні трудомісткості продукції.

Продуктивність праці є динамічним показником, що змінюється під впливом численних факторів. Ці фактори мають різний вплив на рівень і динаміку продуктивності, а також залежать від об'єктивних і суб'єктивних причин. На відміну від факторів, резерви підвищення продуктивності праці являють собою можливості економії робочого часу у виробництві на основі трудових зусиль колективу підприємства [2,4].

Підвищення продуктивності праці досягається або збільшенням виробництва продукції при незмінних витратах робочого часу, або зниженням витрат робочого часу на одиницю продукції.

Кожне підприємство зацікавлене у підвищенні продуктивності праці, тому необхідно запроваджувати програми управління продуктивністю праці. Управління продуктивністю праці - це складне комплексне завдання, важливе для організацій будь-якої сфери діяльності й будь-якого розміру, якщо вони планують досягти успіху у своїй діяльності. Реалізація даного завдання залежить від скоординованої роботи економістів і менеджерів на всіх етапах програми [3, 5]. Для більш повного використання резервів підвищення продуктивності праці використовують програми управління продуктивністю, у яких зазначаються види резервів, конкретні строки та способи їх використання, плануються основні витрати та очікуваний результат від їх впровадження.

Одним із ефективних стимулів до праці є підвищення кваліфікації персоналу. З цього приводу можна сказати, що кожна людина хоче займати своє місце як в суспільстві, так і бути в своєму середовищі на праці. Підвищення кваліфікації персоналу це не тільки збільшення заробітної плати працівника, а й підвищення сумлінної продуктивної праці робітників на підприємстві.

Якість робочої сили є важливою компонентою ринку праці, тому створення умов для розвитку професійного навчання кадрів протягом всього періоду трудової діяльності необхідно розглядати як першочерговий напрям політики ефективної зайнятості, націлений на формування кваліфікованої продуктивної робочої сили [5].

Якісною можна вважати робочу силу, тобто працівників, які мають високу кваліфікацію, обізнані в своїй справі, та хочуть мати гарну роботу. З цього приводу можна сказати, що висококваліфікований працівник не захоче працювати будь-де. Керівникові, для рентабельності його підприємства, слід наймати на роботу якісну, продуктивну робочу силу. Не можна забувати про те, що кожен працівник хоче мати належні умови для праці. Таким чином, на підприємстві повинні застосовуватися такі фактори мотивації, що призведуть до зростання продуктивності праці. Виходячи з аналізу факторів залежності продуктивності та мотивації праці, можна сказати, що діяльність людини спрямована на задоволення власних потреб, які досить чітко охарактеризував американський психолог А. Маслоу [6]. З точки зору психолога, людина, в першу

чергу, задовольняє фізіологічні потреби, але працюючи робітник хоче задовільнити кожну з потреб, незалежно від їх послідовності в піраміді А. Маслоу.

Дослідження взаємозв'язку між продуктивністю праці та її мотивацією в сучасних умовах функціонування підприємств дають змогу зробити такі висновки. Мотиваційні процеси, які виникають як внутрішні, так і зовнішні чинники, стимулюють у працівника ентузіазм і завзятість у виконанні поставлених завдань. Рівень якості трудового життя суттєво впливає на стан працівника, його готовність працювати, віддачу та ефективність результатів діяльності.

Матеріальне стимулювання залишається основним чинником підвищення продуктивності праці. Проте важливо враховувати й соціальну складову, оскільки зі збільшенням заробітної плати задоволення від матеріальних винагород з часом знижується. На перший план виходять соціальні та емоційні аспекти, які визначають рівень задоволеності працівника.

Таким чином, продуктивність праці безпосередньо залежить від мотивації персоналу. Чим більше працівник задоволений умовами праці й впевнений у отриманні справедливої винагороди за свою діяльність, тим якісніше він працює, що сприяє зростанню його продуктивності.

Список літератури

1. Замараєв А.В. Сутність поняття «людський потенціал» в контексті суспільного розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=895> (дата звернення: 15.12.2024)
2. Холодницька А. В., Мотуз В. О. Використання сучасних інструментів підтримання мотивації та ефективності використання трудового потенціалу персоналу. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2024. № 12. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-07-03> (дата звернення: 18.12.2024).
3. Козак К. Б., Корсікова Н. М., Петренко Ю. О. Управління мотивацією персоналу в умовах постпандемії та воєнного стану. Економіка харчової промисловості. № 4. 2022. С. 26–34.
4. Черниш И., Козик М. Сучасні форми і методи мотивації персоналу підприємств сфери послуг. Економіка і регіон Науковий вісник. 2021. № 1(80). С. 87–91. URL: [https://doi.org/10.26906/eir.2021.1\(80\).2242](https://doi.org/10.26906/eir.2021.1(80).2242) (дата звернення: 18.12.2024).
5. Круглов В. О., Пікуліна О. В. Трансформація людського капіталу в умовах глобалізації: глобальні та національні перспективи. *Agrosvit*. 2024. № 18. С. 92–97. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.18.92> (дата звернення: 17.12.2024).
6. Савельєва В.С. Психологія управління: навчальний посібник. – Київ: ВД «Професіонал», 2005. 320 с.

MODERNS INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF FUTURE DOCTORS IN MICROBIOLOGY, VIROLOGY AND IMMUNOLOGY

Baieva Olena,
DSc, Full Professor
PHEE «Kyiv Medical University»

Zelentsova Svitlana,
PhD, Associate Professor
PHEE «Kyiv Medical University»

Tserkovniak Larysa
PhD, Associate Professor
PHEE «Kyiv Medical University»

In recent years, there has been an increased interest in topical issues regarding the development of innovative educational technologies of influence on the personality and methods of their effective and optimal use in the educational process of higher education. It is precisely educational innovative technologies of learning and teaching in higher education that are one of the main tools of a teacher's activity, who, in addition to multifaceted knowledge of his subject, must be able to scientifically accessible and interestingly present educational material for students.

The introduction of the European credit transfer system in Ukraine should contribute to improving the quality of training of doctors by introducing modern innovative pedagogical technologies into the educational process. Modern trends in the development of medical education involve the introduction of innovative teaching technologies, new forms and methods of teaching, which contribute not only to the formation of the basic competencies of a future doctor, but also to increasing motivation for learning, and revealing the creative potential of students.

Microbiology, virology, and immunology are taught at the Kyiv Medical University in the second and third years of the Faculty of Medicine, and in the second year of the Faculty of Dentistry in accordance with the educational and professional program for training masters in the relevant specialty.

Microbiology, virology and immunology as an educational component in the training of doctors is based on the knowledge obtained by students in the study of general biology, biological and bioorganic chemistry, medical and biological physics, medical chemistry, human anatomy, histology, cytology and embryology. This educational component is the basis for studying the disciplines of professional training of a future doctor in general pathology, hygiene, epidemiology, educational disciplines of surgical and therapeutic cycles.

The educational process in microbiology, virology and immunology is carried out in accordance with the developed and approved educational and methodological complex, which includes: curriculum; syllabus; lecture texts and presentations to them; methodological recommendations for practical and laboratory classes; methodological recommendations for independent and individual work of students. Assessment of the acquired knowledge is carried out using the PrExam program, which is based on tests from the STEP-1 database. With the help of this information platform, students can also prepare for the STEP-1 licensing exam in microbiology, virology, and immunology.

In order to form the basic competencies of future doctors in microbiology, virology and immunology, it is considered necessary to use modern, innovative models of the educational process.

The basis of the organization of the educational process at the Kyiv Medical University is a combined model, using elements of the Flex-model; Blended learning and Enriched Virtual models.

The Flex model is a modern model of organizing the educational process, in which the main support of the educational process involves the use of modern information technologies. According to this model, electronic materials are used in the organization of training for independent work and the use of interactive teaching methods during classroom teaching (work in small groups, presentations of scientific reports, etc.). The Flex Academy in San Francisco provides students with a curriculum and instructions for training in the specialty, and teachers use it to supplement their subjects. The Academy also provides online consultants for studying its programs [1-2].

Blended learning model is an educational model that involves the use of a blended form of learning with independent acquisition of knowledge and knowledge that the student receives in direct contact with the teacher.

The Enriched Virtual model - involves students mastering the academic discipline in a classroom setting with an offline teacher (one-on-one), and then completing individual tasks independently. The vast majority of enriched virtual learning models began as separate online courses, and then were supplemented with a blended learning program to provide students with the social experience of attending a university [3].

Blended learning, also known as hybrid learning, is an approach to education that combines online educational materials and opportunities for interaction online with traditional place-based classroom methods. Blended learning has a number of advantages, including: the flexibility of the learning model, which is a combination of independent learning using distance learning technologies with classroom learning (independent study of theoretical material at an individual pace, which provides time for active practical formation and improvement of skills and abilities in face-to-face classes); development of critical thinking and abilities for independent work (the ability to work with information, select material necessary for learning and work); interactivity (the ability to actively influence the content, appearance and thematic focus of a computer program or electronic resources and the ability to communicate, express one's opinion, learn the opinion of a communication partner, discuss various issues) [3-4].

Since medicine is a science-intensive field, it is advisable to provide for independent mastery of new professionally oriented knowledge when training future doctors.

When training future doctors in microbiology, virology, and immunology at the Kyiv Medical University, the use of an information system has been introduced by placing the necessary educational and methodological materials of methodological support on the department's information web page in the Google Education system. The web page contains not only the texts of lectures and presentations for them, but also materials for practical classes, video materials on the main topics of the academic discipline. Independent work is supplemented by the performance of practical tasks presented in the corresponding workbook.

Thus, the use of a mixed model when mastering knowledge in microbiology, virology, and immunology by future doctors solves the issues of accessibility of educational materials, increasing the volume of material, and individualizing training.

References:

1. Davis, K. N.(2019). Implementing the Flex Model of Blended Learning in a World History Classroom: How Blended Learning Affects Student Engagement and Mastery. (Doctoral dissertation). Retrieved from <https://scholarcommons.sc.edu/etd/5636>
2. Flex Model of Learning// Discourses on Learning in Education <https://learningdiscourses.com/discourse/flex-model-of-learning/>
3. Dakhi, Oskah, JALIUS JAMA, and DEDY IRFAN. "Blended learning: a 21st century learning model at college." International Journal Of Multi Science 1.08 (2020): 50-65.
4. Singh Harvey. Building effective blended learning programs. In: Challenges and opportunities for the global implementation of e-learning frameworks. IGI Global, 2021. p. 15-23.

CLINICAL SIGNIFICANCE OF THE STUDY OF SPHENOID BONE MORPHOGENESIS IN THE PRENATAL PERIOD OF ONTOGENESIS

Proniaiev D.V.,
professor, of the Department of M.H. Turkevych Human anatomy of the Bukovinian
state medical university

Biliychuk M.I.,
post graduate student of the Department of M.H. Turkevych Human anatomy of the
Bukovinian state medical university

The sphenoid bone is a target organ for a number of congenital pathologies and diseases. At the same time, the sphenoid bone is a structure with perhaps the most difficult surgical access. Formations of the sphenoid bone are landmarks for performing numerous diagnostic and therapeutic manipulations, in particular, performing stem blockades in dental practice. Transsphenoidal surgery is a therapeutic choice in cases of pituitary tumors that require surgical removal. It involves access to the pituitary gland by passing surgical instruments through the nose and sphenoid sinuses to reach the Turkish saddle. This transsphenoidal access can also be an access method for performing operations on structures other than the pituitary gland, as in the case of craniopharyngioma.

The sphenoid sinuses can become infected, resulting in acute and chronic sinusitis. Isolated sphenoid sinus involvement is relatively rare, usually occurring in association with frontal and ethmoid sinusitis. If not treated promptly, it can lead to devastating complications such as meningitis, brain abscess, and cranial nerve involvement.

Sphenoid fractures occur when the orbit or skull base is traumatized. These fractures can have a variety of neurological sequelae because the sphenoid bone is closely associated with the numerous nerves that pass through it. Vision loss and eye damage are closely associated with these fractures. Signs and symptoms include signs of trauma, hemotympanum, and cranial nerve palsy, among others.

Sphenoid wing dysplasia in patients with neurofibromatosis type I can result in complex and significant changes, including eventual vision loss.

CURRENT DATA ON THE MORPHOGENESIS OF THE BONE STRUCTURES OF THE ANTERIOR CRANIAL FOSSA IN HUMAN FETUSES

Proniaiev D.V.,

professor, of the Department of M.H. Turkevych Human anatomy of the Bukovinian state medical university

Boichuk M.M.,

post graduate student of the Department of M.H. Turkevych Human anatomy of the Bukovinian state medical university

Knowledge of the patterns of human craniofacial development in the prenatal period is important for understanding the mechanisms underlying the occurrence of variations in human craniofacial morphology. However, the exact nature of the intrauterine ontogenetic development of the human skull has not yet been fully established. In the process of intrauterine ontogenesis, the growth rate of the length of the skull is greater than the width and height, and the growth rate of the length of the posterior part of the skull base is less than that of the anterior part of the skull base. The change in the shape of the human viscerocranium is less than in the neurocranium during the prenatal period, at the same time the basiscranium expands by approximately 8° due to the relative elevation of the basilar and lateral parts of the occipital bone. These specific growth-related changes are the opposite of those reported for the postnatal period. It can therefore be argued that the allometric pattern of the human skull is not a simple continuous transformation, but changes dramatically before and after birth. At 11 weeks of gestation, the frontal bones reach the midline in the nasal region and subsequently extend upward to the future anterior fontanelle. Similarly, the gap between the two frontal bones in the midline begins to close from the nasal region at about 16 weeks of gestation and moves upward to the anterior fontanelle by 28 weeks. At 32 weeks of gestation, there is obvious closure of the metopic suture in the supranasal region, and the closure subsequently moves upward to the anterior fontanelle.

Ossification of the frontal bones begins in the first trimester in the middle of each supraorbital region and then spreads horizontally. In the second trimester, there is progressive widening of the supraorbital ossification area and delineation of the metopic suture; and in the third trimester, the metopic suture closes, starting from the glabella and progressing upward to the anterior fontanelle. In membranous ossification, a series of flat bones is formed, characterized by the presence of needle-like bone spicules, and these spicules gradually extend from the primary ossification centers to the periphery. With further growth during intrauterine and postnatal life, the membranous bones increase in size by the deposition of new layers on the external surface and the simultaneous resorption of osteoclasts from the inside. This radiant,

irregular, trabecular growth, in the endocranial and ectocranial directions, within the progressive zone of ossification is well visualized

From 11 to 13 weeks, the gap between the two frontal bones in the midline does not decrease. The cleft begins to close at about 16 weeks in the supranasal region, and as pregnancy progresses, the two frontal bones enlarge and converge in the midline, as if they are being fused together. During the third trimester, there is no visible gap between the two frontal bones, which begins in the supranasal region and then progresses upward to the anterior fontanelle. It has traditionally been thought that physiological closure of the metopic suture is complete between 1 and 2 years of age. However, a study using reconstructed 3D computed tomography (CT) in 159 infants aged 1–27 months showed that in 33% of cases at 3 months, in 60% at 5 months, and in all cases by 9 months, there was complete ossification of the metopic suture with no visible patency of the suture line between the glabella and the anterior fontanelle and no evidence of anterior notch of the anterior fontanelle. 14 The data we obtained indicate that the beginning of fusion of the frontal bones, starting from the glabella, appears from the 32nd week of intrauterine life.

TREATMENT OF TARSAI TUNNEL SYNDROME

Maramukha Igor Volodymyrovich,

Classical private university, Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Institute of Higher Education, Department of Physical Rehabilitation and Human Health, Institute of Health, Sports and Tourism named after Tetyana Samolenko; Head of the Clinic "Verman Medical"

Maramukha Alla Anatoliivna,

Deputy Chief Physician of the Municipal Institution "Regional Center for Medical and Social Expertise" of the Zaporizhya Regional Council

Maramukha Ievgenii Igorovych,

postgraduate student of the department of physical rehabilitation, sports medicine, physical education and health of the Zaporizhia State Medical and Pharmaceutical University

Pinching of the tibial nerve can occur on the medial surface of the ankle joint in the tarsal canal. It manifests itself as pain of varying nature and intensity, sensory disturbances in the nerve innervation zone. Patients complain of aching or burning pain in the fingers and foot, sometimes spreading to the shin. Burning, tingling, and numbness are disturbing sensations. Pain and paresthesia often bother at night, when walking, and are aggravated by tapping the canal area, pronation, and extension of the foot.

The causes of the disease are usually idiopathic and traumatic. Risk factors for the development of tarsal canal syndrome can be flat feet and sports such as jumping, running, as well as working in a standing position, lifting and carrying heavy loads.

In addition to clinical orthopedic and neurological examinations, methods such as radiography, electroneuromyography, ultrasound, and MRI are used to make a diagnosis.

We observed a patient with tarsal tunnel syndrome in the clinic. I., 32, a sprinter, complained of burning pain in the sole and toes and paresthesia, which intensified at night and during sports. Over time, mild paresis of the flexors began to be noted. Pronation and extension of the foot are painful. The pain also intensifies with tapping in the canal area and compression of the lower third of the shin. Previous treatment is ineffective.

After a thorough examination, in order to exclude concomitant diseases, we used the following treatment complex. Acupressure in the canal area, mobilization and manipulation of the ankle joint according to K. Lewit [2]; mobilization of the heel to all other tarsal bones, mobilization of the heel in relation to the foot in the lateral directions and pronation-supination, manipulation of the foot in the direction of plantar flexion according to V. Gubenko [1]; kinesiotaping was used to unload the joint. Orthoses were used to eliminate excessive pronation. Magnetic therapy and Darsonval

were used as physiotherapeutic methods. Sessions were held every other day. The course of treatment was 18 days.

After the course of treatment, the patient stopped being bothered by pain and paresthesia, and movements in the joint were painless. In the future, it is recommended to optimize sports activities and use orthoses for another two weeks.

Considering the treatment results, we can offer a set of therapeutic methods selected by us for the treatment of tarsal tunnel syndrome.

References:

1. В.П.Губенко. Мануальная терапия в вертеброневрологии. Киев, “Медицина”. 2006. 496 с.
2. K. Lewit. Manipulative Therapy: Musculoskeletal Medicine. Churchill Livingstone. 2010.

PREFETUSES NASAL SEPTUM ANATOMY

Yemelianenko N.R.,

assistant of the Department of M.H. Turkevych Human anatomy of the Bukovinian state medical university

Proniaiev D.V.,

professor, of the Department of M.H. Turkevych Human anatomy of the Bukovinian state medical university

The development of the walls of the nasal cavity during the seventh week of intrauterine development was studied on 6 series of histological preparations of pre-fetuses 20.0-22.0 mm long. As a result of the growth of the maxillary processes with the middle nasals, as well as between themselves, in embryos of 20.0 mm TCD, secondary nostrils are formed, which are open anteriorly and slightly downwards. They have the form of elongated vertically small slits. The longitudinal size of the nostrils is $550 \pm 20.0 \mu\text{m}$, transverse – $250 \pm 10.0 \mu\text{m}$. The distance between them does not exceed $750 \pm 25.0 \mu\text{m}$. The nostrils continue into the vestibule of the oral cavity, which is filled with an epithelial "plug" (the term is borrowed from Y.N. Shapovalov, 1961), the walls of the vestibule are lined with 2-3-row epithelium with a thickness of 8 ± 1.0 microns. The vestibule of the nasal cavity continues into the primary nasal cavity itself, which is divided into two symmetrical halves by the rudiment of the nasal septum. The rudiment of the nasal septum is represented by mesenchyme, covered on the outside with a high cylindrical epithelium, the nuclei of which have a spherical or oval shape and are located in 4-6 rows. The thickness of the epithelium varies from 36 ± 2.0 microns (in its upper part). In the central part of the nasal septum, mesenchymal cells are arranged more compactly, forming a conglomerate that has a wedge shape on frontal sections, the apex of which is turned downwards. Its transverse size at the base (top) is $220 \pm 10.0 \mu\text{m}$, in the middle part – $110 \pm 6.0 \mu\text{m}$, in the apex area – $80 \pm 5.0 \mu\text{m}$, vertical – reaches $880 \pm 25.0 \mu\text{m}$. The mentioned conglomerate of mesenchymal cells extends in the anteroposterior direction along the entire nasal septum. In the middle third, its distal end of the conglomerate forms a club-shaped expansion. As it approaches the posterior part of the nasal septum, in parallel with the decrease in the height of the nasal septum as a whole, the height of the conglomerate also decreases. Between the epithelial layer and the above-mentioned formation there is a layer of loosely arranged mesenchymal cells, the thickness of which does not exceed 240 ± 5.0 microns. At a distance of 220 ± 4.0 microns from the lower edge of the nasal septum is the rudiment of the Jacobson's organ. The thickness of the nasal septum does not exceed 836 ± 20.0 microns. Its largest vertical size reaches 990 microns. The posterior end of the septum, gradually decreasing, passes into the upper wall of the primary oral cavity. It should be noted that the anterior and middle thirds of the nasal septum are fused with the primary palate, and its posterior part hangs freely into the primary oral cavity.

At this time, further development of blood vessels occurs - the separation of blood elements from the surrounding mesenchyme by the endothelium becomes clearer and already in pre-fetuses with a length of 15.5-16.0 mm, the formation of a subepithelial blood network begins, which in pre-fetuses of the end of the 7th week of development (with a length of 19.5-20.0 mm) is represented by vascular trunks of the capillary type with a diameter of $8 \pm 0.5 \mu\text{m}$. At this stage of intrauterine development, larger vessels growing from the outside are clearly visible. The anterior ethmoid artery runs in the mesenchymal layer of the upper wall of the primary nasal cavity in a downward direction. Its diameter is $20 \pm 1.0 \mu\text{m}$. The posterior ethmoid artery is found near the medial wall of the orbital cavity. It runs almost horizontally to the upper wall of the primary nasal cavity and branches in its mesenchymal layer. The wall of extra-organ vessels is still poorly differentiated and is represented by the endothelium, outside of which there are 2-3 rows of compactly located and circularly oriented mesenchymal cells, the nuclei of which acquire a somewhat elongated shape.

The development of the nasal septum during the eighth week of intrauterine life was studied on 10 series of histological preparations of pre-fetuses 21.0-30.0 mm long. With the help of the nasal septum, the primary nasal cavity is divided into two symmetrical halves. In the central part of the septum, as a result of the differentiation of mesenchymal cells, a layer of prochondral tissue appears. On the periphery of the latter is the mesenchyme, covered on the side of the nasal cavity with epithelium, the structure and thickness of which does not differ from that of 7-week-old embryos.

At the beginning of the 8th week, the prochondral tissue on the frontal sections has the shape of a plate, the vertical size of which reaches 1.6 mm, and the thickness is $176 \pm 5.0 \mu\text{m}$. As it approaches the posterior edge of the septum, the vertical size of the prochondral tissue decreases and it passes into the rudiment of the body of the sphenoid bone. At the same time, in the posterior third of the nasal septum, there is a concentration of mesenchymal cells directly near its lower part in the form of a paired formation that has the shape of plates - the plowshare. On the frontal sections, it is clearly visible that these plates are located obliquely. Their upper ends are at a distance of $440 \pm 5.0 \mu\text{m}$ from each other, and the lower ones are $220 \pm 3.0 \mu\text{m}$.

BIOMEDICAL SIGNIFICANCE OF MONOSACCHARIDES

Nadiia Mostoviuk

Student of medical faculty №2,
branch of knowledge 22 “Health care”,
specialty 222 “Medicine”,
Bogomolets National Medical University,
Kyiv, Ukraine

Valentyna Slipchuk

Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor,
Professor of the Department of Medical Biochemistry
and Molecular Biology,
Bogomolets National Medical University,
Kyiv, Ukraine,

Introduction. Carbohydrates are substances that belong to the class of polyhydroxycarbonyl compounds. These are the most common organic compounds in nature, which are components of the cells of all plant and cellular organisms. Carbohydrates are formed in plants during photosynthesis [1]. During respiration, carbohydrates are oxidized, resulting in the release of energy necessary for the vital activity of a living organism.

The main material. There are three main classes of carbohydrates:

1. Monosaccharides, or simple sugars, consist of a single polyhydroxyaldehyde or ketone unit. The most common monosaccharide in nature is D-glucose, sometimes called dextrose.

2. Oligosaccharides are composed of short chains of monosaccharide units or residues connected by characteristic glycosidic bonds. The most common disaccharides are those with two monosaccharide units (e.g., sucrose (cane sugar)).

3. Polysaccharides are sugar polymers containing more than 20 or so monosaccharide units, and some have hundreds or thousands of units (e.g., starch) [2].

Polysaccharides are of two types in terms of function and composition:

- storage polysaccharide - starch;
- structural polysaccharide - cellulose.

Monosaccharides are classified according to three different characteristics: the location and nature of their carbonyl group; the number of carbon atoms they contain; and their chiral properties [2].

If the carbonyl group is an aldehyde, then the monosaccharide is an aldose. If the carbonyl group is a ketone, the monosaccharide is a ketose [2].

Monosaccharides with three carbon atoms are called trioses, and they are the simplest representatives of monosaccharides. Those with four carbon atoms are called tetroses, those with five atoms are called pentoses, those with six are called hexoses, etc. [2]. The most important monosaccharides contained in fruits and vegetables are

hexoses: glucose and fructose. Other “minor” monosaccharides include mannose, galactose, xylose, and arabinose.

Monosaccharides are usually found in the cytosol. Their content is very high in some fruits and vegetables, such as corn, peas, and sweet potatoes.

Glucose is a six-atom aldehyde alcohol and often enters the human body in isometric forms, such as galactose and fructose (monosaccharides), lactose and sucrose (disaccharides), or starch (polysaccharides). Excess glucose is stored in the body as glycogen, a polymer of glucose that is activated during fasting. In addition, glucose can be produced through gluconeogenesis, a process that involves the breakdown of fats and proteins [3].

Given the primary importance of carbohydrates in maintaining the homeostasis of the human body, numerous sources contribute to the production of glucose. When there is glucose in the body, the sugar molecule moves through the bloodstream to tissues that require energy. Glucose undergoes a series of biochemical reactions to release energy in the form of adenosine triphosphate (ATP). The ATP obtained as a result of these processes powers virtually all energy-requiring processes in the body. In eukaryotes, most of the energy comes from aerobic processes that start with the glucose molecule [3].

Glucose is first broken down through the anaerobic process of glycolysis, producing some ATP and pyruvate as end products. Under anaerobic conditions, pyruvate is converted to lactate by reduction. In contrast, under aerobic conditions, pyruvate can enter the citric acid cycle to generate energy-rich electron carriers that produce ATP in the electron transport chain [3].

Monosaccharides, in particular glucose, are the main source of energy for cells in most organisms. They are involved in cellular respiration (glycolysis), where glucose is broken down into pyruvate to form ATP, the main energy molecule in the human body. The brain and red blood cells mainly use glucose to maintain their vital functions and the homeostasis of the body as a whole [3].

Monosaccharides are key components in metabolic processes. For example, blood glucose levels are regulated by hormones (insulin and glucagon), which affect the metabolism of carbohydrates, fats, and proteins. Ribose and deoxyribose are monosaccharides that are part of nucleotides and form the basis of DNA and RNA. Other monosaccharides, such as glucosamine, are part of structural biopolymers, such as chitin and glycoproteins.

Monosaccharides also serve as building blocks for synthesis:

- disaccharides and polysaccharides (sucrose, starch, glycogen, cellulose).
- glycoproteins and glycolipids, which play an important role in cell membranes, in particular in signaling processes.

Monosaccharides are also involved in the formation of glycans, which affect the immune response, cell adhesion, and pathogen recognition. Mannose, for example, is part of the lectin pathway of complement activation in the immune system.

It's worth noting that monosaccharides form glycosylated molecules that provide intercellular communication. Glycoproteins and gangliosides containing

monosaccharides are involved in cell recognition, which is very important in the development of the body and immune responses.

Conclusions. Thus, the biomedical significance of carbohydrates and monosaccharides is crucial for the vital activity of various organisms, as they are the main source of energy for cells. Monosaccharides are involved in the construction of complex molecules (polysaccharides, nucleic acids), regulate metabolic processes and ensure the functioning of many biochemical processes in the body.

References

1. Biochemistry (2023). Carbohydrates. https://www.sathyabama.ac.in/sites/default/files/course-material/2020-10/note_1456404597.pdf
2. Oluk, A.C. & Karaca, O.B. (2016). 18 - Functional food ingredients and nutraceuticals, milk proteins as nutraceuticals nanoScience and food industry. Editor(s): Alexandru Mihai Grumezescu. *Nutraceuticals*, 715-759. Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-804305-9.00018-X>.
3. Hantzidiamantis , P. J., Awosika, A. O., & Lappin, S. L. (2024). Physiology, Glucose. In *StatPearls*. StatPearls Publishing. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31424785/>

FETUSES PERINEUM ANATOMY

Proniaiev V.V.,

post graduate student of the Department of histology, cytology and embryology of the Bukovinian state medical university

Tsyhykalo O.V.,

professor, the chief of the Department of histology, cytology and embryology of the Bukovinian state medical university

Proniaiev D.V.,

professor, of the Department of M.H. Turkevych Human anatomy of the Bukovinian state medical university

Recently, knowledge and understanding of the formation of the structures of the perineum have been significantly updated. Thus, taking into account the progressive increase in congenital malformations of the perineum and cases of soft tissue trauma, the task arises of a more detailed study of the projection-syntopic and topographic-anatomical relationships of the perineum structures. It is precisely the understanding of interstructural interconnections and integration of perineal tissues that will allow: first, to identify etiopathogenetic features in the development of congenital malformations of the perineum, both genitourinary congenital malformations and defects of the excretory system; second, based on these morphological features, to create modern models of surgical approaches in the treatment of congenital malformations.

30 fetal preparations, aged from 14 to 37 weeks of intrauterine development (IUD) (86.0-358.0 mm. parieto-coccygeal length) (PCL), from the collection of the Department of Histology, Cytology and Embryology were studied. Most of the fetuses were dissected from the outer surface to demonstrate the superficial fascial structures, superficial muscles of the perineum and perineal spaces. To demonstrate the deep part of the urogenital triangle, its fascial structures, spaces and the deep part of the excretory triangle of the perineum, we dissected the structures from the side of the pelvic cavity. For a comprehensive study of the muscles of the superficial and deep groups, fascial structures and perineal spaces, a series of sagittal sections of the perineal area along the midline were performed.

According to our research, we found that the muscle fibers of the posterior part of the bulbospongiosus muscle are intertwined with the fibers of the perineal body, and the anterior part, covering the bulb of the penis, passes into the area of the cavernous bodies and intertwines with the fibers of the gluteal-cavernous muscles. Additional attachments of the erectile elements and muscle fibers of the bulbospongiosus muscle to the perineal membrane were found. It was noted that in addition to its own circular fibers, the external urethral sphincter muscle receives additional fibers from the deep transverse muscle of the perineum. The upper fascia of the urogenital diaphragm is partially created at the expense of part of the connective tissue fibers of the prostate capsule and is a continuation of the lower fascia of the pelvic diaphragm.

МОЖЛИВОСТІ І ЗАГРОЗИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОРТОДОНТІЇ

Волкова О.В.,
лікар-ортодонт
ПП «Vilida», м. Київ,

На сьогоднішній день спостерігається зростаючий попит на ефективні та персоналізовані медичні рішення. Штучний інтелект (ШІ) допомагає у прагненні до підвищення точності діагностики, при плануванні лікування та догляду за пацієнтами у сфері охорони здоров'я, зокрема стоматології [1, 2]. Прогнозується, що він зможе знизити навантаження на лікарів, тим самим скоротити кількість помилок та підвищити якість надання медичних послуг [3]. Значний час лікаря забирає документообіг, тому сучасна технологія буде корисним інструментом у виділенні потрібної інформації з вільних нотаток лікаря, щоб потім використати їх при оформленні медичної документації [1]. ШІ дуже стрімко розвивається у персоналізованій медицині, де може бути задіяним у розробці плану лікування відповідно до індивідуальних особливостей стану здоров'я та способу життя пацієнта [4]. Також його можна застосовувати як проміжну ланку у спілкуванні лікар-пацієнт, оскільки мовні моделі можуть перефразовувати план лікування та подібну медичну інформацію зрозумілими для пацієнта словами, незалежно від його статі, рівня освіти, віку та роду занять [1]. Оскільки лікарі покладають великі надії на сучасну технологію, важливо ретельно вивчити етичні міркування, нормативні рамки та проблеми, пов'язані з нею [1].

ШІ все більше входить у повсякденну роботу стоматологів, що потребує ширшого ознайомлення з його можливостями у різних галузях та обізнаності із потенційними загрозами [1]. Нейронні мережі у стоматології використовуються для імітації таких функцій людського мозку, як аналіз і класифікація зображень. Це дозволяє покращити як діагностику стоматологічних захворювань, так і прогнозування результатів лікування [1]. Використання інноваційної технології в стоматології революціонізувало прийняття клінічних рішень для підвищення ефективності, точності та оптимізації затрат в стоматологічній практиці, що, у свою чергу, призвело до покращення догляду за пацієнтами та результатів лікування [1].

Застосування ШІ в ортодонтії також є дуже різноманітним і варіює від ідентифікації анатомічних та патологічних структур зубо-щелепного апарату людини до підтримки прийняття складних рішень у плануванні ортодонтичного лікування [5]. Сучасна технологія стала незамінним помічником лікаря-ортодонта на етапах діагностики і планування лікування [1, 5]. Завдяки перевагам ШІ стало реальним обирати й ухвалювати оптимальні рішення на основі одержаного досвіду та раціонального аналізу, які раніше не були знайдені [1, 6]. Особливо це важливо у клінічних випадках, коли незворотні процедури можуть суттєво вплинути як на процес лікування, так і на його результат

(зокрема, у прийнятті рішення про необхідність видалення певних зубів перед початком ортодонтичної терапії) [1].

Щоб зробити процес діагностики більш точним і ефективним, інструменти ШІ застосовується при аналізі структури лицевого скелета та ідентифікації анатомічних орієнтирів, аналізі рентгенограм і 3D-сканів, визначенні кісткового віку та при плануванні і прогнозуванні результатів лікування [5]. Сучасна технологія забезпечує важливий елемент обробки даних - оцифрування зображень [7]. Сьогодні цей тривалий і схильний до помилок процес стало можливим автоматизувати за допомогою алгоритмів ШІ [5]. Завдяки конусно-променевої комп'ютерній томографії можна отримати тривимірні знімки всієї зубощелепної системи пацієнта. Щоб надалі ці дані застосовувати під час лікування, результати цього інструментального обстеження потрібно інтерпретувати. Але навіть досвідчений стоматолог може випустити якусь деталь з поля зору, розглядаючи знімки. Щоб цього не сталося, сьогодні для розшифровки результатів дослідження застосовують програму із ШІ Diagnocat [5]. Програмне забезпечення Diagnocat відоме як віртуальний асистент стоматолога, який можна використовувати для оцінки анатомії зубів за допомогою 2D- і 3D-зображень [8]. Ці вміння ШІ часто усувають потребу у багатьох клінічних та лабораторних процедурах, а результати таких досліджень набагато точніші, ніж проаналізовані людиною [5]. Так, відоме дослідження, у якому ШІ був на 100% ефективним у визначенні наявності третіх молярів навіть на дуже ранніх стадіях мінералізації [8]. Але було проведене і таке дослідження, в якому програмне забезпечення Diagnocat правильно ідентифікувало тимчасові та постійні зуби у 58 пацієнтів (74,35%). У 20 випадках (25,64%) програмне забезпечення неправильно визначило порядок зубів, подвоїло їхню кількість або повністю не змогло їх ідентифікувати. Найбільш значні проблеми виникали у випадках, пов'язаних із тимчасовими зубами з просунутими стадіями розсмоктування. Було значно більше помилок в оцінці передніх зубів порівняно із жувальною групою. Однак через відсутність 100% точності оцінки потребує нагляду лікаря-стоматолога [8]. Хоча ручна ідентифікація ще залишається найбільш використовуваним методом, перехід до аналізу за допомогою ШІ дозволяє уникнути тривалих процедур і мінімізує систематичні та випадкові суб'єктивні помилки. Відповідно, це підвищує точність та якість діагностики [5]. Тому очікується, що ШІ перевершить усіх, крім можливо, найкращих лікарів, у наступні 20 років [7].

З метою підвищення ефективності лікування ортодонтичного пацієнта було розроблено програмне забезпечення Dental Monitoring, яке забезпечує автоматизацію процесу за допомогою алгоритмів глибокого навчання [5]. Його також використовують при аналізі структури лицевого скелета та ідентифікації анатомічних орієнтирів, аналізі рентгенограм і 3D-сканів, визначенні кісткового віку та при плануванні і прогнозуванні результатів лікування [5]. Традиційним і найбільш складним методом ортодонтичної діагностики є цефалометричний аналіз [2, 5]. Першим кроком в аналізі цефалометричних зображень є визначення анатомічних орієнтирів, на основі яких можна виконати геометричні оцінки у

вигляді кутів, відстаней і співвідношень, що дозволяє провести аналіз лицевого черепа в різних площинах. Помилки в ідентифікації орієнтира, а не безпосереднє вимірювання величин, все ще залишаються значним джерелом неточності аналізу. Ця точність розпізнавання орієнтирів із дво- чи тривимірних зображень була б ключем до автоматизації діагностичної процедури [5]. Аналіз телерентгенограм мануальним (традиційним) методом займає значний час і вимагає від лікаря тривалої напруги зору та уваги, що може призвести до помилок. Використання комп'ютерних програм для цефалометричного аналізу значно полегшують роботу лікаря-ортодонта через переваги, такі як вигравш у часі, архівування та покращення якості зображення рентгенограм [9]. На даний час існує програма для розрахунку та аналізу рентген зображень голови - AudaxSerh, яка дозволяє інтегрувати знання фахівців у комп'ютерне забезпечення та повторно використовувати його для цефалометричного аналізу рентгенівських зображень [9]. Але під час цефалометричного аналізу будь-яким способом можуть бути помилки, які зустрічаються під час отримання рентгенографічного зображення або цефалометричного трасування. Цефалометричні помилки можна класифікувати на: проєкційні при отриманні зображення, ідентифікації та вимірювання [9]. Ефективність програмного забезпечення ШІ, яка становить майже 75% в ідентифікації зубів може бути корисною підмогою для стоматологів при аналізі рентгенографічних зображень [8]. Сподіваємося на значну перевагу ШІ – здатність постійно вдосконалюватися із все більшою кількістю даних, що у найближчому майбутньому зможе значно підвищити свою ефективність [7]. Також технології ШІ використовуються для аналізу фотографій пацієнтів, де зона посмішки наділена пріоритетом важливості. Фотографії аналізуються як контрольні, так і зроблені перед та після ортодонтичного лікування [4]. Все це стає можливим завдяки тому, що ШІ характерні висока точність та ефективність роботи [7].

Планування ортодонтичного лікування зазвичай базується на клінічному досвіді та практичних навичках лікарів-ортодонтів [5]. Деякі моделі ШІ були запрограмовані на автоматичне знаходження уражень, сегментацію та нумерацію зубів, коронок, реставрацій, ендодонтично лікованих зубів та імплантатів. Комерційно наявні системи для таких цілей представлені такими варіантами: dentalXrai, Denti.AI, Diagnocat [1]. Для планування ортодонтичного лікування були розроблені спеціальні індекси – ITON (Index of Orthodontic Treatment Need) та DAI (Dental Aesthetic Index). Орієнтуючись на показники цих індексів, були створені системи ШІ, які допомагають проводити та аналізувати клінічні ситуації [4]. Якість надання медичних послуг при цьому підвищується, адже у лікаря вивільняється час на роботу з пацієнтом, доки ШІ аналізує його стоматологічну картку, результати обстежень, діагностує патологію і наприкінці пропонує персоналізований спосіб лікування [3]. Одним із таких прикладів є рішення «за» або «проти» видалення зубів за ортодонтичними показами. Перші дослідження показали багатообіцяючі результати з «правильним» прогнозом у діапазоні 80-94% щодо того, чи потрібна екстракція [5]. Також відомо про використання ШІ для цифрового планування елайнерів і фіксації брекет-систем.

Використовуючи точні 3D-сканування та віртуальні моделі, можна легко надрукувати та виготовити елайнери, що скорочує тривалість лікування, а сам процес стає більш точним, простішим та прогнозованішим [5].

Але, на жаль, застосування ШІ не завжди є фактором точного аналізу, а лише допоміжним інструментом в діагностиці [9]. Найбільша небезпека таких моделей – вони здатні «галюцинувати». І чим точнішим і вузько спеціалізованішим був запит, тим вище зростає частота «галюцинацій». Також практикування комунікативних здібностей із великою мовною моделлю ніколи не замінить комунікації з живим пацієнтом. Загалом, з боку пацієнтів може виникнути недовіра до роботизованих технологій [3]. Також існує проблема безпеки персональних даних, яка повинна бути безумовно гарантована при роботі із ШІ. Досі залишається відкритим питання конфіденційності баз даних, оскільки хакерам усе ще вдається отримувати доступ до закритої інформації [3]. Тобто, ШІ є корисним інструментом у підвищенні загальної медичної освіченості населення, та ні в якому разі не може надавати пацієнту консультації з медичних питань, оскільки для цього потрібна очна консультація лікаря, і ніяка мовна модель цього не замінить. Тому залишається відкритим питання «галюцинування» та безпеки персональних даних [1]. Крім того, можливе використання ШІ для заповнення документації цілком вірогідним. Проте дуже важливим є контроль записів, оскільки будь-яка помилка може призвести до незворотних наслідків [1]. Але ШІ не здатний створювати асоціації, як це робить людський мозок, і лише частково здатний приймати складні рішення у клінічній ситуації. Тому ефективність його роботи досягається тільки тоді, коли використовуються неупереджені навчальні дані та належним чином пропрацьований та натренований алгоритм [5]. Можуть також з'явитися проблеми, пов'язані зі збоєм комп'ютерних програм, які, своєю чергою, можуть призвести до великої кількості помилок та, відповідно, потерпілих пацієнтів [3]. Також існує дефіцит моделей, які можна використовувати для прогнозування успішності лікування, та систем, які опираються не лише на дані обстежень, а й на стан пацієнта [1]. Не слід забувати про складність певних систем або механізмів, вузький спектр функцій, високу вартість, необхідність у додатковому обладнанні, що також є викликами до широкого впровадження ШІ у практичну діяльність лікаря-ортодонта. Крім того, виникають питання щодо фінансування та економічних можливостей країни, компетентності фахівців, ризику системних помилок тощо [3]. Недостатній рівень підготовки може призвести до неефективного використання технологій та недоліків у їхньому впровадженні [6]. Отже, не зважаючи на багатообіцяльні результати, моделі ШІ досі потребують чіткого супервізійного контролю над результатами [4]. Вирішення цих проблем повинно бути комплексним і надати значні переваги в оновленому лікувальному процесі [7]. Таким чином, можна припустити, що ШІ стане невід'ємною частиною діагностики та планування лікування в ортодонції у найближчому майбутньому [5]. Однак для цього потрібна тісна кооперація комерційних продуктів ШІ з науковим співтовариством і подальші дослідження [5].

Таким чином, впровадження ШІ у практичну діяльність лікаря-ортодонта відкриває нові можливості і є багатообіцяючим, що у найближчому майбутньому зможе полегшити його роботу і вивести її на більш високий рівень якості. Але для досягнення найкращих результатів необхідно поєднувати переваги цієї технології із захистом від можливих загроз і негативних наслідків.

Список літератури:

1. Макеев В.Ф., Щерба П.П. Штучний інтелект у стоматології. Частина 1. Сучасна стоматологія. 2024; 3: 95-104.
2. Висоцький А.А., Суриков О.О., Василюк-Зайцева С.В. Розвиток штучного інтелекту в сучасній медицині. Укр. мед. часопис. 2023; 2 (154): 1–4.
3. Коротка В.О., Мокринський В.А. Технології штучного інтелекту в сучасній медицині: впровадження та проблематика. Укр. мед. часопис. 2024; 5 (163): 119–121.
4. Макеев В.Ф., Щерба П.П. Штучний інтелект у стоматології. Частина 2. Сучасна стоматологія. 2024; 4: 98-106.
5. Кузик І.М., Котельбан А.В. Використання штучного інтелекту в ортодонтії. Експериментальна і клінічна медицина. 2023; 92 (4): 70–80.
6. Коломієць А.М., Кушнір О.І. Використання штучного інтелекту в освітній та науковій діяльності: можливості та виклики. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2023; 70: 45–57.
7. Бродкевич В., Людвіченко В. Штучний інтелект і машинне навчання в галузі охорони здоров'я: виклики і перспективи. Інформаційні технології та суспільство. 2022; 2 (4): 20–28.
8. Futyma-Gąbka K., Piskórz M., Smala K., Miazek W., Moskwa M., Różyło-Kalinowska I. Evaluation of effectiveness of a virtual AI-based dental assistant in recognizing mixed dentition on panoramic radiographs. J Stoma. 2024; 77, 3: 181-185.
9. Виженко Є.Є. Сучасні можливості застосування комп'ютерних технологій в ортодонтії. Актуальні проблеми сучасної медицини. 2023; 23 (4): 288–292.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ТРАВМАТИЧНИХ УШКОДЖЕННЯХ ПЛЕЧОВОГО СУГЛОБА

Гурчак Ілля Володимирович

Студент магістратури
Черкаська медична академія

Руленко Владислав Валерійович

викладач-практик кафедри фізичної терапії
та ерготерапії
Черкаська медична академія

Актуальність. Одними з найпоширеніших травм в ортопедичній практиці є травми плечового суглоба. За даними Американської ортопедичної академії, щороку з такими проблемами звертаються понад 8 мільйонів людей [1].

У плечовому з'єднанні головка плечової кістки в три – три з половиною рази більша за площу суглобової западини лопатки. Суглобова капсула є вільною і тонкою в нижній частині. Стабільність плечового суглоба забезпечується взаємодією м'язів ротаторної манжети, суглобової капсули та зв'язок, суглобової губи, вакуумного ефекту та нервово-м'язового контролю. [1]. До м'язів ротаторної манжети входять: надостьовий м'яз (*musculus supraspinatus*), підостьовий м'яз (*musculus infraspinatus*), малий круглий м'яз (*musculus teres minor*) та підлопатковий м'яз (*musculus subscapularis*). Що стосується мобільності, варто не забувати, що рух в суглобі може виконуватися навколо трьох осей, а саме: фронтальної, сагітальної, вертикальної. Серед виконуваних рухів це: згинання (*flexio*), розгинання (*extensio*), відведення (*abductio*), приведення (*adductio*), горизонтальне відведення (*abductio horizontalis*), горизонтальне приведення (*adductio horizontalis*), зовнішнє обертання (*rotatio externa*), внутрішнє обертання (*rotatio interna*) та коловий рух (*circumductio*).

Внаслідок такої будови, а також великого в порівнянні з іншими великими суглобами об'єму рухів спостерігається висока травматизація. Якщо взяти для прикладу розрив ротаторної манжети плеча, то статистика є такою: травматизм коливався від 9,7% у молодих пацієнтів до 20 років до 62% у осіб старше 80 років. З віком ризик розриву ротаторної манжети зростає. У дослідженні, що порівнювало пацієнтів з болем лише в одному плечі, середній вік тих, у кого не було виявлено розриву манжети, становив близько 48 років. Після 66 років ймовірність розривів досягає 50%. Крім того, вік впливає на сам розрив, проте не впливає на його розміри [2].

Мета. Метою роботи є визначення сучасних методів обстеження та найбільш ефективних методів реабілітаційних втручань при травматичних ушкодженнях плечового суглоба.

Матеріали і методи. Огляд, вивчення актуальної інформації, отриманої з українських та іноземних літературних джерел, а також використання власного досвіду роботи з пацієнтами з травматичними пошкодженнями плечового суглоба.

Результати. Важливим фактором для швидкої та якісної реабілітації є злагоджена робота мультидисциплінарної реабілітаційної команди. Для проведення ефективної реабілітації необхідно провести низку важливих обстежень для об'єктивізації стану пацієнта, а саме: огляд, опитування, пальпацію ураженого суглоба та м'язів, оцінку МРТ, гоніометрія плечового суглоба, мануально-м'язове тестування [3].

Сучасними та ефективними методами реабілітаційних втручань є дозоване фізичне навантаження за рахунок цілеспрямованого виконання певних рухів, механотерапія, кінезіотейпування, масаж, використання фізіотерапії.

Дозоване фізичне навантаження є основою реабілітації після травматичних ушкоджень. Воно спрямоване на покращення трофіки тканин плечового суглоба та навколо нього, для пришвидшення регенерації тканин, збільшення м'язової сили, амплітуди рухів. Також необхідно поступово збільшувати навантаження за рахунок додаткового обладнання – гімнастична палиця, еластичні стрічки.

Механотерапія – цей метод сфокусований на безперервному виконанні певного руху (в нашому випадку це згинання та відведення), із заданою амплітудою, визначеним часом, що досить позитивно впливає на збільшення амплітуди руху в пошкодженому суглобі [4].

Масаж – важливий додатковий метод реабілітації, який допомагає у зменшенні можливих набряків, розслабленні напружених м'язів або навпаки підвищенні тонусу слабких м'язів. Головна перевага цього методу – зручне дозування, наявність багатьох технік масажу, а також можливість працювати тільки з тими ділянками тіла і тими тканинами, які необхідно задіяти, незалежно від можливостей пацієнта.

Кінезіотейпування – досить новітній метод, що зазнає стрімкого вивчення та розвитку. Функції кінезіотейпування включають знеболення, нормалізацію м'язового тонусу, покращення лімфообігу та кровообігу, підтримку суглобів і зв'язок, корекцію постави та рухових патернів, зменшення м'язової втоми та прискорення відновлення, а також, що не менш важливо, додає пацієнту психологічної впевненості [5 ; 6].

Серед найефективніших методів є електротерапія. Вона є важливим компонентом реабілітації при ушкодженні плечового суглоба, адже цей метод допомагає впоратись з болем. Для прикладу можна навести апарати нервової стимуляції, які стимулюють нерви та зменшують больові відчуття. Також досить новітнім методом з ідентичною дією є електростимуляція під контролем ультразвуку. За рахунок поєднання УЗД та електротерапії ми можемо отримувати зображення м'язів, сухожилів, що допомагає в правильному розміщенні електродів. За рахунок цього зростає точність та ефективність та мінімізуються ризики пошкоджень судин, нервів [7].

Висновки. Отже, на нинішньому етапі розвитку фізичної терапії є велика кількість реабілітаційних втручань, які здатні прискорити відновлення пошкодженого плечового суглоба. Проте, на результат впливає не лише варіативність використання цих методів та методик, але і правильне дозування та використання стосовно індивідуального та гнучкого підходу до кожного випадку травматичного ушкодження плечового суглобу.

Список літератури

1. Травми плечового суглоба. *Arthroscopy* [веб-сайт]. URL: <https://arthroscopy.kiev.ua/ua/travmy-plechevogo-sustava.html> (дата звернення: 18.12.2024).
2. May T., Garmel G. M. Rotator Cuff Injury. *PubMed* [веб-сайт]. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31613444/> (дата звернення: 18.12.2024).
3. Jaggi A., Alexander S. Rehabilitation for Shoulder Instability – Current Approaches. *PMC* [веб-сайт]. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5611703/#sec8> (дата звернення: 18.12.2024).
4. Андрійчук О. Механотерапія при відновленні плечового суглоба. *Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки* [веб-сайт]. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/6715/1/29.pdf> (дата звернення: 18.12.2024).
5. О'Райлі Н. Втручання на основі доказів для лікування болю в плечі. *Physio-pedia* [веб-сайт]. URL: https://www.physio-pedia.com/Evidence_Based_Interventions_for_Shoulder_Pain (дата звернення: 18.12.2024).
6. Kul A., Ugur M. Comparison of the Efficacy of Conventional Physical Therapy Modalities and Kinesio Taping Treatments in Shoulder Impingement Syndrome. *PMC* [веб-сайт]. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6592440/> (дата звернення: 18.12.2024).
7. Kumar B., Rishi P., Reyalch N. Exploring Recent Advancements in Rotator Cuff Injury Rehabilitation: A Narrative Review. *Journal of Clinical and Diagnostic Research* [веб-сайт]. URL: [https://www.jcdr.net/articles/PDF/19372/70390_CE\[Ra1\]_F\(IS\)_PF1\(AG_DK\)_PFA\(KM\)_Pef_Pat\(OM\)_PB\(AG_OM\)_PN\(OM\).pdf](https://www.jcdr.net/articles/PDF/19372/70390_CE[Ra1]_F(IS)_PF1(AG_DK)_PFA(KM)_Pef_Pat(OM)_PB(AG_OM)_PN(OM).pdf) (дата звернення: 18.12.2024).

ЕМБРІОГЕНЕЗ М'ЯЗІВ ШИЇ

Проняєв Д.В.,

професор кафедри анатомії людини ім. М.Г. Туркевича Буковинського
державного медичного університету

Шумік Ю.В.,

аспірант кафедри анатомії людини ім. М.Г. Туркевича Буковинського
державного медичного університету

Однією із найважливіших віх еволюції є отримання хребетними здатності маніпулювати головою. Відповідні мутації дозволили відокремити голову від тулуба та створили засоби виконання рухів головою. Одним із таких засобів є розвиток кукулярного м'яза. Кукулярний м'яз – це м'яз попередник груднинно-ключично-соскоподібного та трапецієподібного м'язів.

Численні дослідження проведені у даному напрямку показали, що бічна пластинка мезодерми володіє міогенними властивостями і є основним джерелом для розвитку кукулярного м'яза. Саме мезодерма потиличної бічної пластинки, має унікальну властивість утворювати скелетні м'язи. Гомолог кукулярного м'яза птахів експресує гени пов'язані з міогенною програмою голови і містить сполучну тканину, що є похідною нервового гребеня.

Незважаючи на численні наукові дискусії, щодо походження кукулярного м'яза ссавців (більшість дослідників вважали, що джерелом його походження є потиличні соміти) сучасні дослідження вказують, що саме бічна пластинка мезодерми є джерелом приблизно 90 % міоволокон кукулярного м'яза, і лише 3,6 % формується з кожного з трьох краніальних сомітів. Каудальна міогенна межа в цій тканині лежить на рівні III соміта. Саме колектив дослідників: Susanne Theis, Ketan Patel, Petr Valasek, Anthony Otto, Qin Pu, Itamar Harel, Eldad Tzahor, Shhahragim Tajbakhsh, Bodo Christ, Ruijin Huang здійснили революційне відкриття в цьому питанні. Доведено, що мезодерма потиличної бічної пластинки є джерелом не лише кукулярного м'яза а й деяких інших м'язів. Параксіальна мезодерма тулуба спочатку сегментована як епітеліальні соміти та контрастує з мезенхімальною організацією як бічної пластинки, так і мезодерми голови. Мезодерма голови та латеральна пластинка є безперервними, і це пояснює міогенне походження кукулярного м'яза. Однією з можливостей є те, що клітини мезодерми голови поширюються каудально в ділянку, латеральніше перших трьох сомітів. Альтернативно, мезодерма потиличної бічної пластинки може прийняти молекулярну міогенну програму завдяки каудальному зсуву міогенної програми голови. Зміщення кордонів, що призводить до надбання нових характеристик тканини, є звичайним явищем у тваринному світі. Наприклад, було припущено, що у змії черепний зсув молекулярної межі тулуба призводить до втрати передніх кінцівок і розвитку ребер у шийному відділі.

Сполучна тканина групи кукулярних м'язів як птахів, так і ссавців походить від нейроектодерми, програма м'язів голови розгорнута набагато ширше, ніж вважалося раніше.

Особливістю кукулярного м'яза та його гомологів у ссавців є те, що він походить від невеликої ділянки латеральніше перших трьох сомітів, але врешті-решт він поширюється на 14 сегментів, процес, який не завершується до відносно пізнього періоду ембріогенезу (8-й день). До цієї стадії всі інші основні групи м'язів (осьові м'язи, м'язи кінцівок) знаходяться на пізній стадії диференціювання. Встановлено, що кукулярний м'яз демонструє виняткову властивість використовувати міогенну програму голови, незважаючи на те, що значна частина м'яза лежить в межах тулуба.

ФІЛО- ТА ОНТОГЕНЕЗ М'ЯЗІВ ШИЇ

Проняєв Д.В.,

професор кафедри анатомії людини ім. М.Г. Туркевича Буковинського
державного медичного університету

Яковець Р.В.,

аспірант кафедри анатомії людини ім. М.Г. Туркевича Буковинського
державного медичного університету

Кукульярний м'яз, що є джерелом розвитку трапецієподібного, груднинно-ключично-соскоподібного та інших м'язів шиї в ембріональному розвитку використовує міогенну програму голови, проте значна його частина розміщена в ділянці грудей. Розвиток кукульярного м'яза в ділянці переходу голови та тулуба має певне значення для його диференціації. Розвиток м'язів тулуба та голови відрізняється тим, що вони по-різному реагують на однакові сигнали навколишнього середовища. Наприклад, розвиток м'язів тулуба підтримується відповідними Wnt (білковий сигнальний шлях регуляції ембріогенезу) або Shh (один з трьох білків сигнальної трансдукції ссавців, а також ген, що його кодує). Проте та сама сигнальна молекула пригнічує розвиток м'язів голови. Доведено, що звільнення від міогенного пригнічення в голові є результатом вироблення антагоністів сигнального білка, що виділяється черепним нервовим гребнем. З огляду на відмінності, очевидні в регуляції міогенних програм голови та тулуба, дослідники пропонують наступний сценарій розвитку кукульярного м'яза. Експресія з потиличної нервової трубки та ектодерми пригнічує міогенез клітин, що знаходяться в мезодермі потиличної бічної пластинки. Під цим впливом вони проліферують і експресують Tbx1, MyoR і Capsulin. Коли кількість попередників кукульярного м'яза розширюється, він поширюється каудально в стовбур. Тут його попередники знаходяться в безпосередній близькості з клітинами-попередниками мускулатури тулуба. Однак ці дві міогенні популяції по-різному реагують на вплив впливових сигнальних шляхів. У присутності Wnts попередники стовбура ініціюють диференціацію, тоді як попередники кукульярного м'яза відповідають проліферацією. Знову подібно до ситуації в голові, ми припускаємо, що ключем до ініціювання диференціації є антагонізм дії сигнальних молекул навколишнього середовища і що ця дія може виконуватися нервовим гребнем.

Еволюційне пояснення того, як кукульярний м'яз перетворився з відносно короткого м'яза (у акул) на тяж, що простягається до ребер, досі залишається невідомим. Короткий кукульярний м'яз акули рухає зяброві дуги, але також прикріплюється до грудного пояса. Родичі акул, такі як Eusthenopteron і Sauripterus, мали шийний пояс, який з'єднував грудний пояс з основою черепа. Шийний пояс був дермальним за походженням і складався з чотирьох перетинчастих кісток (задньоскроневої, надключичної, клейтарної кісток та

ключиці). Під час еволюції розмір компонентів шийного пояса був зменшений або втрачений, і череп звільнився від прикріплень до грудного пояса. Перевагою для тварин цієї модифікації була підвищена рухливість голови; однак ціною дестабілізованої голови. Ми припускаємо, що за відсутності шийного пояса кукуллярний м'яз розширювався каудально – особливість, яку спостерігали під час його розвитку у птахів – для забезпечення стабільності голови (подібно до тієї, яку виконують постуральні м'язи), одночасно дозволяючи рухливість. Унікальне походження цього м'яза в розвитку буде цінним для ідентифікації його точних гомологів у нижчих хребетних, що є необхідною умовою для отримання більш повного розуміння еволюції шиї.

Список літератури:

1. Susanne Theis, Ketan Patel, Petr Valasek, Anthony Otto, Qin Pu, Itamar Harel, Eldad Tzahor, Shahragim Tajbakhsh, Bodo Christ, Ruijin Huang. The occipital lateral plate mesoderm is a novel source for vertebrate neck musculature. *Development*. 2010 Sep 1;137(17):2961-71. doi: 10.1242/dev.049726.
2. Noden DM, Marcucio R, Borycki AG, Emerson CP Jr. Differentiation of avian craniofacial muscles: I. Patterns of early regulatory gene expression and myosin heavy chain synthesis. *Dev Dyn*. 1999 Oct;216(2):96-112. doi: 10.1002/(SICI)1097-0177(199910)216:2<96::AID-DVDY2>3.0.CO;2-6.
3. Pu Q, Patel K, Huang R. The lateral plate mesoderm: a novel source of skeletal muscle. *Results Probl Cell Differ*. 2015;56:143-63. doi: 10.1007/978-3-662-44608-9_7.

ОЦІНКА ЛІКАРЯМИ ПРОБЛЕМ ТА ШЛЯХІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ КЛІНІКИ

Красюк Сергій Петрович

Медичний директор

Університетська клініка Національного медичного університету
імені О.О. Богомольця

Університетська клініка (УК) Національного медичного університету імені О.О. Богомольця - це унікальний за своєю організацією та призначенням навчально-лікувальний заклад, метою якого є надання високоспеціалізованої та спеціалізованої допомоги, забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації медичних працівників за стандартами вищої освіти, проведення науково-дослідної роботи, розробки, апробації та впровадження нових медичних технологій.

У сучасних умовах України, які з'явилися причинами зниження фінансування державних закладів, ослаблення профілактичної роботи, скорочення обсягів допомоги, зростання потреби населення в якісному медичному обслуговуванні, важливо мати характеристику досліджуваного об'єкта - УК з метою визначення необхідних організаційних заходів, спрямованих на підвищення ефективності його діяльності [1, 2, 3].

Для отримання характеристики УК, використовувався спосіб наукового спостереження і збору необхідної інформації - анкетування [4]. Анкетування проводилося серед лікарів, які працюють у УК та знають проблему зсередини і по суті є експертами організаційних механізмів у УК.

Мета роботи – за матеріалами соціологічного опитування лікарів, отриманими характеристикою стану УК, об'єктивні дані про стан, проблеми та шляхи удосконалення організації роботи УК Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

Матеріали і методи.

Соціологічне дослідження здійснювалось у 2024 р. шляхом анкетування 101 лікаря УК. Опитування лікарів проводилось за спеціально розробленою анкетною, яка містила 12 питань і 46 підпитання. Анкети заповнювались респондентами анонімно.

Статистична обробка результатів соціологічного дослідження передбачала використання методів статистичного групування, табличного зведення, аналізу абсолютних і відносних рядів розподілу, оцінки статистичної достовірності результатів соціологічного опитування та виконана за допомогою комп'ютерної програми Microsoft Excel.

Результати дослідження.

У процесі дослідження встановлено, що віковий склад опитаних лікарів був у віці до 30 років – 25.8±4,4%, у віці 31 до 59 років – 61.4±4,8%, 60 років і старше

– 12.8±3,3%. Стаж роботи до 5 років мали 24.7±4,3% респондентів. Стаж от 5 до 15 років мали 62.5±4,8% лікарів, понад 15 років, 12.8±3,3% лікарів. Вищу кваліфікаційну категорію мали 40.5±4.9% респондентів, 9.1±2,9% – першу і 10.8±3,1% другу. 39.6±4,9% лікарів не мали жодної категорії. 72.1±4.5% лікарів не проходили курси підвищення кваліфікації. 91.1±2.8% не бачать у УК можливості кар'єрного зростання.

Думка інтерв'ююваних лікарів з організації роботи УК була така: позитивно оцінили умови праці в УК 49.6±5,0% лікарів, водночас 38.2±4,8% охарактеризували їх негативно. 57.8±4.9% респондентів негативно оцінили систему оплати праці. 87.6±3.3% респондентів вважають за необхідне оновлення в УК медичного обладнання, матеріалів, інструментів, 87.2±3.3% опитаних лікарів вважають, що у УК відсутні механізми матеріальної зацікавленості лікарів з метою підвищення якості обслуговування пацієнтів. 60.4±4.9% вважають, що у КДП не введено систему моніторингу якості медичної допомоги. 82.5±3.8% респондентів не мають систематичної інформації про нові методи лікування, діагностики та лікарські препарати, фармацевтичні новини з провідних наукових установ. Не читають медичну літературу за фахом 72.1±4.5%. Не брали участь у конференціях, відеоконференція 82.5±3.8%. Не брали участь у наукових семінарах і симпозіумах 88.4±3.2%.

Результати, отримані за матеріалами соціологічного дослідження, дали підстави стверджувати про необхідність наукового обґрунтування програми оптимізації роботи УК вказали на прями підвищення якості медичної допомоги приписному населенню. Результати соціологічного дослідження будуть використані при обґрунтуванні нової моделі УК.

Список літератури:

1. Бойчук, Т. М., & Юзько, О. М. (2014). Концепція створення університетської лікарні (клініки). *Буковинський медичний вісник*, 18(3), 71. Доступно з: <https://core.ac.uk/download/pdf/144960006.pdf>
2. Булах, І. В. (2020). Особливості проектування університетської лікарні. Доступно з: <https://repository.knuba.edu.ua/items/7b1cfb64-ee2f-4ca6-b4e8-fd7a7109f12f>
3. Бусел, С. В., Хлібородова, І. В., & Берегова, К. В. (2024). Університетські клініки як лідери у впровадженні передових медичних технологій та практик. Доступно з: <https://journal.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/15804>
4. Шостак І.В. Анкетування: методичні рекомендації щодо організації та проведення соціологічного дослідження. Острог, 2021. 40 с.

ЗМІНА СТРУКТУРИ ДІАФРАГМИ ЩУРА ПІД ВПЛИВОМ КАРБОКСИПЕРИТОНЕУМУ

Кріцак М.Ю.

к.мед.н., доцент кафедри хірургії факультету післядипломної освіти
Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського
МОЗ України

Ясіновський О.Б.

к.мед.н., доцент кафедри оперативної хірургії та клінічної анатомії
Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського
МОЗ України

Гаргула Т.І

к.мед.н., доцент кафедри оперативної хірургії та клінічної анатомії
Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського
МОЗ України

Розвиток сучасної черевної хірургії неможливий без використання лапароскопічних хірургічних втручань. Переваги лапароскопічних операцій давно відомі: скорочення часу операції, зменшення операційної агресії, зниження витрат на шовний матеріал та лікарські засоби препарати, скорочення часу перебування хворого на стаціонарі. Оскільки в основі патофізіологічних впливів карбоксиперитонеуму лежить два основних фактори - надмірний внутрішньочеревний тиск та резорбтивний вплив вуглекислого газу, вказані механізми можуть утруднювати періопераційну курацію пацієнтів та провокувати специфічні ускладнення, зокрема у хворих з супутньою патологією. Багаточисельні дослідження направлені на пошук методик, які знижують негативний вплив КП на організм. Продовжуються спроби зменшення тиску інсуфляції до мінімально можливих цифр, допустимих для здійснення необхідних хірургічних маневрів. Метою нашої роботи було вивчити гістологічні зміни поперекової частини діафрагми за умови карбоксиперитонеуму на рівні 5 мм.рт.ст.

Експериментальне дослідження проведено на 30-ти щурах віком 6 місяців, яких утримували в умовах віварію на базі Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського. Тварин розділено на 3 групи по 10 особин в кожній. У I-ій групі тривалість карбоксиперитонеуму була протягом 1 години, у II-ій – 3 години і у III-ій протягом 5 годин. Експерименти проводилися в першій половині дня в приміщенні при відносній вологості (60-80) %, температурі (18-20)°С та освітленості 200 лк. Евтаназію тварин здійснювали шляхом передозування Thiopental sodium з розрахунку 75 мг/кг маси тіла тварини внутрішньоочеревинно.

Кожній тварині створювали карбоксиперитонеум згідно авторського свідоцтва на твір № 126409 від 16 травня 2024 року. Тварин анестезували за допомогою розчину кетаміну (90 мг/кг) і ксилазину (10 мг/кг), методом внутрішньом'язової ін'єкції. Тварин фіксували на операційному столику, передньо-черевну стінку звільняли від шерсті. Після обробки операційного поля антисептиками проводили надріз шкіри по білій лінії нижче пупка довжиною 3 мм. Після створення лапароліфтинга проводили пункцію черевної порожнини голкою Вереша. Голку підключали до інсуфлятора KARL STORZ electronic laparoflator 264300 20 протягом часу відповідно до групи. Згідно літературних даних тиск в черевній порожнині 5 мм.рт.ст у щурів відповідає і створює аналогічні реакції організму як у людини при тиску 7 мм.рт.ст., тому таких тварин можна використовувати для вивчення впливу інтраабдомінального тиску на органи та системи організму. Після відповідного часу проводили відбір діафрагми відповідно до авторського права та твір № 126059 від 29 квітня 2024 року.

Через 1 годину гістологічна структура ніжок діафрагми мало відрізнялася від нормальної. Поперечнопосмуговані м'язові волокна в більшості випадків зберігали компактне розташування і мали чітко візуалізовану поперечну посмугованість на поздовжніх зрізах. Ядра переважно мономорфні і однорідні за забарвленням мали традиційну локалізацію під мембраною. Однак спостерігалася більша варіабельність товщини м'язових волокон і з'являлася деформація їх ходу у вигляді хвилеподібного розташування. З'являлися потовщені міоволокна із збільшеною кількістю ядер, частина яких знаходилася поза межами звичайного діапазону, зміщуючись в напрямку центра волокна. набряк саркоплазми збільшував міжфібрилярні простори. В перимізії присутня жирова тканина. Характер кровонаповнення суттєво не відрізнявся від норми.

Мікроскопічне дослідження через 3 години показало прогресування негативних структурних змін. М'язові волокна діафрагми набухали, міофібрили набували хвилеподібної конфігурації. Саркоплазма забарвлена нерівномірно з осередками вакуолізації та гомогенізації і лізису. Як наслідок, поперечна посмугованість візуалізувалася фрагментарно. Ядра розташовані нерівномірно. Звичайною була їх дислокація в напрямку центру волокна. Венозні судини повнокровні. Перивазальна сполучна тканина розрихлена набряком та розташуванням в ній жирової тканини. Присутні малоінтенсивні клітинні інфільтрати в складі яких переважали лімфоцити і гістіоцити. Місцями помічена фрагментація волокон і глибокий розпад саркоплазми. Поперечна посмугованість майже повністю відсутня. В перимізії набряк, а в артеріолах та артеріях малого калібру спостерігалася десквамація ендотелію, "оголення" інтими, що сприяло набряку усіх шарів стінки судин, вакуолізація гладких міоцитів.

Через 5 годин показало поглиблення деструктивних змін в усіх структурних компонентах діафрагми. М'язові волокна зберігали компактне розташування. Однак нерідко їхні межі розмивалися і втрачалася диференціація із стромою. Саркоплазма мала неоднорідне забарвлення – інтенсивно еозинофільні ділянки

перескорочення чергуються із гіпохромними, на тлі яких присутня фрагментація, вакуолізація, глибокий розпад саркоплазми та міоцитоліз. Міофібрили змінюють хід на ундулярний, поперечна посмугованість візуалізується фрагментарно або відсутня. Дисасоційовані набряком волокна атрофічні. В артеріолах мав місце набряк стінок, десквамація ендотелію та помірне кровонаповнення. Перивазально в розрихленій набряком стромі спостерігаються клітинні інфільтрати в складі яких переважають макрофаги і лімфоцити, а також присутні фібробласти.

Наше дослідження продемонструвало, що пневмоперитонеум за допомогою вуглекислого газу викликає морфологічні зміни поперечної частини діафрагми а саме правої та лівої ніжок діафрагми, прояв яких залежить від тривалості цього чинника.

Список літератури

1. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір «Спосіб моделювання експериментального карбоксиперитонеуму у щура» / М.Ю. Кріцак, С.О. Росоловська, О.І. Левчик та ін. // № 126409 від 16 травня 2024 року.
2. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір «Спосіб відбору експериментального матеріалу діафрагми білих щурів» / М.Ю. Кріцак, О.Б. Слабий, О.Б. Ясіновський // № 126059 від 29 квітня 2024 року.
3. Low-pressure versus standard-pressure pneumoperitoneum in laparoscopic cholecystectomy: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials / M. Orteni, G. Montori, A. Sartori et al. // Surg Endosc. – 2022. - Vol. 36(10). – P. 7092-7113.
4. Low-pressure Pneumoperitoneum in Laparoscopic Cholecystectomy: A Randomized Controlled Trial / N. Probal, K. Pankaj, K. Shritosh Surg Laparosc Endosc Percutan Tech // – 2020. - Vol. 30(1). – P. 30-34.
5. Low pressure versus standard pressure pneumoperitoneum in laparoscopic cholecystectomy / K.S. Gurusamy, J. Vaughan, B.R. Davidson // Cochrane Database Syst. Rev. – 2014. – Vol. 94(6). – P. 621-626.

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ПАТОЛОГІЇ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ ЗА ДОПОМОГОЮ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ МАП ЕЛІПТИЧНОСТІ ПОЛЯРИЗАЦІЇ ЦИФРОВИХ МІКРОСКОПІЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ ФАЦІЙ КРОВІ

Білоокій О.В.,

канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри хірургії № 1 Буковинського
державного медичного університету

Білоокій В.В.

д-р мед. наук, професор, професор кафедри хірургії № 1 Буковинського
державного медичного університету

Проняєв Д.В.

д-р мед. наук, професор, професор кафедри анатомії людини
ім. М.Г. Туркевича

Проведення порівняльного аналізу ефективності методів статистичної обробки мап еліптичності поляризації цифрових мікроскопічних зображень надмолекулярних білкових мереж полікристалічних фацій крові з метою визначення нових об'єктивних критеріїв (маркерів) цифрової лазерної гістологічної диференціальної діагностики патології щитоподібної залози є новим достовірним методом.

Нами було досліджено 4 групи пацієнтів: I – здорові донори (51 пацієнт), II – пацієнти з вузловим зобом (51 пацієнт), III – пацієнти з аутоімунним тиреоїдитом (51 пацієнт), IV – пацієнти з папілярним раком (51 пацієнт).

Виявлено найбільш оптимальні статистичні маркери методу картографування мап еліптичності поляризації цифрових мікроскопічних зображень фацій крові і встановлено хорошу діагностичну спроможність діагностики (~87.3%-88.3%) та задовільний рівень (~78.4%-81.4%) диференціації патології щитоподібної залози. Асиметрія $[[SM]]_3(\beta)$ і ексцес $[[SM]]_4(\beta)$ статистично достовірно ($p \leq 0,005$) змінюється у межах від 0,66 до 0,89 і 0,83 до 1,47, відповідно. Тому дані статистичні параметри можуть бути використані як маркери детектування наявності патології щитоподібної залози.

Порівняльний аналіз координатної та ймовірнісної структури мап еліптичності поляризації експериментальних зразків структурної анізотропії фацій крові виявив тенденцію незначного зростання двопроменезаломлення надмолекулярних альбумін-глобулінових мереж від контрольної групи 1 до дослідних груп "2 - 4". На даний факт вказує послідовне незначне збільшення дисперсії гістограм розподілів випадкових величин еліптичності поляризації цифрових мікроскопічних зображень структурної анізотропії фацій крові з усіх груп.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ДІТЕЙ З ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ: ФОКУС НА РОЗВИТОК ВЕЛИКОЇ МОТОРИКИ

Стеценко Ольга Петрівна

Студентка магістратури
Черкаська медична академія

Ліва Тетяна Михайлівна

викладач-практик кафедри фізичної терапії
та ерготерапії
Черкаська медична академія

Актуальність. Дитячий церебральний параліч – найбільша група рухових розладів у дитячому віці. За останнє десятиліття важливі відкриття в галузі ранньої діагностики, профілактики та лікування змінили рівень захворюваності, прогноз і реакцію на лікування [1]. У країнах з високим рівнем доходу зменшилася тяжкість порушень в опорно руховому апараті, а захворюваність на ДЦП знизилася на високі показники 30% [2].

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) є переважно нейромоторним порушенням, що впливає на патологічний розвиток рухів, м'язового тону та постави, а також проявляються патологічні наслідки з координацією, тонутом, рефlekсами, дрібною та великою моторикою, роботою ротових м'язів, поставою та підтриманням рівноваги. Його основна патофізіологія пов'язана з ураженням мозку, що виникає у внутрішньоутробному або неонатальному періодах [3; 4].

Епідеміологи вважають, що зниження рівня захворюваності та тяжкості протікання хвороби, ймовірно, пов'язане із запровадженням комплексних заходів у сфері акушерства та інтенсивної терапії новонароджених. Водночас, доказова база щодо лікування церебрального паралічу останніми роками активно зростає, пропонуючи клініцистам і сім'ям доступ до сучасніших, більш безпечних і ефективних методів втручання [1; 2].

Метою цієї роботи є упорядкування знань і результатів практичного застосування сучасних методів, що спрямовані на підвищення ефективності фізичної реабілітації дітей, які хворіють на дитячий церебральний параліч.

Матеріали і методи. Для виконання поставленої мети використано інформацію з українських та іноземних літературних джерел, документальних матеріалів.

Результати. Метою фізіотерапії для дітей з ДЦП є сприяння досягненню їхнього потенціалу щодо функціональних можливостей, фізичної незалежності та оптимального рівня фізичної активності в повсякденному житті. Це включає мінімізацію наслідків фізичних обмежень, покращення загальної якості життя дитини та її близьких [4].

Сучасні науковці постійно досліджують теоретико-методологічні засади фізичної реабілітації дітей з діагнозом ДЦП. За останні роки доказова база щодо лікування церебрального паралічу стрімко зростає, відкриваючи для клініцистів і сімей доступ до сучасних, безпечніших і більш ефективних методів втручання [2].

Зокрема, Evidence Alert в своїй роботі використовує трирівневе кольорове кодування, подібне до світлофора, що пропонує систему дій для впровадження доказів у клінічну практику. Зелений колір сигналізує про дозвіл діяти, оскільки високоякісні докази з рандомізованих контрольованих досліджень (РКД) і систематичних оглядів підтверджують ефективність втручання. Червоний означає необхідність зупинитися, адже такі самі високоякісні докази свідчать про неефективність або навіть шкоду. Жовтий колір пропонує моніторинг клінічних результатів, враховуючи одну з наступних ситуацій: багатообіцяючі дані вказують на можливу ефективність, однак потрібні додаткові дослідження для більшої впевненості в оцінці; відсутність проведених досліджень, через що ефекти залишаються невідомими; або наявність суперечливих результатів, які ускладнюють оцінку потенційної реакції пацієнта [1; 2].

Без сумніву, найзначніші прориви у вивченні церебрального паралічу за останні десять років відбулися в сфері профілактики. Новітні та ефективні методи профілактики охоплюють стратегію профілактик, що отримали статус «зеленого світла», включають антенатальні кортикостероїди, сульфат магнію, кофеїн та гіпотермію. Серед підтверджених ефективних втручань у сфері охорони здоров'я виділяються такі методи: терапія прийняття і прихильності, спостереження за діями, застосування гіпсів, рухова терапія, спричинена обмеженням (СІМТ), збагачення навколишнього середовища, фітнес-програми, цілеспрямоване навчання, іпотерапія, домашні програми, когнітивно орієнтоване навчання, тренування рухливості, оральна сенсомоторика (зокрема з електростимуляцією), програма «Step Stones Triple P», силові тренування, завдання-орієнтовані вправи, бігова доріжка із частковою підтримкою ваги тіла та її варіації з додатковими навантаженнями [2].

Серед медичних, хірургічних, фармакологічних і регенеративних втручань увагу приділено використанню протисудомних препаратів, інтратекального баклофену, бісфосфонатів, ботулотоксину (у різних комбінаціях з ерготерапією або гіпсуванням), діазепаму, процедур стоматологічного лікування, селективної дорсальної ризотомії, усунення сколіозу та моніторингу стану кульшових суглобів. Також в активній розробці знаходиться клітинна терапія із застосуванням пуповинної крові. Результати, швидше за все, покращаться, якщо застосовувати поєднання різних заходів [1; 2].

Висновок. Ознайомлюючись з сучасними підходами до фізичної терапії дітей з церебральним паралічем, можна зробити висновки, що доказова база в лікуванні та профілактики захворювання безперервно зростає. Інтеграція сучасних інноваційних методик разом із комплексним підходом до психосоціального благополуччя становлять основні складові для зменшення

захворювання дитячого церебрального паралічу та для підвищення ефективності педіатричної фізіотерапії.

Список літератури

1. Vitrikas K., Dalton H., Breish D. Cerebral palsy: an overview. *American Family Physician*. 2020. Vol. 101, № 4. P. 213-220.
2. State of the Evidence Traffic Lights 2019: Systematic Review of Interventions for Preventing and Treating Children with Cerebral Palsy / I. Novak та ін. *Current Neurology and Neuroscience Reports*. 2020. Vol. 20, № 2. P. 3.
3. Seen, Counted, Included: Using data to shed light on the well-being of children with disabilities / United Nations Children's Fund. New York : UNICEF, 2021. 264 p.
4. Юн Бьонг Юл, Неханевич О. Б. Фізична терапія спастичності для корекції просторово-часових порушень ходи у дітей з церебральним паралічем. Актуальні проблеми фармації та медицини: наука і практика. 2021. № 1. С. 142-148. DOI: 10.14739/2409-2932.2021.1.226890

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПАЦІЄНТІВ З ГЕМІПАРЕЗОМ ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕНОГО ІНСУЛЬТУ: ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Шимановська Катерина Сергіївна

Студентка магістратури
Черкаська медична академія

Кошик Ярослав Іванович

викладач-практик кафедри фізичної
терапії та ерготерапії

Актуальність. Інсульт є однією з найбільш серйозних медичних проблем сучасності, що має значний вплив на здоров'я населення, економіку та якість життя. Це гостре порушення мозкового кровообігу, яке може призвести до важких неврологічних порушень, інвалідизації, а в деяких випадках – до смерті. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), інсульт є однією з основних причин смертності у світі, посідаючи друге місце після серцево-судинних захворювань [1]. Щороку реєструється близько 15 мільйонів нових випадків інсульту, з яких понад 5 мільйонів призводять до летальних наслідків, а ще 5 мільйонів пацієнтів стають інвалідами [2].

В Україні ситуація з інсультом залишається надзвичайно складною. За даними Державної служби статистики України, щороку в країні фіксується понад 100 тисяч випадків інсульту, що ставить це захворювання на перше місце серед причин смертності та інвалідності [3]. Високий рівень захворюваності та смертності в Україні зумовлений низкою факторів, серед яких – підвищена поширеність гіпертонічної хвороби, ожиріння, неправильне харчування, відсутність достатньої фізичної активності та пізнє звернення по медичну допомогу.

Одним із ключових аспектів боротьби з наслідками інсульту є вчасна та ефективна реабілітація. Якісна реабілітація дозволяє значно покращити якість життя пацієнтів, повернути їх до активної діяльності та знизити ризик розвитку повторних інсультів. За даними міжнародних досліджень, вчасна реабілітація знижує рівень інвалідності на 25-30% і є важливим фактором у відновленні функцій організму [4].

Мета. Метою роботи є вивчення неврологічних порушень при геміпарезі та визначення сучасних та більш ефективних методів реабілітації пацієнтів з геміпарезом після перенесеного інсульту.

Матеріали і методи. Аналіз і вивчення сучасної інформації з українських та зарубіжних наукових джерел.

Результати. Інсульт є однією з найбільш серйозних причин неврологічних порушень, що значно впливають на функціональний стан пацієнтів. Один із найпоширеніших наслідків інсульту – це геміпарез, який характеризується

частковим паралічем або ослабленням м'язів на одній стороні тіла. Геміпарез є результатом порушення мозкового кровообігу, що веде до ураження різних структур головного мозку, зокрема тих, які відповідають за контроль рухів, координацію та баланс. Внаслідок цього пацієнти часто стикаються з такими неврологічними порушеннями, як рухові порушення, спастичність та порушення балансу, які потребують комплексного підходу до лікування та реабілітації.

Рухові порушення є найбільш очевидними та часто зустрічаються при геміпарезі. Вони виникають в результаті пошкодження моторних шляхів, зокрема кортикоспінальних шляхів, що відповідають за передачу сигналів від головного мозку до м'язів. Це призводить до ослаблення м'язів (геміпарезу) або навіть паралічу на одній стороні тіла. Як наслідок, пацієнти мають труднощі з виконанням звичних рухів, таких як піднімання кінцівок, утримання предметів або виконання складних координаційних завдань, наприклад, застібання гудзика або використання столових приборів. При геміпарезі часто порушується ходьба, ускладнюється підйом по сходах чи підтримка стабільності під час стояння. Все це робить пацієнтів залежними від допомоги та значно обмежує їхню здатність до самообслуговування та активної участі в соціальному житті [5].

Спастичність є ще одним важливим симптомом геміпарезу, який виникає внаслідок порушення нейрологічного контролю м'язового тону. Спастичність проявляється у вигляді підвищеного тону м'язів та м'язових спазмів, що утруднюють виконання навіть простих рухів. Це явище виникає через пошкодження центральної нервової системи, зокрема кортикоспінальних шляхів, які відповідають за контроль м'язового тону.

При спастичності м'язи втрачають здатність до нормальної релаксації, що призводить до жорсткості м'язів та обмеження рухливості кінцівок. Це обмежує амплітуду рухів і може спричинити деформації суглобів або контрактури, що з часом можуть стати незворотними. Крім того, спастичність зазвичай супроводжується болем і дискомфортом, що знижує якість життя пацієнтів. Спастичність може прогресувати, що ускладнює реабілітацію, однак зниження тону м'язів можливе через спеціалізовані фізіотерапевтичні методи та медикаментозні засоби [6].

Порушення балансу є ще однією серйозною проблемою, що виникає при геміпарезі. Баланс є результатом скоординованої роботи кількох мозкових структур, зокрема мозочка, базальних гангліїв та вестибулярного апарату. Пошкодження цих структур внаслідок інсульту призводить до порушення стабільності тіла та координації рухів, що значно збільшує ризик падінь та травм.

В таких пацієнтів відзначається ускладнення у вигляді геміплегія Верніке — Манна — це аномалія постави з частковою геміплегією кінцівок, яка характеризується типовими порушеннями постави та ходи. Ранні реабілітаційні заходи в тому числі лікувальне положення допомагають уникнути або зменшити можливе ускладнення.

Пацієнти з геміпарезом часто мають труднощі в підтриманні рівноваги при ходьбі або стоянні, що ускладнює повсякденне життя. Порушення балансу може супроводжуватися такими симптомами, як нездатність тримати рівновагу на

одній нозі, нестабільність під час ходьби або запаморочення. Це збільшує ризик серйозних травм, таких як переломи, а також сприяє розвитку психологічних проблем, зокрема страху перед падіннями [5].

У реабілітації пацієнтів після інсульту важливо застосовувати індивідуалізовані та комплексні методи, що сприяють відновленню функцій, зокрема рухових, та зменшенню неврологічних порушень. Серед найбільш ефективних і широко використовуваних методів є такі.

Методика Бобат є одним з найбільш відомих і застосовуваних підходів у реабілітації пацієнтів із руховими порушеннями після інсульту. Цей метод базується на концепції відновлення функціональних рухів шляхом корекції *abnormal patterns* (ненормальних шаблонів рухів) і активації фізіологічних рухових функцій. У процесі лікування метод Бобат сприяє покращенню функціональної мобільності, зменшенню спастичності та покращенню координації рухів [5]. Основний акцент робиться на активних та пасивних техніках, де відновлення рухів відбувається через підвищення тону м'язів і стимуляцію нервових імпульсів. Пацієнт і терапевт працюють разом для відновлення природних рухових шаблонів, уникаючи патологічних поз та спастичності. У метааналізі, опублікованому у 2020 році, доведено, що методика Бобат сприяє значному покращенню рухової функції та зниженню рівня спастичності у пацієнтів після інсульту, особливо в поєднанні з іншими реабілітаційними методами [7].

PNF (Пропріоцептивне нейром'язове фасилітовання) – це метод, який використовує специфічні рухи, які допомагають активізувати м'язи та нервові шляхи, полегшуючи рухливість і відновлення функцій. Під час використання PNF важливим є стимулювання пропріорецепторів, що дозволяє поліпшити сенсорну інтеграцію і моторну координацію. Цей метод часто застосовують для покращення балансу та координації у пацієнтів після інсульту, зокрема при геміпарезі [8]. PNF-техніки включають сполучення м'язових рухів у певних позах та за допомогою опору, що стимулює відновлення рухових функцій і нормалізує тону м'язів. У систематичному огляді та метааналізі 2020 року було підтверджено, що застосування PNF покращує функцію кінцівок, знижує рівень спастичності та покращує баланс, що робить цей метод ефективним у реабілітації після інсульту [9].

Дзеркальна терапія є інноваційним методом, що активно застосовується для лікування порушень рухової функції після інсульту, зокрема при геміпарезі. Техніка полягає в використанні дзеркала для створення візуальної ілюзії того, що пацієнт рухає паралізованою кінцівкою, спостерігаючи за рухом здорової кінцівки в дзеркалі. Це допомагає відновити нейропластичність мозку і сприяє активації зон, що контролюють рухи кінцівок. Дзеркальна терапія використовується для поліпшення функціональності кінцівок, покращення координації і зменшення спастичності [10]. Це дозволяє пацієнтам відновлювати рухи навіть при значному ураженні центральної нервової системи.

В дослідженні 2020 року було підтверджено, що дзеркальна терапія допомагає зменшити спастичність та покращити координацію рухів у пацієнтів з геміпарезом, що сприяє підвищенню загальної функціональності кінцівок [11].

Психомоторне перенавантаження (або когнітивно-рухова терапія) є важливим компонентом реабілітації пацієнтів після інсульту, особливо для покращення функціональних здібностей і когнітивних навичок. Ця методика спрямована на активне залучення пацієнта до виконання рухових завдань, що потребують зусиль не лише з боку фізичного, але й когнітивного контролю. Психомоторне перенавантаження включає вправи, які стимулюють як фізичну активність, так і інтелектуальну діяльність, зокрема для відновлення координації та балансу. Завдяки такому підходу до реабілітації покращуються як когнітивні функції, так і моторні, що є надзвичайно важливим для пацієнтів з геміпарезом [8].

Дослідження 2020 року показало, що застосування психомоторного перенавантаження також допомагає знижувати рівень депресії у пацієнтів після інсульту, що може позитивно вплинути на процес відновлення [12].

Роботизована реабілітація – це один із найбільш перспективних методів відновлення рухових функцій після інсульту. Система роботизованої терапії забезпечує високоточний контроль за рухами кінцівок пацієнта, при цьому враховуються індивідуальні особливості кожного пацієнта. Роботи використовують сенсорні технології для точного коригування рухів, покращення моторної координації та відновлення рухових функцій. Системи роботизованої реабілітації можуть бути використані як для активних вправ, так і для пасивних рухів, що дозволяє пацієнтам з обмеженими можливостями покращувати свою рухову функцію навіть на ранніх етапах реабілітації [10].

У дослідженні 2021 року було виявлено, що роботизована терапія є дуже ефективною для відновлення функцій верхніх кінцівок у пацієнтів після інсульту, навіть при значному зниженні рухових можливостей [13].

Віртуальна реальність (VR) є інноваційною технологією, яка активно впроваджується в реабілітацію пацієнтів з післяінсультними порушеннями. Технології VR дозволяють пацієнтам виконувати вправи в інтерактивних віртуальних середовищах, що значно підвищує мотивацію до занять і робить їх більш ефективними. Віртуальна реальність дає можливість відновлювати моторні функції через симуляцію реальних ситуацій (наприклад, ходьба, балансування), а також дозволяє точно контролювати ступінь складності вправ. Віртуальна реальність може бути використана для тренування координації, відновлення здатності до ходьби та покращення балансу [10].

Дослідження 2022 року підтвердило, що VR-терапія сприяє не лише покращенню рухових функцій, але й зниженню рівня тривоги та депресії у пацієнтів після інсульту, що позитивно впливає на загальний процес реабілітації [14].

Висновки. Отже, сучасні реабілітаційні підходи, такі як методика Бобат, PNF-техніки, дзеркальна терапія, психомоторне перенавантаження, роботизована реабілітація та віртуальна реальність, дозволяють досягти значних

результатів у відновленні пацієнтів після інсульту та полегшують лікування таких неврологічних порушень, як рухові розлади, спастичність та порушення балансу. Всі ці методи базуються на принципах нейропластичності та індивідуалізації підходів до лікування, що дозволяє максимізувати ефективність реабілітаційного процесу. Важливим є інтегроване застосування кількох методів, що дозволяє пацієнту відновлювати функції не лише фізично, але й психологічно, підвищуючи його мотивацію і якість життя.

Аналіз доказової бази показує, що всі розглянуті методики є ефективними в реабілітації пацієнтів з геміпарезом після інсульту. Кожен з методів має свою специфіку і може бути застосований індивідуально або в комбінації з іншими підходами для досягнення максимальних результатів.

Важливим аспектом реабілітації є раннє втручання, яке значно підвищує ймовірність успішного відновлення. Чим раніше пацієнт починає реабілітаційні заходи після інсульту, тим більша ймовірність того, що функції, зокрема рухові, будуть відновлені, а ускладнення, такі як контрактури чи порушення балансу, будуть мінімізовані. Раннє втручання дозволяє активізувати процеси нейропластичності та сприяє кращій адаптації до нових умов функціонування після інсульту.

Перспективними напрямками досліджень є розробка та оцінка ефективності мультидисциплінарних реабілітаційних стратегій, що комбінують різні терапевтичні методи для досягнення оптимальних результатів у відновленні функцій у пацієнтів після інсульту. Крім того, необхідно дослідити довгострокові ефекти застосування сучасних реабілітаційних методів, зокрема їх вплив на якість життя, психологічне благополуччя пацієнтів та запобігання повторним інсультам. Застосування персоналізованих підходів, які враховують індивідуальні особливості пацієнта, також є важливим напрямком для покращення результатів реабілітації.

Таким чином, інтеграція сучасних методів реабілітації, раннє втручання та комбіновані підходи до лікування створюють сприятливі умови для відновлення пацієнтів після інсульту, підвищуючи їхню функціональність та якість життя.

Список літератури

1. Bonner J., Katz D. Spasticity Management in Neurological Conditions. Berlin : Springer, 2017. 245 p.
2. Feigin V. L., Norrving B., Mensah G. A. Global burden of stroke. Circulation Research. 2017. Vol. 120, № 3. P. 439-448.
3. Gage H. Neurological Rehabilitation: Optimizing Motor Function. Amsterdam : Elsevier, 2013. 384 p.
4. Global Health Estimates 2020: Deaths by Cause, Age, Sex, by Country and by Region, 2000-2019 / World Health Organization. Geneva : WHO, 2021. 85 p.
5. Langhorne P., Pollock A. What are the components of effective stroke unit care? Age and Ageing. 2023. Vol. 31, № 5. P. 425-431.

6. Laver K., George S., Thomas S. Virtual reality for stroke rehabilitation: A systematic review and meta-analysis. *Journal of NeuroEngineering and Rehabilitation*. 2022. Vol. 19, № 1. P. 92-104.
7. Linder L., McNealy K. Upper limb rehabilitation with robot-assisted therapy after stroke: A randomized controlled trial. *Journal of Rehabilitation Research and Development*. 2021. Vol. 58, № 1. P. 105-112.
8. Morley M., Hanley L., Rissel C. Effectiveness of Bobath therapy on post-stroke motor function: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Stroke and Cerebrovascular Diseases*. 2020. Vol. 29, № 10. P. 104693.
9. Moseley G. L., Arroll B. Mirror therapy for stroke rehabilitation: Effects on movement, spasticity, and motor function. *Stroke*. 2020. Vol. 51, № 8. P. 2619-2627.
10. Park K. D., Kim Y. H., Lee J. W. Effects of proprioceptive neuromuscular facilitation on balance and motor function in stroke patients: A meta-analysis. *Journal of Physical Therapy Science*. 2020. Vol. 32, № 3. P. 210-215.
11. Park S. Y., Lee S. W. Effects of cognitive-motor training on motor function and quality of life in stroke survivors: A randomized controlled trial. *Journal of Clinical Neuroscience*. 2020. Vol. 73. P. 31-37.
12. Stark J., Clark P. *Stroke Rehabilitation: A Function-Based Approach*. Philadelphia : Elsevier Health Sciences, 2021. 458 p.
13. Статистичні дані щодо захворюваності на інсульт в Україні / Державна служба статистики України. Київ, 2020. 156 с.
14. Thielman E., Silver F. *Neurological Disorders: Pathophysiology, Diagnosis, and Management*. Boca Raton : CRC Press, 2018. 326 p.

THEORETICAL ASPECTS OF TEACHING ENGLISH FOR PROFESSIONAL PURPOSES TO MEDICAL STUDENTS

Grusha Lyalya Oleksandrivna

PhD, senior teacher of
the Department of Language Studies of
O.O. Bogomolets National Medical University
Kyiv, Ukraine

The integration of our country into the global educational and scientific space, along with the intensification of international relations, has contributed to expansion of labor market demands for highly qualified specialists in the field of medicine. Modern healthcare professionals are expected to exhibit responsibility, adaptability, independence, autonomy, as well as a willingness and a readiness to acquire the knowledge and skills necessary for effective collaboration within the international community. The key component in meeting these expectations is proficiency in English as a means of intercultural communication. In line with contemporary requirements for the professional activities of healthcare specialists, participation in international programs and projects, the adoption best practices from colleagues in the European Union, and the ability to work with scientific literature published in English have become essential. Thus, the importance of development of practical foreign language skills for professional purposes among medical students is increasingly recognized.

The issue of teaching English for Professional Purposes, particularly English for Specific Purposes (ESP), has been extensively studied by numerous authors in recent years. Scientific researchers were related to the fundamentals of learning of ESP (J. R. Skelton, J. Whetston), challenges and innovations of ESP (N. Kenny, E. Eda Işık), motivation in learning of ESP (R. Gardner). the peculiarities and methodologies of teaching professional English in medicine (O. Petrova, N. Yelahina, O. Fedchyshyn), the designing an ESP for medical learners based on particular needs (M. Arfan Lodhi, M. Shamim, Emadeldin O. A.). It has been established that increasing number of specialists in medicine require English not only for broader educational objectives but also for occupational and vocational purposes. This trend has resulted in heightened attention to the practical study of ESP as a means of professional language skills [1]. Therefore, it is considered necessary to conduct a detailed analysis of theoretical aspects of the teaching English for professional Purposes.

The objective of the practical course of “English for Professional Purposes”, provided in O.O. Bogomolets National Medical University, is the formation of communicative competence among students of higher medical education institution in the contexts of situational and professional communication. The course focuses on the development of foreign language comprehending skills, provides students with practical skills within the scope of the program necessary for the application of English across various types of speech activities, effective utilization of specialized medical

information derived from international sources. Upon completion of the course, medical students must demonstrate a comprehensive understanding of the phonetic, lexical, grammatical structures of the language, including the patterns of active vocabulary usage morphological and syntactic structures, abbreviations of foreign professional terms. Furthermore, students are expected to be proficient in medical terminology and capable of comprehending the overall meaning of information related to medical themes and the main ideas conveyed in discussions, lectures, debates, and official reports.

This course aims to develop communication skills adequate for making oral reports and delivering professional presentations in English on the medical topics. Medical students should be able to construct detailed and structured monologues on a broad range of topics, articulate clear responses in professional dialogues, adapt own communicative behavior in accordance with the style, context, and purposes of interaction. Moreover, students will master skills of reading, understanding, interpreting of original and adapted medical texts and writing resumes, and abstracts in English, achieve the ability to translate, analyze authentic materials relevant to specialization.

The teaching of English for Professional Purposes emphasizes integration of theoretical knowledge into the practical activities in order to attain precisely articulated objectives. By employing linguistic materials, which reflect modern issues of medicine, students refine their abilities to collect data on the patient's medical history and complaints, critically analyze diagnostic findings, interpret data of laboratory and instrumental investigations, and formulate treatment strategies using foreign language. It stimulates cognitive development, enhances critical thinking, and fosters motivation for further learning of language and professional growth.

In conclusion, the integration of future medical specialists into the international professional community is unattainable without a sufficient command of English for Professional Purposes, specifically tailored to their professional needs. This, in turn, enables medical students fully realize their potential during professional training and future clinical practice. The inclusion of a practical language course in the national curriculum of higher medical education underscores the critical role of the foreign language proficiency in preparing students for the demands of global medical practice, where communication skills remain an essential competency.

References

1. Nalan Kenny, Elvan Eda Işık-Taş, and Huang Jia Current Practices. Challenges, and Innovations in English for Specific Purposes Instruction and Research, published by Springer International Publishing, 2019. – 319 p.

THEORETICAL PRECONDITIONS FOR THE FORMATION OF FOREIGN PHONETIC COMPETENCE IN CHILDREN OF UPPER-KINDERGARTEN AGE BY MEANS OF AUTHENTIC MATERIALS

Mykhailova O.S.

PhD in Pedagogics, Associate Professor,
Head of Department of the English Language and Primary ELT Methodology,
Zhytomyr Ivan Franko State University,

Humankova O.S.

PhD in Pedagogics, Associate Professor,
Department of the English Language and Primary ELT Methodology, Zhytomyr Ivan
Franko State University,

The question of effective learning of the English language in institutions of preschool education is especially relevant nowadays, all basic skills, including phonetics, are laid. Changes in the nature of education are more and more clearly oriented towards "free human development", creative initiative, independence of learners, competitiveness, mobility of future specialists. It is known that the goal of foreign language education is the formation of foreign language communicative competence, which in turn includes language, speech, linguistic, sociocultural and strategic competences. The study of foreign language should form a personality capable and willing to participate in intercultural communication. But such communication will be impossible without a formed phonetic competence.

The issue of developing learners' foreign phonetic competence has been extensively explored in the research of I. Bekh, S. Honcharenko, I. Kozlovska, S. Klepko, A. Kolomiets, V. Ilchenko, O. Rudnytska, O. Savchenko, S. Tkachenko, among others. The specifics of using authentic materials in foreign language lessons have been the focus of both Ukrainian and foreign scholars, including E.V. Nosonovich, R.P. Milrud, A.G. Nedilko, J.G. Gebhard, and J. Harmer.

It is important to emphasize that working with authentic materials provides the most effective foundation for developing foreign language competence. Engaging learners in the study and analysis of real-life speech samples not only facilitates accurate pronunciation but also allows them to access and internalize the cultural and experiential knowledge accumulated by humanity across various fields. This approach enhances intellectual growth, fosters creative thinking, and contributes to the overall educational process by teaching, developing, and nurturing learners.

Building on the research of the aforementioned scholars and seeking to optimize the development of phonetic competence in preschoolers, we believe it is essential to expand and diversify the use of authentic materials in English language lessons for them.

Teaching foreign languages to preschool children is part of the **variable component** of the State Standard of Preschool Education. Children can learn a foreign language either in the family or in a preschool educational institution.

However, it is essential to consider the following prerequisite: Only when the teaching process is based on scientifically grounded approaches will it contribute to the timely socialization of the child's personality, the development of their personal culture (through acquaintance with the language and culture of another people), and the enhancement of cognitive mental processes (such as thinking, memory, attention, imagination, sensations, and perception).

The specifics of preschoolers' acquisition of a foreign language are closely linked to their direct perception, openness to communication, and a certain spontaneity in mastering new knowledge.

It is well-known that the age from birth to 6 (7) years is a **sensitive period** for the speech development of a growing and developing individual. Numerous studies by psychologists, linguists, and educators indicate that during this age, children learn to speak almost effortlessly. This applies to both their native language and a non-native (second) language [4].

In the structure of phonetic competence, the following components are distinguished: phonetic knowledge, phonetic skills, and phonetic abilities. According to the new curriculum for preschool education institutions, the formation of English phonetic competence begins at the age of five. Working with phonetic material is not a separate element detached from the lesson but is an essential part of it, integrated into the communication process.

To compensate for the lack of a natural language environment and to work on phonetic material, it is advisable to use audio and audiovisual teaching aids. For preschoolers, this may include recordings of rhymes, short poems, songs, rhythmic dialogues, situational micro-dialogues, rhythmic tales, and stories performed by native speakers, which serve as authentic samples of foreign speech [1, p. 15].

Introducing children to the sound system of a foreign language should be based on imitative and play-based technologies within communicative situations. These situations comprise a set of linguistic and non-linguistic conditions necessary and sufficient for performing speech actions.

Teaching phonetic competence involves using a wide variety of authentic materials to master and practice all components of phonetic competence. The practice of these components is carried out not only through phonetic exercises but also through phonological exercises, phonetic dialogues, rhythmic rhymes, jazz chants, and poems.

An emotionally positive attitude toward learning phonetic competence is encouraged by incorporating rhythmic rhymes, jazz chants, and poems into the learning process, which enrich the lesson emotionally, diversify its course, and change its pace. This ensures practical usage of phonetic competence components and contributes to their development.

These authentic materials facilitate the automatization of authentic language patterns and establish a solid pronunciation foundation for combining and independently using these patterns in new contexts.

The language presented in authentic materials serves as a means of real communication, reflecting the actual linguistic reality, the features of the language's functioning as a tool for communication, and its natural environment.

There are several different approaches to forming the foundations of English phonetic competence:

- Analytical (or articulatory) approach
- Imitative (or acoustic) approach
- Analytical-imitative (or combined) approach

From the perspective of organizing the learning process, the system of exercises should ensure:

1. The selection of exercises that correspond to the nature of phonetic competence.
2. The determination of the necessary sequence of exercises.
3. The arrangement of teaching materials and their correlation.
4. The interconnection of different types of speech activities.

The sequence of phonetic skill formation, as a key component of phonetic competence, is relatively flexible and depends on the textbooks, which may choose different sequences for presenting sounds and intonation patterns. The general didactic principles of teaching serve as a guideline: from familiar to unfamiliar, from easy to difficult, from simple to complex, and so on.

A well-founded approach to forming phonetic competence, and hence phonetic skills, is the progression from reception to (re)production, with the parallel and interconnected development of auditory-pronunciation and intonation skills [3].

According to S.Y. Nikolaeva, teaching foreign language sounds begins with introducing students to a new sound of the foreign language (using the analytical-imitative method). After this, the teacher should organize the automatization of students' actions with the new sound [2].

In conclusion, the theoretical prerequisites for the formation of foreign language phonetic competence in preschool educational institutions through authentic materials emphasize the interconnected nature of knowledge, the developmental needs of children, and the crucial role of authentic materials in fostering a deeper understanding and practical application. By implementing these prerequisites in teaching practice, educators can enhance the effectiveness and efficiency of phonetic knowledge acquisition during foreign language learning.

References:

1. Kalinina L. ta in. Your English Speaking World: Sound Land: Metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv inozemnoi movy pochatkovoï shkoly. K.: Kontekst, 2003.
2. Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka : pidruchnyk dlia stud. linhv. un-tiv i fak. in. mov vyshch. navch. zakladiv/ Bihych O.B.,

Borysko N.F., Boretska H.E. ta in./ pid zahaln. red. S.Iu. Nikolaievoi. K. : Lenvit, 2013. 590 s.

3. Metodyka navchannia inozemnoi movy u doshkilnykh navchalnykh zakladakh ta pochatkovii shkoli. Navchalno-metodychnyi posibnyk Skrebkova – Pabat M. A., Finchuk H. V. Lviv : «Novyi Svit–2000», 2020. 200 s.

4. Shkvarina T. M. Metodyka navchannia inozemnoi movy doshkilnykiv: Navchalnyi posibnyk. Kyiv: «Osvita Ukrainy», 2007. 300 s.

INVENTIVE PHYSICAL TASKS AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING OF FUTURE ROAD TRANSPORT SPECIALISTS

Natalia Maistrenko

a teacher of the highest category
Konotop Industrial and Pedagogical Vocational
College of Sumy State University

Dolia Kateryna

student of the 921st group of specialties
274 Road transport
Konotop Industrial and Pedagogical Vocational
College of Sumy State University

Understanding the essence of the process of formation of professional competence is impossible without clarifying the peculiarities of educational and cognitive activity in the context of the competence approach to education. Its main types are updating the goals, structure and content of education, choosing forms, implementing comprehensive pedagogical diagnostics, determining and evaluating educational results through the prism of the formation of key and professional competences in physics (in contrast to traditional knowledge, skills and abilities), adjustment and further design educational process.

The methodology of forming the professional competence of future automotive specialists in the process of learning physics as a set of organized knowledge about the principles, content, methods, means and forms of organization of the educational process is carried out on the basis of the fundamentalization of knowledge, the individual and social significance of the educational material, the practical orientation of education, orientation towards development of student independence.

The main components of the educational process are the target, content, procedural-activity, result-diagnostic components of the developed methodology, each of them affects the next and determines its content. The target component contains a variety of goals - from the main goal to specific tasks for the development of students' needs, interests, values, experience of educational and cognitive activities. Content-based – presented by competence-oriented problems solved by means of physics. In the procedural and activity part, the interaction between the teacher and the student, their cooperation, organization and management of the process of formation of professional competence is reflected. Effective – the diagnostic component contains criteria, indicators, levels and expected results. The problem-based approach is an important component of the substantive and procedural study of the disciplines of the natural cycle, professional and practical training of a road transport specialist. Only the understanding of the content of the problem-based approach and the corresponding technology for its implementation is currently undergoing significant changes. The

leading premise of solving inventive problems in education is the statement that almost all educational activity can be represented as a certain system of educational and cognitive problems (G. Ball, V. Davydov, E. Mashbyts, L. Fridman, etc.) [1, 4, 5].

The method of forming the professional competence of future specialists in the automotive industry by means of solving inventive physical problems is being developed in order to organize the appropriate educational and cognitive activities of students.

Let's distinguish its main stages - setting and solving inventive physical problems. At the first stage, students' practical activities are motivated, and at the second stage, an algorithm for solving inventive problems is developed.

At the stage of defining and setting an inventive task, students become aware of their own activity and cognitive educational and cognitive problems. At this stage, the analysis of the real situation, the formulation of inventive problems in physics is carried out. The result of students' activities is motivation to study, identification of acquired physical knowledge and methods of activity. The teacher's role consists in the selection and formulation of inventive tasks, the transformation of a pedagogical problem situation into an educational one, which contributes to the formation of internal motives, the emergence of a state of perceived contradiction between knowledge and ignorance, mastery and non-mastery of the appropriate method of activity, the solution of which is the solution of an inventive task in physics. At the stage of solving inventive problems in physics, the ability to apply acquired knowledge is formed, the content of practical activities is analyzed, and its performance is evaluated by comparing the learning results with the set goal. Solving inventive problems contributes not only to the development of the motives for learning physics, but also to the awareness of the significance and usefulness of the corresponding activity and its means, which increases the level of professional competence of future masters of industrial training.

The professional competence of the learner of the specialty 274 Motor transport in physics assumes high quality of educational skills, the ability to establish connections between knowledge and real reality, the ability to find an algorithm for solving a problem. In the process of its formation, an increase in knowledge and experience in using it is carried out through adaptation to a specific educational situation and adjustment of cognitive structures created as a result of acquiring new knowledge. The process of forming professional competence among students in the physics classes of the "Automotive transport" specialty can cover various aspects of physics related to cars, their construction, materials, dynamics of movement, as well as issues of energy efficiency and safety. Here are some examples of such problems:

- ✓ improvement of car aerodynamics
- ✓ energy efficiency of the braking system
- ✓ reduction of vibrations during movement
- ✓ improvement of wheel grip on slippery surfaces
- ✓ optimization of fuel use at variable speed
- ✓ increasing the service life of electric vehicle batteries
- ✓ reduction of noise in the car interior
- ✓ improvement of the electric vehicle interior heating system.

These tasks require the application of an inventive approach and the use of the laws of physics to solve practical automotive problems.

It is impossible to directly determine the level of competence formation, therefore it is necessary to evaluate the indicators of the development of the relevant: knowledge, abilities, skills, value orientations, experience of practical application of acquired knowledge and skills, and readiness and ability to apply them when solving inventive physical problems at various stages of education.

A necessary condition for the formation and development of students' subject competencies is appropriate practical activity. The basis of the content-procedural component of the methodology for the formation of professional competence is the formation of general methods and algorithms for solving inventive problems, heuristic techniques for finding solutions to problems by means of physics [2].

The technological (task-based) approach to the formation of professional competence makes it possible to develop cognitive interests, the appropriate thinking style, intellectual and search-creative abilities, to activate the educational and cognitive activity of students, to familiarize them with the methods of scientific research [3].

Solving inventive problems in physics allows students not only to consolidate theoretical knowledge, but also to develop critical thinking skills, a creative approach to problem solving, as well as changing the implementation of physical laws in practical situations. Here are some examples of such tasks that demonstrate skill development:

Example: change in aerodynamic drag of transport pain.

When solving this task, the skills are developed:

- ✓ modeling and analysis of flow dynamics;
- ✓ use of experimental data for evaluation;
- ✓ ability to work with programs for engineering modeling and aerodynamics.

At the current stage of education development, it can be argued that the relationship and integration of problem-based and competency-based approaches are important elements of the educational process. The use of inventive physical problems as a tool for the development of critical thinking of future road transport specialists contributes to the formation of competencies necessary for their professional activities. The generalized technology of solving and compiling educational and cognitive tasks belongs to the current competence-oriented technologies that ensure the effectiveness of pedagogical and didactic processes, developing critical thinking and inventive abilities of students of education.

Reference list

1. Bernal J. D. Science in the history of society / J. D. Bernal / Fundamental research. - M.: Izd-vo inostarnnoi literatury, 1956. - 736 p.;
2. Kardashova N.G. Development of critical thinking in the learning process as a key to success. Ukrainian literature in the pan-European context: coll. of science 5. Physics. Complex edition / M.O. Alyoshina, G.S. Bohdanova, F.Ya. Bozhinova, L.A. Kyryk, Yu.A. Sokolovich - 4th ed., revision. and additional - K.: Litera LTD, 2013. – 336 p. – (External independent assessment).

3. Lyashenko O.I., Tereshchuk S.I. Critical thinking as a technology of competence teaching of physics. Collection of scientific works of Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko. 2017. Issue 23. P. 162–166.

4. O.B. Melentiev. Theory and methodology of training a future teacher of technology to organize innovative and inventive activities of student youth/ Uman.: "ALMI", 2017 - 178 p. - Bibliogr. 176 - 178.

5. Physics. Complex edition / M.O. Alyoshina, G.S. Bohdanova, F.Ya. Bozhinova, L.A. Kyryk, Yu.A. Sokolovich - 4th ed., revision. and additional - K.: Litera LTD, 2013. - 336 p. – (External independent assessment).

QUALITY ASSURANCE SYSTEM FOR TRAINING OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATION GRADUATES THROUGH THE GAME OF FOOTBALL

Romanenko Oleksandr Volodymyrovych

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Ukrainian State
University named after Mykhailo Drahomanov,
Teacher of School I-III Degrees №. 321
Kyiv, Ukraine
Graduate of Zaporizhzhia State University
Graduate of the National Pedagogical University named after
Mykhailo Dragomanova
Candidate Master of Sports in Orienteering

Panchenko Natalia Mykolaivna

Physical Education Teacher, School of I-III Degrees №. 321
Kyiv, Ukraine
Graduate of the National Pedagogical University named after
Mykhailo Dragomanov
Candidate Master of Sports in Orienteering

Arestenko Yuriy Gennadiyovych

Higher Category Teacher, Zaporizhzhia Special Boarding School №. 1, National
Category Referee,
Graduate of Zaporizhzhia State University
Master of Sports of Ukraine
Zaporozhzhia, Ukraine

A.S. Makarenko “Play is important in a child’s life, it has the same meaning as activity, work, service for an adult. What a child is in play, in many ways he will be in work when he grows up...”.

Formulation of the problem. Quality assurance in accordance with the ESG Standards continues to remain one of the three main tasks, confirmed at the Ministerial Conference in Paris in May 2018. The main theses of the Paris Communiqué include: “Academic freedom and integrity, institutional autonomy, student and staff participation in higher education governance and public responsibility of higher education and for higher education constitute the basis of the European Higher Education Area”. Now higher education institutions should not only be a place for education and science, but also fulfill their social function, influence the cohesion and inclusiveness of society. This final document states that “quality assurance is key to developing mutual trust, increasing mobility and fair recognition of qualifications and periods of study across the European Higher Education Area”.

In 2018, Ukraine joined the Programme for International Student Assessment (PISA), which is held under the auspices of the Organisation for Economic Co-operation and Development every three years. The Programme for International Student Assessment study aims to determine the level of development of reading, mathematical and scientific literacy of 15-year-old adolescents. The results of the PISA study show that this is a real statement. In Ukraine, unlike many countries, 15-year-old adolescents were involved in the PISA study, who were both students of general secondary education institutions and students of higher education institutions of I-II level of accreditation or students of vocational (vocational and technical) education institutions. The results of the study of Ukrainian students' mastery of competencies revealed lower than the average in the countries of Europe and North America (OECD), values in all PISA areas: reading, mathematics, and science literacy [1, p. 249].

Ensuring equal access of children to high-quality general secondary education during the pandemic and full-scale war in Ukraine and, accordingly, in conditions of constant uncertainty and danger has become a challenge for the education system.

Educational gaps between the results of students in rural and urban areas have deepened as a result of the war, the distance learning regime, and unequal financial opportunities. The situation has been worsened by the destruction of energy infrastructure and power outages, uneven provision of computer equipment, and limited access to the Internet, which hinder both children's education and the work of teachers.

The Programme for International Student Assessment - 2022 study revealed a large difference in the academic achievements of students from urban and rural areas, where the difference in average scores in mathematics is equivalent to more than four and a half years of study [2].

Analysis of research and publications. Modern football continues to gain popularity in the world. The history and statistics of football have been described (L. Legkyi, 2012, S. Lazorenko, 2022). The means of football for the development of various physical qualities have been described (V. Petrovsky, O. Ivanenko, R. Zhorodochko, V. Pogasiy, V. Zhurakovsky, 1986, A. Dulibsky, 2001, V. Shamardin, 2002; V. Kostyukevich, 2006). Football as an element of physical education curricula in educational institutions has been described (N. Kozlenko, 1985, K. Vikhrov, 2002; J. Fales, 2003; V. Solomonko, 2005, A. Dyachenko, 2023). The use of football in physical education of schoolchildren and students has been described (R. Raevsky, V. Aref'yev, M. Zubalii, 1994, K. Vikhrov, 2002, A. Vasylchuk, 2006; E. Malyar, 2007; R. Sirenko, 2008, A. Holovach, 2016, V. Pylypenko, M. Tymchyk, 2018, S. Kuzmenko, 2023). The formation of psychophysiological capabilities in football classes has been described (L. Volkov, 1988, R. Sirenko, 2006). The training of national football teams of higher education institutions was described (I. Maksymenko, 2002, P. Perepelytsia, 2006). The technique of playing football and the methodology of primary education were described (P. Shalfeyev, E. Doroshenko, 2007). The formation of moral and volitional qualities and value orientations of students in the conditions of modernization of football lessons was described (A. Boychenko, 2017). The formation of motivation for training in young football players was described (Yu.

Ostapenko, 2020). The development of special physical qualities of football players was described (P. Godlevsky, B. Zubrytsky, O. Spryn, 2024). Modern trends in the development of amateur football in Ukraine were described (I. Doroshenko, A. Svatiev, E. Sobol, 2023), Features of overcoming conflict behavior of football players during training were described (V. Shelyuk, T. Demchuk, 2023). Ensuring the quality of production pedagogical practice of physical education students was described (O. Romanenko, Yu. Yanishevsky, 2023), etc..

The purpose of the study is to analyze the role of football as a means of physical education in the system of ensuring the quality of training of secondary and higher education graduates.

Presentation of the main material of the study.

The first mention of football as "playing a ball with the feet" was found by historians in Chinese sources dating back to the second millennium BC. It was called Tsu Chu, which means "to push with the foot." Playing football allowed Chinese warriors to maintain good physical shape.

The history of the soccer ball began in the middle of the 19th century, when in 1855 Charles Goodyear developed the first ball made of vulcanized rubber. This ball is still stored in the National Soccer Hall of Fame, which is located in Oneonta (New York, USA). Seven years later, in 1862, another inventor, Richard Lyndon, created the first inflatable rubber tube for the ball. Later, Lyndon developed a pump for the tube, and at the exhibition in London his invention won a gold medal.

Modern football originated with the formation of the Football Association of England in London, United Kingdom, in 1863, as a result of numerous efforts to standardize various forms of the game. About 250 million men and women from more than 200 countries play football, making it the most popular sport in the world. Football is an Olympic sport.

Football is not just a game with a ball. It is a work on body coordination and physical development, the ability to communicate with others and work in a team.

December 10 is celebrated as World Football Day, the most popular sport in the world.

Many ancient peoples of the world had many games similar to modern football, and today there are a large number of its varieties, including yard, beach, freestyle, futsal or mini-football and even mud football. In ancient Rome and Greece, as well as in medieval Italy and even the Aztecs, there were games with similar features to modern football [3].

Lev Ivanovich Yashin recalled his childhood passion for playing football: "We fell, got hurt, got huge bruises, but we learned to stand firmly on our feet, not be afraid of heights, and control our bodies." He believed that such physical exercises prepared him well for the sport, and he attributed the high rate of injuries among other major league players to the fact that they did not run, jump, fight, play football, skate, or climb trees much as children. Since Yashin was a "street" child and was mostly left to his own devices, he did not pay much attention to school education, but Lev passed everything with "excellence." L. I. Yashin Soviet football player, goalkeeper. Olympic champion in 1956 and European champion in 1960, five-time USSR champion, three-time USSR

Cup winner. Honored Master of Sports of the USSR (1957), the only goalkeeper in history to receive the Golden Ball.

The authors of the article, once still boys, in the distant seventies, from the age of six, were also fond of football, on the playgrounds, at any time of the year, they would knock their feet until they were bleeding, get bruises, climb trees, play hockey on ponds, rivers, where they would fall on the ice, they played football from the fourth to the tenth grades for the school team "Leather Ball" on a large field, they traveled with a team of peers to many cities, towns, district centers of the republic, there were both defeats and victories, after school they played for their native collective farms, state farms, between districts and regions, after, entering the faculty of physical education of a higher education institution, playing in "Nadiya". Later, a graduate of Zaporizhzhia State University Oleksandr chose graduate school, a graduate of Zaporizhzhia State University Yuriy the championship of Ukraine, no one ever regretted their choice, because football was always there.

Zaporozhkoks (until 1998 - Nadiya) - a mini-football club from Zaporizhzhia, winner of the 1992 Ukrainian mini-football championship [4]. In 1992, the Nadiya team, led by coaches Yuri Peshekhonov and Yuri Arestenko, representing FSK Avtomash, first took part in the Ukrainian championship. Nadiya finished the group tournament in first place, scoring 23 points. The six best clubs made it to the final tournament. Nadiya lost to Mekhanizator, but won the rest of the matches, winning the gold of the national championship. The top scorer was Nadiya player Oleksandr Yatsenko, who scored 28 goals, and the best goalkeeper was Oleg Zozulya. The title of "Master of Sports of Ukraine" was awarded to all players who became champions: Oleg Zozulya, Oleksandr Yatsenko, Viktor Holovatenko, Ramis Mansurov, Roman Sklyar, Serhiy Dyuzhenko, Vadym Cherednychenko, Vitaliy Dmytrenko, Taras Vonyarkha, Serhiy Usakovsky, Yuriy Usakovsky, Roman Smirnov, Eduard Doroshenko, Pavlo Shalfeev and Yuriy Arestenko. Under the leadership of Yuriy Peshekhonov and Yuriy Arestenko, under the name "Nadiya-Dnipropetsstal" the team made it to the final of the Ukrainian Cup in mini-football 1992/93, where it lost to the Kyiv SKIF-Sileks in a penalty shootout. "Nadiya" finished in second place in the Ukrainian Championship in mini-football 1993/1994, "Slid" became the first [5]. In the national cup, Nadiya also came second, losing in the final to Nika Dnipropetrovsk with a score of 1:5. Oleksandr Yatsenko received the prize for the "Most Technical Player" at the end of the tournament. In 1994, Nadiya took part in the "Great Dnieper Cup". The team failed to reach the final, but its players received individual prizes: Oleksandr Yatsenko - the best scorer (14 goals), Oleg Zozulya - the best goalkeeper, Valeriy Petrukh - the most valuable player, Viktor Holovatenko - the correct player. In addition, under the name "Nadiya-ZDU", Yuriy Arestenko's team performed at the "Cup of Slavic Countries", where it took first place. In 1995, Nadiya took third place in the national championship [6]. In addition, the team won the Euro-Asian League under the leadership of coaches Yuriy Peshekhonov and Yuriy Arestenko.

Today, the competitions "School Football League" and "Leather Ball" among educational institutions of the Desnyansky district of Kyiv were held in October/November 2024, school I-III levels No. 321 took direct part. Football meetings

of the selection participants were held on the best football fields and sports halls of educational institutions of the district. Football players showed courage, character, emotions that were felt in each game and showed a high-level game, fans celebrated each goal scored with loud applause, support for their favorite team. The football holiday was a success, positive emotions were received by both parents and teachers of the school, and especially students who came to support the team and, of course, the young football players themselves.

The refereeing of the district stage of the All-Ukrainian indoor football competitions "School Football League of Ukraine" for 4th grade teams in October of this year was conducted by physical education teacher Oleksandr Romanenko. Participating in sports requires students to be self-disciplined, dedicated, and goal-oriented. They learn to solve problems on the field, make quick decisions, and learn from wins and losses. This develops their resilience and self-confidence, which become valuable resources later in life.

The team of 4th graders of school I-III levels № 321 in Kyiv together with physical education teacher Oleksandr Romanenko (right) October 2024, Kyiv.

The team of the school of I-III grades No. 321 of schoolchildren born in 2014 together with the physical education teacher Natalia Panchenko (right) November 2024, Kyiv [7].

Conclusion: An analytical review of the PISA results allows us to form a system of ideas about the possibility of improving the quality of education, which does not claim to be exhaustive, but has certain grounds, since it is based on taking into account the latest scientific achievements and empirical developments in the field of education.

In the USA, more than twenty years ago, investing money in public education and attracting the best contingent of teachers did not give the expected effect. The problem, according to sociologists, was an unfavorable environment for supporting students and forming incentives for them to study.

One of the incentives for studying in Ukrainian schools was, is, and we hope will remain in the future is the game, namely the game of football. Football for schoolchildren is not just a game, it is the path to health, discipline and teamwork, important skills of cooperation and mutual understanding. Students learn to listen to each other, share responsibility and support their peers in difficult moments. These skills are not only useful on the football field, but also applied in life, in education and communication with others.

In modern conditions, football is of particular importance in the sphere of communication, which cultivates character and promotes a healthy lifestyle, for many it is just a hobby, for others - a calling, a life's work, and for millions of people around the world - the incomparable emotions that a football match gives. Alla Volodymyrivna Burchanska, a graduate of the Kyiv Institute of Culture named after Oleksandr Korniychuk, emphasized that football unites entire countries and continents, and the language of football has no borders.

References:

1. National report on the results of the international study of the quality of education PISA2018 /co-authors; Ukrainian Center for the Evaluation of the Quality of Education. Kyiv, 2019. 439 p. URL:<https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/>
2. National report on the results of the international study of the quality of education PISA-2022 /co-authors: G. Bychko (main author), T. Vakulenko, T. Lisova, M. Mazorchuk, V. Tereshchenko, S. Rakov, V. Gorokh et al.; edited by V. Tereshchenko and I. Klymenko; Ukrainian Center for the Evaluation of the Quality of Education. Kyiv, 2023. pp. 64–65. URL: <https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA>
3. Interesting facts about football www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi
4. Magical evolution of the soccer ball www.google.com/url?sa=t&source
5. Pages of futsal history in Ukraine (Vladimir Bratus) / National server of modern prose.
6. Championship of Ukraine on mini-football 1992 www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https
7. shkola321//www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.facebook.com/kievschool321/%3Flocale%3Duk_UA&ved=2a

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бескорвайний В.В.

Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти першого року навчання кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Анотація. Досліджується проблема виховання національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти засобами соціальних мереж. Наведено визначення поняття «патріотизм» та складники національно-патріотичного виховання. Подано характеристики популярних соціальних мереж та їх можливості для формування почуття національної гідності та любові до Батьківщини.

Ключові слова: патріотизм, національне-патріотичне виховання, здобувачі освіти, вища освіта, соціальні мережі.

Сьогодні в умовах воєнного стану в Україні посилюється увага держави до проблеми національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти. Це зумовлено необхідністю формування у майбутніх фахівців почуття національної гідності та свідомості, любові до Батьківщини, готовності захищати та відбудувувати країну. Тому набуває актуальності пошук ефективних шляхів та засобів національно-патріотичного виховання здобувачів освіти.

Враховуючи тенденції цифрового суспільства, сучасна молодь є активним користувачем Інтернету, соціальними мережами, які стали потужним засобом для комунікації, передачі інформації та формування світогляду. Це відкриває унікальні можливості для виховання здобувачів через сучасні канали комунікації: по-перше, соціальні мережі створюють цифровий простір для поширення правдивої перевіреної інформації про історію України, про героїчні вчинки українців, про національні цінності тощо; по-друге, молодь через соціальні мережі може долучатися до волонтерських рухів, патріотичних ініціатив тощо; по-третє, соціальні медіа дозволяють створювати групи за інтересами, за громадянською позицією тощо. Тому виникає необхідність дослідження можливостей використання соціальних мереж для національно-патріотичного виховання здобувачів освіти, зокрема вищої.

Актуальність зазначених завдань ґрунтується на положеннях нормативно-правових документів: Конституція України, Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про Вищу освіту» (2014 р.), Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки, Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті та інші.

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України національно-патріотичне виховання молоді визначено «як комплексну, системну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій, релігійних організацій та інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави»[3].

Багатогранні аспекти патріотичного виховання особистості знайшли своє відображення у працях науковців Н. Борисенко, Н. Бондаренко, Г. Ващенко, Т. Гавлітіна, С. Золотухіна, О. Кін, С. Косянчук, Ю. Липа, В. Лозова, С. Плачинда В. Сухомлинський та інші.

Серед основних компонентів національно-патріотичного виховання виокремлені такі: громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання. До основних завдань національно-патріотичного виховання віднесено: 1) формування патріотичних цінностей, а саме виховання поваги до культурного та історичного минулого України, державної символіки, Конституції та законів України; 2) підвищення престижу військової служби, що передбачає культивування ставлення до солдата як до захисника Вітчизни, героя, що сприяє підвищенню престижу військової служби; 3) розвиток громадянської свідомості, а саме усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та патріотичною відповідальністю; 4) толерантність та повага до інших культур, що передбачає формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій, а також інтеграція української культури в європейський та світовий простір; 5) духовні та культурні цінності, що є основою громадянського суспільства, розвитку духовності та моральності.

Аналіз філософської та педагогічної літератури свідчить, що патріотизм (patris перекладається з грецького як «батьківщина») – це соціально-педагогічне явище, яке вивчається у філософії, гуманітарних науках, педагогіці та філософії. Історія свідчить, що почуття патріотизму, вірності й любові до Батьківщини здавна були притаманні людям. Це почуття було тією рушійною силою, яка піднімала народи на боротьбу проти загарбників. Відомо, що слово «патріотизм» вперше з'явилося в період Французької революції 1789-1793 рр.. Патріоти - це борці за народне благополуччя, які боролися проти зрадників батьківщини. Патріотизм є складовою громадянства, яке проявляється в суб'єктивному досвіді належності до українського народу, української нації та свідомій відповідальності за долю рідної землі, любові до України, бажання та готовності захищати її.

Зазначимо, що процес формування національно-патріотичного виховання має позитивні та якісні результати за умови його проведення в спеціально створеному

освітньому середовищі із використанням сучасних інноваційних технологій, форм, методів та засобів.

Безумовно, особистість громадянина-патріота формується більш інтенсивно, якщо він любить Батьківщину не тільки на словах, а й на ділі, бере участь у діяльності, де громадянські та патріотичні цінності перевіряються на практиці. Завдяки дистанційному навчанню, трендам цифрових технологій, таким як штучний інтелект (ШІ), соціальні мережі, хмарні сховища з'являються нові можливості та переваги для патріотичного виховання молоді під час навчання в освітніх закладах.

Ефективним інструментом навчання та виховання є соціальні мережі, які часто використовують в освітніх цілях. Це такі платформи, як Facebook, Instagram, TikTok, YouTube, LinkedIn для обміну інформацією, спілкування, взаємодії та співпраці [4].

Виокремлюють переваги соціальних мереж, а саме: 1) розширення можливостей для навчання та виховання. Освітняни використовують соціальні мережі для подання оголошень, для проведення лекцій у прямому ефірі; 2) створення комунікаційних зв'язків між здобувачами освіти та викладачами, що надає можливість швидкого та безпосереднього коригування освітнього процесу; 3) соціальна підтримка та посилення брендингу університету. Зазвичай, університетські маркетингові команди використовують соціальні мережі для підтримки позитивної репутації бренду своїх закладів. За допомогою правильної стратегії університети можуть залучити більше студентів, збільшити ендаументи, просувати події чи ініціативи та покращити відносини з випускниками.

Схарактеризуємо можливості популярних соціальних мереж та шляхів їх використання для національно-патріотичного виховання:

- *Facebook*. Всупереч того, що сьогодні лише 32 % молоді використовує Facebook, ця соціальна мережа може бути корисним інструментом для підтримки онлайн-спільноти із патріотичного спрямування; для публікації сучасних достовірних новин про героїчні вчинки, про національні цінності тощо; для обміну перевіреними посиланнями для уникнення розповсюдження фейкової інформації. Facebook можна використовувати для організації дослідницьких проєктів, для комунікації з аудиторією, для створення студентських патріотичних клубів, для організації волонтерських рухів тощо. Можливість миттєвого групового чату може сприяти обговоренню в режимі реального часу сучасних новин, а Facebook Live дозволяє викладачам проводити віртуальні заняття, транслювати лекції та проводити сесії запитань та відповідей.

- *Twitter*, як популярна соціальна мережа може бути використана як віртуальна дошка оголошень, де викладачі можуть публікувати короткі оголошення, посилання на корисні ресурси або відповідати на запитання студентів. Платформа також може слугувати основою для онлайн-занять. Викладачі можуть створювати спеціальні хештеги для кожного користувача або групи користувачів та запрошувати як здобувачів, так і їх батьків до спілкування та навчання.

- *Pinterest* – інструмент для обміну візуальними ресурсами, такими як інфографіка, інтерактивні навчальні посібники, інтерактивні робочі аркуші або готові проєкти. Викладачі користуються цією мережею для знаходження певного контенту, наприклад плакатів із патріотичною символікою тощо. Крім того, на цій платформі здобувачі освіти можуть розміщувати власні ресурси, що заохочує їх до співпраці та створення спільних проєктів.

- *Instagram* є однією з популярних соціальних мереж серед молоді. Цю платформу викладачі можуть використовувати для публікації оголошень, завдань, інструкцій тощо, що спрямовані на формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до України.

- *YouTube* – платформа для розміщення відеоресурсів на будь-яку тему. Тут можна знайти контент виховного призначення. Крім того, на YouTube здобувачі освіти можуть завантажувати свої власні відео, створювати власний канал патріотичного спрямування тощо.

- *LinkedIn* – професійна платформа може допомогти студентам орієнтуватися на ринку праці під час та після закінчення навчання. LinkedIn також є простором для пошуку вітчизняних компаній, ресурсів для опанування знаннями з певної галузі.

Таким чином, використання соціальних мереж сприяє ефективному формуванню національно-патріотичне виховання, яке спрямоване на формування у здобувачів освіти національної гордості, ідентичності та громадянської відповідальності. Подальшого дослідження потребує розробка педагогічних умов національно-патріотичного виховання здобувачів освіти під час навчання у вищому освітньому закладі.

Список літератури:

1. Гавлітіна, Т. Факторно-критеріальна модель національно-патріотичного виховання особистості учня. *Адаптивне управління: теорія і практика*. 2020. Серія Педагогіка, 10(19). [https://doi.org/10.33296/2707-0255-10\(19\)-09](https://doi.org/10.33296/2707-0255-10(19)-09)
2. Гречаник О. Є. Борисенко Н.О. Актуальні проблеми менеджменту виховної діяльності. *Наукові перспективи*. 2023. Вип. № 1 (31). С. 258–271.
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : Наказ Міністерства освіти і науки України 06 червня 2022 року № 527 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
4. Штефан М. В., Борисенко Н. О., Доценко С. О. Веб сайт педагога-дослідника "Діалоги про виховання". *Освіта збереже Україну!* : матеріали I Всеукраїнських Прокопенківських читань, Харків, 10 черв. 2022 р.. ХНПУ. 2022. С. 390–392.

МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ТА РІВНЯ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ЖІНОК ВІКОМ 25-30 РОКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ АТЛЕТИЧНОЮ ГІМНАСТИКОЮ

Дубовой Олександр Володимирович

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри олімпійського і професійного спорту
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтава

Дубовой Володимир Володимирович

Доктор філософії
старший викладач кафедри олімпійського і професійного спорту
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтава

Солдатов Віталій Ігорович

здобувач вищої освіти за другим «магістерським» рівнем,
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтава.

Вступ. Сучасні наукові дослідження дедалі частіше звертають увагу на особливості фізкультурно-оздоровчої діяльності жінок віком 25-30 років, оскільки в цей період в організмі розпочинаються перші інволюційні зміни, підвищується ризик розвитку патологій та погіршуються показники функціонального й психоемоційного стану [11]. В умовах, коли традиційні форми фізичної активності не завжди відповідають індивідуальним потребам, мотивам і фізіологічним особливостям жіночого організму, зростає актуальність спеціальних тренувальних програм, спрямованих на підвищення рівня здоров'я та працездатності. Атлетична гімнастика, як один із перспективних засобів фізкультурно-оздоровчої діяльності, здатна оптимізувати фізичний стан, підвищити життєвий тонус і стабілізувати психоемоційну рівновагу, враховуючи вікові особливості й індивідуальні потреби жінок цього вікового діапазону.

Виклад основного матеріалу. У процесі занять атлетичною гімнастикою жінкам віком 25-30 років рекомендується періодично контролювати суб'єктивні та об'єктивні показники свого фізичного стану, а також аналізувати результати функціональних проб і тестів на рухові якості. Згідно з науковими даними [1; 4; 9], до суб'єктивних критеріїв належать загальне самопочуття, якість сну, апетит та характер больових відчуттів. Якщо після помірного фізичного навантаження жінка відчуває бадьорість, емоційну стабільність, глибокий відновлювальний сон і зберігає здоровий апетит без виражених больових синдромів, це свідчить про адекватність навантажень. У разі появи ознак перевтоми, слабкості, дратівливості, розладів сну чи погіршення апетиту тренувальну програму слід переглянути. Поява стійкого дискомфорту, головного болю або порушення

режиму сну й відпочинку може вказувати на перевищення індивідуального порогу навантажень.

Об'єктивні показники фізичного розвитку, такі як ріст, маса тіла та обхват грудної клітки, дають змогу виявити тенденції у фізичному стані. Регулярне вимірювання цих антропометричних параметрів дає підстави для вчасної корекції тренувальної програми. Оптимальний баланс маси тіла свідчить про належний стан кістково-м'язової системи, відсутність надмірного жирового прошарку та гармонійний розвиток організму [2; 3; 5]. Водночас значні коливання маси тіла, відхилення антропометричних показників від нормативних чи рекомендованих значень за оцінками індексів (наприклад, індексу Ерісмана) вказують на потребу у зміні режиму харчування, інтенсивності або структури тренувань. У разі надлишку маси тіла до 10% проблему можна вирішити помірним обмеженням вуглеводів та збільшенням частки аеробних навантажень, а за більшого перевищення доцільне істотне скорочення вживання тваринних жирів, рафінованих вуглеводів і продуктів із високим глікемічним індексом.

Контроль за роботою серцево-судинної та дихальної систем є визначальним у оцінюванні функціонального стану жінок 25-30 років під час занять атлетичною гімнастикою. Регулярне вимірювання частоти серцевих скорочень у стані спокою та після стандартних навантажень, визначення артеріального тиску відповідно до вікових норм, а також оцінка ефективності відновлення серцево-судинної та дихальної систем за допомогою функціональних проб (індекс Руф'є, проби Штанге й Генчі) дають змогу об'єктивно виявляти рівень адаптації організму до фізичних навантажень і запобігти перетренованості. Нормальні показники частоти пульсу в стані спокою (60–80 уд/хв) та артеріального тиску (систоличний 100–140 мм рт. ст., діастолічний 60–90 мм рт. ст.) свідчать про достатній рівень тренуваності, тоді як істотне прискорення пульсу чи періодичні відхилення артеріального тиску можуть сигналізувати про початок захворювання або необхідність зменшення навантаження [6; 8; 10].

Важливими є показники рухових якостей, особливо витривалості та м'язової сили, оскільки вони впливають на здатність організму виконувати фізичну роботу та протистояти негативному впливу стресових чинників. Поступове підвищення рівня загальної та спеціальної витривалості, яке можна контролювати за допомогою тестів на тривалість виконання певних вправ або 12-хвилинного тесту Купера, дозволяє жінці підвищувати свою функціональну спроможність без ризику перенапруження. Визначення сили через вправи з вагою власного тіла або за допомогою спеціальних тренажерів є показником стану м'язової системи. Покращення силових показників сприяє формуванню міцного м'язового корсета, запобігає розвитку остеохондрозу, ожиріння, порушенням постави чи зміщенню внутрішніх органів [3; 7; 9].

Адекватно підібрана система тренувань передбачає початкове проходження адаптаційного періоду тривалістю не менше шести тижнів, протягом якого відбувається поступове звикання організму до навантажень. Регулярний контроль за станом здоров'я, отримання лікарського дозволу та

використання науково обґрунтованих методик оцінювання фізичного розвитку, функціональних можливостей і рухових якостей забезпечують вчасне виявлення можливих відхилень і надають змогу оперативно коригувати тренувальний процес. Застосування систематичного підходу до контролю та оцінювання стану жіночого організму під час занять атлетичною гімнастикою допомагає уповільнити вікові зміни, зберегти високий рівень працездатності та якості життя, а також стимулює мотивацію до подальшого вдосконалення фізичної форми [5; 7; 11].

Висновки. Комплексний контроль за фізичним станом і рівнем підготовленості жінок 25-30 років, що поєднує аналіз суб'єктивних характеристик, антропометричних даних, функціональних проб і тестів на рухові якості, є основою ефективно організації занять атлетичною гімнастикою. Науково обґрунтований підхід до планування тренувальних програм, дозування навантажень і забезпечення належних умов відновлення дозволяє оптимізувати фізичні та психоемоційні параметри здоров'я, підвищити витривалість і силу, нормалізувати масу тіла, стабілізувати емоційний стан і стресостійкість, а також забезпечити уповільнення інволюційних процесів в організмі жінок цього віку. Таким чином, систематична та раціонально спланована фізкультурно-оздоровча діяльність на базі атлетичної гімнастики сприяє збереженню та покращенню як фізичного, так і психоемоційного добробуту жінок 25–30 років, забезпечуючи довготривале підтримання якісних показників здоров'я та високого рівня працездатності.

Список літератури

1. Беляк Ю. І. Фізичний стан жінок зрілого віку та його динаміка під впливом занять оздоровчим фітнесом. *Спортивна медицина*. 2014. №1. С. 80–86.
2. Беляк Ю., Яців Я. Динаміка морфологічних показників жінок під впливом занять оздоровчим фітнесом. *Молода спортивна наука України*. 2007. Т. IV. С. 24–28.;
3. Бугаєвський К. А. Изучение ряда антропометрических значений, морфологических показателей и мотивации у молодых женщин, занимающихся оздоровительным фитнесом. *Молодий вчений*. 2017. С. 55–59.;
4. Говсієвич А. Г., Іванов І. В. Особливості фізичного та функціонального стану жінок першого зрілого віку у системі оздоровчого тренування. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2016. №5 (75)16. С. 30–33.;
5. Кашуба В. А., Усиченко В. В., Бибик Р. В. Характеристика структури мотивації до фізкультурно-оздоровчої діяльності жінок першого зрілого віку. *Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт*. 2016. №1. С. 28–34.;
6. Максимова К., Мулик В. Моніторинг стану здоров'я й рівня фізичного розвитку жінок першого, другого зрілого віку, що відвідують оздоровчі фітнес-заняття. *Молода спортивна наука України*. 2014. №18, С. 63–68.
7. Мартинюк О. Функціональний стан жінок першого періоду зрілого віку в процесі занять оздоровчим фітнесом. *Молодіжний науковий вісник*

Східноєвропейського національного університету імені Л. Українки. Серія : Фізичне виховання і спорт. Луцьк, 2016; № 22. С. 31–36.;

8. Нагорна А. Ю. Віртуальний підхід в роботі персонального фітнес-тренера. *Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. «Перспективи розвитку сучасної науки»*. Київ, 2017.

9. Романчук О. П., Долгієр Є. В. Фізичний стан жінок середнього віку з урахуванням стажу занять аеробної спрямованості. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2016. №2 (52). С. 101–106.;

10. Ткачова А. Мотиваційні пріоритети фізкультурно-оздоровчої діяльності жінок першого зрілого віку. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2018. №3. С. 96–99.

11. Томіліна Ю. Особливості фізичного стану жінок першого періоду зрілого віку, які займаються пілатесом. *Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання і спорту / за ред. Є. Приступи. Львів, 2016. (20), т. ¾. С. 153–157.*

НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ ПРИЙНЯТТЮ РІШЕНЬ В ПОЛЬОТІ НА ЕТАПІ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Задкова Олена Володимирівна

к.пед.н., доцент
доцент кафедри Льотної експлуатації та безпеки польотів
Українська державна льотна академія

Магас Олександр

курсант факультету Льотної експлуатації
Льотна академія Національного авіаційного університету

Оцінка ситуації, що склалася в польоті, здатність прийняти безпомилкове та своєчасне рішення є найважливішими характеристиками якості професійної підготовки пілота. Крім того, це одна з важливих характеристик, що визначає рівень безпеки польотів. Аналіз, проведений у дослідженні, дозволяє зробити висновок, що помилки у прийнятті рішень пілотами пояснює більш ніж 50% причин катастроф [1]. Етап прийняття рішення та особливо в екстремальних ситуаціях займає 2/3 часу від виявлення до виходу з такої ситуації [2].

У зв'язку із зміною змісту діяльності льотного складу виникає проблема розподілу функцій між людиною та машиною з метою створення оптимально збалансованої системи.

В структурі професійної діяльності льотного складу можна виділити певні етапи дій які виконуються пілотом під час виконання польоту, що включають сприйняття інформації, її аналіз, планування дій, прийняття рішення та його реалізацію.

Існують три особливості, які характеризують завдання прийняття рішення пілотом. По-перше, пілот повинен оцінити кілька джерел інформації при аналізі ситуації та спробі зрозуміти поточний стан системи "пілот (екіпаж) - ПС - довкілля". Розуміння ситуації формує план дій та його обґрунтування. По-друге, інформація, яка доступна пілоту, має імовірнісний характер. Дані, що використовуються для оцінки ситуації, можуть бути ненадійними (наприклад, прогноз погоди, що передбачає грозу (має 20 - 40% достовірність), таким чином сплановані дії не мають впевненого характеру (їх наслідки часто сумнівні). Імовірнісний характер інформації означає, що правильне рішення може іноді призводити до невдалої дії, помилки, а неправильне рішення може призвести до правильних дій, а значить і благополучних наслідків. По-третє, елементи надійності, важливості і вартості знаходяться в основі більшості рішень, які приймають пілоти.

Дослідженнями [3] також встановлено, що особи, які займаються пошуком інформації та приймають рішення, значною мірою керуються виробленою гіпотезою, яка, можливо, вже була випробувана на практиці. Це явище відоме як

підкріплення досвіду, пояснює обмеження у пошуку та бажання (часто підсвідоме) знаходити ті джерела інформації, які підтверджують те, у що людина вірить чи знає добре.

Крім того варто визначити роль досвіду та навчання у результативності прийняття рішень пілотами. Найбільш очевидна відмінність між досвідченим пілотом (експертом) і новачком полягає у кількості інформації, що зберігається у довгостроковій пам'яті. Досвідчений пілот може при мінімальному контролі свідомості (автоматизовано) інтерпретувати інформацію, щоб досягти швидкої та точної оцінки ситуації і безперечно має більший набір варіантів гіпотез та дій, які можуть бути перебрані у процесі пошуку рішень у ситуації невизначеності. Однак, як не дивно, експериментальні дані достовірно не підтверджують висновок, що досвід завжди скорочує кількість та величину негативних настанов людини.

З іншого боку, останнім часом в авіації відбувається зміна психологічної структури діяльності пілота літака нового типу. Це пов'язано з переходом від безпосереднього управління системами літака з боку пілота до опосередкованого, коли дії члена екіпажу стали контролюватись та коригуватись автоматикою. Дані трансформації викликають появу наступних проблем, таких як необхідність запам'ятовувати безліч нових незвичних об'єктів - міток на шляху до області, де розташована інформація, що відшукується, освоєння нових режимів польоту, для виконання яких встановлені нові інтелектуальні інтерфейси і т.інш.

Поряд із вищезазначеними проблемами виникає ще одна. Коли на нових літаках було встановлено навігаційне устаткування, кероване бортовим комп'ютером, передбачалося, що комп'ютер повністю замінить людину. Однак, коли з екіпажу було вилучено штурмана, а навігаційні функції передані другому пілоту, почастишали факти часткової втрати орієнтування при непомічених збоях у роботі навігаційного обладнання.

Нині дедалі гостріше постає питання, як найкращим способом адаптувати людину до вимог сучасних літальних апаратів, оскільки характер професійної діяльності льотного складу кардинально змінився. Сьогодні діяльність льотного складу цивільної авіації розглядається у контексті праці людини-оператора.

Вищенаведене передбачає зміну підходів до організації професійної підготовки майбутніх пілотів. Мета зазначеної підготовки - виробити у курсанта - майбутнього пілота ініціативність та здатність самостійно та впевнено вирішувати складні завдання, виконувати дії, що потребують значних зусиль мислення, застосовувати гнучкі стратегії та тактики.

Список літератури:

1. Human factors in aviation. Edited by Earl L. Wiener, David C. Nager. Academic Press, 1988. - 684 p.
2. Buch, G. An investigation of the effectiveness of pilot judgment training. Human Factors, 1984, 26(5), 557-564.
3. Einhorn, H. J., & Hogarth, R. M. Behavioral decisions theory: Processes of judgment and choice. Annual Review of Psychology, 1981, 32, 53-88.

ВПЛИВ СТИЛІВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ПОВЕДІНКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Зобенько Наталія Анатоліївна

канд. пед. наук доцент
кафедри дошкільної та спеціальної освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Шевченко Катерина Віталіївна

магістрантка 1 курсу денної форми навчання
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Анотація. У роботі проаналізовано різні стилі виховання в родині. Особлива увага звертається на специфіку впливу стилів сімейного виховання на поведінку дітей молодшого шкільного віку. Основними характеристиками стилю виховання є ступінь авторитарності чи демократичності, рівень контролю, підтримки та емоційної чуйності.

Зокрема, акцентується увага на важливості формування гармонійної особистості дитини, її емоційного, когнітивного та соціального розвитку, яке залежить від якості взаємин у родині, стилів виховання.

Ключові слова: сім'я, сімейне виховання, стилі виховання, діти молодшого шкільного віку, авторитетний (демократичний), авторитарний, ліберальний (поблажливий) індиферентний (байдужий) стилі виховання

Актуальність та ступінь дослідження теми. Сімейне виховання відіграє вирішальну роль у формуванні поведінки та особистості дитини. Проблематика впливу стилів сімейного виховання на поведінку дітей молодшого шкільного віку є однією з ключових у сучасній педагогіці, психології та соціології. Формування гармонійної особистості дитини, її емоційний, когнітивний та соціальний розвиток залежить від якості взаємин у родині, стилів виховання.

Проблематика впливу стилів сімейного виховання на поведінку дітей молодшого шкільного віку є предметом дослідження багатьох науковців, зокрема М. Боришевського, Л. Гончар, О. Насонової, К.Сачко, О.Сидоренко, І. Періг, О. Федоренко, Т. Ханецької, О. Якимчук. У своїх роботах вчені висвітлювали аспекти формування особистості дитини в умовах сімейного виховання, класифікацію стилів виховання та їх вплив на емоційний, когнітивний і соціальний розвиток дитини.

Мета дослідження – здійснити теоретичний аналіз сучасних підходів до вивчення стилів сімейного виховання та їх впливу на поведінку дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освітня галузь усе більше орієнтується на особистісно-орієнтований підхід, де врахування стилів сімейного виховання є основою для формування успішних взаємин у педагогічному середовищі. В умовах постійних змін суспільства та викликів, таких як пандемія, зростання технологічного впливу, важливо підсилити батьківську компетентність у вихованні дітей.

Сім'я виступає як перший виховний інститут, зв'язок з яким людина відчуває протягом всього свого життя. Саме в родині закладаються основи моральності людини, формуються норми поведінки, розкривається внутрішній світ дитини і її індивідуальні якості.

У молодшому шкільному віці закладаються основи морально-етичних цінностей, поведінкових моделей і взаємовідносин з соціумом. Саме в цей період стилі виховання батьків можуть сприяти гармонійному розвитку дитини або, навпаки, формувати бар'єри в її соціалізації та емоційній сфері.

Стиль сімейного виховання – це не лише педагогічна методика, а й складний комплекс взаємодій, який формується під впливом культурних, соціальних та особистісних факторів [3].

Науковці розглядають стиль сімейного виховання як багатовимірну концепцію, яка охоплює не тільки методи та прийоми взаємодії між батьками та дітьми, але й загальну атмосферу в сім'ї, рівень емоційного тепла, підтримку та взаєморозуміння.

Під стилем виховання зазвичай розуміють систему поведінки батьків по відношенню до дитини, яка формується в результаті їхніх переконань, відносин і виховних практик.

Найпоширенішим в психолого-педагогічних дослідженнях є поділ стилів сімейного виховання на демократичний (авторитетний), авторитарний, ліберальний (поблажливий) та індіферентний (байдужий).

Основними характеристиками стилю виховання є ступінь авторитарності чи демократичності, рівень контролю, підтримки та емоційної чуйності.

У сучасних дослідженнях виявлено, що різні стилі виховання мають як позитивні, так і негативні наслідки, залежно від їхнього застосування та контексту.

Так, авторитарний стиль виховання характеризується суворими правилами, високим контролем та обмеженим емоційним теплом, часто призводить до формування у дітей почуття страху, невпевненості або надмірної залежності від авторитету. Діти, які виростають у такому середовищі, можуть страждати від низької самооцінки, проявів тривожності або, навпаки, агресії у спробах відстояти власну автономію. Водночас у певних випадках авторитарне виховання сприяє дисциплінованості, але лише за умови, що дитина має можливість обговорювати свої потреби та почуття. Недоліком такого підходу є брак емоційної підтримки, яка є необхідною для формування стійкої психіки та позитивної самооцінки.

Психолого-педагогічні дослідження підкреслюють, що ефективний стиль сімейного виховання базується на гармонійному комплексному контролі,

підтримці. Зокрема, контроль забезпечує чіткі межі й орієнтири дитини, необхідність формування відповідальності та дотримання соціальних норм., підтримка сприяння створенню довірливих стосунків, емоційної стабільності та самостійності дитини.

Демократичний (авторитетний) стиль виховання є найбільш збалансованим, забезпечує повагу до думки дитини, гнучкість у взаємодії, але водночас збереження дисципліни.

Зокрема, авторитетний стиль виховання поєднує строгість з емоційною підтримкою, є найбільш сприятливим для розвитку здорової особистості. У таких сім'ях діти відчують любов, але водночас отримують чіткі межі дозволеного, що допомагає формувати відповідальність і самоконтроль. Батьки в таких сім'ях заохочують відкритий діалог, що сприяє розвитку у дітей впевненості в собі, соціальної активності та емпатії. Завдяки поєднанню свободи і структурованості авторитетний стиль створює оптимальні умови для розвитку ініціативності, критичного мислення та здатності вирішувати складні життєві ситуації [1].

Ліберальний стиль виховання характеризується надмірною свободою та емоційною близькістю без встановлення меж, може мати суперечливі наслідки. З одного боку, діти в таких сім'ях часто почуваються коханими та прийнятими, що сприяє формуванню позитивної самооцінки. Однак через відсутність чітких меж вони можуть стати інфантильними, мати труднощі з прийняттям рішень та низький рівень самоконтролю. У дорослому віці це нерідко призводить до проблем з адаптацією у структурованих соціальних середовищах, таких як робота чи навчання. Таким чином, хоча емоційна близькість є позитивною рисою цього стилю, її недостатньо для повноцінного виховання без додавання елементів дисципліни [2].

Індиферентний стиль виховання, при якому батьки емоційно та фізично відсторонені, є найнебезпечнішим для розвитку дитини. Відсутність уваги та підтримки породжує у дитини відчуття покинутості та небажаності. Це значно підвищує ризик розвитку девіантної поведінки, емоційної нестабільності та соціальної ізоляції. Діти, виховані в умовах індиферентності, часто демонструють низький рівень самооцінки, схильність до депресії, а також проблеми з формуванням довірливих стосунків у майбутньому. У крайніх випадках такий стиль може призводити до серйозних психологічних розладів, які потребують тривалого втручання фахівців [3].

Крім вказаних основних стилів, існують змішані моделі виховання, які поєднують елементи різних підходів. Наприклад, комбінація авторитарного та ліберального стилю може призвести до непослідовності у вихованні, коли дитина не має чітких орієнтирів щодо прийнятної поведінки. Це створює психологічне напруження, оскільки дитина не розуміє, яких очікувань дотримуватися. Важливою проблемою таких моделей є непередбачуваність реакцій батьків, що сприяє розвитку невротичних рис у дитини.

Також суттєвий вплив має культурний контекст, в якому виховується дитина. У різних культурах домінують різні підходи до виховання, і вони визначають соціальні норми та цінності, які передаються дітям.

Ефективність будь-якого стилю виховання залежить від його гнучкості та здатності батьків адаптувати підхід до індивідуальних особливостей дитини. У сучасному світі батьки все частіше звертаються до психологів і педагогів для пошуку оптимальних рішень у вихованні, що демонструє зростаючу важливість усвідомленого підходу до цієї проблеми. Баланс між дисципліною та підтримкою, врахування потреб і можливостей дитини – це ключ до формування гармонійної особистості.

Результати багатьох досліджень свідчать про те, що неконструктивні стилі виховання, такі як авторитарність або потурання, призводять до проблем у поведінці дітей, формування агресивності, тривожності або емоційної нестабільності. Водночас гармонійні стилі, наприклад, демократичний, позитивно впливають на адаптацію дитини до навчального середовища.

Загалом, науковці підкреслюють важливість збалансованого підходу в сімейному вихованні, що поєднує в собі вимогливість, підтримку і емоційну близькість. Тільки так можна забезпечити оптимальний розвиток дитини, сприяючи її соціальній та емоційній адаптації, а також формуванню здорових моделей поведінки.

Висновки. Отже, стиль сімейного виховання має визначальний вплив на поведінку дітей молодшого шкільного віку, формуючи їхні емоційні реакції, соціальні навички та рівень адаптації до навчального середовища. Авторитарний стиль, хоч і сприяє дисциплінованості, може викликати у дитини тривожність, низьку самооцінку або агресивну поведінку, тоді як авторитетний підхід забезпечує розвиток упевненості, відповідальності та здатності до співпраці. Ліберальний стиль, попри емоційну близькість, часто сприяє формуванню інфантильності та труднощів у прийнятті рішень, тоді як індиферентність батьків підвищує ризик девіантної поведінки, емоційної нестабільності та проблем із соціалізацією.

Таким чином, оптимальним для молодших школярів є авторитетний (демократичний) стиль виховання, який поєднує любов, підтримку та чітко визначені межі, сприяючи всебічному та гармонійному розвитку дитини.

Список літератури

1. Зобенько Н. А. Особливості впливу сімейного виховання на поведінку дітей молодшого шкільного віку. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки» 2018. №3. С. 65–73.
2. Курпіта О. А., Періг І. М. Вплив стилю сімейного виховання на особистісний розвиток молодшого школяра. *Актуальні задачі сучасних технологій*: матеріали VIII Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів (27–28 листопада 2019 р.). Тернопіль: Видавництво ТНТУ, 2019. С. 134–135.

3. Сачко К. Вплив сімейного виховання на формування особистості
URL: [http://ir.library.nmu.com/bitstream/123456789/2765/1/Вплив%20сімейног
о%20виховання%20на%20формування%20особистості.pdf](http://ir.library.nmu.com/bitstream/123456789/2765/1/Вплив%20сімейног%20виховання%20на%20формування%20особистості.pdf).(дата звернення :
07.12.2024).

КОЛАБОРАТИВНА ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ І ФОРМУВАННЯ ЕМЕРДЖЕНТНИХ ЗНАНЬ У ГРУПОВИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАННЯХ

Клівак Владислав,
студент

Міжрегіональна академія управління персоналом,

Стрімкий розвиток цифрових технологій впливає на освітні практики університетів і відкриває можливості для створення принципово нових моделей взаємодії між студентами. Однією з тенденцій останнього часу є поява технологій спільного використання доповненої реальності (AR), які дають змогу кільком учасникам колективно використовувати AR-середовища. Завдяки цим технологіям студенти можуть конструювати та обговорювати віртуальні об'єкти в реальному середовищі, аналізуючи явища та процеси, які було б важко або неможливо відтворити в традиційних класах. Можливість спільного використання віртуальних об'єктів є особливо цінною для розвитку навичок командної роботи та сприяння глибшому розумінню навчального матеріалу. Водночас, ключовою особливістю колективної доповненої реальності (CAR) є формування так званого «емерджентного знання» - нового розуміння проблеми або концепції, яке виникає виключно в результаті колективної діяльності в середовищі, що сприяє активному обміну ідеями [1].

Емерджентні знання розглядають як результат колективної роботи, який не можна звести до простої суми індивідуальних внесків учнів. У середовищі доповненої реальності цей процес може бути посилений кількома факторами. По-перше, технології доповненої реальності забезпечують багатий візуальний контекст для вирішення комплексних завдань, оскільки учні спостерігають віртуальні елементи в реальному середовищі, обговорюють їхні властивості та приймають колективні рішення щодо подальших кроків. По-друге, групові дослідження в умовах доповненої реальності створюють додаткові стимули для когнітивних конфліктів, оскільки члени команди можуть по-різному сприймати та пояснювати один і той самий об'єкт чи явище, що спонукає до переговорів та нових формулювань. По-третє, робота у доповненій реальності розвиває системне мислення, поєднуючи різні дисциплінарні точки зору, що особливо корисно у міждисциплінарних командах, де учасники з різних програм можуть збагатити один одного альтернативними підходами.

Колективна доповнена реальність працює завдяки взаємодії кількох компонентів. По-перше, це апаратне забезпечення: смартфони, планшети, AR-гарнітури тощо, які дозволяють кожному користувачеві переглядати та маніпулювати віртуальними елементами, прив'язаними до певного фізичного простору, в режимі реального часу. По-друге, програмне середовище включає модуль спільного доступу, який дозволяє кільком учасникам приєднатися до однієї сесії доповненої реальності, візуалізувати зміни, зроблені іншими, і самим

змінювати параметри. По-третє, мережева інтеграція забезпечує синхронізацію контенту в реальному часі на всіх пристроях. Добре структурована система спільної роботи з доповненою реальністю дозволяє не лише переглядати AR-об'єкти, а й редагувати їхні параметри, робити нотатки, колективно досліджувати експериментальні умови, що створює принципово новий рівень взаємодії [2].

Використання дослідницьких завдань з використанням CAR у групових дослідженнях має низку переваг. По-перше, учні здобувають знання через спільну діяльність, а не просто відтворюють інформацію з підручника. По-друге, підвищується зацікавленість і рівень мотивації, оскільки віртуальні об'єкти є візуально переконливими і стимулюють активну взаємодію. По-третє, колективна робота зі складними артефактами викликає когнітивний конфлікт, мотивуючи учасників до переговорів і досягнення консенсусу, що, в свою чергу, призводить до емерджентного знання. Проте існують і певні обмеження. Найбільш очевидні з них - технічні вимоги: всі учасники повинні мати доступ до пристроїв з достатньою обчислювальною потужністю і стабільним з'єднанням. Крім того, відсутність належної підготовки інструкторів може призвести до неефективної інтеграції CAR, коли використання доповненої реальності стає простою формальністю, а не педагогічно обґрунтованою інновацією [3].

Розгортання колаборативної доповненої реальності в університетському середовищі вимагає ретельно спланованої методології. Одним із важливих кроків є чітке визначення навчальних цілей: викладачі повинні вказати, які компетенції або знання студенти повинні набути за допомогою групових проєктів на основі доповненої реальності. Наступний крок - розробка самого завдання: воно має бути достатньо складним, щоб вимагати колективних зусиль і стимулювати рефлексію, але не надто складним, щоб інструменти доповненої реальності не заплутали процес, а не навпаки. Рекомендується розбити проєкт на кілька етапів - аналіз проблеми, розробка гіпотези, створення або використання об'єктів доповненої реальності, обговорення результатів і формулювання висновків. Під час роботи над проєктом викладач виступає в ролі фасилітатора, допомагаючи студентам координувати свої ролі та надаючи зворотний зв'язок щодо подальших кроків. Не менш важливим є план оцінювання, який має враховувати не лише якість кінцевого продукту, але й те, наскільки ефективно група працювала разом, глибину дискусії та здатність інтегрувати різноманітні ідеї в нові знання [4].

Спільна робота з доповненою реальністю в групових дослідницьких проєктах пропонує величезний потенціал для посилення як предметних, так і соціальних аспектів освіти. По-перше, студенти отримують досвід роботи у високотехнологічному середовищі, яке відображає реальні умови в наукомістких галузях, таких як промисловість, інженерія, медіа або дослідження. По-друге, високий рівень мотивації та зосередженість на інноваційному вирішенні проблем може значно сприяти розвитку «м'яких» навичок, зокрема, роботи в команді, техніки ведення дискусій та колективного прийняття рішень. По-третє, поєднання CAR з іншими передовими технологіями (великі дані, штучний інтелект) може створити комплексні навчальні екосистеми, де студенти

набувають міждисциплінарних компетентностей. Серед помітних викликів - недостатньо широка підготовка фахівців, здатних створювати якісний AR-контент, високі фінансові витрати на придбання обладнання та розробку програмних рішень, а також необхідність психологічної підтримки, оскільки студенти можуть відчувати себе пригніченими інформаційним перевантаженням або дискомфортом при використанні AR-пристроїв. Додаткові питання виникають щодо конфіденційності даних та ризиків надмірного зосередження на віртуальній взаємодії, що може призвести до погіршення навичок спілкування в реальному світі [5].

Коллективна доповнена реальність все частіше розглядається як потенційно потужний інструмент для організації групових дослідницьких завдань, спрямованих на розвиток креативності, критичного мислення та міжособистісної співпраці. Занурення у колективну роботу в інтерактивному середовищі доповненої реальності дозволяє учням генерувати ідеї та концепції, які виходять за межі суми їхніх індивідуальних знань. Однак для успішної інтеграції доповненої реальності в навчальний процес необхідно ретельно спланувати завдання, чітко визначити цілі та критерії оцінювання, а викладачі мають бути належним чином підготовлені до нових методів викладання. Інституційні та технічні обмеження не повинні ставати нездоланими бар'єрами, оскільки добре розроблені програми з використанням доповненої реальності можуть прищепити студентам глибоке почуття залученості, соціальної відповідальності та здатності конструювати нові знання на перетині різних дисциплін.

Список літератури:

1. Віртуальна та доповнена реальність: як нові технології надихають вчитися (2019). Спосіб доступу URL: <https://osvitoria.media/opinions/virtualna-ta-dopovnena-realnist-yako-yu-mozhe-butu-suchasna-osvita/>
2. Доповнена реальність як спосіб урізноманітнення освітнього процесу (2020). Спосіб доступу URL: <https://vseosvita.ua/c/news/post/29405>
3. Формування мотивації навчальної діяльності учнів як засобу підвищення якості знань. (2018). Спосіб доступу URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-motivaci-navchalno-diyalnosti-uchniv-yak-zasobu-pidvischennya-yakosti-znan-67160.html>
4. Впровадження імерсивної технології віртуальної та доповненої реальності на уроках історії. (2024). Спосіб доступу URL: <https://naurok.com.ua/dopovid-na-temu-vprovadzhennya-imersivno-tehnologi-virtualno-ta-dopovnenno-realnosti-na-urokah-istori-387797.html>
5. Доповнена реальність або AR технології (2024). Спосіб доступу URL: <https://naurok.com.ua/dopovnena-realnist-abo-ar-tehnologi-395826.html>

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ВІЛЬНИХ АСОЦІАЦІЙ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-СЛУХОВОГО СПРИЙНЯТТЯ УЧНІВ

Олійник Світлана Олегівна,
викладач кафедри мистецьких дисциплін
та методик їх навчання
Кременецької обласної
гуманітарно-педагогічної академії
ім. Тараса Шевченка,

Слухання та сприймання музичних творів – важлива форма роботи як на уроках музичного мистецтва в загальноосвітніх закладах середньої освіти, так і на заняттях із музичної літератури в закладах позашкільної мистецької освіти. Під час прослуховування музичних композицій учні знайомляться з найкращими зразками української та зарубіжної музичної культури, розвивають власні творчі здібності, випрацьовують відчуття художнього смаку. Водночас «проблема слухання і сприймання музики <...> – одна з найскладніших внаслідок суб'єктивності цього процесу і остаточно не розв'язана» [3, с. 259].

Яким же способом учитель може активізувати музично-слухове сприйняття учнів? Окрім усім відомого методу здійснення школярами замальовок під час прослуховування музики: спостереження за драматургією розгортання музичного твору, вловлювання конкретних музичних деталей і відображення їх на власній картині, ефективним видається ще один прийом – **застосування техніки вільних асоціацій**. Тим паче, що музичне сприйняття, за влучним означенням Ю. Юцевича – «це специфічний вид духовно-практичної діяльності, який не обмежується актом сприйняття (перцепції), послідовно включаючи найвищий рівень осягнення виражально-сміслового змісту музики і водночас реалізуючись у формі почуттів, асоціативному мисленні...» [11, с. 254].

Метод вільних асоціацій є одним із головних способів, що успішно використовуються в психоаналізі – напрямі психології, заснованому в кінці ХІХ ст. австрійським психіатром та психологом З. Фройдом. Метод вільних асоціацій вважається доволі терапевтичним прийомом у психоаналізі. «Заснований на використанні феномена асоціативності мислення для пізнання глибинних (переважно несвідомих) психічних процесів та явищ та застосування отриманої інформації ...» [9] для усвідомленої інтерпретації, зазначений метод може розглядатися водночас як спосіб активізації уваги та музично-слухового сприйняття учнів (*коли зважаючи на власні внутрішні зміни, що відбуваються під час прослуховування музичного твору, школяр краще усвідомлює смислові сили й активніше звертає увагу на розвиток музичної думки*) і прийом музикотерапевтичної практики (*коли школяр ліпше пізнає себе, знайомиться із власним «я» через музику, тобто музична композиція використовується в ролі дзеркала, за допомогою якого можна поглянути собі у вічі*).

Техніка методу вільних асоціацій базується на тому, що учень говорить або записує «... все, що йому спадає на думку, не звертаючи увагу на те, наскільки це ... буденно або фантастично» [там само], адже вільні асоціації – «це висловлювання всіх, без розбору, думок, які приходять в голову – або вирушаючи від якогось елемента ..., або мимовільно» (цит. за: Лапланш Ж., Понталіс Ж.-Б. Словник з психоаналізу. Вища школа, 1996. 623 с) [там само].

Провідні українські педагоги та дослідники, що займаються проблемою музичного навчання і виховання, у своїх наукових розвідках опосередковано звертають увагу на застосування методу вільних асоціацій під час прослуховування та сприймання музичних творів задля кращого їх розуміння і засвоєння. Так, О. Балабан, спираючись на праці О. Ростовського, зазначає, що музичне сприймання – це складний, багатокomпонентний процес, на реалізацію якого впливає не лише музична композиція, а й той життєвий досвід, який наявний у школяра, його рівень розвитку та індивідуальні психічні особливості [2, с. 9]. Л. Аристова радить задля активізації уваги учнів перед прослуховуванням музичного твору задавати їм запитання вільно-асоціативного характеру, наприклад: «Які почуття виражає музика і як вони розвиваються у творі?» [1].

Найкращим способом реалізації методу вільних асоціацій в учнів закладів загальної середньої та позашкільної освіти вважаємо написання школярами асоціативного есе. Есе (з фран. – «спроба», «начерк», похідне від пізнюлат. – «ваги», «зважування» і лат. – «оцінювати», «обмірковувати») – «це невеликий прозовий твір з довільною композицією, що присвячений певній темі, проблемі чи питанню. Есе відрізняє *підкреслена індивідуальність думки автора та авторського світогляду*. Есе характеризує *метафоричність, рефлексивність та певна незавершеність, <...> інтелектуальна свобода, ..., заглиблення в аспекти теми, що цікаві саме автору есею (курсив наш. – С. О.)*» [7, с. 60].

Оформлення мимовільних асоціацій дітьми у формі есе є доцільним з двох причин. По-перше, в умовах прослуховування учнями твору під час уроку музичного мистецтва, вчитель не матиме достатньо часу, щоб вислухати усно асоціативний ряд кожного із школярів по черзі. По-друге, асоціації, що виникатимуть в учнів у процесі прослуховування музичної композиції, можуть бути досить індивідуалізованими, глибоко особистими, тому важливо забезпечити школяреві відчуття приватності, не змушувати дитину ділитися своїми почуттями й переживаннями з класом.

Водночас, незважаючи на певний суб'єктивізм сприйняття учнями запропонованих музичних композицій і виникнення у кожного із школярів різних, подекуди парадоксальних асоціацій, ця техніка дозволяє дітям зосередитися на уважному прослуховуванні та вдумливому сприйнятті творів задля усвідомлення того, появу яких асоціацій, алюзій, ремінісценцій спричиняють останні у їхній свідомості. Для прикладу коротко проаналізуємо декілька музичних композицій, запропонованих для прослуховування дітьми у початковій (підручник інтегрованого курсу «Мистецтво» для учнів 2 класу

Кондратової Л. Г. [6]) та середній (підручник «Мистецтво» для учнів 9 класу Гайдамаки О. В. [4]) ланці загальної освіти.

Усі запропоновані авторами підручників твори для прослуховування можемо розділити на програмну та абсолютну музику. Звичайно, для написання асоціативного есе учням рекомендується надавати твори з категорії абсолютної музики, оскільки вони, так би мовити, «вільні» від додаткових підказок і програмного навантаження. У підручнику Л. Кондратової такими, зокрема, є: «Враження від радісного дня» М. Лисенка, «Українська рапсодія» І. Левицького, «Маленька нічна серенада» В. А. Моцарта, «Другий концерт для ф-но з оркестром» І. Берковича.

Проаналізуємо детальніше «Українську рапсодію» І. Левицького. Зазначений твір – це потік різнохарактерних музичних образів, що легко й логічно змінюють один одного. Таким способом, увага учня постійно буде прикована до логіки музичного розвитку, оскільки кожен новий виток музичної думки буде провокувати виникнення нового образу, асоціації в уяві дитини. І цей образ зі свого боку вербалізуватиметься, оформлюватиметься у слова, словосполучення, речення. Отже, завдяки постійній калейдоскопічній зміні образів (як в музиці, так і в уяві школяра) учень не буде нудьгувати, водночас у нього формуватиметься архітектонічний слух, навички цілісного охоплення музичної форми. Написання асоціативного есе дітьми молодшого шкільного віку може видаватися успішною практикою, оскільки саме в цей період мислення учнів набуває наочно-образного характеру; в уяві збільшується різноманітність сюжетів і з'являється здатність ними керувати, утворюються нові образи; увага міцно пов'язана з емоціями та почуттями; а основним новоутворенням молодшого шкільного віку є рефлексія [8, с. 50].

У підручнику з мистецтва для учнів 9-го класу (автор – Гайдамака О. В.) творами з категорії абсолютної музики, зокрема, є: «Три п'єси для фортепіано» А. Шонберга, «Симфоніета» Є. Станковича, «Пасифік 231» А. Онегера, «Місячне сяйво» К. Дебюссі. Хоча назва останньої композиції є програмною, проте видається можливим спробувати сприймати цю композицію як гру настроїв, переливи тонів, майоріння імпресіоністичних мазків. Можна запропонувати учням під час прослуховування сконцентруватися на своєму внутрішньому стані, на емоціях, які викликає п'єса, на відчуттях, що виникають у тілі. Наприклад, учні можуть описувати цей твір так: «щось тепле, ніжне», «музика огортає, обіймає». Така техніка допомагає школярам сконцентруватися на своїх відчуттях, емоціях, так би мовити, заземлитися, що створює ще й додатковий терапевтичний ефект. Цю практику можна прирівняти й до своєї медитації: коли перед учнем, в його уяві мимовільно пропливають різноманітні образи, не затримуючись і весь час змінюючись, а врешті – настає просвітлення, катарсис. А оскільки у цьому віці у школярів добре розвинене абстрактне мислення; монологічне та писемне мовлення [8, с. 52], то написання асоціативного есе видається ефективним і корисним.

Отже, вважаємо застосування методу вільних асоціацій, що найкраще реалізується у формі написання асоціативного есе, ефективним способом активізувати сприйняття учнів під час прослуховування музичних композицій.

Список літератури

1. Аристова Л. Методика музичного навчання та виховання : навч.-метод. посібник. Миколаїв : Іліон, 2018. 404 с.
2. Балабан О. І., Гумінська О. О. Методи активізації сприймання музики молодшими школярами на уроках музичного мистецтва. *Мистецька освіта та розвиток творчої особистості*. Рівненський державний гуманітарний університет : Гельветика, 2024. Вип. 1. С. 7-12.
3. Барило С. Організація музично-слухацької діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі. *Гірська школа українських Карпат*. 2015. № 12-13. С. 259-261.
4. Гайдамака О. В. Мистецтво : підруч. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. закладів. Київ : Генеза, 2017. 168 с. : іл.
5. Клод Дебюссі "Місячне сяйво". *YouTube*. URL: <https://youtu.be/imJAbY82tjc?si=Dpm84i6euQfGobtk> (дата звернення: 28.11.2024).
6. Кондратова Л. Г. Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 2 кл. закладів загальн. серед. освіти. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2019. 152 с. : іл.
7. Мальцев Е.А. Персональний розвиток управлінця : Навчально-методичний посібник. Київ : НаУКМА, 2015. 74 с.
8. Методичні рекомендації з курсу «Психологія» : навчально-методичний посібник : частина 1 / Дорожко І. І., Туріщева Л. В. Харків, 2018. 68 с.
9. Психоаналіз. Методи роботи в психоаналізі. *The Vesninagroup*. URL: <https://vesninagroup.com.ua/uk/metodi-roboti-v-psihoanalizi.html> (дата звернення: 28.11.2024).
10. Українська рапсодія. *YouTube*. URL: <https://youtu.be/CBuZTktjgL4?si=7kAOyaM3DNnn5yep> (дата звернення: 28.11.2024).
11. Юцевич Ю. Є. Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 352 с., 77 нотних прикладів та малюнків.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ

Островной Володимир Валерійович,

здобувач вищої освіти

ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка»

Козуб Владислав Юрійович

PhD, асистент кафедри інформаційних технологій та систем

ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка»

Російське повномасштабне вторгнення в Україну призвело до значних проблем у різних сферах громадського життя. Суттєвих втрат зазнала система освіти, яка й до цього перебувала під впливом наслідків глобальної пандемії та не встигла повністю відновитися. Учасники освітнього процесу щодня стикаються з труднощами, що викликані війною: перебої у навчанні, необхідність працювати в дистанційному або змішаному форматі, повітряні тривоги та відсутність електропостачання. Конфлікт суттєво ускладнив доступ до освіти, загострив існуючі освітні нерівності та негативно вплинув на якість навчання й успішність [1]. За таких умов освітні платформи стають ключовим інструментом трансформації навчального процесу. Вони не просто доповнюють традиційне навчання, а створюють принципово нове освітнє середовище, яке відповідає викликам інформаційного суспільства.

Освіта потребує постійного оновлення та адаптації до технологічних змін. Одним із ключових інструментів модернізації освітнього процесу стають освітні платформи, які докорінно трансформують підхід до навчання [2]. Освітня платформа створює умови для незалежного контролю рівня знань, відображення результатів навчання та встановлення нових освітніх цілей. Цифрова грамотність сприяє розвитку основних навичок, таких як критичне мислення та навички самоосвіти [3].

Мета дослідження - поглиблене вивчення методологічних аспектів використання освітніх платформ у викладанні інформатики. Дослідження спрямоване на досягнення високого рівня теоретичних знань та оцінку ефективності цих платформ у загальному інтелектуальному розвитку здобувачів освіти. Особлива увага приділяється питанню мотивації учнів і тому, як забезпечити їх активну участь в навчальному процесі.

Розроблено методологічний підхід до використання освітніх платформ у викладанні інформатики, який дозволяє ефективно засвоювати знання, розвивати навички самонавчання і стимулювати мотивацію школярів. Він також демонструє потенціал платформ для розвитку практичних навичок та цифрових компетенцій, які мають вирішальне значення для сучасного інформаційного суспільства.

Освітні платформи стали основними інструментами модернізації сучасної освіти, вона надає широкий спектр можливостей для організації навчального процесу, підвищення його ефективності та доступності. Освітня платформа поєднує в собі можливості навчального середовища, в якому учні можуть здобувати знання та навички в інтерактивній та доступній формі. Важливо відзначити, що освітні платформи сприяють розвитку необхідних цифрових навичок в умовах швидкого технологічного розвитку і переходу до цифрового суспільства. Така платформа забезпечує індивідуальний підхід і підтримку процесу навчання, дозволяючи вчителям легко адаптувати матеріал до рівня освіти кожного учня. Однією з особливостей освітньої платформи є інтерактивність, яка може мотивувати учнів та покращувати навчання. На таких платформах можуть використовуватися відеоуроки, тести, інтерактивні симуляції та інші інструменти, що сприяють активній участі учнів у процесі навчання. Крім того, освітні платформи сприяють розвитку навичок самоосвіти, надаючи учням можливість самостійно працювати з навчальними матеріалами, підтверджувати отримані знання і готуватися до наступного етапу навчання. Вони також сприяють розвитку критичного мислення, важливого елемента освіти в сучасних умовах [2].

Практика використання освітніх платформ у процесі викладання інформатики в загальноосвітніх закладах - це багатогранний, багатоетапний процес, який вводить інтерактивні інструменти, створює адаптивне середовище навчання та забезпечує підтримку та зворотний зв'язок зі учнями на кожному етапі навчання. Основна мета використання платформи-створення умов для глибокого засвоєння знань, розвитку практичних навичок, формування критичного мислення і стимулювання інтересу учнів до самостійного навчання. На ранніх етапах впровадження платформи велика увага приділялася ознайомленню учнів з її функціями, можливостями та освітніми ресурсами. Навчання було організовано для здобувачів освіти і викладачів, метою якого є розвиток навичок роботи на платформі, зокрема, доступ до інтерактивних матеріалів, використання тестів, виконання практичних завдань з програмування та інші вправи, відповідні програмам інформатики. Завдяки цьому учні змогли швидко адаптуватися до нових форм навчання і сконцентруватися на придбанні основних концепцій і навичок [2-3].

Результати впровадження освітніх платформ в процесі викладання інформатики в школах підтверджують ефективність придбання знань, розвиток здібностей учнів і їх готовність інтегруватися в цифрове суспільство. Аналіз динаміки освітніх досягнень показав значне підвищення рівня засвоєння навчальних матеріалів, краще виконання практичних завдань, підвищення готовності учнів до самостійного навчання та формування важливих навичок, необхідних для ефективного використання сучасних інформаційних технологій.

Однією з ключових переваг використання платформи eddy.org.ua та atbook.info було підвищення рівня теоретичних знань учнів. Інтерактивні матеріали, представлені на платформі, включаючи відеоуроки, мультимедійні презентації, симуляції та вправи, створили сприятливі умови для детального

вивчення складних тем. Використання таких матеріалів забезпечило зручну форму навчання, що сприяє кращому розумінню основних концепцій інформатики. Це особливо важливо для здобувачів освіти, які мають труднощі з традиційними методами навчання. У процесі оцінки успішності учні, які використовують платформу, повинні звернути особливу увагу на те, що використання освітніх платформ для вирішення практичних завдань шляхом більш глибокого розуміння теоретичних матеріалів, а також отриманих знань сприяє підвищенню рівня активності учнів у навчальному процесі. Інтерактивні функції платформи дозволили учням брати активну участь в освітньому середовищі, а не бути пасивними спостерігачами. Миттєвий зворотний зв'язок, доступний на платформі, сприяв формуванню навичок самоконтролю, оскільки учні могли швидко бачити результати, аналізувати досягнення та недоліки та вдосконалювати свої знання. Такий підхід створив середовище, яке заохочує учнів бути більш незалежними та відповідальними за результати власного навчання.

Висновки. Освітні платформи є потужним інструментом модернізації викладання інформатики. Вони не лише допомагають засвоювати знання, але й готують учнів до успішної інтеграції в сучасне цифрове суспільство, розвиваючи критичне мислення, технічні навички та творчий підхід до вирішення проблем. Впровадження таких платформ - це крок до створення сучасної, гнучкої та ефективної освіти, яка відповідає потребам цифрового суспільства.

Список літератури

1. Козуб, Г. О., Шинкаренко, Я. М., & Козуб, В. Ю. (2024). Гейміфікація в освіті: інтеграція Classcraft в навчальний процес. *Педагогічна Академія: наукові записки*, (7). <https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.06.29.02>
2. Козаченко, Р. С. (2022) Вплив освітніх платформ на якість навчання інформатики. Київ: Наукова думка. 204 с.
3. Krap, A., Bataiev, S., Bobro, N., Kozub, V., & Hlevatska, N. (2024). Examination of digital advancements: Their influence on contemporary corporate management methods and approaches. *Multidisciplinary Reviews*, 7, 2024spe026. <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe026>

МУЗИЧНА ОСВІТА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Ремезова Наталія Миколаївна

ст. викл.

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,

Крохмальна Наталія Миколаївна

здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

Постановка проблеми. Сучасний освітній процес у школах Європи характеризується переорієнтацією на особистість учня, формування в нього суспільно значущих цінностей, створення сприятливих умов для самовизначення та самореалізації своїх потенціальних можливостей у різних видах діяльності, удосконалення засобів і методів освітнього процесу. Важливе місце в системі шкільної освіти в більшості країн Європи належить естетичному вихованню, провідним засобом якого є музика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні проблеми музичного виховання в окремих європейських країнах активно висвітлюються в роботах Т. Кристопчук, С. Сисоевої; О. Мілютіна, А. Парінова, А. Соколова (Англія, Шотландія); Л. Волинець (Данія); О. Коновалова, В. Полтавець, О. Романенко (Франція); Г. Ніколаї, Й. Шемпрух, Л. Юрчук (Польща); Н. Махиня, С. Синенко, А. Турчин (Німеччина) тощо.

Мета статті – висвітлити особливості викладання мистецьких дисциплін у країнах Європи.

Виклад основного матеріалу. У різних країнах світу є певні відмінності у підходах до визначення навчально-виховного статусу мистецьких дисциплін, і музики зокрема. Їх короткий огляд і порівняння дають змогу виділити оригінальні риси національних систем і загальні тенденції.

У **Німеччині** згідно з навчальним планом початкової школи на предмет «Художнє виховання, музика, праця» виділяється 3 години на тиждень у 1-му класі та по 4 години в 2-4-х класах. Оскільки Німеччина є країною федеральною, місцеві органи освіти мають досить широкий спектр можливостей у визначенні обов'язкової кількості годин на викладання музики як предмета в основній школі.

У школах **Австрії**, яка також є країною з федеративним устроєм, органи освіти округів визначають обсяг часу на цей предмет. У більшості основних шкіл Австрії на музику відводять у всіх класах від 1 до 2 годин на тиждень.

У **Італії** в початковій школі, яка розрахована на п'ять років навчання, музика не є обов'язковим предметом. У 90-х роках в Італії почалась інтенсивна модернізація системи музичного виховання школярів, що було спричинено гострою критикою з боку засобів масової інформації органів освіти,

відповідальних за музичне виховання молоді. Як результат спроби певного реформування системи музичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл було впроваджено спеціальну програму з вивчення основ музики дітьми 9-10 років. За цією програмою на уроки музики в 2-3-х класах відводилось 2 години на тиждень.

У **Франції** структура загальноосвітньої школи складається з трьох рівнів: п'ятирічна початкова школа, чотирирічний колеж – перший ступінь середньої освіти та трирічний ліцей (загальноосвітній і технологічний та професійний) – другий ступінь середньої освіти. Загальна мистецька освіта охоплює цикл предметів: пластичні мистецтва, музику, танець, театр, кіно. В елементарній (початковій) школі навчальним планом передбачено цикл предметів «Фізкультура, музична освіта, мистецтво» від 6 до 8 навчальних годин. Програми побудовані за принципом єдності основних видів діяльності – сприймання, пізнання та оцінювання творів мистецтва власної та інших культур і художньо-творчого самовираження.

Англія є тією європейською країною, в якій музика не входить до обов'язкових навчальних предметів. У Великобританії до обов'язкових предметів для всіх типів шкіл належать тільки релігія та фізичне виховання. Разом із тим, мистецтву приділяється належна увага: предмети «Мистецтво» і «Музика» у граматичних школах викладаються в перші три роки навчання по 2 годин на тиждень. З 4-5 років навчання 50% часу відводиться на предмети за вибором. Застосовується блочний принцип, яким передбачає вибір по 4 години з кожного блоку (до них входять «Музика», «Образотворче мистецтво», «Дизайн», «Драма»), У 4-5-х класах вивчається «Музика» – 3 години, «Історія мистецтв» – 2 години, а з 6-го класу – по-різному – на природничо-науковому та класичному відділеннях (по 2 та 7 годин відповідно).

Високого рівня в художньому, зокрема музичному вихованні школярів, досягла **Угорщина**. Протягом останніх років функцію основоположного документу для розробки різних програм з мистецтва виконує державний освітній стандарт, який, до речі, з кожним роком удосконалюється і перевидається в оновленому вигляді. Згідно з цим документом, предмети мистецтва – музичного, візуального, хореографічного, театрального, екранного – охоплюють 16% загального обсягу навчання в загальноосвітній початковій школі та близько 10% – в старшій.

Музика і співи викладаються в угорських загальноосвітніх школах з 1-го по 10-й класи. Велика роль приділяється охопленню всіх дітей хоровими заняттями. У старших класах гімназій вивчається історія музики. У цій країні також набули популярності загальноосвітні школи з поглибленим вивченням предметів музично-естетичного циклу, які сприяють інтенсивному загальному розвитку дітей, зростанню успішності з інших предметів.

У **Польщі** реформування загальної середньої освіти відбувається в напрямі інтеграції мистецьких дисциплін (з 2001 року). У 1-3-х класах в Польщі уроки музики проводяться спільно з уроками польської мови (вивчення фольклору), фізичної культури (танцювальна діяльність), природознавства (вивчення пісень

певної пори року). В основній школі введено інтегрований курс «Мистецтво» (музика та образотворче мистецтво). У 4-6 класах основної школи заняття групуються в блоки і предмет «Мистецтво» входить до групи гуманітарних дисциплін, учителі яких широко застосовують міжпредметні зв'язки. У трирічній гімназії також викладається курс «Мистецтво». Для вчителів видано нові базові програми з мистецтва, активно впроваджуються авторські програми.

У музичній освіті учнівської молоді **Нідерландів** особлива увага приділяється виховному впливу музики в школі. У цій країні не існує обов'язкових для всіх шкіл програм, рекомендованих органами освіти. Школи мають широку свободу у виборі програм, а також у складанні авторських програм досвідченими педагогами. У цих програмах, як правило, зміст музичної освіти зосереджується на таких напрямках: спів і розвиток голосу, ритміка, слухання музики, гра на музичних інструментах, музична імпровізація.

У скандинавських країнах – **Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії** – набуло розповсюдження варіативне навчання: школи мають значну свободу вибору під час складання навчальних планів і програм з різних предметів, які обирають педагогічні колективи та адміністрація закладів.

У **Данії** функціонує 10-річна основна школа. Музика як обов'язковий предмет дев'ятирічної базової школи Данії вивчається учнями 1-6-х класів: в 1-му та 5-6-х класах – по одній годині, а в 2-4-х класах – по дві години на тиждень. У 8-10-х класах датські школярі можуть вивчати музику як один із предметів на вибір.

В інших скандинавських країнах навчальний цикл охоплює дев'ять років основної та нижчої середньої школи. У **Фінляндії** нова система освіти віддзеркалює особливу увагу держави до кваліфікованих музичних кадрів у школах. Музика в школах є обов'язковим предметом, на який виводяться 2 години на тиждень у 1-6-х класах та 1 година в 7-9-х класах основної школи.

У **Швеції** обсяг обов'язкових навчальних годин на музичні дисципліни в основній школі становить: 1 годину на тиждень в 1-2-х класах, 2 години – у 3-4-х класах, 1 годину в 6-му класі, 2 години в 7-му класі та 1 годину в 9-му класі. У 7-9-х класах для вільного вибору учнями факультативних занять із музики відведено 2 щотижневі години, вони присвячуються навчанню гри на музичних інструментах або хоровому співу. Крім музики в шведських школах є обов'язковий предмет «Мистецтво», який викладається в обсязі 4 години на тиждень в 7-му класі та 3 години у 8-му класі. Зміст предмету охоплює проблематику різних сфер мистецтва.

У початкових школах Швеції (1-6-й класи) інтегроване навчання учнів доповнюється тісною співпрацею з позашкільними навчально-виховними закладами, наприклад, зі спеціальними музичними школами. Таким чином, створюються сприятливі умови для бажаючих навчатися гри на музичних інструментах або співати в шкільному хорі під керівництвом фахівців.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Як бачимо, у школах різних країн Європи проблема музичного виховання дітей має власні шляхи вирішення. Але єднає їх одне – навчання учнів музики з опорою на образність, емоційність, асоціативність, ритмічність, що сприяє єдності душевно-

комфортного та тілесного розвитку, фізичного та етико-естетичного виховання, формування особистісного ставлення до мистецтва та дійсності.

Список літератури:

1. Малицька І. Д. Процес реформування в галузі обов'язкової освіти в країнах Європи. *Рідна школа*. 2002. №12. (875). С. 73 -76.
2. Малицька І. Д. Розвиток інформаційних педагогічних мереж в освітніх системах зарубіжних країн. *Рідна школа*. 2004. №9. С.73-76.
3. Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. Рівне : Овід, 2012. 352 с.

ПРО НАВЧАННЯ, ЩО СПРИЯЄ РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНЯ

Солодова Дар'я Олександрівна,
здобувачка освітнього ступеня магістра
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,

Сокаль Марія Анатоліївна
Науковий керівник, к. філол. н., доцент
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,

Особистісно-орієнтоване навчання як спосіб організації навчального пізнання і, ширше – розвитку індивідуальних досягнень в усіх видах пізнавальної діяльності реалізується в багатьох нових освітніх технологіях: технології проєктів, розвиваючому, проблемному, диференційованому, інтерактивному навчанні, навчанні засобами суб'єктивізації та ін. [1]. Зрозуміло, що внесення змін у дидактичну систему передбачає реалізацію ряду нових позицій у процесі навчання.

В основу організаційних змін, що забезпечують суб'єктивізацію процесу навчання, інтелектуальну активність школяра, покладено наступні принципи (див. [2]):

(1) принцип різнобічного розвиваючого впливу на інтелект учня, що припускає використання на уроці мови таких методичних прийомів, вправ, у процесі реалізації яких в учня формуються лінгвістичні знання, уміння й навички, а також удосконалюється ряд інтелектуальних якостей (увага, пам'ять, словесно-логічне мислення, розвиток мовлення та ін.);

(2) принцип випереджального відбиття у свідомості здобувача освіти майбутньої навчальної діяльності, що припускає використання вправ і завдань, за допомогою яких на всіх етапах уроку учень може передбачати і сформулювати зміст і види своїх навчальних дій.

На інтелектуальному рівні включити школяра в процес планування, цілепокладання навчальної діяльності дозволяє антиципація (лат. *anticipo* – передбачаю). Завдання мають бути такими, щоб у дітей виникала емоційна реакція, що викликає потребу у виконанні завдань. У більшості випадків це стає можливим завдяки тому, що у вправі дається непряме визначення невідомого через його відношення до вже відомого дитини, тобто створюється можливість для передбачення невідомого, антиципації. Антиципація може бути представлена в різних по виду, характеру і змісту завданнях по-різному. Важливо те, що антиципація викликає в учня суб'єктивне відчуття можливості для себе виконати дане завдання;

(3) принцип аргументованої відповіді, що припускає мовну активність учнів, «озвучування» більшості розумових операцій. В організації навчальної діяльності використовуються такі ситуації, в яких учневі необхідно обґрунтовувати свій варіант рішення проблеми, відстоювати свою точку зору. До школи діти вже в тій чи іншій мірі володіють зв'язним мовленням, уміють користуватися найпростішим монологом для опису навколишніх предметів, розповідати про пережиті ними події. Ступінь практичного володіння мовою у всіх дітей різний. Але все одно мовлення дитини, що розвивається в природному мовному середовищі сім'ї, дитячого садка, є, по суті, ситуативним. І перше завдання вчителя – виявивши зміст і рівень мовного досвіду кожної дитини, використати цей досвід, максимально включити його в хід освітнього процесу. Розвиток мовлення в початкових класах не може обмежитися простим переказом тексту, простою відповіддю на питання, а вимагає постановки перед учнем таких завдань, які пов'язані з мовною комунікацією, з формуванням складних мовленнєвих і мовленнєво-мисленнєвих умінь;

(4) принцип співробітництва, ділового партнерства вчителя й учнів, що є умовою успішної реалізації вищезгаданих принципів. Як правило, першокласники починають навчатись охоче. Підтримати таке вихідне позитивне ставлення до навчання можна, якщо дати можливість кожному відчувати задоволення від свого успішного просування вперед і усвідомити його подальшу необхідність. Безумовно, необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів і відповідність навчальної праці віковим можливостям дітей. В умовах уроку індивідуальний підхід до учня реалізується, як відомо, у розумній диференціації навчальних вправ, постановці перед учнями посильних завдань. Але посильність і легкість – не тотожні поняття. Навпроти, посильне завдання – це вправа, що враховує рівень знань, умінь і навичок окремих учнів і, окрім цього, припускає послідовне ускладнення пізнавальних завдань. Відомо, що в школі практикуються різні форми індивідуалізації навчання, але це не виключає групової роботи в освітньому процесі. Для учнів це означає його активізацію, можливість оволодіння низкою життєво важливих умінь: визначати цілі, робити теоретичні узагальнення, контролювати й оцінювати результати. На основі комбінації відомого та невідомого виникає потреба у взаємодії: звернутись по допомогу, обговорити здогадку. Значний розвивальний потенціал має групова робота, у процесі якої школяр стає часточкою колективного суб'єкта навчальної діяльності – групи учнів, що співробітничать між собою. Поступово в таких умовах накопичуються основи для переходу на рівень розвитку індивідуального суб'єкта навчальної діяльності. Цього рівня можливо досягнути лише за умови спеціальної роботи, інакше навчальна діяльність може виявитися несформованою й до кінця навчання в середній школі. Таким чином, у самому загальному баченні реалізація принципу співробітництва, ділового партнерства вчителя й учнів повинна максимально активізувати пізнавальну самостійність учня, «охоту до навчання» (за К. Д. Ушинським).

За характером пізнавальної діяльності (керівництва розумовою діяльністю учнів) серед методів навчання розрізняють пояснювально-ілюстративне, програмоване, проблемне (див. [3; 4]).

При традиційному навчанні викладач пояснює новий матеріал, доводить висунуті положення, підкріплює їх ілюстраціями, тобто, як прийнято вважати, повідомляє учням готові знання. Однак це не зовсім так. Як доводять психологи, знання не можна закласти в голову людини в готовому вигляді, оскільки воно – продукт аналітико-синтетичної діяльності. Учитель, транслюючи знання в доступній для учнів формі, демонструючи їм зразки аналізу навчального матеріалу, суджень, висновків, сприяє формуванню в них інтелектуальних умінь, розвитку мислення. Так, методистами доведено ефективність використання міркувань за зразком у процесі звуко-буквеного аналізу слова, морфемного розбору, синтаксичного аналізу речення вже на перших етапах вивчення мови в початковій школі.

Свідома діяльність здійснюється на основі знання правил і правильного їх використання. Застосування правила означає послідовне виконання розумових операцій, які ведуть до успішного рішення завдання. У ході багаторазового виконання учні здобувають знання і способи інтелектуальних дій, і на певному етапі засвоєння правила відбувається процес згортання розумової діяльності: учні замість самого правила уявляють собі лише загальну схему дій. Завдання для учнів, у яких вони на новій основі виконують аналогічні інтелектуальні дії, приводять дитину до результату у формі «працюючого знання». Отже, при пояснювально-ілюстративному навчанні способи інтелектуальних дій поступово стають внутрішнім надбанням учнів, відбувається вдосконалювання їхнього мислення, уяви, аналітико-синтетичного сприйняття, логічної пам'яті.

Одним з елементів програмованого навчання в процесі викладання мови є алгоритмізація навчального процесу. Алгоритмізоване навчання з успіхом можна використовувати в роботі з орфографії, де спостерігається розрив між знанням правил і вмінням ними користуватися. Більшість правил орфографії можна подати у вигляді алгоритмів. Дотримання послідовності в застосуванні правила вчить школярів міркувати, доводити, обґрунтовувати те або інше написання, веде до свідомого засвоєння правопису. Надмірно категоричним є твердження, що вправи з алгоритмами носять механічний характер. Алгоритмізація навчання розвиває мислення учнів і може забезпечити включення школяра в організацію його навчальної діяльності.

В аспекті розвитку інтелектуальних здібностей учнів актуальним є проблемне навчання, у процесі якого здобувачі освіти, суб'єкти, залучаються до вирішення проблеми, у результаті чого відбувається розвиток їхньої пізнавальної активності, самостійності, творчих здібностей на основі розвитку «метакомпонентів мислення». «Технологія проблемного навчання відрізняється від традиційної методики навчання тим, що сприймає учня як активного суб'єкта процесу навчання і ставить школяра в такі педагогічні умови, за яких він сам «вимушений» активно мислити і мобілізувати власний інтелектуальний потенціал з метою досягнення наперед визначених цілей – вирішити проблему,

сформувати теоретичний висновок, розвинути вміння і навички, виробити персональний досвід» [5].

«Якщо у процесі традиційного навчання викладач повідомляє учням готові знання, то під час проблемного навчання – ні. Учитель «ставить перед учнями завдання (проблему), зацікавлює його, викликає в нього бажання знайти спосіб розв'язання» [6]. У процесі проблемного навчання головними є мотиви інтелектуального спонукання.

Пізнавальна активність учнів, що забезпечується проблемним навчанням, «є першорядною умовою формування в учнів потреби в знаннях, оволодіння вміннями інтелектуальної діяльності...» [7].

Як зазначає д. пед. н. І. Кучеренко, на уроках української мови є місце цілеспрямовано спроектованим проблемним ситуаціям мовного, мовленнєвого, комунікативного змісту. Матеріалом також можуть бути «лінгвістичні одиниці, текст, евристичні запитання, сократівський діалог, проблемні й дослідницькі питання, загадки, експеримент, аналіз життєвих ситуацій тощо» [5].

Отже, розвиток розумових здібностей учнів можливий в умовах різних методів навчання, але найбільше – у системі проблемного навчання, що вимагає від учня знаходити нові ходи думки, опанувати операції, які він раніше не виконував. Однак який би тип навчання не реалізувався, обов'язкова вимога до нього така: воно має стимулювати його на досягнення того рівня інтелектуального розвитку, на якому він зможе здійснювати розумові операції, що забезпечують розуміння і засвоєння досліджуваного матеріалу й покращення на цій основі практичних умінь.

Список літератури:

1. Чабайовська М., Шароварко С. Особистісно орієнтований підхід у навчанні молодших школярів української мови. *Початкова школа*. 2011. № 11. С. 4-6.
2. Ларіонова О. В. Інтелектуальний розвиток молодших школярів засобами суб'єктивізації на уроках української мови у 3–4-х класах: у 2 ч. Ч. 1. Харків: Вид. група «Основа», 2018. 95 с.
3. Наволокова Н.П., Андреева В.М. Практична педагогіка для вчителя. Харків: Вид. група «Основа», 2011. 117 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підруч. Київ: Грамота, 2012. 504 с.
5. Кучеренко І. Технологія проблемного навчання української мови: сутність та лінгводидактичний потенціал. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 14-21.
6. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. Харків: Вид. група «Основа», 2011. 176 с.
7. Кравчук Л. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2421/1/Krravchuk_L_3.pdf

СПЕЦИФІКА ПЛАНУВАННЯ СИЛОВИХ ТРЕНУВАНЬ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ ВІКОВОЇ ГРУПИ 40-50 РОКІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ АТЛЕТИЗМОМ

Сіпакова Дар'я Олександрівна

Викладач кафедри олімпійського і професійного спорту
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтава

Дубовой Володимир Володимирович

Доктор філософії
старший викладач кафедри олімпійського і професійного спорту
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтава

Іщенко Павло Володимирович

здобувач вищої освіти за другим «магістерським» рівнем,
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтава.

Вступ. Сучасні наукові дослідження все частіше акцентують увагу на особливостях планування та організації силових тренувань для чоловіків середнього віку (40-50 років), які займаються атлетизмом. У цьому віковому періоді відбуваються певні інволюційні зміни в організмі: поступове зниження м'язової маси, сповільнення процесів відновлення та зростання ризику серцево-судинних захворювань [3]. Традиційні підходи до силових навантажень, орієнтовані переважно на молодший контингент, не завжди враховують ці вікові особливості, що може призвести до перетренованості, травматизму та погіршенню загального стану здоров'я [8]. У зв'язку з цим виникає необхідність науково обґрунтованого підходу до планування тренувальних програм, який передбачає індивідуалізацію навантажень, адаптацію до вікових фізіологічних змін та дотримання принципів безпеки й ефективності. Зважаючи на підвищення актуальності даної проблематики, особливої уваги заслуговують дослідження, спрямовані на вироблення оптимальних стратегій силового тренування для чоловіків 40-50 років з урахуванням їх функціонального стану, рівня підготовленості та можливих вікових обмежень.

Виклад основного матеріалу. Визначальним етапом планування тренувального процесу для чоловіків середнього віку є проведення об'єктивної оцінки початкового рівня фізичної підготовленості, функціонального стану організму та специфіки рухового апарату [1; 4; 5]. Адекватна діагностика (вимірювання артеріального тиску, частоти серцевих скорочень, оцінка рухливості суглобів, силових показників) дозволяє уникнути перевищення допустимих навантажень і запобігає ризику перетренованості чи травм. На цій основі формується індивідуальний тренувальний план, що передбачає поступове й систематичне підвищення навантажень, сприяючи адаптації організму до фізичних вправ без екстремальних стресових впливів [7; 8].

На початкових етапах тренувань доцільно застосовувати помірні обтяження та відносно велику кількість повторень. Такий підхід сприяє формуванню м'язової витривалості, зміцненню зв'язково-сухожильного апарату та поступовій адаптації нервово-м'язової системи до робочого режиму [5; 8]. Особливу увагу слід звернути на правильну техніку виконання вправ і контроль амплітуди рухів, адже це забезпечує безпеку й ефективність тренувального процесу. Наукові дані свідчать, що навіть робота з відносно невеликими навантаженнями (20-80% від максимальної ваги) забезпечує відчутний приріст силових показників за рахунок активації рухових одиниць і вдосконалення міжм'язової та внутрішньом'язової координації [2; 3; 6].

Після досягнення початкового рівня адаптації рекомендується поступово підвищувати інтенсивність тренувального процесу. Це може відбуватися шляхом збільшення робочих ваг, зменшення часу відпочинку між підходами, використання складніших методів та прийомів: «пірамід», «суперсетів», «трисетів», «гігантських сетів», форсованих повторень, дроп-сетів тощо [1; 5; 6; 8]. Застосування даних методик вимагає певного тренувального стажу (6–10 місяців систематичних занять), коли організм достатньо адаптований до базових навантажень. Такі підходи дозволяють підвищити загальну інтенсивність тренувального стимулу, забезпечити різнобічний розвиток силових якостей, покращити м'язову витривалість та сприяти прогресивному розвитку м'язової маси.

Оптимальна частота занять для чоловіків цього віку зазвичай становить 2-3 тренування на тиждень з інтервалом у 1-2 дні для повноцінного відновлення [4; 7]. Надмірне частішання тренувань без врахування періодів відпочинку може знизити темпи приросту силових показників через недостатню регенерацію м'язових волокон та центральної нервової системи. Разом з тим, за наявності належного контролю та індивідуального підбору навантажень, можливі й більш часті, проте короткі та помірні за інтенсивністю тренування. Головне – зберегти адекватне співвідношення між роботою та відпочинком, забезпечивши умови для оптимальної адаптації та мінімізації ризику травматизму.

Особливості фізіологічних змін у чоловіків 40-50 років диктують необхідність систематичного моніторингу показників серцево-судинної діяльності, артеріального тиску, частоти серцевих скорочень у стані спокою та під час навантаження, а також оцінки рівня втоми [3; 5; 8]. Такий підхід дозволяє своєчасно виявити ознаки перевантаження та скоригувати тренувальні параметри. Важливою складовою є медичний контроль, який допомагає визначити індивідуальні протипоказання та врахувати можливі обмеження. Крім того, оцінка прогресу за допомогою періодичних тестувань дає змогу об'єктивно контролювати ефективність програми, своєчасно вносити зміни до планування і підтримувати сталий прогрес у розвитку сили, м'язової маси та витривалості.

Таким чином, ключовими аспектами організації силового тренування для чоловіків 40-50 років є послідовне і поступове збільшення навантажень, адаптація тренувального плану до індивідуальних потреб та функціонального стану організму, ретельний контроль техніки виконання вправ, а також науково

обґрунтоване чергування періодів навантаження та відпочинку. Все це сприяє збереженню здоров'я, мінімізації ризику травм та перетренованості, забезпечуючи тривалу підтримку високої працездатності та якісне поліпшення фізичних можливостей.

Висновки. Отже, науково обґрунтоване планування силових тренувань для чоловіків середнього віку (40-50 років) забезпечує їхню безпеку та ефективність. Використання поступового підвищення інтенсивності, адаптивних тренувальних методик, належного контролю техніки виконання вправ та регулярного моніторингу функціонального стану організму дозволяє:

- мінімізувати ризик травм, перетренованості та перевантаження опорно-рухового апарату;
- забезпечити стабільний розвиток силових показників і збереження м'язової маси;
- оптимізувати роботу серцево-судинної системи та підтримати її функціональні резерви;
- сформувані умови для прогресивної адаптації організму до фізичних навантажень і підвищення рівня працездатності;
- зберегти та поліпшити загальний фізичний та психоемоційний стан, сприяючи покращенню якості життя чоловіків цього віку.

Таким чином, грамотна організація силового тренувального процесу, що враховує вікові фізіологічні особливості й індивідуальні потреби чоловіків 40-50 років, виступає як ефективний інструмент зміцнення здоров'я, підтримання фізичної форми та забезпечення довготривалої активності й працездатності.

Список літератури

1. Глагошук О. Г. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Фізичне виховання»: Атлетизм в системі професійної підготовки сучасної студентської молоді. Кам'янське : Дніпровський державний технічний університет, 2019. 57 с.
2. Єфимов О. О., Олешко В. Г. Основи теорії атлетизму. Київ : КГІФК, 1992. 28 с.
3. Контроль і самоконтроль в процесі фізичного самоудосконалення. На урок. URL: <https://naurok.com.ua/kontrol-i-samokontrol-v-procesi-fizichnogo-samoudoskrnalennya-380196.html>, (дата звернення: 19.12.2024).
4. Круцевич Т. Ю., Воробйов М. І., Безверхня Г. В. Контроль у фізичному розвитку дітей, підлітків і молоді : навч. посіб. Київ : Олімпійська література, 2011. 224 с.
5. Олешко В. Г. Підготовка спортсменів у силових видах спорту. Київ : ДІА, 2011. 443 с.
6. Олійник М. О. Атлетична гімнастика в ЗВО : навч. посіб. Запоріжжя : ЗДМУ, 2019. 79 с.
7. Сергієнко Л. П. Спортивна метрологія : теорія і практичні аспекти. Київ : КНТ, 2010. 776 с.

8. Шинкарук О. А. Теорія і методика підготовки спортсменів : управління, контроль, відбір, моделювання та прогнозування в олімпійському спорті : навч. посіб. Київ, 2013. 136 с.

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Яневський Вячеслав

здобувач III рівня вищої освіти (доктор філософії)

спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Актуальність дослідження проблеми естетичної культури зумовлена її важливою роллю у формуванні гармонійної, духовно багаті особистості та суспільства. У сучасному світі, де стрімкий технологічний прогрес і глобалізація змінюють способи комунікації та сприйняття реальності, зростає необхідність підтримувати зв'язок з естетичними ідеалами, які сприяють духовному розвитку і творчому самовираженню.

Естетична культура впливає на всі аспекти людського життя, формуючи уявлення про красу, гармонію та смислову глибину. В умовах зростаючої інформатизації та спрощення культурних цінностей дослідження цієї теми допомагає зрозуміти, як зберігати та розвивати традиції, спрямовані на гармонізацію стосунків людини з навколишнім світом.

Естетична культура є важливим елементом духовного життя суспільства, оскільки сприяє формуванню гармонійної особистості, розвитку творчого мислення, здатності до самовираження і соціального взаєморозуміння.

На думку дослідників, естетична культура – це сукупність духовних і матеріальних цінностей, створених людиною для вираження і розвитку її естетичних потреб, і система норм та принципів, які визначають ставлення до краси в природі, мистецтві, побуті, суспільстві. Ця культура відображає рівень розвитку суспільства і особистості в аспекті сприйняття, оцінки й створення прекрасного.

Естетична культура виявляється у здатності особистості сприймати та розуміти красу як у мистецтві, так і в щоденному житті. Вона сприяє формуванню естетичних уподобань та розвитку мистецьких здібностей. Зокрема, естетичний смак є важливою характеристикою, що відображає здатність людини до естетичної оцінки різноманітних естетичних об'єктів у її оточенні.

Основні аспекти естетичної культури включають [1]:

1. Естетичну свідомість: здатність людини усвідомлювати красу навколишнього світу, оцінювати її через певні критерії (гармонія, пропорційність, виразність тощо).

2. Естетичну діяльність: процес створення естетичних цінностей – творів мистецтва, дизайну, архітектури, предметів побуту. Це також включає турботу про гармонізацію простору та середовища.

3. Естетичне виховання: цілеспрямоване формування смаку, емоційного ставлення до мистецтва та краси через освіту, практику мистецтва, занурення в культурні традиції.

4. Естетичні ідеали і смаки: система уподобань і цінностей, яка формується під впливом історичних, соціальних і культурних умов.

Формування естетичної культури є важливим аспектом виховання особистості, оскільки естетична культура визначає здатність людини сприймати, розуміти і створювати красу у різних сферах життя. Це питання є особливо актуальним у сучасному світі, де візуальна інформація та культура масового споживання часто формують спрощене або спотворене уявлення про естетичні цінності.

Проблема формування естетичної культури досліджувалася багатьма науковцями, педагогами та філософами. Серед класиків виділяються такі імена, як Іммануїл Кант, який розглядав естетичне судження як основу сприйняття краси, і Георг Гегель, який аналізував мистецтво в контексті розвитку духу. Українські автори, такі як Григорій Сковорода, досліджували естетичні аспекти у філософському контексті, зокрема в гармонії людини і природи.

У ХХ столітті важливий внесок у дослідження зробили Василь Сухомлинський, який акцентував увагу на естетичному вихованні дітей у педагогіці, та Дмитро Чижевський, що вивчав естетичні та культурні аспекти української літератури. Також роботи Льва Виготського з акцентом на психологічних основах сприйняття мистецтва мали значний вплив на цю галузь.

Сучасні українські та зарубіжні дослідники, такі як Олена Бичко, Ганна Костенко та інші, аналізують проблеми формування естетичної культури у глобалізованому світі та пропонують інтегративні підходи до естетичного виховання.

На думку сучасних науковців, формування естетичної культури особистості – це процес виховання, розвитку та вдосконалення здатності людини сприймати, оцінювати та створювати прекрасне в усіх сферах життя: у мистецтві, природі, суспільстві та побуті. Цей процес є важливою складовою духовного розвитку, оскільки естетична культура впливає на світогляд, моральні принципи, поведінку й творчі здібності людини [1; 2].

Формування естетичної культури особистості відбувається у процесі підготовки майбутніх фахівців і включає засвоєння значного обсягу знань, розвиток здатності розпізнавати та переживати прекрасне й потворне, піднесене й низьке, трагічне й комічне як у мистецтві, так і в навколишньому світі. Важливим аспектом є застосування здобутих естетичних цінностей у професійній діяльності, створення гармонійного середовища навколо себе та прагнення вдосконалювати світ. У цьому процесі формується естетичне усвідомлення, що виражається в оцінці краси праці, її результатів і продуктів.

На думку Н.Миропольської, основними аспектами формування естетичної культури виступають [2]:

1. Естетичне виховання: Цілеспрямоване впровадження в навчальний і виховний процес завдань із розвитку естетичних почуттів, смаків і здатності до творчого самовираження. Воно відбувається через навчання мистецтву, участь у художній діяльності, ознайомлення з культурною спадщиною та естетичне осмислення повсякденного життя.

2. Естетична освіта: Знайомство з основними поняттями, категоріями й принципами естетики, такими як краса, гармонія, міра, ритм тощо. Освіта сприяє розумінню мистецтва, аналізу його форм та змісту.

3. Розвиток естетичного сприйняття: Це здатність помічати й оцінювати красу в природі, мистецтві, людських взаєминах. Сприйняття формується через спостереження, рефлексію, аналіз і порівняння.

4. Естетична діяльність: Участь у творчих процесах, як-от музика, живопис, театр, танці чи дизайн. Така діяльність дозволяє людині не лише сприймати прекрасне, але й створювати його.

5. Формування естетичного смаку: Це здатність розрізнати високохудожнє від масового, цінувати якість і гармонію. Важливу роль тут відіграють культурне середовище, родина, освіта та особистий досвід.

6. Естетичний ідеал: Створення уявлень про красу та гармонію, які стають орієнтирами у творчості та поведінці. Ідеал визначає, як людина сприймає навколишній світ і взаємодіє з ним.

Отже, естетична культура впливає на формування гармонійної, морально й духовно багатой особистості. Вона сприяє розвитку творчих здібностей, емоційної чутливості, толерантності й здатності до самовираження. Людина з високим рівнем естетичної культури здатна позитивно впливати на соціальне середовище, зберігати культурну спадщину та створювати нові цінності. Формування естетичної культури має бути цілісним процесом, що охоплює всі етапи життя людини, починаючи з дитинства й продовжуючи протягом усього життя.

Українська дослідниця Л. Кириченко зазначає, що формування естетичної культури особистості на сучасному етапі стикається з низкою проблем, обумовлених соціальними, культурними та технологічними змінами. Серед основних проблем виділяються такі [3]:

1. Вплив масової культури та комерціалізації мистецтва. Сучасна масова культура часто формує спрощене розуміння краси і знецінює справжні естетичні цінності. Комерціалізація мистецтва орієнтована на розваги, а не на духовний чи культурний розвиток.

2. Технологізація та інформаційне перевантаження. Надлишок інформації та розвиток цифрових технологій призводять до поверхневого сприйняття культури та мистецтва. Соціальні мережі і цифрові платформи частіше популяризують тренди, а не глибокі художні твори.

3. Нерівний доступ до культурних ресурсів. Відсутність доступу до якісного мистецтва у багатьох регіонах (особливо сільських) обмежує можливості для формування естетичної культури. Культурні установи часто недоступні через фінансові чи географічні причини.

4. Занепад мистецького виховання у навчальних закладах. Мистецтво в системі освіти часто перебуває на периферії, а навчальні програми з естетичного виховання не адаптовані до сучасних викликів. Це зменшує можливість для дітей і молоді розвивати естетичний смак і сприйняття.

5. Знецінення національної культурної спадщини. Глобалізація сприяє втраті інтересу до національних культурних традицій, що ускладнює передачу цінностей між поколіннями. Місцеве мистецтво часто поступається місцем західним культурним продуктам.

6. Складність самоідентифікації. Люди, особливо молодь, у сучасному мультикультурному світі часто губляться у виборі естетичних орієнтирів, що впливає на їх здатність гармонійно сприймати мистецтво і культуру.

7. Відсутність критичного мислення. В епоху постправди складно відрізнити якісний культурний продукт від поверхневого чи маніпулятивного. Це знижує здатність формувати власні естетичні критерії.

Подолання цих проблем вимагає комплексного підходу, що включає реформу освіти, популяризацію культурної спадщини, створення доступних платформ для культурного розвитку і виховання естетичного смаку з дитинства.

Список літератури

1. Пташук О. А. Естетична культура особистості як мета естетичного виховання: теоретичний аналіз. Інноватика у вихованні. 2016. Вип. 3. С. 289–295.

2. Миропольська Н. Є. Естетико-виховні технології: теоретичні передумови дослідження. Мистецтво та освіта. 2015. № 3. С. 2-7.

3. Кириченко Л. Формування естетичної культури як складова соціальногуманітарної підготовки сучасної студентської молоді. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 4 (108). С. 78-88.

FOREIGN LANGUAGE TEACHING: WHAT IT INCLUDES AND HOW TO TAKE THE FIRST STEP TO MEETING WITH STUDENTS/WHAT MAKES A PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING EASIER FOR A TEACHER-BEGINNER

Emma Derdy

Associate Professor, English Philology Department,
Foreign Languages Faculty,
Uzhhorod National University

Yuliana Shpakovska

Student, tutor
Uzhhorod National University

TEACHING METHODOLOGY: CONCEPT

Teaching methodology is a very important and multifaceted subject. With the passage of time, many things change, as the rapid development of the modern world covers every sphere of life, science and art. The teaching method is not an exception and changes in accordance with modern rules, laws, traditions, social structure and forms of communication between people in general. Teaching methodology is, first of all, a branch of science that teaches how to teach. And, to some extent, it can even be called a form of art, since it has no clear framework and limitations, except for the general rules that determine the vector of work in the field of education. Instead, a person engaged in teaching in any form should have a knack for it and get pleasure from it - then learning will be a productive and pleasant process for both the teacher or the student. This subject is quite closely related to psychology, because in order to teach something to another person, the teacher must have at least a superficial understanding of psychological processes, the peculiarities of the perception of certain information by this or that person, an understanding of human reactions to certain factors, obstacles in the learning process and its results, understanding the way of thinking of a person, et cetera. All this is necessary in order to select the best curriculum and directly the tasks themselves and to establish a better mental connection in communication with the student.

HOW TO START YOUR WAY IN THIS FIELD

An equally important question is how to start doing it for those who do not have experience in this field. And the first advice from me, based on my own experience, is openness to this process and awareness of all aspects of this work. You need to understand that as a teacher or tutor you are responsible for the result, but you should not be afraid of it. After all, if you are educated in this field and interested in the process itself, then it will give results. However, only on your zeal, awareness and diligence in

work and preparation for it, which is perhaps even more important, will depend on what the result will be.

EVERYTHING STARTS WITH A PLAN/MAKING A PLAN

If you do not have materials to prepare for the lessons, you must provide them yourself. This is an integral part of the learning process, because you cannot teach a person abstract concepts in a chaotic order - you must have a plan both for each lesson separately and for your training program as a whole. When creating this program, you should rely primarily on such things as: the level of knowledge of the language of your student, the goal set for your lessons and the result that the student is aiming for, the main weaknesses and strengths of the student. So, before making a plan based on these points, you need to have a personal conversation with the student, including the language you will be teaching him/her. In addition, you can use certain tasks (for example, in a test version) to make it easier for you to look at the student from different angles and more accurately determine his/her level of knowledge in the subject, as well as see his/her strengths and weaknesses. This, in turn, will allow you to better choose textbooks, tasks, lesson plan and type of activities for conducting classes.

SELECTION OF MATERIALS

When it comes to the selection of materials, you should rely on their level of complexity, structure and purpose (that is, the development of what, above all, these tasks are aimed at: increasing vocabulary, mastering grammar, improving pronunciation, developing auditory perception of language, et cetera.). All these criteria should coincide with the points by which you evaluate the student (level of knowledge, strengths and weaknesses, peculiarities of his/her perception of information and the goal set before the lessons).

SCHEDULE

During the preparation of the lesson plan, in addition to the selection of materials, you must plan the lesson schedule in accordance with the needs of the student, which primarily depends on the frequency of lessons, the start time of lessons and their duration. If you have this opportunity, try to have lessons as early as possible - preferably before noon, because the brain at this time perceives information better and faster and concentrates on mental tasks and goals set before it.

COMMUNICATION SETTINGS

When communicating with a student, it is important how your relationship with him/her is built, above all, on trust, as this will help you conduct a transparent dialogue, highlighting the student's strengths and identifying weaknesses that should be addressed in the process teaching. This will be a guarantee of your efficiency and achievement of the result of your work in the education of your student. But do not forget that this work is mainly based on communication with children or teenagers, so a little informality and openness in the work will not hurt, and sometimes it can greatly affect your further work with a particular student.

MOTIVATION + DISCIPLINE = MOTIVATION

If you are full of energy and desire to develop in this area, you will learn new things and improve your skills - which means that you will achieve results. In turn, your students, colleagues and the environment as a whole will be inspired by your energy and perseverance, as well as your results, which will definitely motivate them. However, motivation has a shelf life and it is, unfortunately, short-lived, but with the help of discipline you will keep your effectiveness without noticeable motivation at about the same level as with its presence, which will lead to small and later relatively large achievements, which in turn will trigger a new portion of motivation. So, this whole circle is ensured, first of all, by discipline, which does not allow you to get off halfway to the goal.

LOOKING FOR ANSWERS IN YOURSELF

At the beginning of your journey, you can rely on literature, video materials or articles on this topic, but the most comprehensive way is an example from your own experience: it is worth looking at lessons where you were in the role of a student or a student from the teacher's side. Such observation and reflection will give you the opportunity to draw many useful conclusions. For example, you have definitely had unpleasant situations with teachers or lecturers - consider them both from the side of the student, and from the side of the teacher or lecturer. In this way, you will understand how to act better - what can offend your student and, accordingly, how to act better in certain situations and what words or actions to avoid. In addition, analyzing your own, even student experience, can help you understand how and when information is better perceived or remembered, what gives the right feeling during the lesson and what affects its atmosphere. You should remember the main thing - become the teacher/instructor you would like for yourself. Throughout your journey, you should ask yourself if you really are that one and then you will be able to understand your strengths and weaknesses, improve and grow.

CONCLUSION

In conclusion, it is important to note that each of the above sections is important, and it is your approach to work and the tasks that you face will determine your direction of movement and development in the field of foreign language teaching. With the help of each of these criteria and with the passage of time, you will build your own method of teaching a foreign language, and most importantly, you will understand that while teaching others, you learn yourself and you will not let yourself forget what you have learned before.

References:

1. West K. Inspired English Teaching London, 2008. 224 p.
2. Woodward T. Classroom Oxford, 2001. 192 p.
3. Lightbown P. M. and Spada N. Second Language Acquisition Oxford, 2006. 288p.
4. Ur P. Methodology London, 1996. 384 p.

PHILOSOPHICAL - SOCIAL PREVENTION OF MORAL ALIENATION OF YOUTH

Xakimov D.A.,
PhD,
acting associate professor
TMC Institute Tashkent
Uzbekistan

Annotation: The relevance of the problem of moral alienation of the individual in the modern world, its special acuteness inherent in adolescence, the need and possibility of pedagogical prevention of alienation as a negative phenomenon led to the formulation of the research problem.

Key words: alienation, youth, society, state, development, humanism, cultural and moral norms.

The problem of moral alienation of young people from the traditional spiritual and moral values of humanism, justice, patriotism, citizenship, and family is one of the urgent problems of modern society.

Thus, the analysis of the literature has shown that there is a significant number of works devoted to various aspects of solving the problem of moral alienation of the individual. However, basically only the fact of the existence of the problem of alienation is stated, as well as various options for overcoming alienation by the individual himself are given, and individual options for preventing this phenomenon in an educational institution are considered. The concept of a "pedagogical system for the prevention of moral alienation of university students" has not been reflected in the works of domestic and foreign researchers, and the process of its design and development has not been the subject of special consideration.

This problem is not new, individual cases of human alienation from existing cultural and moral norms and laws in society have always existed, however, in the current situation of social development, the scale of human moral alienation is becoming global, referred to as "national swoon" (D. Likhachev), "spiritual Middle Ages" (V. Pelevin) or "cultural degradation" (Y. Lotman).

The methodological basis of the research consists of the following modern concepts: about the causality of phenomena and facts; about the integrity and universal connection of the phenomena of the surrounding world, its materiality, consistency; about a person as an active subject who learns and transforms the world and himself in the process of activity; about the determination of human development by living conditions and the appropriation of material and spiritual culture; philosophical provisions on the formation and development of personality; on upbringing and education as an integral pedagogical process; conceptual ideas of psychological and pedagogical science about the nature of meanings, values and value orientations of personality.

The analysis of scientific and pedagogical literature and the available practical experience in preventing moral alienation of students in the higher education system has revealed a number of contradictions.:

- between the aggravation of the problem of alienation of youth from traditional moral values in modern society and the lack of theoretical and practical knowledge on the prevention of moral alienation of the individual in the higher education system;

- between the need to take into account external and internal factors that determine the problem of moral alienation of the individual, on the one hand, and the lack of knowledge about these factors, which does not allow for comprehensive and integrated solutions in the education system, on the other;

- between the public need to create an integrated system for preventing the moral alienation of future specialists in the higher education system and the lack of scientifically sound knowledge about the content, methods, forms, technologies, and necessary conditions for its organization;

- the generally recognized fact of the importance of adolescence for the prevention of moral alienation of the individual and the lack of scientific justification and organizational and methodological support for the system of work to solve this problem at the university, its design and implementation.

Moral alienation as a social technology involves changing self-awareness to transform individuals, social groups, and society as a whole from a subjective format to an objective format. It includes a number of social movements, special algorithms and tools designed to create chaos. In modern society, a comprehensive solution to spiritual alienation requires the implementation of the above-mentioned methods. These efforts are due to the political culture of young people in our country, the desire to increase their leadership capacity in society.

After all, the doctor of political science, professor Narzulla Zhurayev, noted that “political culture, the level of political consciousness determines what human participation in the life of society is. Already, where political culture and political consciousness are elevated, people are more actively involved in the work of power. How decisions are made, how their execution is controlled, react. Does not look indifferent to administrative events that are inherent in their lives. On the contrary, they are involved in their preparation, as a result of which they feel responsible for the execution of decisions as their own interests.”

In the process of social interaction between subjects, contradictions appear, which are the decisive factors of alienation. They can also have external influences and can also manifest themselves at the level of Subject-subject relations, and occur internally, in the personality of a particular person. Depending on the dominance of certain determinants, alienation can be divided into different types: interpersonal, intragroup, intergroup and general social alienation. The diversity of the phenomenon of alienation, which involves a subject moving away from familiar notions of their "own" world, may be related to the fields in which it occurs and the nature of social interaction. The primary area in which alienation occurs is the Economic Area characterized by the social division of Labor and private ownership. However, this phenomenon is also evident in other areas, such as education, health, and politics. In

this regard, it will be important to consider the problem of alienation from two sides: from oneself and from other people.

Modern social reality, represented by different dimensions, is able to introduce different variants of the manifestation of the phenomenon of alienation, each of which determines a certain constancy of thought. Alienation can be manifested through improper use of one's own social space, the influence of a mechanized lifestyle, and social relationships that fall into transactional interactions. In addition, certain forms of alienation can become others or even combine several forms, leading individuals involved in social interactions to perceive and assess their situation as a state of alienation.

In the process of social life, alienation leads to significant changes in a person's self-recognition. Within the socio-cultural space, the individual recognizes himself and sets the rules and boundaries of this space. Getting out of these boundaries creates a feeling of alienation. In the process of social interaction between the social status of an individual and his self-identification, contradictions arise, which a person definitely seeks to solve. The means of establishing harmony and, accordingly, creating a certain model of a specific personality in the consciousness of an individual is culture.

The emergence of moral alienation is determined by socio-cultural factors (general cultural trends of modern society, the massive impact on the personality of exponentially growing volumes of diverse information, the influence of virtual space, loss of connection with the ethno-cultural heritage of ancestors, the negative impact of the social environment), causing violations in the psychological sphere of personality (superficiality of perception and thinking, instability of moral values, norms and prohibitions, lack of reflection skills, degradation of thinking abilities, pathological deformation of personal needs and motives, violation of volitional regulation of behavior, formation of inadequate self-esteem, virtual dependence).

Pedagogical prevention of moral alienation of students should be considered as a system in which all elements are interconnected, interdependent and aimed at achieving a common goal. The elements of the system are: purpose, theoretical and methodological foundations, organizational and psychological-pedagogical conditions, mechanisms, areas of activity, forms, methods and technologies, diagnostics.

References:

1. Khakimov A. A. TRADITION AS A FACTOR IN THE NORMATIVE MANAGEMENT OF SOCIETY //Colloquium-journal. – Голопристанський міськрайонний центр зайнятості= Голопристанский районный центр занятости, 2019. – №. 5-3. – С. 49-50.
2. Хакимов А. А. и др. Традиция как фактор нормативного управления обществом //Сборники конференций НИЦ Социосфера. – Vedecko vydavatelske centrum Sociosfera-CZ sro, 2015. – №. 37. – С. 47-49.
3. Хакимов А. PROBLEM OF GENDER IN THE PHILOSOPHY //Theoretical & Applied Science. – 2019. – №. 11. – С. 641-643.

4. Abdulboqi K. MENTALITY IN THE DIALOGUE BETWEEN CULTURES AND RELIGIONS //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 24. – С. 146-151.
5. Abdilboki K. Human Alienation and National Mentality in Society in the Context of Modern Global Development //Academic Journal of Digital Economics and Stability. – 2021. – Т. 5. – С. 52-53.
6. Хакимов А. А., Хакимов Д. А. ЭСТЕТИЧЕСКОЕ И ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ: ЦЕЛЬ, ЗАДАЧИ, ЭФФЕКТИВНОСТЬ //Теория и практика современной науки. – 2017. – №. 4 (22). – С. 836-839.
7. Хакимов А. А. СМИ как фактор формирования ценностных ориентаций молодежи //Инновационный потенциал молодежи: культура, духовность и нравственность.—Екатеринбург, 2019. – 2019. – С. 412-416.
8. Hakimov D. A. INNOVATIVE IDEAS IN DEVELOPMENT OF EDUCATION SYSTEM //Мировая наука. – 2018. – №. 10 (19). – С. 61-63.
9. Hakimov D. A. THE ROLE OF PHILOSOPHY IN THE LIFE SOCIETY //Теория и практика современной науки. – 2018. – №. 1 (31). – С. 70-72.
10. Hakimov D. A. USING ELEMENTS OF NATIONAL MENTALITY OF EDUCATION ETHICAL-SPIRITUAL OF YOUTH //Scientific Bulletin of Namangan State University. – 2019. – Т. 1. – №. 5. – С. 174-177.
11. Hakimov D. A. SPIRITUAL EDUCATION OF YOUNG IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION //Теория и практика современной науки. – 2017. – №. 4 (22). – С. 51-54.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ АНГЛІЙСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ НАЗВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дерді Е. Т.

К.ф.н, доцент кафедри англійської філології
ДВНЗ Ужгородський національний університет

Кушнір С. З

студентка
ДВНЗ Ужгородський національний університет

Вступ. Передача літературних назв є важливою складовою перекладацького мистецтва. У процесі адаптації англійських назв до української мови перекладачі стикаються з низкою лінгвістичних, культурних і стилістичних викликів. Особливості цього процесу включають вибір між транскрипцією, транслітерацією, калькуванням та створенням нової адаптованої назви.

Виклад основного матеріалу. Транскрипція передбачає передання звучання англійської назви українськими літерами. Наприклад, "Harry Potter" стає "Гаррі Поттер". Транслітерація натомість акцентує на передачі графем, тобто написання, як у випадку імені автора George Orwell, яке часто передають як Джордж Орвелл.

Однак ці методи не завжди підходять. Наприклад, назва "The Catcher in the Rye" за прямою транслітерацією звучала б як "Зе Кетчер ін зе Рай", що для українського читача виглядає неорганічно. Тому у таких випадках застосовують інші підходи.

Як зауважують Рожченко З.В. та Семчинський С. В., при транслітерації не має значення, в контекст якої латинографічної мови вводиться транслітероване слово — його написання повинно залишатися однаковим у будь-якій з мов. Основою транслітераційної системи мають бути такі принципи:

а) однозначність — кожна кирилична літера завжди передається однією і тією ж латинською літерою (або їх комбінацією);

б) можливість зворотної транслітерації — будь-який еквівалент транслітерованого тексту на латинській графіці однозначно відтворюється в одну кириличну літеру;

в) стандартизованість — система базується на усталеній традиційній передачі кириличних літер латинськими і є придатною для використання в усіх сферах діяльності [1, с. 66].

До того ж для англійської мови, а також для багатьох інших європейських мов, є проблемою відсутність протиставлення, яке існує між українськими голосними [і] та [и]. В українській мові ці фонемі мають дуже схожі артикуляційні характеристики.

Калькування – це дослівний переклад. Хоча дослідження кальок викликає різні думки серед вчених. Деякі з них вважають кальки різновидом запозичень, інші ж протиставляють їх запозиченням, а треті – ототожнюють кальки з буквальним перекладом. Усі ці підходи мають свої корені в роботах Ш. Баллі. Аналізуючи спільні риси запозичення та калькування, Ш. Баллі зазначав: «Помилково було б чітко розмежовувати запозичення і кальки, оскільки вони виникають з однієї й тієї ж причини й виконують однакову роль у словниковому складі» [2, с. 25].

Розглянемо на прикладі. Назва "The Old Man and the Sea" перекладена як "Старий і море", що максимально точно передає зміст оригіналу. Проте дослівний переклад не завжди може зберегти художню або емоційну атмосферу твору, через що перекладач іноді змінює формулювання.

Калькування не завжди є прямолінійним. У деяких випадках, щоб уникнути семантичної або стилістичної невідповідності, перекладач вдається до певної адаптації. Наприклад, назва "Brave New World", перекладена як "Чудовий новий світ", відображає іронію оригіналу через додавання емоційного забарвлення, що відповідає контексту твору.

Варто зауважити, англійська мова багата на слова з численними значеннями, тому калькування може спричинити труднощі у виборі правильного перекладу. Наприклад, у назві "The Catcher in the Rye" слово "catcher" можна трактувати як "той, хто ловить", але у контексті твору воно має символічне значення. Тому калькування в цьому випадку було адаптовано як "Ловець у житі", що зберігає метафоричний підтекст.

Культурний і мовний менталітет нації впливає на сприйняття й адаптацію іншомовних текстів. Переклад літературних назв – це не лише мовна практика, а й культурний процес, який відображає специфіку мислення, естетичні смаки, традиції та світогляд перекладацької аудиторії. Англійські літературні назви, які часто несуть в собі багатозначність, метафоричність або відсилають до англійськомовних реалій, вимагають особливого підходу при їх передачі українською мовою. Цей процес нерозривно пов'язаний із впливом менталітету та культурної специфіки.

Українська культура має свої глибокі корені, багатий фольклор та історичний досвід, що формує специфічне сприйняття світу. Наприклад, українці часто схильні надавати перевагу метафоричним і образним висловлюванням. Це знаходить своє відображення в перекладах, коли дослівна передача назви поступається адаптованій, яка краще резонує з читачем [3].

Англійськомовна література часто оперує реаліями, які не мають аналогів в українській культурі. Наприклад, у назві "To Kill a Mockingbird" образ пересмішника (mockingbird) має символічний сенс у США як невинної жертви. В Україні птах пересмішник не є настільки впізнаваним, тому читачеві необхідно надати додатковий контекст, щоб розкрити глибину назви. Переклад "Убити пересмішника" зберігає метафоричність, але все ж несе певну культурну дистанцію.

Важливу роль відіграє також вплив історичного контексту. Україна, з її багатозаровою історією, сприймає літературні назви через призму власного культурного досвіду. Це вимагає від перекладача урахування історичних реалій, щоб адаптація не викликала дисонансу у читача. Наприклад, книга "1984" Джорджа Орвелла відображає реалії тоталітаризму. У перекладі важливо було зберегти емоційну та ідейну силу назви, оскільки вона резонує з українським історичним досвідом радянської епохи.

Переклад літературних назв значною мірою залежить від очікувань аудиторії. Для молодших читачів назви мають бути зрозумілими і простими, як, наприклад, "The Lion, the Witch and the Wardrobe" перекладається як "Лев, Біла Відьма та шафа", тоді як для дорослої аудиторії важливо передати глибший зміст і символіку.

У сучасному світі, де зростає вплив англійської мови, зберегти баланс між автентичністю і зрозумілістю стає дедалі складніше. Наприклад, англійські запозичення нерідко входять до обігу без перекладу, як це сталося з назвою "Game of Thrones", яка в українському варіанті звучить як "Гра престолів".

Комерційні міркування також впливають на вибір назви. Літературні твори часто отримують назви, які краще продаються, навіть якщо вони менш точно відображають оригінал. Наприклад, "The Girl with the Dragon Tattoo" було адаптовано як "Дівчина з татуванням дракона", що звучить ефектно і привертає увагу.

Маркетинг відіграє вирішальну роль у процесі перекладу літературних назв, особливо при адаптації англійських назв до українського ринку. Він не лише формує сприйняття аудиторії, але й визначає комерційний успіх твору. Залежно від маркетингової стратегії, перекладачі часто змушені відходити від буквального перекладу, аби створити назву, яка буде привабливою, інтригуючою та зрозумілою українському читачеві [4].

У процесі локалізації важливо враховувати культурні та лінгвістичні особливості цільової аудиторії. Наприклад, англійська назва "The Fault in Our Stars" була адаптована як "Винні зірки". Цей переклад не є буквальним, адже дослівний варіант ("Помилка в наших зірках") міг би викликати нерозуміння. Використання слова "винні" апелює до емоцій, створюючи асоціації із драматизмом, що підсилює комерційну привабливість назви.

Маркетинг часто зосереджується на створенні інтриги в назві, яка спонукає до покупки. Наприклад, назва "The Girl on the Train" була перекладена як "Дівчина у потягу". Ця назва звучить коротко, інтригуюче і відображає основну суть твору. Дослівний переклад ("Дівчина на потязі") міг би звучати менш динамічно і втратити частину інтригуючої складової.

Іноді маркетингові вимоги змушують перекладачів відходити від точного відображення оригіналу. Наприклад, назва "Eternal Sunshine of the Spotless Mind" була адаптована для українського глядача як "Вічне сяйво чистого розуму". Хоча ця назва не повністю передає поетичний контекст оригіналу (цитата з Олександра Поупа), вона зберігає емоційність і зрозумілість для української аудиторії.

Загалом однією з головних особливостей передачі англійських літературних назв засобами української мови є необхідність знайти баланс між збереженням автентичності оригінальної назви і її адаптацією до культурного контексту та лінгвістичних норм української мови. Цей аспект є вирішальним, оскільки він забезпечує не лише точне відображення змісту, а й створює емоційний зв'язок із читачем.

Оригінальна назва книги часто має багатозначне значення, яке розкриває суть твору або підсилює його символіку. Збереження автентичності важливе ще й тому, що воно дозволяє передати стиль і атмосферу твору. Якщо оригінальна назва є ключем до розуміння задуму автора, перекладач повинен максимально точно відобразити її значення українською.

Англійська мова має ширший діапазон засобів для створення символічних назв. Наприклад, англійські назви можуть бути багатозначними навіть у коротких фразах. В українській мові, щоб зберегти цей багатозначний характер, іноді доводиться вдаватися до складніших конструкцій або пояснювати символіку через текст твору.

Український читач може мати зовсім інший набір культурних референцій, що ускладнює передачу оригінального підтексту. Наприклад, у книзі "Of Mice and Men", назва є алегорією до поеми Роберта Бернса "To a Mouse". Переклад "Про мишей і людей" зберігає сенс, але без знання культурного контексту частина алегоричного значення може втратитися.

Баланс між автентичністю та адаптацією є ключовою особливістю передачі англійських літературних назв засобами української мови. Цей процес потребує тонкого відчуття мови, глибокого розуміння оригінального твору і творчого підходу до відтворення його суті. Успішний переклад назви повинен не лише зберігати задум автора, але й бути доступним, емоційно резонуючим і культурно зрозумілим для українського читача.

Висновок. Передача англійських літературних назв засобами української мови є складним і багатогранним процесом. Вибір методів залежить від багатьох факторів: змісту твору, культурного контексту, стилістичних вимог та маркетингових міркувань. Успішний переклад літературної назви має не лише відображати оригінал, а й бути зрозумілим і привабливим для українського читача. Ця робота є мистецтвом і наукою одночасно, яка потребує від перекладача як лінгвістичних знань, так і культурного чуття.

Список літератури

1. Рожченко З.В., Семчинський С. В. Загальні принципи практичної транскрипції українських власних назв. *Відтворення українських власних назв (антропонімів і топонімів) іноземними мовами* : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Київ, 7 груд. 1993 р. 1995. С. 66–71.

2. Gavrylova O. V. Processes of calquing in modern Ukrainian (on examples of computer lexis). *Science and Education a New Dimension*. 2018. Т. VI(152), № 45. С. 25–29. URL: <https://doi.org/10.31174/send-ph2018-152vi45-05> (дата звернення: 03.12.2024).

3. Венжинович Н.Ф. Особливості перекладу фразеологізмів з української мови англійською : навч. посіб. Ужгород : ПП Данило С.І., 2021. 104 с.

4. Як перекласти книжку, щоб вона стала бестселером - Бюро перекладів МК:translations. *Бюро перекладів МК:translations*. URL: <https://mk-translations.ua/ua/blog/yak-pereklasti-knizhku-shhob-vona-stala-bestselerom/> (дата звернення: 03.12.2024).

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОГО ІМЕННИКА

Мойсеєнко Наталія Григорівна

к.філол.наук, доцент кафедри граматики англійської мови
Одеський національний університет ім.І.І.Мечникова

Із часів Арістотеля до праць пізнього Л.Вітгенштейна вважалось, що речі входять до однієї категорії тоді, коли їм притаманні певні загальні ознаки, які визначають категорію в цілому[4]. Таким чином, суттєвим у визначенні категорії є певне поняття та засоби її вираження. Категорія означеності/неозначеності в англістиці до нашого часу не отримала єдиної трактовки і є предметом дослідження цілої низки науковців[там само].

Проблемою категорії означеності та неозначеності та засобів її вираження займались ще у стародавні часи Платон та Арістотель, їх послідовники з давніх часів до нашого часу також намагаються знайти відповіді на питання змісту поняття «означеність» - «неозначеність» та відповідних мовленнєвих засобів його вербалізації [1-6].

Із середини ХІХ століття категорія означеності та неозначеності, або інакше детермінації, є предметом роздумів лінгвістів. Однак на даний момент лінгвісти не дають однозначного визначення термінам «означеність», «неозначеність», існують розбіжності щодо трактовки даної категорії, як явища лінгвістичного. Ряд мовознавців відносять її до філософської або семантичної категорії. Розходяться погляди науковців у питанні засобів репрезентації категорії «означеності», «неозначеності» у мові[1-6].

Так, А.А.Корнієвський зазначає, що як наявність категорії означеності – неозначеності в мові можна розглядати існування в певній мові артикля. На його думку, це є підтвердженням того, що уявлення про означеність є важливою складовою для носіїв певної мови. Стосовно категорії означеності та неозначеності в англійській мові дослідник зазначає, що її виокремлюють як централізоване поле з непорушним морфологічним ядром, вираженим артиклем[2].

Аналогічної думки дотримується дослідниця німецької мови Л. Служинська, яка вважає, що «категорія означеності та неозначеності в німецькій мові – це централізоване поле із цілісним морфологічним ядром, вираженим артиклем формою імені» <...>. Саме артикль (від лат. *articulus* – «елемент з'єднання») постає як умовна назва показника детермінації, одна із найбільш складних і своєрідних граматичних категорій іменника [5]. Мовознавець М.П.Кочерган вважає категорію детермінації притаманною романським і германським мовам і її формальним показником вважає артикль. На думку науковця, відсутність у мові артикля свідчить про відсутність у ній граматичної категорії означеності/неозначеності, бо немає її формального вираження, але поняттява категорія означеності/неозначеності у таких мовах є і виражається

вона лексично (ця книжка, якась книжка). Граматичне значення цієї категорії-вказівка на те, чи мислиться ім'я предмета як єдине в описуваній ситуації (означеність) чи як таке, що належить до класу подібних йому феноменів (неозначеність) [3]. Дослідниця української мови І.В.Дудко зазначає, що до недавнього часу категорія означуваності/неозначуваності досліджувалася лише на матеріалі артиклевих мов у зв'язку зі становленням і вживанням у мові артиклів – граматичних показників цієї категорії. З її точки зору артикль детермінує ім'я – загальну назву – з погляду логічного, тобто з погляду істинності дескрипції, ідентифікації, а також з погляду прагматичного – актуалізації для адресата ідентифікованого об'єкта в ситуації мовлення. Але І.В. Дудко зазначає, що оскільки показники означеності/неозначеності сигналізують про ситуацію спілкування, про відомість – невідомість референта учасникам комунікативного акту, про “фонд спільних знань” мовця і слухача, вказують на “відношення знаків до їх інтерпретаторів” [1], а ці відношення розглядають у тій галузі семіотики, яку Ч. Морріс назвав прагматикою, то згадану категорію можна вважати прагматичною [там само]. Тому, на її погляд, виразниками цієї категорії можуть бути і неозначені детермінативи типу “деякий”, “якийсь”, “який-небудь” та ін., які, подібно до неозначених артиклів, вживаються на позначення предмета невідомого, неозначеного, про який згадується вперше. Вона називає такі детермінативи семантичними маркерами категорії означуваності/неозначуваності і услід за М.П.Кочерганом підкреслює, що у мовах, де немає артиклів, значення означеності/неозначеності виражається лексично та контекстуально [1].

Як ми бачимо із зазначеного вище основні трактовки поняття означеності/неозначеності можна звести до наступних положень: 1) це граматична категорія, морфологічними показниками якої є артиклі. У рамках цієї теорії артиклі відносять до службової частини мови, при цьому вважається, що вони не мають лексичного значення, а сполучення «артикль + іменник» вважають сполукою особливого типу [6]. Дана граматична категорія притаманна тільки артиклевим мовам [3; 5]. 2) Категорія означеності/неозначеності є прагматичною категорією, показниками якої є не тільки артиклі, а також і всі мовні одиниці, які характеризують референт як відомий або невідомий [5].

Таким чином питання характеру категорії детермінації, її визначення залишається на даний момент відкритим як у загальному мовознавстві, так і в англістиці, невизначено також коло мовних одиниць, що є її показниками.

Список літератури

1. Дудко І.В. Займенникове вираження категорії означеності-неозначеності в українській мові. Київ. 2011. 232с.
2. Корнієвський А.А. Походження артиклів англійської мови. Міждисциплінарні наукові дослідження <https://doi.org/10.36074/04.12.2020.v4.17> 4 грудня 2020.
3. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. Київ: Академія, 2011. 287 с.

4.Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія.Полтава:Довкілля-К,2020.843с.

5.Служинська Л. Актикль як традиційний засіб вираження детермінації в німецькій та англійській мовах.
http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/12972/1/sluzhynska_kafnim_%282%29.

6.Biber D. et al. Longman Grammar of Spoken and Written English. Harlow: Pearson Education, 2012. 1204 p.

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІЙНІ ВИМІРИ ЛІНГВОКУЛЬТУРОГЕМИ «ВОЛЯ» НА ТЛІ ІСТОРИЧНОЇ ПРОЗИ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Педченко Світлана Олександрівна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Боровенська Аліна Сергіївна

здобувач вищої освіти факультету української філології та журналістики
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Актуальною проблемою сучасної філології є лінгвокультурологічне дослідження художнього тексту. Такий мовознавчий підхід зорієнтований насамперед на аналіз специфіки та функції «культурно маркованого слова», що вибудовує «систему координат, в якій людина живе, в якій формується образ світу» [28, с. 172]. В. Кононенко слушно зазначає, що залежно від того чи того смислу, що передає багатоплановий за своїми категорійними ознаками концепт, його духовне, культурне й опосередковано предметне вираження постає в різних значеннєвих і формальних уживаннях, що детерміновані текстовими, екстралінгвальними й іншими умовами [1, с. 22]. «Якщо основою національно-культурного масиву, – наголошує учений, – є культура духовна, внутрішня, набута історичним і особистісним досвідом, то концепти абстрактно-узагальненого рівня осмислюються в категоріях мовної семантики, набуваючи численні конотації, що додаються до логічних визначень у вигляді значеннєвих, емоційно-експресивних, аксіологічних, асоціативних нашарувань» [1, с. 24].

На тлі художнього дискурсу Василя Шкляра лінгвокультурогема «ВОЛЯ» набуває багатовимірного значення, тісно пов'язаного з історичною та національною свідомістю українського народу. Це поняття виходить за межі простої лексичної одиниці, стає по-особливому глибоким, відображаючи боротьбу українців за свободу, їхню наполегливість у захисті власної ідентичності й незалежності.

Означений вербально-культурний архетип оприявнений у текстах відомого українського прозаїка не лише як семантема, а функціює передусім як своєрідний символічний код – репрезентант споконвічних національних прагнень. «ВОЛЯ» у творах письменника – лінгвокультурологічний концепт, своєрідний експлікатор колективних цінностей, історичного досвіду, ментально-етнічних наративів, що формують українську ідентичність.

Примітною у цьому зв'язку є специфічна валентність стрижневого компонента розглядової лінгвокультурогемі (лексеми *воля*), його здатність вступати в неоднорідні структурно-семантичні відношення з елементами різної лексико-граматичної природи, зокрема:

1) ад'єктивними поширювачами, що виражають ставлення українського народу до волі як іманентної ознаки сильної духом нації: *Усе це завдяки залізній волі та копіткій праці отаманів Загороднього, Чорного Ворона-Лебединського, Голика-Залізняка, Гупала, Лютого, а також їхніх старшин і козаків, які усвідомлюють свою відповідальність за долю Краю* [3, с. 198];

2) субстантивами – загальними і власними назвами, що ідентифікують борців за рідну землю: *Їх уже чотири місяці морили в Лук'янівській в'язниці і досі не розстріляли тільки тому, що не допиталися прізвищ холодноярських партизанів та підпільників, які залишилися на волі* [3, с. 307];

3) іменником-топонімом, що виконує роль катализатора всіх прагнень і бажань: *Пробив час, коли ви повинні довести всю свою щирість у боротьбі за волю України* [3, с. 205];

4) субстантивами з протилежним до стрижневого компонента значенням: *Хіба ви не знаєте, що всіх, хто переходить кордон, поляки спроваджують до переселенських таборів. А там і колючий дріт, і голод, і тиф... Ні, це вам не земля обітована, це нові поневіряння і злигодні* [3, с. 274], *А ще яка могла бути радість од волі, за якою чорною тінню стояла розлука?* [3, с. 284];

5) присвійним прономінативом, що вказує на важливість волі для кожного українця: *Він трішки розгубився, адже не вимагав у мене ніяких документів, та все-таки змушений був узяти папір і тим самим піддатися моїй волі* [3, с. 267];

б) вербативами, що демонструють досягнення бажаного для всіх результату: *Він також нам помахав чи то на прощання, чи, може, вітав із волею* [3, с. 282].

Означені та інші валентні партнери досліджуваної лінгвокультурогеми дають змогу авторові зреалізувати важливу для сприйняття його тексту ідею про те, що воля для людини зосібна й держави загалом є найбільшою цінністю. Вона не дарована від народження, її не передають у спадок, це споконвічна національна ідея, яку виборюють упродовж віків найкращі сини й доньки України.

Список літератури

1. Кононенко В. Концептосфера в етнолінгвістичному аспекті. *Лінгвістичні студії*. 2010. Вип. 21. С. 22–25.

2. Шепітько С., Щелкунова О. Лінгвокультурний концепт та методика його дослідження. *Вісник Маріупольського держ. ун-ту. Серія «Філологія»*. 2010. № 2 (2). С. 171–175.

3. Шкляр В.М. Залишенець. Чорний Ворон : [роман]. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2010. 381 с.

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ РАННІХ ВІРШІВ МИКОЛИ ШОСТАКА

Подрига Володимир
кандидат філологічних наук
м. Київ

На Полтавщині народилось чимало талановитих українців, які, попри життєві негаразди, проблеми, матеріальну скруту, залишилися вірними музиці, живопису, літературі, бо їх покликання – зробити посильний внесок у розвиток культури України, прославити малу батьківщину, пришвидшити духовне відродження багатостраждального працюючого народу.

Сьогодні мало що відомо про поета, публіциста, перекладача Миколу Івановича Шостака, який народився 10 квітня 1954 року в селі Вовчик Лубенського району, а більшу частину життя мешкав і працював на Бориспільщині.

Життєвий і творчий шлях талановитого полтавця привертав увагу журналістів, краєзнавців, письменників, зокрема Миколи Боровка, Тамари Велегіцької, Петра Лубенського, Миколи Малахути, Людмили Мозгової, Василя Плюща, Олександри Шостак, які проаналізували окремі вірші, збірки поезій, однак не вивчали питання становлення його таланту, не розкрили особливостей індивідуальної манери письма раннього періоду творчості тощо.

Микола Шостак – нащадок рільників, його художнє мислення суголосне хліборобській свідомості нашого народу, а неповторна індивідуальна картина світу структурована етнічними, соціальними, ідеологічними концептами, архетипами, міфологемами. Зростаючи в атмосфері суцільної комуністичної пропаганди, що витруювала в людині все національне, він був змушений долучитись до когорти літераторів, які у власних творах поширювали радянські гасла (дружби народів, інтернаціонального обов'язку, самовідданої колективної праці, вірності ленінським ідеалам, комуністичній партії), славили вождів, оповідали про мудру владу, неіснуючі досягнення безмежної радянської держави, створювали ілюзію щасливого і заможного життя трудівників, незчисленних багатств гіпертрофованої країни, що будувала примарний соціалізм. Утім літератор плекав національну свідомість, формував історичну пам'ять, черпав натхнення з правічних глибин духовної культури нашого народу, передовсім фольклору, творчості Івана Котляревського, Андрія Малишка, Григорія Сковороди, Павла Тичини, Лесі Українки, Тараса Шевченка, не зраджував правди життя, про що свідчать опрацьовані мотиви любові до України, батьківського краю, рідних, земляків, створені образи працелюбних селян, чарівної лубенської природи тощо.

Навчаючись в Литвяківській десятирічці (1969–1971), Київському інституті іноземних мов (1972–1977), працюючи різноробочим у колгоспі, директором Вовчицького будинку культури (1971–1972), учителем Сотниківської (1977–

1979), Іванківської (1979–1984) середніх шкіл, журналістом, завідувачем відділу, головним редактором бориспільської районної газети “Трудова слава” (1984–2007), віддавав перевагу справедливості, гуманізму, чесності, порядності, вважаючи їх засадничими у розвитку нації.

Перші вірші Микола Шостак надрукував у лубенській районній газеті, а 1975 року опублікував цикл творів в обласному часописі “Комсомолец Полтавщини”. Микола Малахута, презентуючи твори молодого автора, зазначив, що “душевний досвід у нього вже є”, тому у віршах помічається “тепло, зворушливість, безпретензійність, думка, всі зовнішні атрибути поетики”, а також “ліричний потенціал, котрий при наполегливій... праці дає право сказати про нього на майбутнє як про поета” [1, с. 4]. Ця доброзичлива й справедлива оцінка дала наснаги, переконала залишитись вірним художньому слову до останніх днів життя.

У ранній період творчості, що припав на 1970–1980-ті роки, початкуючий літератор розвивався як думаюча творча особистість. Вигранюючи власний стиль, формував художнє мислення не лише під впливом читацьких інтересів чи внутрішньої потреби писати, а й зовнішніх чинників, передовсім настанов членів Лубенського літературного об’єднання при редакції районної газети, до участі в якому долучився 1971 року, зокрема Віктора Безорудька, Бориса Ванцака, Петра Лубенського, Володимира Малика, Петра Мостового, Надії Хоменко. Як і початківці Володимир Достян, Микола Задоя, Геннадій Когтев, Віра Лісна, Ганна Сацька, самовдосконалювався, розвивав талант, впливав на розвиток естетичного смаку співвітчизників, читав однодумцям власні вірші, прислухався до порад досвідчених, навчався художньо і критично мислити, дискутувати, пересвідчуючись, що захоплення поетичним словом окрилює його творчу натуру, сприяє інтелектуальному й духовному розвитку.

Тоді ж він став лауреатом літературного конкурсу “Поетична весна”. У подальшому тривалий час спілкувався з керівником об’єднання Петром Лубенськими, який радів досягненням вихованця, підтримував, популяризував його творчість на Полтавщині, опублікувавши в місцевій пресі низку газетних статей “Дарунок малій батьківщині”, “Земне тяжіння”, “Із лубенського гнізда”.

Проте не лише знайомство з місцевими письменниками, аматорами вплинуло на становлення індивідуального стилю Миколи Шостака. Мешкаючи в селі, він знайомився зі зразками пісенного фольклору рідного краю, запозичував окремі елементи народної поетики, наприклад, вигуки (“Ой-ой-ой”, “Гей”, “Ач”), образи (парубка-місяця, дівчини-рибчини), епітети (“яснооокому” місяцю, “сизі голуби”), метафори (“вітер змовк”, “дерева вже стоять”), що увиразнили мову віршів, сприяли неповторності художнього відтворення дійсності, багатству вражень, асоціацій, свідчили про хліборобський, а тому оптимістичний, емоційно-піднесений, світогляд автора, який, відчуваючи ритми сільського українського життя, передав враження від споглядання краси природи малої батьківщини, звеличив невтомну працю рільників, добру і працьовиту матір, почуття кохання.

Важливу роль у розвитку індивідуальної манери письма Миколи Шостака відіграло й знайомство зі спадщиною українських поетів ХХ століття, передовсім Андрія Малишка, Григорія Сковороди, Павла Тичини, Павла Усенка, Надії Хоменко, Василя Чумака, Тараса Шевченка, що стала орієнтиром, вплинувши на мотиви, образи, тональність і ритмомелодику творів. У цьому переконуємось, читаючи вірші “Гвоздики”, “Дідове”, “Акорди весни” тощо.

У першому творі Микола Шостак використав для епіграфу уривок з поезії Надії Хоменко, в якому гвоздики усимволізують життя і смерть, проте витлумачив квіти орієнтирами для молодого сучасника, вважаючи стягами, священними наказами попередників.

Слова Андрія Малишка, який зауважував, що любить “писати про дідів”, дали поштовх для створення поезії “Дідове”, у якій початківець змалював образ літнього рільника, залюбленого в працю, землю, рослин.

У творі “Акорди весни...” Микола Шостак частково наслідував індивідуальну стильову манеру письма раннього Павла Тичини, використавши ритмомелодику, а також слова, притаманні мові його творів (перли, дзвони). Відомий майстер слова змалював весну розкішною, пахучою, голосною (“Арфами, арфами”), початківець – тихою, затишною, переконуючи, що краса природи криється не лише у звуках, а й беззвучності, яку тонко підмітив і передав: “Акорди весни – / Перлами, / дзвонами, / краплями / У травах...” [2, с. 4]. Відтворюючи мелодію весни, вжив іменники “дзвони”, “перли”, що викликають різні звукові асоціації. Коли слово “дзвони” одразу формує відповідний звуковий образ, то лексема “перли” спонукає задуматись, осмислити прочитане, бо, щоб відчутти звуки твердих округлих утворень природного походження, потрібно, наприклад, уявити їх стукіт об тверду поверхню.

Молодий літератор, як і кожен хлібороб, залюблений у рідну землю, сприймав світ по-особливому, вірив, що все довкола живе, схоже на людину, має душу. Застосовуючи прийом метафори, передав антропоморфні уявлення нашого народу про дійсність, створивши яскраві міфопоетичні образи, зокрема панночок-зір (“Небо зацілюють...”), які вранці вмиваються в Сулі, щоб хлопці “вірно любили...” [2, с. 4], закоханого у дівчину, парубка-місяця (“Ясноокий парубок-місяць...”), а також місяця-господаря (“Ой, як вибілить нам хату...”), котрий маже хату, застеляє долівку “зелень-листячком кленини” [2, с. 4]. Образи небесних тіл змальовано через призму тлумачення їх українцями, тому зірки усимволізують дівчат, а місяць – юнака і батька-господаря. Це свідчить, що на формування художнього мислення автора вплинув міфологічний світогляд предків-хліборобів.

Пейзажна лірика Миколи Шостака відзначається особливим сприйманням і відображенням пір року. Образ природи у його ранній творчості – один з найбільш опрацьованих. Цю особливість помітив Микола Малахута, зазначивши, що поет з “дитинства кохався у дивосвіті рідної природи, буянні хлібів, шумі осокорів...”, які згодом “уявою мрійливого хлопця переливалися у вірші” [1, с. 4]. Дійсно, охудожнюючи весну, осінь, він відтворив їх барви, звуки, особливі риси.

За допомогою художніх деталей, зокрема розквітлих вишень, пісні солов'я, метелика, роси (“У лілеєвих вишнях...”), краплин, трав (“Акорди весни...”), нив, ластівки (“Ач, казав...”), літератор створив образи голосної, пишної, тихої й ранньої весен, які, попри відмінність, тлумачаться символами пробудження життя, краси, гармонії.

У творі “Я тебе не міг придумати” зобразив лагідну, веселу й щедрю пору року. Наголошуючи на несподіваності приходу, типовому кольорі (“В довгих косах смарагдових”), запахів (“Запах меду принесла”), змалював образи ранньої і пізньої весен, коли на полях зростає врожай, що тішить ліричного героя.

Створені образи осені також характеризуються типовими прикметами, передовсім жовтим кольором, усе ж одна з них спокійна, інша – голосна. Микола Шостака, зображаючи ліс у вірші “Осінь”, мовив про різні процеси в природі (падолист, печаль, тишу), акцентував на готовності дерев до зміни пори року [2, с. 4]. Натомість у творі “Осіннє весілля” вона утілена в образі громів, кароокого й буйногривого вересня-коня, зібраного достиглого урожаю.

У поезії “Вечір...” часовий проміжок доби автор увиразнив типовими образами зір, запаху квітів, хліба, чим вкотре змодельював мікросвіт степової природи Лубенщини, яку спостерігав від народження. Привертає увагу вміння за допомогою нюхових, звукових, зорових деталей передавати відчуття спокою, притаманного літньому вечорові, а також по-особливому впливати на емоції читачів: “Вечір... / Зір, як маку у маківці, / На небі посіяно. / Тихо... / Пахнуть квіти польові. / Пахне хліб, / розмова віч-на-віч. / Опустилась ніч” [2, с. 4]. Багата образність – одна з основних прикмет його творчого доробку 1970-х років.

Рання інтимна лірика Миколи Шостака – явище неповторне. У ній широко опрацьовано мотив кохання (“Ой, зацвітуть волошки...”, “Дні течією річки...”, “Сніжинка і ти...”, “Ти – берізка...”, “Ясноокий парубок-місяць...”, “Небо зацілюють...”), розкрито тему любові до рідного села (“Ода моєму селу”). Її характерною ознакою є яскраві пейзажні деталі, етнокультурний компонент, що виявляється в метафорах, концептах, спокійна тональність, відверті чулі ліричні герої, в образах яких утілено переживання, емоції, риси характеру автора.

Поет створив образи закоханих ліричних героїв: один пам'ятає про юнку, розмірковує над питанням кохання, щастя й розлуки (“Дні течією річки...”), інший, хвилюючись, несміливо зізнається собі в почуттях до обраниці, побоюючись розлюбити (“Ти – берізка...”), третій, невпевнений у собі юнак, бентежить (“Сніжинка і ти...”).

Опрацьовуючи мотив кохання, Микола Шостака інтерпретував уявлення нашого народу про це почуття, широко послуговувався фольклорними засобами увиразнення. Так, мовлячи про тривале щасливе життя закоханих у творі “Ой, зацвітуть волошки...”, використав низку символів: волошок (кохання), жита, поля (життя), стежини (спільної долі). У вірші “Ясноокий парубок-місяць...”, написаному під впливом українських пісень і балад про кохання, за допомогою містких образів, деталей змалював інтимні довірливі стосунки юнака та дівчини.

Літератор не оминув увагою й період дівування, коли юнки, чекаючи на суджених, чепуряться, ворожать. У творі “Небо зацілюють...”, відтворюючи

магічні дії, пов'язані з водою, створив сцену умивання панн, які в такий спосіб сподівались привабити хлопців.

У вірші “Ода моєму селу” Микола Шостак зізнався в любові до Вовчика, де народився, зростав, звідки вирушив у світ, куди час від часу повертався, бо безмірно любив. Формуючи його образ, увиразнив епітетами “квітучого села”, “зелена вітко”, “вічна квітко”, “правічний корінь мій”. Наголосивши, що в ньому ростуть верби, тополі, зауважив, що поруч протікає річка “вездечком срібним” [5, с. 4]. Як переконаємося, незвичайності образу села надають використані епітети, порівняння, метафори, художні деталі.

Окрему групу ранніх творів поета складають вірші філософського спрямування, у яких він міркував над питанням життєвого шляху людини, материнської любові, кохання, вірності, праці, успіхів, спадкоємності поколінь хліборобів.

Виховуючись у радянському суспільстві, він не міг оминати так званих правильних тем, тому написав вірш “Гвоздики”. Ліричний герой відчуває свою причетність до більшовицького перевороту в Петрограді 1917 року, обов'язковим атрибутом якого вважалися червоні гвоздики, що символізували перемогу, кров тих, хто поклав своє життя за начебто світле майбутнє робітників і селян, пригночених царизмом. Зізнаючись, що став дорослим, самостійним, юнак життєвим орієнтиром обрав “червоні гвоздики”, які означають “священні накази” влади, життя, безсмертя [2, с. 4].

У вірші “Матерям космонавтів”, реагуючи на повідомлення влади, що в СРСР відбувалися підкорення космосу, Микола Шостак змалював типовий образ люблячої матері, яка проводить на службу сина-льотчика, бажає щастя, швидкого повернення.

Мотив праці на користь народу, спадкоємності поколінь дбайливих хліборобів він опрацював у вірші “Заповідь”. Створивши діалог прадіда й нащадка, наголосив на потребі берегти зерно, умінні виростити з нього “повнозерний колос” [3, с. 4]. Один з лейтмотивів твору – спадкоємність хліборобських традицій українців.

У вірші “Дідове”, порушивши тему праці, літератор змалював образ старого, який усе життя трудився на землі, зріднився з нею. Індивідуалізуючи його постать, використав деталі (долоні, пальці, люлька), запахів образи диму тютюну, каші, землі: “Мій дід схилився над вогнем / (він кашу варить) / А каша пахне землею, / а земля дідом, / а дід хлібом – / бо він хлібороб!” [2, с. 4]. Цей типовий образ виник під впливом осмислення долі і діяльності працелюбів, яких зустрічав у рідному селі.

Отже, джерелом поетичного мислення Миколи Шостака була національна усна поезія, художня спадщина видатних українських письменників. У ранній період творчості він опрацював мотив кохання, любові до рідного села, земляків, праці, спадкоємності поколінь хліборобів, опоетизував весну, осінь, працелюба, матір. Прагнучи вплинути на читачів, збудити той чи інший настрій, враження, асоціації, створив низку звукових, зорових, слухових, запахових образів, неповторних метафор, яскравих епітетів, символів, використав прийом

антропоморфного моделювання дійсності. Завдяки ним увиразнив мову віршів, відтворив дійсність, сформував складники індивідуальної поетичної картини світу, основою якої є хліборобський світогляд.

Список літератури:

1. Малахута Микола. [Передмова до віршів Миколи Шостака] // *Комсомолец Полтавщини*: газета. Полтава, 1975. 10 червня. С. 4
2. Шостак Микола. Вірші [Акорди весни; Ач, казав; Вечір; Гвоздики; Дві течії річки; Дідове; Небо зацілюють; Ой, як вибілить нам хату; Осіннє весілля; Осінь; Сніжинка і ти; Ти – берізка; У лілеєвих вишнях; Я тебе не ліг придумать; Ясноокий парубок-місяць] // *Комсомолец Полтавщини*: газета. Полтава, 1975. 10 червня. С. 4.
3. Шостак Микола. Заповідь // *Ленінська зоря*: газета. Лубни, 1973. 22 серпня. С. 4.
4. Шостак Микола. Матерям космонавтів // *Ленінська зоря*: газета. Лубни, 1973. 14 квітня. С. 4.
5. Шостак Микола. Ода моєму селі // *Ленінська зоря*: газета. Лубни, 1977. 10 серпня. С. 4.
6. Шостак Микола. Ой, зацвітуть волошки... // *Ленінська зоря*: газета. Лубни, 1972. 9 вересня. С. 4.

ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКЕТНИХ ЕКСПРЕСИВІВ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Сливка Наталія Петрівна
кандидат філологічних наук, доцент
Черкаський національний університет
імені Б.Хмельницького

Етикетні мовленнєві акти — це висловлювання, які здійснюються з метою дотримання норм мовного етикету в конкретних ситуаціях спілкування. Ці акти мають як мовний, так і соціокультурний характер, адже вони враховують традиції, звичаї і правила поведінки у певному суспільстві. Основне їхнє призначення полягає у підтримці ритуальних етикетних відносин необхідних для ввічливої комунікації [3, с. 249]. Етикетні експресиви, були і залишаються у фокусі дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених (Л. Я. Гнатюк, Л. В. Мудрик, Л. Д. Швелідзе, П. Браун, С. Левінсон, Е. Вейганд, П. Ронан, та інші).

Існують різні точки зору щодо визначення статусу, номінації та класифікації етикетних експресивних мовленнєвих актів. Більшість дослідників схиляються до виокремлення цих актів як окремого типу, але в межах групи експресивних мовленнєвих актів [3].

Українська дослідниця Л. Р. Безугла розрізняє формально-етикетний експресив, що вживається в інститутивних комунікативних ситуаціях (наприклад, подяка, вибачення, етикетний комплімент тощо) та не формально-етикетний експресив, що вживається в усіх інших типах комунікативних ситуацій [4]. Відома науковиця Е. Вейганд у своїх дослідженнях розділяє емотиви, що виражають безпосередньо емоції і декларативи, куди власне відносить етикетні експресиви [6]. С. А. Жаботинська та Н. П. Сливка у своїй класифікації експресивних мовленнєвих актів, що базується на когнітивному, комунікативному та семіотичному підходах, розрізняють групу конвенційних та конверсаційних експресивів. Останні – це власне емотиви, реалізація яких не обмежена певними лінгвістичними моделями. Конвенційні (етикетні) експресиви виражаються за допомогою клішованих фраз (формул) і є фактично аналогами бехабітивів Серля. До групи конвенційних експресивів входять: вітання, прощання, подяка, поздоровлення, комплімент, співчуття та вибачення [5, с 114-116]. Ці сталі етикетні конструкції зустрічаються у типових ситуаціях спілкування і є основою культурної комунікації.

Розглянемо вживання окремих типів етикетних експресивних мовленнєвих актів на прикладі роману Л.М.Елкотт «Маленькі жінки». Одним із поширених етикетних експресивів є подяка. Це мовленнєвий акт, який мовець здійснює з метою висловити почуття вдячності за скоєні адресатом дії, а також задля підтримки гармонійних міжособистісних відносин. Вербальне вираження мовленнєвого акту подяки може здійснюватися за допомогою як шаблонних

мовленнєвих формул (приклад 1), так і більш оригінальних висловлювань із додаванням інтенсифікаторів, вигуків, які підсилюють емоційне забарвлення (приклад 2) [2, с. 114].

(1) *Come and take a walk, my dear?" cried Polly, hopping toward the china closet, with a look suggestive of a lump of sugar.*

Thank you, I will. Come Amy." and Jo brought the visit to an end, feeling more strongly than ever that calls did have a bad effect upon her constitution. (1)

(2) *Too bad! I was looking for someone to give this to. May I take it to your sister?*

Oh, thank you so much! I'll show you where she is. (1)

Мовленнєвий акт вітання є також не менш поширеним і одним із найнеобхідніших компонентів ввічливого спілкування. Етикетний мовленнєвий акт вітання – це акт стратегії зближення, він є ключовим при встановленні контакту між співрозмовниками та створює перше враження, часто зумовлює подальший хід комунікації. Вітання в офіційних ситуаціях здебільшого реалізуються за допомогою формальних нейтральних фраз, які передбачають фатичну реакцію співрозмовника, як правило, в тій самій вербальній формі (приклад 3)[1, с. 139].

(3) *Good evening, Diana! said Laurie, with the look of satisfaction she liked to see in his eyes when they rested on her.*

Good evening, Apollo!" she answered, smiling back at him, for he too looked unusually debonair, and the thought of entering the ballroom on the arm of such a personable man caused Amy to pity the four plain Misses Davis from the bottom of her heart.(1)

У неформальних комунікативних ситуаціях, вітання можуть супроводжуватися вигуками та емотивами-звертаннями, підкреслюючи дружні та теплі стосунки між комунікантами

Отже, у нашому фактичному матеріалі найбільш вживаними виявилися експресивні мовленнєві акти подяки та вітання, більшість з яких були виражені за допомогою шаблонних мовленнєвих формул.

Список літератури

1. Мудрик Л., Лукащук О. Особливості функціонування етикетних мовленнєвих актів в англійському суспільно-політичному дискурсі. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. 137-142 с.

2. Ківенко І. Мовленнєвий акт подяки: прагмалінгвістичний аналіз (на матеріалі англійської мови) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2018. 226 с.

3. Сливка Н.П. Етикетні експресиви як окремий тип експресивних мовленнєвих актів. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Ефекти участі в розвитку науки та освіти на відстані / за ред.:*

Я.Гжесяк, І.Зимомря, В.Ільницький. Конін – Ужгород – Херсон: Посвіт, 2021. Т. 10. С. 249-252.

4. Bezugla, L. R. "Meaning" and "sense" in linguistic pragmatics [Електронний ресурс].2012. Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2012-04-01>

5. Zhabotynska S., Slyvka N. Emotive Speech Acts And Their Discourse Modifications In The Literary Text. *Discourse and Interaction*. 2020. Vol. 13. P.113-136

6. Weigand, E. Dialogue: The Mixed Game. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins. 2010. 304 p.

Список джерел фактичного матеріалу

1. Alcott, Louisa May. «Little Women.»[Електронний ресурс].2022. Режим доступу до ресурсу: <https://www.gutenberg.org/files/514/514-h/514-h.htm>

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ДУХОВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УПЦ

Чопенко Ілля,
аспірант

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Протягом останніх років відбувся розвиток наукових зв'язків духовних навчальних закладів Української Православної Церкви (УПЦ) з іноземними богословськими установами. Взаємодія тривала як з православними семінаріями, так і з установами інших конфесій. Ця взаємодія є складовою науково-дослідницької діяльності низки богословів УПЦ.

Найбільшою мірою в міжнародному співробітництві бере участь Київська духовна академія і семінарія (КДАіС). Воно охоплює взаємодію на рівні закладів і діяльність викладачів КДАіС. На офіційній сторінці Академії зазначено: «Останніми роками активно розвиваються міжнародні зв'язки Академії. На навчання до Київських духовних шкіл приїздять студенти не тільки з України, але й з Росії, Грузії, Казахстану, Сербії, Боснії і Герцеговини, Македонії та інших країн. Викладачі академії беруть участь в численних наукових конференціях за кордоном. Київська духовна академія підписала угоди про співробітництво з Римським університетом “La Sapienza” (Італія), Православними богословськими факультетами Бухарестського університету (Румунія), Белградського університету (Сербія), університету м. Клуж-Напока (Румунія), Свято-Володимирською духовною семінарією в Нью-Йорку (США). Ведеться підготовка до підписання подібних угод з іншими закордонними навчальними закладами» [1].

Підтриманням міжнародних зв'язків можна вважати і розміщення у науковому виданні «Труди Київської духовної академії» статей іноземних авторів. Наприклад, у його тридцять дев'ятому випуску, який вийшов 2023 року, є стаття Мойсея Лукіана Михаїла, докторанта Православного богословського факультету імені Думітру Станілоае Яського університету, що в Румунії. Вона має назву «Saint Antipas of Valaam — Spiritual Father and Worthy Follower of the Teachings of Saint Paisie of Neamt» («Святий Антипа Валаамський як духівник і гідний послідовник вчення преподобного Паїсія Нямецького»). Того ж року до тридцять восьмого випуску «Трудів» було включено статтю Сречко Петровича, аспіранта Православного богословського факультету Белградського університету (Сербія). Вона стосується зв'язків святителя Миколая (Велимировича), видатного церковного діяча ХХ століття, з Київською духовною академією. Стаття має назву «Saint Bishop Nicholai (Velimirovich) — A Would-Be Student of the Kiev Theological Academy: A Note to His Early Biography» [2, с. 169, 226; 3, с. 116, 207].

Чимало статей авторів з-за границі було у тридцять шостому випуску «Трудів Київської духовної академії», виданому 2022 року. У ньому було розміщено

статті докторів богослов'я Анни Брискіної-Мюллер, Євгенії Данилович та Станислава Павлова і габілітованого доктора філософії Дмитра Бумажнова, які працюють в наукових установах Німеччини. Також у цьому випуску є стаття архієпископа Вроцлавського і Щецинського Георгія (Паньковським) із Польської Автокефальної Православної Церкви, габілітованого доктора теології, і стаття докторанта Тартуського університету, що в Естонії, Андрія Шишкова [4, с. 319–320].

Надсилання іноземними науковцями своїх праць для надрукування в «Трудах Київської духовної академії» вказує на певну значущість Київської духовної академії у світі як духовного закладу освіти.

Слід згадати і про нещодавні приклади взаємодії між викладачами КДАіС і іноземними дослідниками. Одним із таких прикладів є відвідання ректором Академії архієпископом Білогородським Сильвестром (Стойчевим) Німеччини у вересні 2024 року. Зокрема, під час його зустрічі з керівництвом благодійного фонду «Реновабіс», яка відбулася 16 вересня в місті Фрайзинг, було обговорено «напрямки подальшої співпраці у галузі освіти». Наступного дня ректор КДАіС відвідав коледж на честь священномученика Іринія Ліонського, що в місті Падерборн [5, 6].

20 вересня в Берліні владика Сильвестр взяв участь в міжнародній науковій конференції «Православні ресурси соціального миру», проведеній Центром східноєвропейських та міжнародних досліджень ZoIS спільно з Мюнстерським університетом. За повідомленням Синодального інформаційно-просвітницького відділу Української Православної Церкви, «на зустрічі відбулося обговорення практичного внеску Православ'я у розвиток стійкої соціальної єдності та мирного життя» [7].

Міжнародна діяльність архієпископа Сильвестра протягом останніх років також включає в себе розміщення статей на американському ресурсі «Public Orthodoxy», керованому Центром православних християнських досліджень Фордгемського університету. На ресурсі доступні три статті владика: «Four Months Later: The Ukrainian Orthodox Church's New Modus Vivendi» (жовтень 2022 року), «Киевская духовная академия на грани закрытия» (квітень 2023 року) і «Экзамен на демократию для Украины» (вересень 2024 року) [8, 9, 10].

Також на «Public Orthodoxy» є стаття проректора КДАіС з науково-богословської роботи Володимира Буреги «Московский патриархат и “борьба за войну”», оприлюднена 10 квітня 2024 року. Професор Володимир Вікторович Бурегі теж є викладачем КДАіС, який бере участь в міжнародній науковій взаємодії [11].

Раніше було згадано про участь викладачів Київської духовної академії в наукових конференціях за границею. Потрібно додати, що міжнародні конференції проводять і вищі духовні навчальні заклади УПЦ. Зокрема, цього року в КДАіС відбулася вже XVI Міжнародна науково-практична конференція «Духовна та світська освіта: історія взаємин – сучасність – перспективи». Одним із її учасників став протоієрей Димитрій Свистов, настоятель храму преподобномучениці Євгенії в німецькому місті Саарбрюкен [12, с. 11; 2, с. 207].

Київська духовна академія і семінарія також щороку проводить студентську конференцію «Студентська наука в духовній школі», участь у якій можуть брати і люди із інших країн. У квітні цього року пройшла тринадцята така конференція. Її учасником, зокрема, став і отець Димитрій Свистов. Він представив доповідь «К вопросу о генезисе византийского сервизма» [13, с. 18].

Іншим міжнародним заходом 2024 року стала IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання богослов'я та історії Церкви», проведена Харківською духовною семінарією. Її пленарні виступи розпочалися з доповіді митрополита Мексики, Венесуели, Центральної Америки і Карибського басейну Ігнатія (Самаана) із Антіохійської Православної Церкви. Владика Ігнатій виголосив доповідь на тему «Біблійні роздуми про Антіохійську православну місію» [14].

Отже, заклади духовної освіти Української Православної Церкви нині ведуть діяльність і на міжнародному рівні, низку різновидів якої згадано вище. Ця діяльність може не лише принести наукову користь, а й посприяти покращенню обізнаності іноземців зі становищем УПЦ і труднощами, з якими вона стикається. Окрім того, налагодження зв'язків між викладачами духовних навчальних закладів Української Православної Церкви й богословами із інших країн полегшує донесення точки зору УПЦ під час спілкування або наукової співпраці.

Список літератури

1. Історія Київської духовної академії. Офіційна вебсторінка Київської духовної академії і семінарії. URL: <https://kdais.kiev.ua/istoria-kda/> (день звернення: 22 грудня 2024 року).
2. Труди Київської духовної академії. 2023. № 39. URL: <https://drive.google.com/file/d/1p6yNbv8086sF2vuLAjZT1GhTykqZTJh5/view> (день звернення: 22 грудня 2024 року).
3. Труди Київської духовної академії. 2023. № 38. URL: <https://drive.google.com/file/d/1AURbMwcl6yDMfGqYIDU9qFzYqP7KDh1n/view> (день звернення: 22 грудня 2024 року).
4. Труди Київської духовної академії. 2022. № 36. URL: https://drive.google.com/file/d/1DL11_bFeSfLGcRec5V2LLTcVRznpD78l/view (день звернення: 22 грудня 2024 року).
5. У Німеччині архієпископ Білогородський Сильвестр зустрівся з керівництвом благодійного фонду “Реновабіс”. Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ. URL: <https://uoc-news.church/2024/09/17/unimechchini-arxijepiskop-bilogorodskij-silvestr-zustrivsvya-z-kerivnictvom-blagodijnogo-fondu-renovabis/#2024-12-22> (день звернення: 22 грудня 2024 року).
6. В рамках візиту до Німеччини, ректор КДАіС відвідав коледж на честь священномученика Іринія Ліонського, м. Падерборн. Офіційна вебсторінка Київської духовної академії і семінарії. URL: <https://kdais.kiev.ua/event/17-09-2024-2/> (день звернення: 22 грудня 2024 року).

7. Архієпископ Білогородський Сильвестр виступив на міжнародній науковій конференції в Берліні. Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ. URL: <https://uoc-news.church/2024/09/20/arxijepiskop-bilogorodskij-silvestr-vistupiv-na-mizhnarodnij-naukovij-konferenciji-v-berlini/#2024-12-22> (день звернення: 22 грудня 2024 року).

8. Most Rev. Sylvester Stoychev. Four Months Later: The Ukrainian Orthodox Church's New Modus Vivendi. *Public Orthodoxy*. URL: <https://publicorthodoxy.org/2022/10/21/uoc-new-modus-vivendi/> (accessed 22 December 2024).

9. Архиепископ Сильвестр (Стойчев). Киевская духовная академия на грани закрытия. «Public Orthodoxy». URL: <https://publicorthodoxy.org/ru/2023/04/03/12254/> (день обращения: 22 декабря 2024 года).

10. Архиепископ Сильвестр (Стойчев). Экзамен на демократию для Украины. «Public Orthodoxy». URL: <https://publicorthodoxy.org/ru/2024/09/23/democracy-test-for-ukraine/> (день обращения: 22 декабря 2024 года).

11. Владимир Бурега. Московский патриархат и «борьба за войну». «Public Orthodoxy». URL: <https://publicorthodoxy.org/ru/2024/04/10/moscow-patriarchate-and-struggle-for-war/> (день обращения: 22 декабря 2024 года).

12. Програма XVI Міжнародної науково-практичної конференції “Духовна та світська освіта: історія взаємин – сучасність – перспективи”. 17 жовтня 2024 року. Київ, 2024. 20 с. URL: https://drive.google.com/file/d/12wImFpca7qKQjN4zex_ftCH2ppUQG2Xc/view (день звернення: 22 грудня 2024 року).

13. Програма XIII щорічної студентської конференції “Студентська наука в духовній школі”. 2 квітня 2024 року. Київ, 2024. 28 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1AJCj6Q4brN1QUCOTPOejx5T6_F8e_0RT/view (день звернення: 22 грудня 2024 року).

14. В ХДС відбулася IV Міжнародна науково-практична конференція “Актуальні питання богослов'я та історії Церкви”. Офіційна вебсторінка Харківської єпархії УПЦ. URL: <https://www.eparchia.kharkov.ua/readnews/3871> (день звернення: 22 грудня 2024 року).

ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛЮ АВТОРА У ПЕРЕКЛАДІ: КВАНТИТАТИВНИЙ АСПЕКТ (НА ОСНОВІ ПАРАЛЕЛЬНОГО КОРПУСУ МАЛОЇ ПРОЗИ ЕРНЕСТА ГЕМІНГВЕЯ)

Шийка Юлія Іванівна,
канд. пед. н., доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет «Львівська політехніка»,

Гардаш Вікторія Анатоліївна,
магістрантка кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет «Львівська політехніка»,

Переклад художнього твору є складним і багатограним процесом, що передбачає не лише передачу змісту, а й збереження особливостей авторського стилю. Ідіостиль автора, як унікальний спосіб його вираження через мову, часто стає найбільшим викликом для перекладача. Авторський стиль письменника, як специфічний набір мовних і стилістичних особливостей, відіграє ключову роль у формуванні його творчого профілю. У контексті множинності перекладів одного і того ж твору, зокрема малої прози Гемінгвея, виникає можливість порівняти, як різні перекладачі справляються з передачею авторського стилю. Це дослідження концентрується на квантитативному аспекті, аналізуючи паралельний корпус перекладів, щоб визначити, наскільки різні перекладацькі підходи зберігають або трансформують ідіостиль оригіналу. Дослідження надає цінну інформацію про вплив мовних і культурних факторів на передачу стилістичних рис.

Мета нашого дослідження – кількісний аналіз експериментального паралельного корпусу, який складають тексти оригіналу збірок Ернеста Гемінгвея "Чоловіки без жінок" та "Сніги Кіліманджаро" та їх різночасові українські переклади, які були виконані Володимиром Митрофановим, Катериною Міхаліциною та Ганною Лелів.

Для проведення дослідження було розроблено комплексну методику, яка передбачає кілька етапів. По-перше, побудова паралельного корпусу, для чого було використано програму InterText. Результат роботи програми – вирівняний корпус, візуалізований в інтерфейсі, та роззначені файли у машиночитаному форматі .txt. По-друге, текстові документи з текстами оригіналів та перекладів, отримані за допомогою програми InterText, було проаналізовано за допомогою програми AntConc. У результаті аналізу сформовано списки словоформ, упорядковані за частотністю їх використання. По-третє, частотні списки (як для тексту оригіналу, так і для перекладу) було перенесено до програмного середовища MS Excel, де виконано лематизацію, тобто приведення словоформ до їхніх базових словникових форм. По-четверте, визначено частиномовну дистрибуцію текстів оригіналів та перекладів. По-п'яте, визначено

квантитативні індекси лексичного рівня текстів. По-шосте, проведено співставлення ідіостилю автора та перекладачів на квантитативному рівні.

У нашому дослідженні основна увага зосереджена на лексичному складі оригіналу та перекладу. Завдяки автоматичному опрацюванню корпусу текстів і статистичним розрахункам було визначено низку ключових характеристик, які можуть слугувати основою для виявлення рис ідіостилю автора. Ці дані дозволяють зробити висновки про естетичну цінність текстів як оригіналу, так і перекладу, а також оцінити їхню еквівалентність. Методика квантитативного аналізу, що використовується у роботі, базується на алгоритмах, розроблених у працях С. Бук [1], І. Кульчицького [2], Л. Цьох [3], Ю. Шийки [4], О. Левченко [5] та інших дослідників.

Після обрахунку статистичних показників оригіналів та перекладів було проведено порівняння цих характеристик. Загальні характеристики «Чоловіки без жінок» та його перекладів подано у таблиці 1.

Таблиця 1. Загальні характеристики підкорпусу «Чоловіки без жінок»

Статистичний показник	Оригінал	Митрофанов	Лелів
Обсяг тексту	41871	33371	31986
Кількість різних словоформ	3945	8836	8423
Кількість різних слів	2880	4899	4522
Кількість символів	170924	159065	155531
Кількість речень	4035	3992	4285
Нарах leqomena:текст	1846	5678	5296
Нарах leqomena:словник	1266	2399	2096
Кількість слів з частотою ≥ 10	595	447	444
Кількість самостійних частин мови: текст	31423	26643	26074
Кількість службових частин мови: текст	10448	6728	5912
Кількість ембол	4070	1416	1269

З даних характеристик можна побачити, що за обсягом найбільший оригінал, переклад Митрофанова менший на 20%, а переклад Лелів менший на 24%. Проте кількість словоформ більша в перекладах Митрофанова та Лелів, ніж в оригіналі. Схожа ситуація з кількістю лем, в перекладі Митрофанова їх найбільше, потім йде переклад Лелів. В оригіналі кількість слів найменша. Кількість речень найбільша в перекладі Лелів, потім в оригіналі, найменша кількість в перекладі Митрофанова. Кількість *haraq leqomena* найменша в оригіналі, а в перекладі Митрофанова найбільша. Кількість слів з частотністю ≥ 10 в оригіналі найбільша. Кількість самостійних частин мови найбільша в тексті оригіналу, проте в перекладі Лелів найменша. Схожа ситуація із кількістю службових частин мови. Кількість ембол так само найбільша в тексті оригіналу.

Також було підраховано квантитативні коефіцієнти лексичного рівня для оригіналу та перекладів. Дані наведено на рис 1.

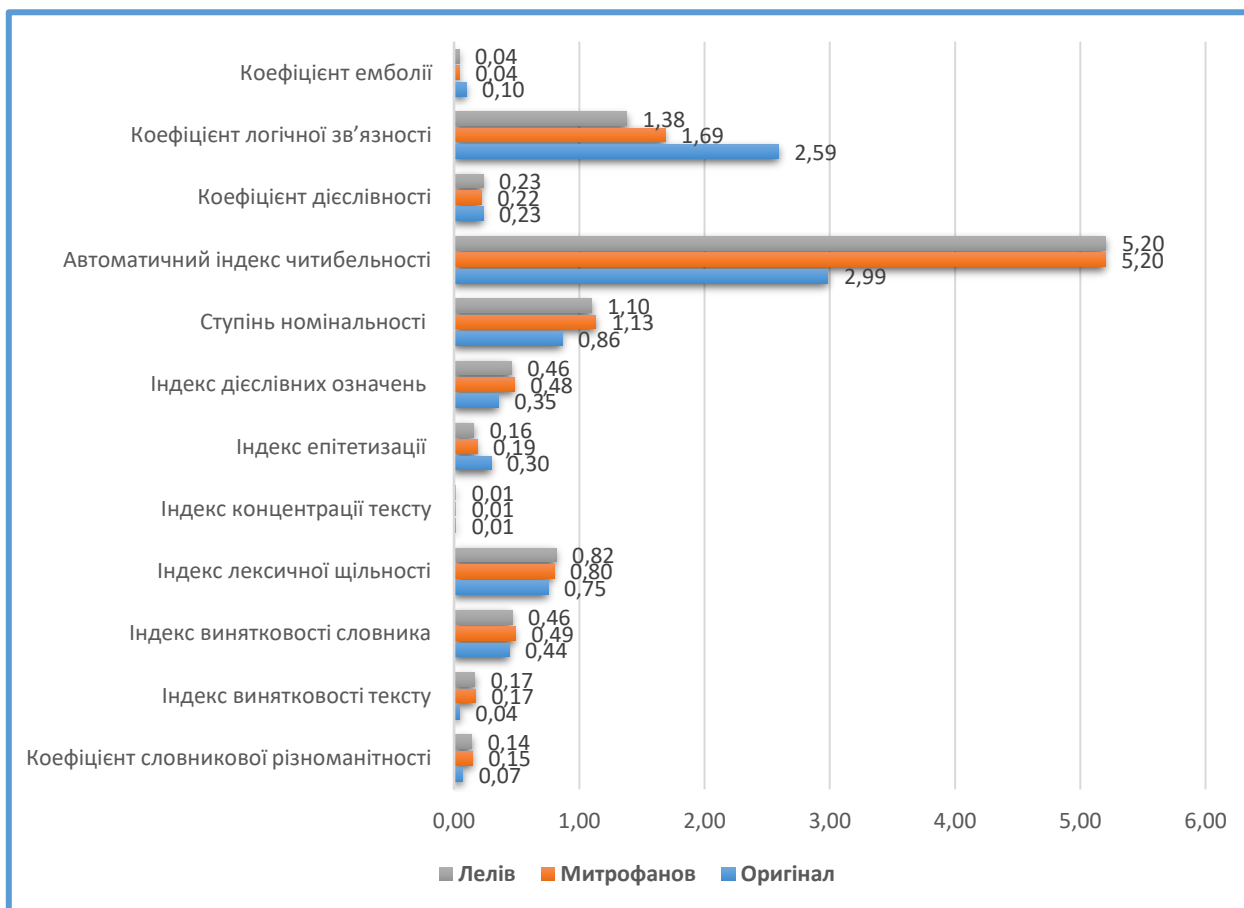

Рис. 1. Квантитативні коефіцієнти лексичного рівня підкорпусу «Men without woman»

З наведених даних можна зрозуміти, що в оригіналі коефіцієнт словникової різноманітності значно нижчий ніж у перекладах, що може говорити про вишу кількість різноманітної лексики в перекладах ніж в оригіналі. Це може бути пов'язане з особливостями англійської мови.

Індекс винятковості тексту так само нижчий в оригіналі, ніж в перекладах. Це говорить про більшу кількість рідкісних слів в текстах перекладу. Проте індекс винятковості словника майже однаковий в усіх трьох текстах. Індекс концентрації тексту однаковий в усіх трьох текстах. Індекс епітетизації найвищий в оригіналі. Натомість індекс дієслівних означень більший в перекладах. Коефіцієнт лексичної щільності вищий в перекладах, аніж в оригіналі. Ступінь номінальності перевищує оригінал в обох перекладах, що вказує на велику кількість іменників в тексті. Оригінал має значення нижчий автоматичний індекс читабельності, ніж переклади, що говорить про те, що переклади легші для сприйняття читачами. Коефіцієнт дієслівності практично однаковий в усіх трьох текстах. Коефіцієнт логічної зв'язності найвищий в оригіналі, що свідчить про структурованість та зв'язність цього тексту. Коефіцієнт емболії вищий в оригіналі, що свідчить про більшу кількість слів без семантичного навантаження. В оригіналі слова повторюються частіше, тоді як у перекладах цей коефіцієнт нижчий. Це говорить про велику кількість різноманітної лексики в текстах перекладу.

Загальні характеристики підкорпусу «Сніги Кіліманджаро» подано у таблиці 2.

Таблиця 2. Загальні характеристики підкорпусу «Сніги Кіліманджаро»

Статистичний показник	Оригінал	Митрофанов	Міхаліцина
Обсяг тексту	9413	7927	8007
Кількість різних словоформ	1943	3240	3334
Кількість різних слів	1440	2226	2325
Кількість символів	38724	39421	40303
Кількість речень	688	720	703
Нарах leqomena:текст	1135	2395	2536
Нарах leqomena:словник	794	1391	1483
Кількість слів з частотою ≥ 10	157	98	99
Кількість самостійних частин мови: текст	7224	6212	6129
Кількість службових частин мови: текст	2189	1715	1878
Кількість ембол	784	362	366

Обсяг тексту оригіналу значно перевищує ніж обсяг текстів перекладів. Проте в перекладі більше кількість словоформ та лем. Це вказує на більшу кількість унікальних слів в перекладах. Кількість речень більша у перекладі, що говорить про синтаксичні зміни, задля кращого сприйняття тексту. Кількість *hарах leqomena* і тексту і словнику менша в оригіналі, що знову говорить про більшу лексичну різноманітність перекладів. Проте в оригіналі більша кількість слів з частотою ≥ 10 . Кількість самостійних частин мови перевищує показники оригіналів. Така ж ситуація і з службовими частинами мови. Кількість ембол більша в оригіналі, що говорить про більшу кількість слів часток та вигуків в оригіналі.

Квантитативні коефіцієнти лексичного рівня для оригіналу та перекладів наведено на рис 2.

Коефіцієнт словникової різноманітності значно нижчий в оригіналі, аніж в перекладах. Схожа ситуація з індексами винятковості тексту та словника. Це може свідчити про більшу кількість унікальних слів у перекладі. Індекс концентрації тексту вищий ніж в оригіналі, проте переклади мають однаковий рівень. Індекс епітетизації вищий в оригіналі. Проте індекс дієслівних означень вищий у перекладі. Коефіцієнт лексичної щільності майже однаковий в оригіналі та перекладах. Ступінь номінальності значно вищий у перекладах. Це говорить, що в перекладах більша кількість іменників, ніж в оригіналі. Автоматичний індекс читабельності більший в перекладах, що говорить про те, що вони краще сприймаються читачами. Коефіцієнт дієслівності однаковий для перекладу, проте менший ніж в оригіналу.

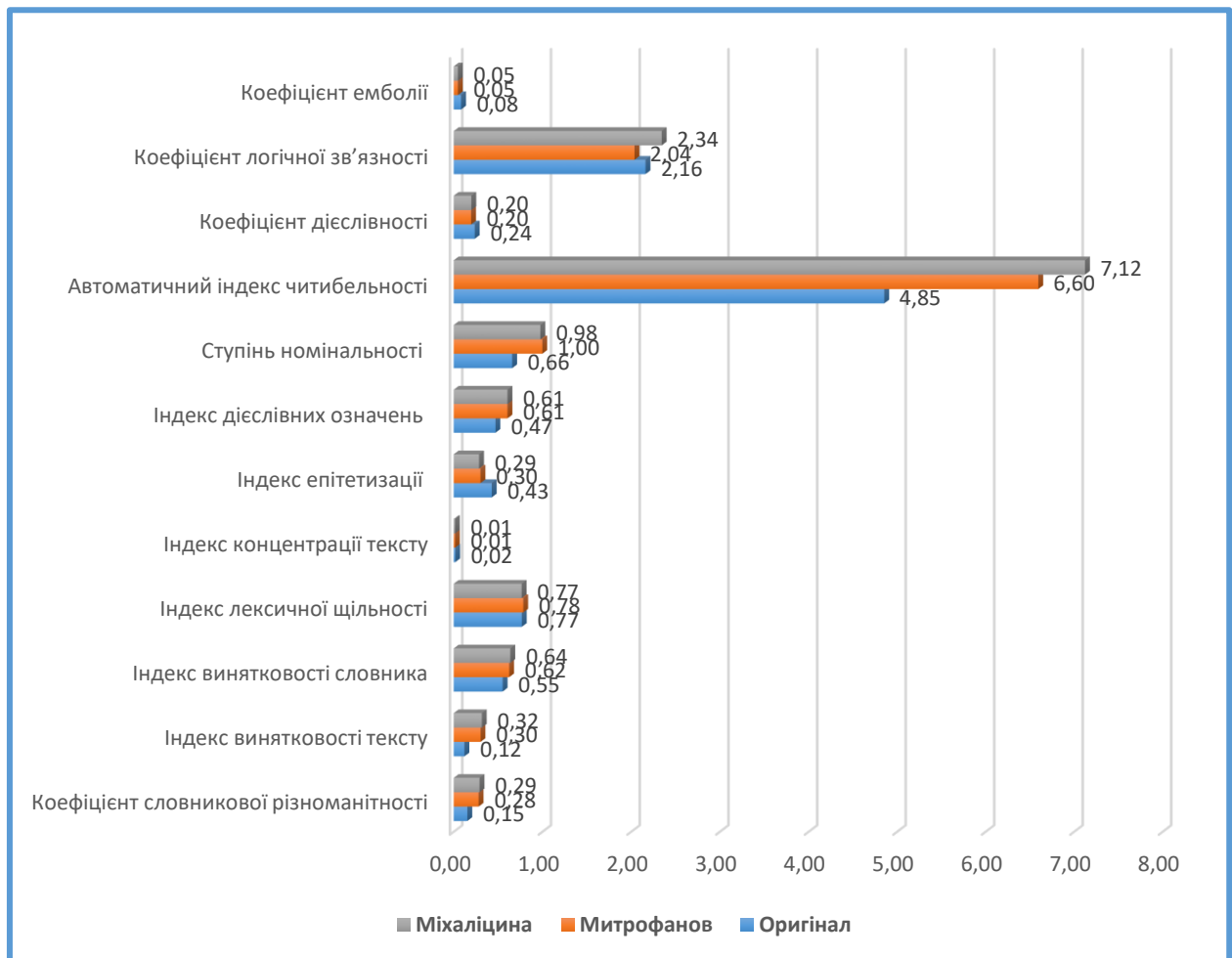

Рис.2. Квантитативні коефіцієнти лексичного рівня підкорпусу «The Snows of Kilimanjaro»

Коефіцієнт логічної зв'язності вищий в оригіналі, що перекликається з аналізом минулого тексту. Коефіцієнт емболії так само вищий в оригіналі, ніж в перекладах. Середня повторюваність слова в тексті вища в оригіналі, що говорить про більшу повторюваність слів в тексті оригіналу.

Останнім завданням, визначеним для нашого дослідження, є перевірка ступеню збереження ідіостилю малої прози Е. Гемінгвея в українських перекладах.

Крок перший – перевірка підкорпусу оригіналу на однорідність ідіостилю. Для цього скористаємося критерієм χ^2 -квадрат, який у лінгвостатистиці має назву критерію однорідності.

Значення χ^2 обчислюємо за формулою:

$$\chi^2 = S \times \left(\frac{\sum (knTn)^2}{\sum kn \sum kn} - 1 \right)$$

Зробивши необхідні обчислення для нашої таблиці, отримаємо: $\chi^2=2,93$

Щоб вирішити, чи свідчить χ^2 про істотне розходження, треба оцінити його за таблицею критичних значень χ^2 . Оцінку цю проводять за допомогою визначення кількості ступенів свободи. Для кількох вибірок це число визначається як добуток

кількості показників мінус одиниця на і кількості вибірок мінус одиниця. Для нашої вибірки це $f=(13-1)*(2-1)=12$.

Розходження вважається істотним, якщо обчислене значення χ^2 більше від табличного для заданого рівня значущості. У нашому випадку 2,93 є значно меншим від найменшого числа у ряду. Це значить, що розходження у статистичних показниках текстів *Men without woman* та повісті *The Snows of Kilimanjaro* неістотне і статистично допустиме.

Таким чином, встановлено, що обрана для аналізу мала проза Е. Гемінгвея об'єднана за кількісними показниками спільним ідіостилем

Крок другий – встановлюємо еквівалентність українських перекладів збірки *Men without woman*. Для цього порівнюємо ті ж 13 коефіцієнтів лексичного рівня оригіналу з перекладами В. Митрофанова та Г. Лелів. У цьому випадку скористаємося також скористаємось критерієм однорідності χ^2 .

При співставленні оригіналу та транслату В. Митрофанова $\chi^2=2,79$.

При співставленні оригіналу та друготвору Г. Лелів $\chi^2=2,67$.

Позаяк кількість рівнів свободи у нас та сама – 12, розходження між показниками оригіналу та двох перекладів можна вважати несуттєвим, а переклади еквівалентними оригіналу на квантитативному рівні.

Крок третій – встановлюємо еквівалентність українських перекладів повісті *The Snows of Kilimanjaro*. Провівши аналогічне обчислення, одержимо:

$\chi^2=3,08$ при співставленні оригіналу з перекладом В. Митрофанова

$\chi^2=1,84$ при співставленні оригіналу з друготвором К. Міхаліциної.

Хоча різниця між коефіцієнтами більша, ніж у попередньому випадку, розходження, згідно таблиці критичних значень, далеке від критичного, а отже і ці переклади еквівалентні оригіналу на квантитативному рівні.

Крок четвертий – перевірка підкорпусу українських текстів на однорідність ідіостилю. Перевірку будемо проводити, співставляючи абсолютну та відносну частоту вживання стилерозрізнявальних частин мови. Обчислені дані наведено у таблиці 3.

Таблиця 3. Частота вживання стилерозрізнявальних частин мови в українських текстах

Перекладач	Іменник		Дієслово		Прикметник		Прислівник	
	Кіль-ть	%	Кіль-ть	%	Кіль-ть	%	Кіль-ть	%
Митрофанов1	1721	35,13%	1693	34,56%	681	13,90%	504	10,29%
Лелів	1644	36,36%	1637	36,20%	521	11,52%	242	10,04%
Митрофанов2	781	35,09%	698	31,36%	297	13,34%	242	10,87%
Міхаліцина	789	33,94%	772	33,20%	291	12,52%	272	11,70%

Як видно з таблиці, у всіх перекладах спостерігаємо майже однаковий відсоток вживання іменників та дієслів, в межах 33-36%, незначне відхилення у вживанні прикметників та прислівників, 10-13%

Нами вибрані саме ці частини мови, бо саме вони мають найбільший стилерозрізнявальний потенціал: домінування іменників зумовлює номінальний

стиль оповіді, дієслів – вербальний, прикметників та прислівників – дескриптивний.

Проаналізувавши частоту розподілу лексико-граматичних класів слів у текстах усіх перекладів, ми фіксуємо розбіжності та подібності в частоті реалізації лексичних одиниць. Але загалом ідіостиль українського підкорпусу визначений за частотою розподілу вживання частин мови, можна вважати однорідним.

Таким чином, унікальний ідіостиль малої прози Е. Гемінгвея був збережений в українських перекладах, незважаючи на різний час їх створення та відмінність перекладацьких ідіолектів.

Зазначимо, що статистичні показники не дозволяють оцінити естетичні властивості тексту перекладу. Вони відображають лише певні структурні риси текстів, вказуючи на приховані особливості індивідуального чи функціонального стилю, які не завжди помітні при простому спостереженні. Для якісного аналізу отриманих даних доцільно звернутися до лексико-семантичного дослідження, зосередженого на домінантах ідіостилу оригінального твору та їх еквівалентах у перекладі.

Список літератури

1. Бук С. Велика проза Івана Франка: електронний корпус, частотні словники та інші міждисциплінарні контексти. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 424 с.
2. Kulchytskyi I., Tsiokh L., Malaniuk M. Quantitative equivalence level in poetry translation. *Комп'ютерні науки та інформаційні технології (CSIT-2018)* : матеріали XIII-ої Міжнародної науково-технічної конференції, 11–14 вересня 2018 р., Львів. Львів: Вежа і Ко. С. 51-54.
3. Цьох Л. Й., Джулик О.І. Лінгвостатистичні методики в перекладознавчому аналізі антиутопії. *XVIII International Scientific and Practical Conference Social and Economic Aspects of Education in Modern Society*, October 28, 2019, Warsaw, Poland. P. 30–34.
4. Shestakevych T., Shyika Y., Tsiokh L. Quantitative characteristics of the author's idiostyle. *CLW-CoLInS 2024: Computational Linguistics Workshop at CoLInS 2024*. P. 553–566.
5. Levchenko O., Karasov V. Statistical profile of O. Zabuzhko's idiostyle. *CLW-CoLInS 2024: Computational Linguistics Workshop at CoLInS 2024*. P. 251-264.

ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСВА

Польова Анастасія Василівна

Ст. викладач

Кафедра менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін

Зайцев Олександр Миколайович

Ст. викладач

Кафедра менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін

Турчиняк Іван Ярославович

аспірант

Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», Україна

Громадянське суспільство — це більше, ніж просто група людей, об'єднаних спільними інтересами. Воно є відображенням соціального розвитку, де кожна особистість усвідомлює свої права, обов'язки та можливості, а базові цінності стають основою для гармонійного співіснування. У сучасному світі громадянське суспільство відіграє ключову роль у підтримці демократії, забезпеченні верховенства права та утвердженні соціальної справедливості. Але що ж створює цей фундамент?

Соціологи й філософи зазначають, що цінності є серцевиною громадянського суспільства. Серед найважливіших — свобода, рівність, відповідальність, солідарність і верховенство права. Ці принципи є незамінними для побудови суспільства, яке здатне забезпечити розвиток і добробут кожного його члена.

Свобода є фундаментом. Вона надає людині можливість діяти за власними переконаннями, висловлювати думки та брати участь у суспільному житті. Однак свобода нерозривно пов'язана з відповідальністю. Людина, що діє вільно, повинна усвідомлювати наслідки своїх вчинків, поважати права інших і дотримуватися законів. Цей баланс свободи й відповідальності є запорукою стабільності.

Рівність — це ще один наріжний камінь громадянського суспільства. Воно не може існувати за умов дискримінації чи нерівності. Рівний доступ до освіти, праці, участі у громадському житті та захисту прав — це основа для створення суспільства, у якому кожен відчуває свою значущість і має голос.

Солідарність виступає важливим об'єднавчим елементом. У складні періоди, такі як війна, економічна криза чи пандемія, саме солідарність допомагає людям згуртуватися, щоб спільно долати виклики. Волонтерські ініціативи в Україні, особливо під час кризових моментів, стали яскравим прикладом того, як солідарність може підтримувати суспільство.

Не менш важливою є й цінність верховенства права. Без справедливих законів і їх рівного застосування неможливо забезпечити порядок і довіру до суспільних інституцій. Закони повинні бути прозорими та зрозумілими для всіх, а їх дотримання — обов'язковим для громадян і державних службовців.

Формування цінностей громадянського суспільства є тривалим процесом, що розвивається через історичний досвід і суспільні трансформації. В Україні ці цінності стали особливо помітними після здобуття незалежності в 1991 році. Революція Гідності стала переломним моментом, коли українці продемонстрували свою відданість свободі, рівності й солідарності.

Сучасне громадянське суспільство потребує постійного вдосконалення й переосмислення цінностей. У цьому процесі важливу роль відіграють освіта, культура та відкритий діалог. Молодь, як рушійна сила змін, повинна не лише розуміти цінності громадянського суспільства, а й активно долучатися до його розвитку.

Громадянське суспільство не є статичним ідеалом. Воно постійно змінюється й вимагає зусиль для підтримки й розвитку. Дотримуючись принципів свободи, рівності, відповідальності та солідарності, кожен із нас вносить свій вклад у створення більш справедливого й згуртованого суспільства.

Сьогодні цінності не лише визначають нашу спільну ідентичність, а й допомагають долати виклики, які ставить перед нами сучасний світ. Збереження цих принципів і передача їх наступним поколінням є ключем до побудови кращого майбутнього.

Список літератури

1. Організація Об'єднаних Націй. (2021). Цілі сталого розвитку: Права людини та демократія. URL: <https://www.un.org>
2. Верховна Рада України. (2018). Закон України "Про основні засади забезпечення прав і свобод людини". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2147-19>
3. Freedom House. (2022). Nations in Transit 2022: Democratic Governance Assessment. URL: <https://freedomhouse.org>

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПЕРЕЖИВАННЯ ЖІНКАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА

Ванчак Ольга Андріївна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Вищий навчальний приватний заклад
«Дніпровський гуманітарний університет»,

Актуальність дослідження. Психологічне насильство є однією з найменш очевидних, але водночас однією з найбільш деструктивних форм насильства у міжособистісних стосунках. Його прояви, такі як контроль, маніпуляція, приниження, ізоляція, емоційний тиск, залишають глибокий відбиток на психічному здоров'ї жінок, які стають жертвами такого впливу. Це явище має складну природу, яка включає соціальні, міжособистісні та індивідуально-психологічні чинники. Особливо важливим є вивчення причин та наслідків переживання психологічного насильства серед жінок, адже вони найчастіше стають жертвами такого впливу, що підтверджується статистичними даними та численними дослідженнями.

Актуальність дослідження пояснюється широкою поширеністю психологічного насильства, особливо у родинному середовищі, де воно має довготривалий характер і зачіпає найінтимніші аспекти життя жінки. Переживання психологічного насильства жінками супроводжується зниженням самооцінки, підвищенням рівня тривожності, розвитком депресивних станів і навіть ризиком самодеструктивної поведінки. Ці наслідки не лише впливають на якість життя жінки, але й можуть передаватися наступним поколінням через формування травматичних патернів поведінки.

Зважаючи на багатовимірність цієї проблеми, дослідження її причин є важливим для розуміння динаміки формування насильницьких стосунків, а аналіз наслідків – для розробки дієвих методів профілактики та реабілітації. У центрі уваги цього дослідження знаходяться як індивідуально-психологічні характеристики жінок, які переживають насильство, так і соціокультурні умови, що сприяють виникненню та закріпленню цього явища.

Виклад основного матеріалу. Згідно з дослідженнями, психологічне насильство розглядається як навмисний вплив, що руйнує міжособистісні зв'язки, провокує дисгармонію в різних сферах розвитку особистості – поведінковій, емоційній, інтелектуальній, вольовій, комунікативній тощо (О. Орлов) [1]. Це може виявлятися як форма примусу та підкорення з метою встановлення чи утримання домінуючої позиції (А. Малішевська, В. Хмелько, Н. Хмелько) [2]. Л. Герасіна визначає психологічне насильство як навмисний соціально-психологічний вплив, який порушує межі особистості чи групи, викликаючи психологічну, фізичну або матеріальну шкоду [3]. Згідно з цими визначеннями, психологічне насильство є свідомим негативним впливом, що завдає шкоди та має руйнівні наслідки.

Дослідження вказують, що психологічне насильство є надзвичайно поширеним, зокрема в родинному середовищі, де найбільш уразливими є жінки, які піддаються насильству з боку чоловіків [4; 5]. У той час як психологічне насильство з боку інших членів сім'ї залишається недостатньо вивченим, статистичні дані свідчать про те, що більшість жертв психологічного насильства у світі – це жінки та дівчата [6; 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що психологічне насильство довгий час не розглядалося як окреме явище. Лише з 1980-х років це поняття почали виокремлювати в наукових працях. Сучасні дослідження здебільшого зосереджуються на формах і проявах цього явища та його наслідках [4]. Г. Жигунова, Н. Максимова та Н. Мілорадова, докладно описують особливості жінок, які стали жертвами психологічного насильства в родині [5; 8, 9].

Психологічне насильство має багатофакторну природу. Серед його причин дослідники виділяють біологічні, психопатологічні, соціальні та феміністичні чинники [10]. Наприклад, теорія вродженого інстинкту агресивності пояснює насильницьку поведінку як результат генетичних передумов, що формувалися еволюційно. Чоловіча агресивність, зокрема, може бути обумовлена прагненням зберігати контроль над партнеркою. Також травматичні ушкодження мозку є важливим фактором, який збільшує ризик жорстокої поведінки у шлюбі [6].

З психоаналітичного погляду, причинами насильства можуть бути незадоволені базові потреби дитинства, що формують поведінкові патерни в дорослому віці. Наприклад, діти, які зазнали надмірного контролю, можуть виявляти схильність до домінування в дорослих відносинах. Крім того, психологічне насильство у родині часто пов'язане з динамікою взаємодії між її членами, де жорстока поведінка одного члена провокує відповідну реакцію іншого, формуючи стабільну динаміку насильства [1].

Соціокультурні фактори також відіграють важливу роль. У патріархальних суспільствах, де жінки займають підлеглу позицію, традиційні гендерні стереотипи сприяють виникненню моделей домінантно-залежних відносин, де чоловіки використовують насильство як засіб контролю [10]. Такі стереотипи диктують жінкам відповідати певним стандартам поведінки, що може робити їх уразливішими до насильства.

Наслідки психологічного насильства є значними та охоплюють різні сфери життя – від міжособистісних стосунків до глибоких особистісних змін. Жінки-жертви насильства часто демонструють знижений рівень самоусвідомлення, низьку самооцінку, схильність до депресивних і тривожних станів, які можуть супроводжуватися хронічним стресом і навіть суїцидальними тенденціями. Постійний негативний вплив з боку партнера формує в них модель життя жертви, яка може передаватися в майбутні покоління [8].

Висновки. Психологічне насильство є складним соціально-психологічним явищем, яке проявляється у формі контрольованого і навмисного впливу, що руйнує емоційний стан жертви, її самооцінку та здатність до адаптації. Його

багатофакторна природа включає біологічні, психоаналітичні та соціокультурні причини, які часто взаємодіють, створюючи замкнене коло насильства.

Особливої уваги заслуговує вплив насильства на жінок, які перебувають у стані залежності від партнерів, часто через стереотипні гендерні ролі, що закріплюються у патріархальних суспільствах. У таких умовах жінки стають більш вразливими до емоційного та психологічного тиску, що проявляється у зниженій самооцінці, тривожності, депресивних станах та схильності до суїцидальних думок. Тривалі форми насильства формують у жінок модель життя жертви, яка може впливати на їхні майбутні міжособистісні стосунки та передаватися наступним поколінням.

Дослідження психологічного насильства є важливим для глибшого розуміння механізмів його впливу на особистість та динаміку міжособистісних стосунків. Це знання має важливе значення для розробки профілактичних заходів і реабілітаційних програм, які спрямовані на гармонізацію емоційного стану, відновлення самооцінки та підвищення соціальної адаптації постраждалих. Тому актуальність цього питання є беззаперечною як для теоретичного аналізу, так і для практичного впровадження методів допомоги жінкам, які зазнали насильства.

Список літератури

1. Орлов О. Б. Психологічне насилля в сім'ї – визначення, аспекти, основні напрямки надання психологічної допомоги. *Психолог*. №2-3. С. 182-187.
2. Малішевська А. П., Хмелько В. В., Хмелько Н. М. Психологічне насильство і обдарована дитина. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. Вип. 5. С. 38-45.
3. Герасіна Л. М. Насильство як соціальна деструкція. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. №1148. 2015. С.35-40.
4. Козирєв М. П. Насильство у сім'ї як соціально-психологічна проблема. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3 (9). С. 202-207.
5. Жигунова Г. М., Пономаренко Н. О. Причини насильства над жінками в сім'ї. *Громадські науки. Соціологія*. №2 (34). 2015. С. 137-144.
6. Зборовська О. П., Прохоренко Т. Г., Носирєва Г. А. Гендерний аспект проблеми насильства в сім'ї і суспільстві. *Вісник Міжнародного Слов'янського Університету. Соціологічні науки*. Київ, 2006 № 1. 82с.
7. Ліщук Н. О. Жінка як жертва насильства: актуальні питання. *Європейські перспективи*. 2018. № 3. С. 195–198.
8. Мілорадова Н. В. Загальна характеристика феноменів домашнього насильства. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи* : збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. № 3 (56). Т. 2. С. 195–207.
9. Психологічні детермінанти домашнього насильства над жінками. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2018. С. 265–273.

10. Сукмановська Л. Історичні аспекти виникнення домашнього насильства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. Т. 3. 272–281.

FLOTATION METHODS FOR EXTRACTING PRECIOUS METALS FROM ORE

Akhunova Robakhon Olimjonovna
Master of Namangan State University

Golibjon Alisherov Doliev
Professor, Doctor of Technical Sciences
Namangan State University

Annotation: This article presents methods for the complete and easy separation of rare metals by adding a mixture of table salt to the concentrated nitric acid content to extract precious metals including: gold silver platinum and rare metals from ores by flotation enrichment.

Keywords: flotation enrichment, reagents, mineral particles, flotation system, dispersion system.

Introduction: In the 20th century, the world's gold mining industry did not progress evenly. Rapid growth at the turn of the century was slowed by World War 1 in 1914-1918. The rate of gold mining in 1914 was achieved only in 1934 and continued until 1940[1-2]. Then, in connection with the beginning of World War 2, the rate of gold mining again decreased, until 1970, when the amount of gold mining increased slowly (Table 1). In recent years, the amount of gold mining has decreased globally, but from 1982 to 1999 there has been a slight rise.

Table 1.

World gold mining 1991-2016

№	Production of gold	1992 y	1995 y	2000y	2015	2016
	<i>Worldwide:</i>	2234	2273	2584		
1	China	112	133	175	450	455
2	Australia	243,5	253,5	296,4	278	270
3	Russia	146,1	131,9	142,7	252	250
4	USA	322,2	317	355	214	209
5	Canada	161,4	152	153,8	153	170
6	Peru	18	57,7	132,6	145	150
7	JAR	614,1	522,4	428,3	145	140
8	Mexico	-	-	-	135	125
9	Uzbekistan	64,5	66	88	102	100
10	Indonesia	46	62,9	140	97	100

The specificity of mining and enrichment consists in the extraction and processing of large mountain rocks[3]. In the development of Mines, waste from the extraction and processing of deposits containing a large amount of gold was accumulated, and today it is time to study them from a point of view that, taking into account them as man-made deposits, can be used as a source of reserve raw materials in the future.

Enrichment of minerals by the flotation method (later simply referred to as flotation) is based on the diversity of properties of mineral surfaces.

The smaller the dimensions of Mineral particles, the larger their specific surface area (sm^2/g), and the greater the difference in surface properties. Looking at the complex of substances involved in the flotation process as a "flotation system", this system is a multi-sex, multi-phase, multi-member and dispersive system, since solid particles of different sizes, with different properties, liquid (water), gases (air), water-soluble and insoluble reagents are involved in the flotation process.

Briefly, we can define the current flotation process as follows: flotation is a method of sorting minerals based on the ability to float upward with bubbles and accumulate in foam, adhering to air bubbles sent to the same system of fine, solid particles moving suspended in a water suspension.

To ensure the effect of flotation, various substances – flotoreagents-are added to the suspension, which increase the strong adhesion of the desired particle by selecting it in the air bubble. In the phenomenon, mechanism and nature of flotation lies mainly intermolecular gravity.

It should be taken into account that the shallow layers of each phase molecule participating in a flotation system are of great importance. Molecules that are inside a body (particle) are surrounded by molecules that are similar to themselves, and are energetically compensated (with a free energy of zero). Unlike them, molecules located in the edge layer (surface), since there is no molecule standing on them, they are not energetically compensated, that is, they have free surface energy. This energy, called the (1sm^2 relative to the surface) specific free irt energy, is measured in J/cm^2 .

By making it a measure of the intermolecular interaction force, it has been accepted that they are polarized (polyarnost). In turn, polarization will depend on free surface energy (σ), dielectric constant, dipole moment, latent bond heat, molecular pressure, and other molecular properties.

The values of these properties increase as the polarization of the phase increases. Inside the liquids – high polarized water, then-alcohols, organic acids, complex esters and amines.

The lowest polarized ones (appolar) are saturated hydrocarbons (heptane, hexane, etc.

As polarization increases, their tendency to complex formation and salvatability increases.

Inside solid bodies, highly polarized substances include Ionic Durs (e.g. Na^+Cl^- , $\text{Ca}^+\text{SO}_4^{2-}$, etc.) and oxidized minerals, carbonates, sulfates, oxides, and quartz.

One of the phases that make up the boundary surface differs from the other

(e.g., if the solid phase touches the liquid phase) by free surface energy. Their subtraction is said to be that boundary surface energy (e.g. $\sigma_{\text{air-water}}$ - air, $\sigma_{\text{mineral-water}}$ - mineral - water, etc.

Water moisturizes Quartz well because both are well polarized. On the surface of paraffin, coal, graphite, water is a drop, since the water is strongly polarized, and paraffin, coal, graphite are weakly polarized. The subtraction of their polarizations is large. On the contrary, hydrocarbons, due to the fact that fats are weakly polarized, moisturize substances similar to paraffin well. For example: the polarization difference of air with water is $72.75 \cdot 10^{-3} \text{ J/m}^2$, while the polarization of hexane (hydrocarbon oil) with air is $18.41 / 10^{-3} \text{ J / m}^2$, that is, 4 times smaller. And the polarization of hexane with water is $50 \cdot 10^{-3} \text{ J / m}^2$

The fact that water - air and water - hydrocarbon are small is of great importance for the flotation process. To understand the mechanism of the flotation process, it is necessary to refer to the second law of thermodynamics. Any system wrapped in it strives to transition to an equilibrium state in its own way. For example, heat is transferred from a warmer body to a cooler body; water flows from a higher location to a lower location, etc. Hence, the second law of thermodynamics allows one to think about the direction of spontaneous phenomena.

Reference

1. Leaching Gold and Silver Ores With the Plattner and Kiss Processes, by C. H. Aaron and Kerby Jackson, Jan 10, 2015
2. Practical Mining and Gold Processing for the Small Scale Operator, by A. R. C. Matuska, Sep 7, 2012.
3. Червоный И.Ф. Цветная металлургия. Том 2. Металлургия благородных металлов. Учебное пособие. Запорожье: ЗГИА, 2015 г., 320 с.

PREVENTION OF EMERGENCIES AT CHEMICALLY HAZARDOUS FACILITIES

Plisko Yuliia

senior lecturer, methodologist of the faculty
National University of Civil Defense of Ukraine

The development of the chemical and construction industries is associated with the emergence of new substances and synthetic materials, many of which are characterized by increased fire hazard, are flammable and burn intensively, forming toxic combustion products. These features of substances and materials contribute to the fire hazard of chemical industry enterprises.

Workers and employees of chemical industry enterprises should be trained in special fire safety measures in the areas of high fire hazard.

The fire hazard of chemical production facilities increases as a result of the use of complex production plants, which are compact structures of great height, containing significant quantities of flammable liquids, liquefied flammable gases and flammable materials. High fire hazards are also inherent in technological processes that operate at high temperatures and under high pressure. All of this suggests that the most minor violations of the technological mode of operation or careless handling of fire are often the causes of fires at chemical plants.

Fire prevention at chemical enterprises is a system of organizational and technical elements aimed at ensuring human safety, eliminating the risks of fires, limiting their further spread and creating conditions for effective firefighting.

To draw up a preventive action plan, you should take into account the fire protection level of the facility. This means that you should take into account statistics on the number of fires and their consequences, the number of fires, cases of injuries, poisoning and deaths, and the level of compliance with fire safety standards.

Fire safety characterizes the condition of the facility, the probability of a fire, the extent of exposure to fire hazards and the degree of protection of material assets. Fire prevention is one of the key factors in ensuring safety at work.

The main work in the technological sphere to prevent emergencies is carried out at specific facilities and industries. For this purpose, general scientific, engineering, design, and technological measures are used as a methodological basis for preventing accidents. Such measures include: improving technological processes, increasing the reliability of technological equipment and operational reliability of systems, timely renewal of fixed assets, use of high-quality design and technological documentation, high-quality raw materials, use of qualified personnel, creation and use of effective systems of technological control and technical diagnostics, accident-free production shutdown, localization and elimination of emergencies, and much more. Accident prevention activities are carried out by the relevant technological services of the enterprises and their safety departments. At the facility level, the main measures to prevent emergencies and reduce their scale in the event of an emergency are as follows:

- forecasting possible emergencies, their scale and nature, determining the degree of risk of emergencies;
- ensuring protection of workers and employees from possible damaging factors, including secondary ones; increasing the strength and stability of the most important elements of the facilities, improving the technological process;
- increasing the stability of material and technical supply;
- increasing the resilience of management, communication and warning;
- development and implementation of measures to reduce the risk of accidents and disasters, as well as secondary damage factors;
- creating an insurance fund for design, technological and operational documentation, ensuring its safety;
- preparing for emergency rescue and other urgent work, restoring damaged production and life support systems.

The above measures will lead to a significant reduction in the risk of emergencies at potentially hazardous chemical industry facilities.

Reference

1. The Civil Protection Code of Ukraine dated October 2, 2012 No. 5403-VI
2. Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 5.11.2018 No. 879 “On Approval of the Rules of Technogenic Safety” (Registered with the Ministry of Justice of Ukraine on November 27, 2018 under No. 1346/32798).
3. Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of 30.12.2014 No. 1417 “On Approval of the Fire Safety Rules in Ukraine” registered with the Ministry of Justice of Ukraine on March 05, 2015 under No. 252/26697;
4. Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of 02.11.2015 No. 1337 “Some issues of inspections of compliance by a business entity with the requirements of legislation in the field of civil protection, industrial and fire safety”

SAFETY PROTECTION TECHNOLOGY FOR GANTRY CRANE EQUIPMENT

Qodjayev Seymur

Mammedov Isa

Azerbaijan State Oil and Industry University,

Abstract: Gantry cranes are widely used in modern industry, and they often face safety hazards during operation, especially due to overloading, cable breakage, accidents caused by external environmental factors, strengthening the research of safety protection equipment for gantry cranes has become the focus of industry attention. This paper analyzes the technology of safety protection equipment for gantry cranes in detail, so as to provide a scientific basis for equipment design and operation, ensure the safe and stable operation of the crane, and promote the development and application of relevant technologies.

Keywords: gantry crane; mechanical safety; protection technology

Gantry crane is an important type of crane, widely used in ports, factories, construction sites and other places, mainly used to move and lift heavy loads, safety protection is a key measure to ensure the normal and safe operation of gantry crane machinery and equipment. In-depth study of gantry crane safety protection equipment can greatly improve equipment safety and reduce the number of accidents caused by equipment failure or environmental factors. Precise limiters and overload protection systems can ensure that the crane operates within a safe range, reduce downtime due to overloading or equipment failure, and thereby increase productivity. When combined with the latest automation and remote control technologies, smarter safety protection equipment can be developed to improve the accuracy and response time of the protection.

I. Limiter and overload protection system

1. Limiter

The limiter is the primary safety protection device in gantry cranes, and its role is to prevent the crane from exceeding a specified safety range during operation to avoid structural collision or equipment damage. Electronic limiters use sensors and electronic control systems to detect the position and control the limit, through real-time feedback and electronic signal processing to accurately control the movement of equipment, improve the response speed and control accuracy of limiters integrated into the overall crane control system to achieve more intelligent limit control [1]. The use of laser sensors and photoelectric sensors can monitor the change of crane position in real time, combined with data processing algorithms for high-precision limit control, and in practical application, this electronic limiter can reduce the wear of mechanical parts and improve the stability and durability of the system.

Figure 1. Mobile drilling installation XJ1000

2. Overload protection system

An overload protection system is another key component of gantry crane safety protection, and its main function is to prevent the crane from continuing to operate when the load exceeds the rated value to avoid accidents caused by overloading. Modern overload protection systems include high-precision electronic sensors such as load cells and pressure sensors, which can monitor changes in the crane load in real time and transmit the data to a central control system [2]. The central control system uses data analysis algorithms for real-time monitoring and early warning of the load, and once it is detected that the load exceeds the set safety threshold, the system takes immediate action to automatically adjust the operating state of the crane or notifies the operator through an alarm system. This intelligent overload protection system improves the accuracy of detecting overload conditions, predicts the load trend of the equipment through data analysis, takes preventive measures in advance, and improves equipment safety.

II. Cable break protection devices and wind and collision avoidance equipment

a) Cable break protection device

Cable break protection device plays a key role in gantry crane safety, and its main function is to monitor the cable status in real time to prevent serious accidents caused by cable breakage. Modern cable break protection devices use advanced electronic technology and intelligent design, and new cable break protection devices use fiber optic and electromagnetic sensors to monitor the voltage and cable break condition in real time [3]. Fiber optic sensors can accurately detect the voltage distribution along the entire cable length, detecting small cracks or breaks in the cable in a timely manner. Electromagnetic sensors, on the other hand, can determine the integrity of a cable by detecting changes in its magnetic field. These sensors transmit data in real time to a central control system, which analyzes the data using advanced algorithms and, in the event of a cable break, takes prompt action, such as automatically cutting off the power supply or triggering an alarm, effectively preventing equipment failures caused by cable breaks.

b) Wind and collision avoidance equipment

Wind and collision prevention equipment plays an indispensable role in gantry crane safety, which is mainly used to reduce the risk of equipment damage in case of strong wind or collision. Modern wind and collision prevention equipment combines advanced sensor technology and intelligent control system, and the new wind speed sensor can monitor the wind speed in real time, predict the wind speed trend and warn the wind speed by analyzing the data [4]. When the wind speed exceeds a set threshold, the system can automatically adjust the working mode of the crane, reduce the working speed or temporarily stop to reduce the impact of wind on the equipment. Intelligent design is also incorporated in collision avoidance equipment, which uses laser scanning technology and high-resolution cameras to monitor the environment around the crane in real time and is able to detect approaching obstacles, perform real-time obstacle avoidance operations or alarms through an automated control system, and determine the position and distance to obstacles in a wide monitoring area to ensure the safety of the crane.

III. Electrical safety and operational control

1. Electrical safety

The electrical safety system of modern gantry cranes significantly reduces the safety risk caused by electrical faults by applying strict grounding protection measures and perfect insulation design. The metal structures of gantry cranes should be equipped with a high-class grounding system to prevent the accumulation and leakage of static electricity, including multipoint grounding and ground resistance monitoring techniques [5]. Multipoint grounding technology ensures the overall electrical safety of the equipment by installing grounding electrodes in several critical parts of the equipment; ground resistance monitoring technology detects the resistance value of the grounding system in real time, and when the ground resistance exceeds the safe range, the system triggers an alarm or automatically cuts off the power supply to prevent accidents caused by power leakage. Modern gantry cranes utilize high-performance insulation materials and advanced insulation technologies. For example, the use of double-layer insulated cables and waterproof insulation coatings can effectively prevent leaks and short circuits. Double-layer insulated cables add a layer of insulation protection to the traditional insulation layer, which can keep equipment operating safely even if the first layer of insulation fails. Waterproof insulation coatings prevent rain and other liquids from penetrating electrical equipment by forming a protective waterproof film on the outside of the equipment.

2. Automation and remote control technology

The use of automation and remote control technologies allows

[2] Real-time analysis of environmental data, including obstacle location, wind speed and direction, ground bearing capacity, etc., for autonomous obstacle avoidance and path optimization, human decision-making simulation, rapid calculation of optimal working trajectory, effective collision avoidance with surrounding objects, reduction of unnecessary travel distance, and improved work efficiency. Through the fusion technology of multiple sensors such as LIDAR and camera, it builds a 3D model of the environment to achieve accurate positioning and obstacle avoidance, and reduces accidents caused by human errors [5]. Combined with big data analysis, the system can

also continuously optimize the algorithmic model, improve the autonomous decision-making ability and make the crane operation more intelligent and efficient. Advanced wireless remote control technology utilizing advanced wireless communication technology can greatly increase the distance of remote control and ensure the stability and security of data transmission. Highly reliable design, such as data encryption, signal redundancy, etc., effectively prevents signal interference and hacker attacks, guaranteeing absolute security of remote control. Real-time enhancement technology, adopting low-latency data transmission protocols, enables the transmission of work commands to the crane with almost no delay, realizing the human-machine control experience.

Conclusion:

From the above analysis, it can be seen that the limiter is effective in preventing the crane movement from exceeding the safe range and avoiding collision or overloading the structure. The overload protection system can automatically cut off the power to prevent overloading by monitoring the condition of the load, and their combination improves the overall safety of the equipment. The combination of mechanical calibration and electronic calibration, and comprehensive testing of static and dynamic experiments effectively ensures the reliability and accuracy of the system; the cable breakage protection can monitor the cable status in real time, preventing accidents caused by cable breakage. Wind and collision avoidance equipment reduces the risk of equipment damage by monitoring environmental conditions such as wind speed and collisions. The technical features of these devices, such as integrated control and sensing technologies, significantly increase the safety and protection of cranes; qualified grounding systems and good insulation properties ensure the safety of the electrical system and avoid electrical failures. The use of automation as well as remote control technologies reduces the risk of personnel entering hazardous areas, and strict adherence to the technical operating conditions guarantees safe and accurate operations.

References:

1. Dedkov V.K., Yurikov N.K., 2014. Application of systematic analysis in enterprise management. *Reliability and quality of complex systems*, 4(8): pp. 54-60.
2. Grigoriyev M.N., Uvarov S.S., Dolgov A.P., 2020. Logistics. *Yurayt, Moscow: 1-472*.
3. Lifting device AM 14/40.2010.CONFIND. <https://www.confind.ro/> (access: 10.12.2021).
4. Plotnikov S.A., Semenov D.M., Fradkov A.L., 2021. Mathematical modeling of control systems. *ITMO University: pp. 193*.
5. Rig for repair and exploration of oil and gas wells, 2012. <https://www.frunre.com.ua> (access: 10.12.2021).
6. Robotnov V.N., 1998. Mechanics of deformable solids. Nauka: pp. 711.
7. Sichuan Kunlun Petroleum Equipment Manufacturing Co., Ltd. <https://www.kpem.com.cn> (access: 10.12.2021)
8. Taha K.A. 2016. Operations research. Williams, London, UK: pp. 912.

9. Tinajin DFXK Petroleum Machinery Co., Ltd. <http://ru.dfxk.com/>
(access:10.12.2021).
10. Khanmurzin, I. I., 1997. Drilling to the upper mantle. *Nedra Moscow: pp.*
248.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТІВ СТРАХОВОГО ФОНДУ ДОКУМЕНТАЦІЇ УКРАЇНИ ТА АКТУАЛІЗАЦІЯ НОРМАТИВІВ ТРУДОМІСТКОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Єврейнова Наталія Аркадіївна

Провідний архітектор
Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний
інститут мікрографії

Іваннікова Олена Сергіївна

молодший науковий співробітник
Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний
інститут мікрографії

Журавель Валентина Василівна

Провідний інженер-технолог
Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний
інститут мікрографії

Згідно із Законом України «Про страховий фонд документації України» [1] на бази зберігання страхового фонду документації України (далі – бази зберігання СФД) покладено завдання із забезпечення накопичення документів страхового фонду документації (далі – СФД). Виконання цих завдань забезпечується законодавчими, нормативно-правовими актами (далі – НПА), нормативними документами (далі – НД) та технологічними документами комплексу «Страховий фонд документації».

Для кожного підприємства, зокрема для баз зберігання СФД, важливі точний облік і контроль витрат виробництва, а також підвищення продуктивності праці працівників усіх категорій, перш за все за рахунок максимально раціонального використання робочого часу.

Планування виробництва має удосконалюватися, але для цього необхідно точно знати величину всіх елементів процесу виробництва та мати надійний інструмент їхнього виміру. Таким інструментом є норма праці, яка об'єктивно визначає необхідні витрати на види робіт для конкретних умов. Отже, раціональне ведення виробництва неможливе без норм праці.

Норма витрат праці – це багатоаспектна категорія, при встановленні якої враховують організаційно-технічні, економічні, соціальні та психофізіологічні чинники, що мають вплив на її значення.

Увесь робочий час у трудовому процесі поділяється на: нормований і ненормований.

Нормований час складається з:

- підготовчо-заключного часу – час, що витрачено робітником на підготовку до виконання роботи та на виконання дій, пов'язаних з її закінченням;
- часу оперативної роботи – час безпосереднього виконання заданої роботи;
- часу обслуговування робочого місця – час на догляд за робочим місцем протягом зміни;
- перерв на відпочинок та особисті потреби;
- перерв з організаційно-технічних причин – час, пов'язаний з ремонтом устаткування згідно з графіком, тощо.

Ненормований час складається з втрат часу на виконання робітником непродуктивної роботи та втрат з організаційно-технічних причин (з провини робітника).

Процес зберігання документів СФД постійно набуває змін, які необхідно враховувати у практиці з визначення нормування праці. Для вивчення витрат робочого часу процесу зберігання документів СФД було використано аналітично-дослідний метод – хронометраж та моментні спостереження.

Вивчення витрат робочого часу дозволило отримати необхідні дані для вдосконалення організації праці щодо зберігання документів СФД та встановити норми трудових витрат, виявити резерви зростання продуктивності праці та кращого використання обладнання.

Список літератури:

1. 1. Про страховий фонд документації України. Закон України від 22 березня 2001 року № 2332-III.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ЕНЕРГЕТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Багрій Ганна Вікторівна,

PhD, заступник директора з навчально-виховної роботи
ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки УДУНТ»

Фактичний стан паливно-енергетичного комплексу України, її енергетична залежність від зовнішнього постачання енергоресурсів та відсутність системного підходу з підвищення рівня енергоефективності та енергорезультативності спонукають до створення комплексного підходу для забезпечення енергетичної незалежності. У зв'язку з цим виникає необхідність популяризації систем енергетичного менеджменту як складової частини енергетичної безпеки України[1].

Зростання уваги до енергетичного менеджменту, що спостерігається останнім часом, зумовлене його значними можливостями у підвищенні енергоефективності економіки, як у цілому, так і в окремих її галузях. Енергоменеджмент має великий потенціал у подоланні недоліків управлінських підходів, забезпеченні ефективного регулювання процесів переходу на енергозберігаючий розвиток. Це дозволяє системно, цілеспрямовано та професійно вирішувати завдання, враховуючи особливості функціонування конкретних підприємств чи установ, а також усі деталі, пов'язані з реалізацією енергозберігаючих ініціатив.

Саме тому важливо інтегрувати підвищення якості управлінських рішень для зниження витрат енергії в пріоритети суб'єктів господарювання. Необхідно створити чіткий алгоритм виконання цього завдання. Практика розвинених країн демонструє, що енергозбереження є самостійним видом діяльності, який потребує відповідної підготовки, організації та постійної, цілеспрямованої роботи. Варто зазначити, що актуальність цих проблем з часом лише зростатиме, особливо з огляду на очікуване підвищення цін на енергетичні ресурси. Без оптимізації використання енергоресурсів та впровадження програм енергозбереження економіка країни може опинитися у вкрай складному становищі.

Зростання вартості енергоносіїв і вплив інших негативних факторів роблять неефективне використання паливно-енергетичних ресурсів серйозним викликом для сталого розвитку. Вирішення цього питання є критично важливим для забезпечення зростання ВВП і підвищення рівня життя населення.

Енергозбереження є основним індикатором сталого розвитку, адже надмірні витрати на енергію чинять негативний вплив на всі етапи виробничого процесу – від видобутку сировини до створення кінцевої продукції. Ефективне використання енергії може дати потужний імпульс для розвитку промисловості, науки, сільського господарства та соціальної сфери.

Енергетичний менеджмент покликаний організувати цей процес, забезпечивши ефективне управління енергетичними ресурсами. Його основна мета – мінімізувати втрати енергії та підвищити економічний ефект від її використання. Під цим терміном розуміють комплекс організаційних, технічних, економічних та нормативно-правових заходів, які забезпечують раціональне використання енергії на рівні підприємств чи установ. Ключовим фактором успіху є системний підхід, що гарантує ефективне виконання поставлених завдань.

Енергетична ефективність є ключовим пріоритетом сталого розвитку економіки України, а її забезпечення регулюється низкою нормативно-правових актів, зокрема Законом України "Про енергетичну ефективність". У статті 3 цього закону визначено основні напрямки державної політики, які безпосередньо впливають на розвиток енергетичного менеджменту та підвищення ефективності використання енергоресурсів.

Державна політика спрямована на поширення високоефективних технологій, систем енергетичного менеджменту та моніторингу споживання енергії. Це дозволяє підприємствам впроваджувати стандартизовані підходи, такі як ISO 50001, що забезпечують систематичний контроль і оптимізацію енергетичних потоків. У результаті знижується енергоспоживання, покращується екологічний стан та зменшуються витрати.

Сприяння розвитку ринку енергосервісу відкриває можливості для спеціалізованих компаній надавати послуги з енергозбереження. Це включає енергетичні аудити, модернізацію обладнання та фінансування проектів за моделлю енергосервісних контрактів (ЕСКО). Завдяки цьому підприємства та установи можуть зменшувати енергозатрати без значних стартових інвестицій.

Енергетичний менеджмент стає однією з визначальних складових у розбудові сучасної економіки, спрямованої на сталий розвиток. Він дозволяє оптимізувати споживання енергоресурсів, зменшити енергозатрати та підвищити конкурентоспроможність підприємств. Водночас освіта в галузі енергетичного менеджменту є важливим інструментом підготовки кваліфікованих кадрів, здатних вирішувати нагальні завдання в цій сфері.

Можна виокремити основні вимоги до майбутнього фахівця з енергетичного менеджменту.

1. Професійні знання та компетенції. Глибоке розуміння принципів енергетичного менеджменту, енергоефективності та енергозбереження. Знання основ енергетичного аудиту, аналізу енергоспоживання та оптимізації енергетичних процесів. Розуміння сучасних технологій у сфері енергозбереження та відновлюваної енергетики. Орієнтація на нормативно-правову базу у сфері енергетики, енергозбереження та екологічної політики.

2. Аналітичні та технічні навички. Уміння працювати з енергетичними потоками, аналізувати витрати енергоресурсів. Здатність використовувати сучасні інструменти, такі як програмне забезпечення для моделювання енергетичних процесів (наприклад, RETScreen, HOMER, або інші). Навички

проведення енергетичних аудитів і складання звітів за міжнародними стандартами (ISO 50001).

3. Особисті якості та професійні риси. Системне мислення для інтеграції енергоменеджменту у стратегічне управління підприємством. Лідерські якості для управління проектами з енергозбереження та впровадження змін. Комунікативні навички для ефективної взаємодії з командою, підрядниками та іншими зацікавленими сторонами.

Майбутній енергетичний менеджер повинен мати спроможність адаптуватися до нових технологій і тенденцій у сфері енергетики, вміти інтегрувати інноваційні рішення у власну професійну діяльність, постійно підвищувати власні компетентності шляхом участі у професійних семінарах, конференціях, тренінгах.

Фахівець з енергетичного менеджменту – це не лише технічний спеціаліст, але й стратег, здатний впливати на розвиток підприємств, галузей та економіки загалом.

Список літератури:

1. Керівництво з впровадження системи енергетичного менеджменту відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 50001:2018 / заг. ред. Є. Іншеков, А. Чернявський. UNIDO, 2021. 137с.

2. Про енергетичну ефективність : Закон України 21 жовтня 2021 року. № 1818-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022, № 2, ст.8.

3. Дашко І.М., Крилов Д.В. Енергоефективність: проблеми оцінки та наявний стан. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. Хмельницький, 2021. № 3 – С. 108-112.

URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/03/2021-en-3-17.pdf> (дата звернення: 19.12.2024).

РОЗРОБКА АДАПТИВНОЇ МЕТОДИКИ ОБРОБКИ СЛАБОСТРУКТУРОВАНИХ ДАНИХ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

Скулеба Сергій Михайлович

магістрант

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

Корецька Вікторія Олександрівна

кандидат пед. наук, доцент, професор кафедри Інтернет-технологій

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

В наш час управління військовою технікою важливою складовою є ефективна обробка великої кількості слабоструктурованих даних. Така інформація супроводжує техніку протягом усього її життєвого циклу, включаючи проектну документацію, звіти про експлуатацію, дані з сенсорів, а також інформацію щодо ремонту і модернізації. Через свою неоднорідну структуру та різноманітні формати, ці дані є складними для аналізу, що створює необхідність у розробці нових методик їх обробки.

Постановка задачі.

Основною проблемою є обробка слабоструктурованих даних, що супроводжують життєвий цикл військової техніки. Такі дані не завжди мають чітку структуру, що ускладнює їх ефективний аналіз і прийняття на їх основі рішень. Необхідно розробити методику, яка дозволяє обробляти великі обсяги даних, автоматизувати їх аналіз та інтегрувати різні джерела інформації для побудови прогностичних моделей, що сприятимуть оптимізації управління технікою.

Мета дослідження.

Метою дослідження є розробка адаптивної методики обробки слабоструктурованих даних на основі сучасних алгоритмів машинного навчання та технологій обробки природної мови, що забезпечить підвищення ефективності управління військовою технікою та оптимізацію процесів її експлуатації.

Результати дослідження.

Запропонована методика обробки слабоструктурованих даних передбачає багаторівневий підхід. Перший етап включає попередню обробку даних, спрямовану на видалення шумів і фільтрацію нерелевантної інформації. На другому етапі проводиться класифікація даних за категоріями, такими як технічне обслуговування, діагностика несправностей, модернізація тощо. Третій етап полягає в інтеграції інформації з різних джерел для створення єдиної моделі [1, с.324-340].

Особлива увага приділяється автоматизації аналізу текстових даних, що є важливим аспектом у контексті обробки звітів і технічної документації. Використання алгоритмів обробки природної мови дозволяє швидко витягувати ключову інформацію з великих обсягів текстів, знижуючи навантаження на аналітиків і підвищуючи ефективність обробки.

Однією з основних переваг методики є її адаптивність. Вона може бути налаштована на роботу з різними типами техніки та умовами експлуатації, що дозволяє знижувати кількість помилок і підвищувати точність прогнозів. Це досягається завдяки використанню гнучких алгоритмів машинного навчання, які навчаються на специфічних наборах даних, а також можливості інтеграції нових даних у реальному часі [2, с.176-222].

Висновки та перспективи.

Розроблена методика обробки слабоструктурованих даних є ефективним інструментом для підвищення точності аналізу та прийняття рішень у сфері управління військовою технікою. Вона дозволяє зменшити час на обробку інформації, знижує залежність від людського фактора і підвищує ефективність управління ресурсами. Адаптивність методики забезпечує її застосування в різних умовах експлуатації, що робить її універсальним рішенням для оборонної сфери.

Практичне впровадження цієї методики може бути здійснено в рамках існуючих інформаційних систем для автоматизації процесів аналізу даних. Її застосування дозволить значно підвищити ефективність використання ресурсів, а також сприятиме оптимізації планування обслуговування та ремонту техніки. В майбутньому можливе розширення методики для роботи з іншими типами даних та її інтеграція в нові інформаційні платформи для покращення аналізу та прогнозування в різних сферах [3, с.309-380].

Список літератури

1. Bishop C. Pattern Recognition and Machine Learning. Springer, 2006. 778 p.
2. Goodfellow I., Bengio Y., Courville A. Deep Learning. MIT Press, 2016. 801 p.
3. Chollet F. Deep Learning with Python. Manning Publications, 2018. 504 p.

Scientific publications

MATERIALS

The XVII International Scientific and Practical Conference
«Students and teachers of universities: learning trends»

Zaragoza, Spain. 222 p.
(December 23-25, 2024)